

Portret Obszaru Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia

5 stycznia 2022 r.

Raport został przygotowany w ramach realizacji zamówienia publicznego dotyczącego usługi doradczej polegającej na przygotowaniu Strategii Terytorialnej wraz z pakietem projektów kluczowych dla obszaru Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia.

Zadanie realizowane było na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego przez zespół projektowy z ramienia PCG Polska Sp. z o.o. w składzie:

dr hab. Ewa Bogacz-Wojtanowska, prof. UJ

Monika Daab

Jakub Miśkiewicz

Ewa Rogalska

Agnieszka Sokolnicka

dr Anna Staszewska

Sylwia Wrona, UJ

Podlaskie

Spis treści

Wykaz stosowanych skrótów	6
1. Wprowadzenie.....	7
2. Ogólna charakterystyka Partnerstwa	9
2.1. Podstawowe informacje	9
2.2. Położenie geograficzne	12
2.3. Oddalenie od większych ośrodków miejskich.....	12
2.4. Bliskość ważnych szlaków komunikacyjnych	13
2.5. Wschodnia granica Partnerstwa.....	14
2.6. Wyzwania Partnerstwa wynikające z położenia geograficznego	15
2.7. Szanse Partnerstwa wynikające z położenia geograficznego	16
2.8. Analiza aktualnych polityk rozwoju Partnerów.....	17
3. Ocena poziomu rozwoju ogólnego Partnerstwa z wykorzystaniem wskaźników syntetycznych... 21	
3.1. Delimitacja gmin zagrożonych trwałą marginalizacją, miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze i obszarów problemowych	21
3.2. Analiza porównawcza w oparciu o syntetyczne wskaźniki rozwoju	25
4. Kwestie środowiskowe	31
4.1. Jakość wód.....	31
4.2. Zasoby naturalne.....	34
4.3. Obszary chronione	35
4.4. Stopień zalesienia.....	46
4.5. Poziom emisji zanieczyszczeń.....	48
4.6. Stan środowiska na podstawie konsultacji społecznych	55
5. Sfera społeczna.....	57
5.1. Demografia	57
5.1.1. Stan i struktura ludności.....	57
5.1.2. Ruch naturalny i zmiany w liczbie ludności.....	65
5.1.3. Procesy migracyjne	72
5.2. Opieka nad dziećmi i edukacja	75
5.2.1. Przedszkola	76
5.2.2. Szkoły podstawowe	78
5.2.3. Licea ogólnokształcące.....	82
5.2.4. Szkoły branżowe I stopnia.....	85

Podlaskie

5.2.5. Technika	87
5.2.6. Szkoły wyższe	90
5.2.7. Bezrobocie wśród absolwentów.....	90
5.3. Finanse lokalne.....	91
5.4. Dostęp do placówek na podstawie konsultacji społecznych	94
5.5. Jakość kształcenia na podstawie konsultacji społecznych	95
5.6. Ochrona zdrowia	98
5.6.1. Aktualna sytuacja pandemiczna	98
5.6.2. Wydatki na ochronę zdrowia	99
5.6.3. Przyczyny zgonów i najbardziej rozpowszechnione problemy zdrowotne	100
5.6.4. Dostępność specjalistów	104
5.6.5. Dostępność placówek ochrony zdrowia i czas oczekiwania na wizytę	108
5.6.7. Dostęp do opieki zdrowotnej na podstawie konsultacji społecznych.....	114
5.7. Bezpieczeństwo publiczne	116
5.7.1. Bezpieczeństwo na podstawie konsultacji społecznych.....	119
5.8. Aktywność obywatelska	120
5.9. Kultura i tradycja	124
5.9.1. Oferta i poziom wydarzeń kulturalnych na podstawie konsultacji społecznych.....	128
6. Sfera gospodarcza	132
6.1. Sytuacja materialna mieszkańców	132
6.2. Przedsiębiorczość.....	134
6.3. Atrakcyjność inwestycyjna i kapitał zagraniczny	139
6.4. Rynek pracy	143
6.4.1. Struktura rynku pracy	143
6.4.2. Deficyty siły roboczej	145
6.4.3. Liczba osób bezrobotnych	145
6.5. Pomoc społeczna.....	150
6.5.1. Baza socjalna.....	151
6.5.2. Główne powody przyznawania pomocy społecznej	152
6.6. Rolnictwo	156
6.7. Turystyka.....	159
6.7.1. Walory przyrodnicze i antropogeniczne	159
6.7.2. Zagospodarowanie turystyczne.....	162
6.7.3. Pozostałe czynniki wpływające na rozwój turystyki	168
7. Infrastruktura techniczna i komunikacyjna	170

Podlaskie

7.1. Dostępność komunikacyjna	170
7.2. Gospodarka wodno-ściekowa	186
7.2.1. Gospodarka wodna	186
7.2.2. Gospodarka ściekowa	187
7.3. Gospodarka odpadami	191
7.4. Infrastruktura energetyczna	196
7.4.1. Sieć gazowa	196
7.4.2. Odnawialne źródła energii	197
7.4.3. Potencjał dla rozwoju OZE na obszarze Partnerstwa – energia słoneczna, wiatrowa, z biomasy	199
8. Wizja rozwoju obszaru Partnerstwa według mieszkańców – wyniki konsultacji społecznych	202
8.1. Gmina w 2027 roku	202
8.2. Działania na poziomie obszaru Południowo-Wschodniego Podlasia, wspierające rozwiązanie wyzwań i pomagające zrealizować wizję Gminy z 2027 r.	205
9. Główne potencjały i bariery rozwojowe	208
9.1. Potencjały rozwojowe	208
9.1.1. Wyniki konsultacji społecznych	208
9.1.2. Wyniki prac Grupy Roboczej Partnerstwa	209
9.2. Bariery rozwojowe	217
9.2.1. Wyniki konsultacji społecznych	217
9.2.2. Wyniki prac Grupy Roboczej Partnerstwa	221
Wykaz źródeł	227
Spis wykresów	231
Spis rycin	236
Spis tabel	237

Podlaskie

Wykaz stosowanych skrótów

AOS	Ambulatoryjna opieka specjalistyczna
Grupa Robocza Partnerstwa	Grupę Roboczą Partnerstwa stanowią przedstawiciele poszczególnych JST wchodzących w skład Partnerstwa, po jednej osobie reprezentującej daną gminę lub powiat – por. Partnerstwo.
GUS	Główny Urząd Statystyczny
JST	Jednostki samorządu terytorialnego
OZE	Odnawialne źródła energii
Partnerstwo	Partnerstwo Południowo-Wschodniego Podlasia. To 31 jednostek samorządu terytorialnego z obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją oraz miast liczących do 20 000 mieszkańców, które są stolicami powiatów siemiatyckiego, bielskiego i hajnowskiego. W skład partnerstwa wchodzi: Powiat Hajnowski, Gmina Miejska Hajnówka, Gmina Hajnówka, Gmina Kleszczele, Gmina Białowieża, Gmina Dubicze Cerkiewne, Gmina Czyże, Gmina Czeremcha, Gmina Narew, Gmina Narewka, Gmina Michałowo, Gmina Gródek, Powiat Bielski, Gmina Bielsk Podlaski, Miasto Bielsk Podlaski, Gmina Brańsk, Miasto Brańsk, Gmina Boćki, Gmina Orla, Gmina Wyszki, Gmina Rudka, Powiat Siemiatycki, Miasto Siemiatycze, Gmina Siemiatycze, Gmina Drohiczyn, Gmina Perlejewo, Gmina Mielnik, Gmina Nurzec – -Stacja, Gmina Dziadkowice, Gmina Milejczyce, Gmina Grodzisk.
POZ	Podstawowa Opieka Zdrowotna
WHO	Światowa Organizacja Zdrowia (z ang. <i>World Health Organization</i>)

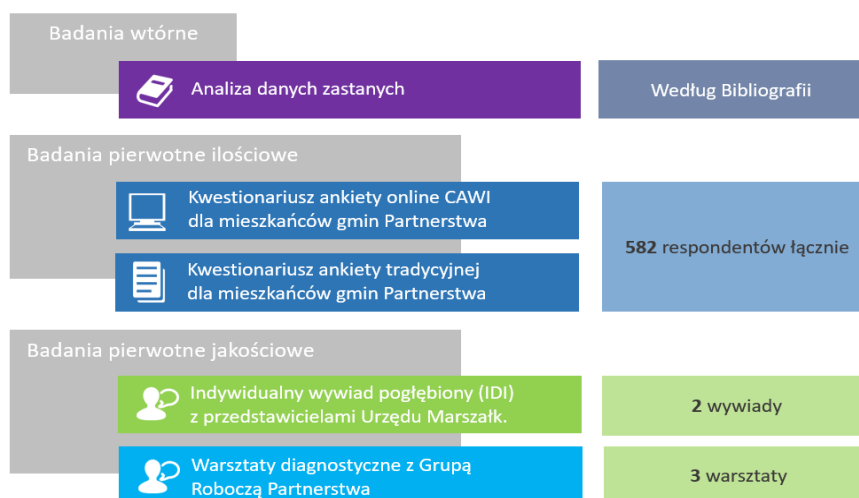
1. Wprowadzenie

Raport diagnostyczny (Diagnoza) przedstawiający Portret obszaru Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia zawiera wielowymiarową charakterystykę obszaru tworzonego przez 28 gmin wchodzących wraz z 3 powiatami w skład Partnerstwa. Celem raportu jest określenie aktualnego poziomu rozwoju Partnerstwa, zdefiniowanie jego silnych stron, potencjałów oraz wskazanie obszarów problematycznych i głównych wyzwań rozwojowych stojących przed Partnerami. Wnioski zawarte w niniejszym raporcie będą punktem wyjścia do sformułowania Strategii Rozwoju Terytorialnego Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia, gdzie kluczowym wyzwaniom przypisane zostaną cele strategiczne, operacyjne i konkretne kierunki działań. Diagnoza została zbudowana wokół następujących obszarów tematycznych:

- kwestie środowiskowe,
- sfera społeczna,
- sfera gospodarcza,
- infrastruktura techniczna i komunikacyjna.

Do opracowania raportu wykorzystano przede wszystkim dokumenty, na podstawie których prowadzona jest polityka rozwoju na obszarze Partnerstwa (na szczeblu gminnym, powiatowym i wojewódzkim), a także bazy danych statystycznych – Bank Danych Lokalnych GUS i bazę Monitora Rozwoju Lokalnego. W celu umożliwienia rzetelnej oceny aktualnego poziomu rozwoju w omawianych obszarach, dane statystyczne często prezentowano w ujęciu dynamicznym, a także w odniesieniu do średnich wartości dla województwa i kraju. Kolejnym istotnym wymiarem analiz była ocena wewnętrznego zróżnicowania Partnerstwa w zakresie wybranych zjawisk i wskaźników. Dodatkowo, w toku prac nad Diagnozą przeprowadzono warsztaty z przedstawicielami gmin i powiatów tworzącymi Grupę Roboczą Partnerstwa oraz konsultacje społeczne, które umożliwiły spojrzenie na silne strony i wyzwania obszaru z perspektywy jego mieszkańców. Schemat podjętych działań diagnostycznych przedstawiono na Rycinie poniżej.

Rycina 1. Schemat podjętych działań w celu sporządzenia Portretu obszaru Partnerstwa.

Źródło: Opracowanie własne.

Konsultacje społeczne

W toku prac nad Portretem Obszaru Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia wspólnie z Grupą Roboczą Partnerstwa zaplanowano przeprowadzenie badań ilościowych dotyczących sytuacji w gminach Partnerstwa w odniesieniu do silnych stron, wyzwań i wizji rozwoju. Kwestionariusz ankiety w wersji papierowej (Załącznik 1) oraz w formie linka do ankiety internetowej (CAWI) udostępniono za pośrednictwem przedstawicieli Grupy Roboczej mieszkańcom, a także osobom i organizacjom, które członkowie Partnerstwa zidentyfikowali jako głównych interesariuszy procesu formułowania Diagnozy. Przeprowadzenie szerszych konsultacji społecznych pomogło zapewnić partycypacyjny charakter prac nad Portretem Obszaru Partnerstwa, a także pozwoliło wyłonić główne informacje potrzebne do opracowania diagnozy oraz wniosków potrzebnych do formowania dalszych prac w ramach prowadzonych działań strategicznych. Badania ilościowe prowadzone były w okresie od 16 października 2021 r. do 15 listopada 2021 r. Podsumowanie wyników znajduje się w Rozdziale 8.2.1. Wyniki konsultacji społecznych oraz poszczególne odpowiedzi przywoływane są w odpowiednich rozdziałach Portretu Obszaru Partnerstwa.

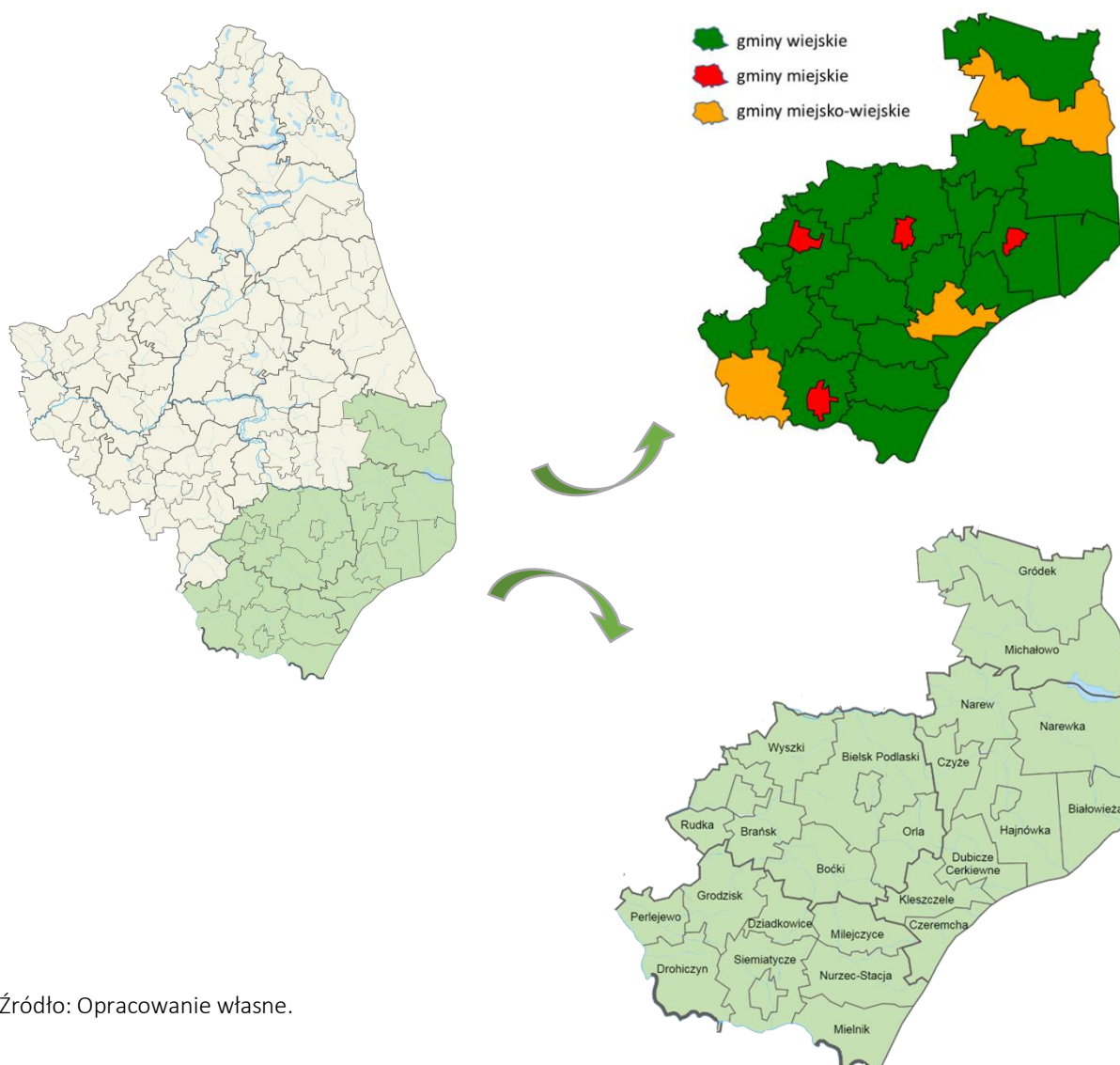

2. Ogólna charakterystyka Partnerstwa

2.1. Podstawowe informacje

Partnerstwo Południowo-Wschodniego Podlasia utworzone zostało przez 31 jednostek samorządu terytorialnego, z czego 28 to gminy (4 gminy miejskie, 3 gminy miejsko-wiejskie oraz 21 gmin wiejskich), a 3 – powiaty: bielski, hajnowski i siemiatycki. Dwie gminy partnerstwa: Gródek i Michałowo znajdują się administracyjnie w granicach powiatu białostockiego. Największe ośrodki miejskie zlokalizowane na terenie Partnerstwa to: Bielsk Podlaski, Hajnówka i Siemiatycze, będące stolicami powiatów. Partnerstwo zajmuje obszar zwarty geograficznie, połączony siecią dróg krajowych, wojewódzkich i powiatowych. Jego zasięg przedstawiono na mapach poniżej (Rycina 2).

Rycina 2. Mapa województwa podlaskiego z zaznaczeniem gmin wchodzących w skład Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia.

Źródło: Opracowanie własne.

Tabela 1. Wykaz gmin Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia.

L.p.	Powiat	Typ JST	Nazwa JST
1	Bielski	Gmina miejska	Bielsk Podlaski
2	Bielski	Gmina miejska	Brańsk
3	Bielski	Gmina wiejska	Bielsk Podlaski
4	Bielski	Gmina wiejska	Boćki
5	Bielski	Gmina wiejska	Brańsk
6	Bielski	Gmina wiejska	Orla
7	Bielski	Gmina wiejska	Rudka
8	Bielski	Gmina wiejska	Wyszki
9	Hajnowski	Gmina miejska	Hajnówka
10	Hajnowski	Gmina miejsko-wiejska	Kleszczele
11	Hajnowski	Gmina wiejska	Białowieża
12	Hajnowski	Gmina wiejska	Czeremcha
13	Hajnowski	Gmina wiejska	Czyże
14	Hajnowski	Gmina wiejska	Dubicze Cerkiewne
15	Hajnowski	Gmina wiejska	Hajnówka
16	Hajnowski	Gmina wiejska	Narew
17	Hajnowski	Gmina wiejska	Narewka
18	Siemiatycki	Gmina miejska	Siemiatycze
19	Siemiatycki	Gmina wiejska	Dziadkowice
20	Siemiatycki	Gmina wiejska	Grodzisk
21	Siemiatycki	Gmina wiejska	Mielnik
22	Siemiatycki	Gmina wiejska	Milejczyce
23	Siemiatycki	Gmina wiejska	Nurzec-Stacja
24	Siemiatycki	Gmina wiejska	Perlejewo
25	Siemiatycki	Gmina miejsko-wiejska	Drohiczyn
26	Siemiatycki	Gmina wiejska	Siemiatycze
27	Białostocki	Gmina miejsko-wiejska	Gmina Michałowo
28	Białostocki	Gmina wiejska	Gródek

Źródło: Opracowanie własne.

Gminy wchodzące w skład Partnerstwa można zaliczyć do 9 różnych grup funkcjonalnych wyróżnionych w klasyfikacji prof. Przemysława Śleszyńskiego.¹ Najliczniej reprezentowane są gminy wiejskie o umiarkowanej i intensywnej funkcji rolniczej, które łącznie stanowią połowę gmin Partnerstwa. Jednocześnie warto zaznaczyć, że jedna trzecia gmin wiejskich zaklasyfikowana została do grup o funkcjach innych niż rolnicze (tj. funkcjach leśnych i ochrony przyrody, turystycznej i transportowej), co obrazuje dość znaczne zróżnicowanie gmin Partnerstwa w omawianym aspekcie. Szczegółowy podział na grupy funkcjonalne przedstawiono w Tabeli nr 2.

Tabela 2. Podział gmin według grup funkcjonalnych na podstawie klasyfikacji prof. Śleszyńskiego.

Gminy wiejskie o umiarkowanej funkcji rolniczej (I4)
Bielsk Podlaski, Orla, Rudka, Narew, Milejczyce, Nurzec Stacja, Siemiatycze
Gminy wiejskie o intensywnej funkcji rolniczej (H4)
Boćki, Brańsk, Wyszki, Czyże, Dziadkowice, Grodzisk, Perlejewo
Gminy wiejskie o funkcjach pozarolniczych (turystyka) (G4)
Białowieża, Dubicze Cerkiewne, Mielnik
Gminy wiejskie o gospodarce ekstensywnej (funkcje leśne, ochrona przyrody) (J4)
Czeremcha, Hajnówka, Narewka
Gminy wiejskie o rozwiniętej funkcji transportowej (F4)
Gródek
Ośrodki wielofunkcyjne (miasta) (E2)
Bielsk Podlaski, Hajnówka, Siemiatycze
Miasta o umiarkowanej funkcji rolniczej (I2)
Brańsk
Miasta i gminy miejsko-wiejskie o intensywnej funkcji rolniczej (H3)
Drohiczyn
Gminy miejsko-wiejskie o umiarkowanej funkcji rolniczej (I3)
Michałow, Kleszczele

Źródło: Opracowanie własne na podstawie klasyfikacji prof. Śleszyńskiego.

¹ Śleszyński P., Komornicki T.: Klasyfikacja funkcjonalna gmin Polski na potrzeby monitoringu planowania przestrzennego. Przegląd Geograficzny, 2016; 88 (4): 480, www.rcin.org.pl/igipz/Content/61605/WA51_80954_r2016-t88-z4_Przeg-Geogr-Sleszyns.pdf [dostęp 27.11.2021]

Podlaskie

2.2. Położenie geograficzne

Obszar Partnerstwa 28 gmin położony jest w południowo-wschodniej części województwa podlaskiego. Graniczy z powiatem wysokomazowieckim, białostockim, a także województwem mazowieckim i lubelskim. Wschodnia część Partnerstwa graniczy z Białorusią.

Na terenie Partnerstwa występują liczne obszary naturalne prawnie chronione oraz obszary Natura 2000, co zapewnia bogactwo flory i fauny. Istotny jest także wysoki poziom zalesienia występujący na terenie Partnerstwa, przekładający się bezpośrednio na czystość powietrza na większości obszaru (więcej w Rozdziale 4. Kwestie środowiskowe).

Na obszarze Partnerstwa znajdują się liczne ciekі wodne oraz kilka akwenów, w tym Zalew w Siemiatyczach (gmina Siemiatycze), Zalew Repczyce (gmina Kleszczele), Zalew Bachmaty (gmina Dubicze Cerkiewne) oraz największy zbiornik wodny na terenie Partnerstwa Zalew Siemianówka (gmina Michałowo). Naturalną granicę Partnerstwa od południowej strony stanowi rzeka Bug oddzielając tereny województwa podlaskiego od woj. lubelskiego i mazowieckiego.

Mając na uwadze położenie geograficzne Partnerstwa, gdzie znaczna część stanowi zewnętrzną granicę Polski i jednocześnie Unii Europejskiej dostrzec można zjawiska o charakterze politycznym, przyrodniczym, komunikacyjnym, gospodarczym i społecznym.

2.3. Oddalenie od większych ośrodków miejskich

Stolicą województwa jest miasto Białystok, zaś głównymi ośrodkami miejskimi są na obszarze Partnerstwa miasta powiatowe: Bielsk Podlaski, Hajnówka, Siemiatycze.

Tabela 3. Wykaz odległości gmin Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia z miastem powiatowym, miastem wojewódzkim oraz stolicą kraju.

Powiat	Nazwa gminy	Oddalenie od głównych ośrodków miejskich (w km)		
		Miasto powiatowe	Stolica województwa	Stolica Polski
Bielski	Bielsk Podlaski – miasto	-	46	208
	Brańsk	25	59	164
	Bielsk Podlaski	-	46	208
	Boćki	17	61	187
	Brańsk – miasto	25	59	164
	Orla	12	58	220
	Rudka	34	67	155
	Wyszki	20	53	192
Hajnowski	Hajnówka – miasto	-	60	235
	Kleszczele	28	68	188
	Białowieża	22	82	257
	Czeremcha	35	75	189
	Czyże	17	54	246

Podlaskie

	Dubicze Cerkiewne	15	68	200
	Hajnówka	-	60	235
	Narew	19	39	218
	Narewka	18	65	234
Siemiatycki	Siemiatycze – miasto	-	93	150
	Dziadkowice	17	74	161
	Grodzisk	24	81	161
	Mielnik	20	113	165
	Milejczyce	23	83	173
	Nurzec-Stacja	17	93	167
	Perlejewo	32	88	152
	Drohiczyn	16	101	134
	Siemiatycze	-	93	150
Białostocki	Gmina Michałowo	-	37	234
	Gródek	-	34	235

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Map Google, www.google.pl/maps w zaokrągleniu do liczb całkowitych [dostęp: 22.11.2021].

Mieszkańcy Partnerstwa mają stosunkowo blisko do ośrodków miejskich na terenie Partnerstwa. Najdalszy dojazd mają mieszkańcy gminy Czeremcha do miasta powiatowego Hajnówka – 35 km. Najbliżej dojeżdżają mieszkańcy gminy Orla do Bielska Podlaskiego 12 km. Także do miasta wojewódzkiego, do Białegostoku, odległość jest stosunkowo niewielka i wynosi średnio 68 km – najdalej z gminy Mielnik (113 km), najbliżej z dwóch gmin usytuowanych w powiecie białostockim: Gródek – 34 km oraz Michałowo – 37 km.

Dojazd do stolicy Polski jest zróżnicowany dla mieszkańców Partnerstwa – średnia odległość do Warszawy to 192 km. Najdalej do stolicy Polski dojeżdżają mieszkańcy gminy Hajnówka i Gródek – po 235 km, oraz mieszkańcy Michałowa – 234 km. Najmniej kilometrów do stolicy dzieli mieszkańców Drohiczyna – 134 km.

2.4. Bliskość ważnych szlaków komunikacyjnych

Na terenie Partnerstwa występują szlaki komunikacyjne drogowe oraz kolejowe.

Do głównych szlaków komunikacyjnych² należą:

- drogi krajowe nr 62, 65, 66, 19
- drogi wojewódzkie nr 640, 685, 681, 689, 687, 690
- na terenie Partnerstwa nie przebiega droga szybkiego ruchu ani autostrada

Do głównych szlaków kolejowych³ należą:

- linia 31 – na terenie Partnerstwa dostępna na odcinku Siemiatycze – Siemianówka,

² Drogi w województwie podlaskim, www.conadrogach.pl/wojewodztwo/podlaskie/ [dostęp 22.11.2021].

³ Mapa Interaktywna Linii Kolejowych, www.plk-sa.pl/biuro-prasowe/mapy/ [dostęp 22.11.2021].

Podlaskie

- linia 32 – na terenie Partnerstwa dostępna na odcinku Bielsk Podlaski – Czeremcha,
- linia 43 – na terenie Partnerstwa dostępna na odcinku Czeremcha – Wysokie Litewskie,
- linia 52 – Lewki – Hajnówka.

Na obszarze Partnerstwa znajdują się też liczne szlaki rowerowe, w tym Wschodni Szlak Rowerowy Green Velo, który przebiega bezpośrednio przez gminy Partnerstwa: Gródek, Michałowo, Białowieża, Hajnówka, Dubicze Cerkiewne, Kleszczewo, Czeremcha, Mielnik. Szlak ten przebiega także przez Puszcę Białowieską i stanowi znaczną atrakcję turystyczną regionu.⁴

2.5. Wschodnia granica Partnerstwa

Na obszarze Partnerstwa znajdują się 4 przejścia graniczne:⁵

- w Bobrownikach – przejście drogowe,
- w Siemianówce (gmina Michałowo) – przejście kolejowe,
- w Białowieży – przejście drogowe, ruch osobowy (pieszy i rowerowy) z wyłączeniem towarów,
- w Połowcach – przejście drogowe (tymczasowo zamknięte – stan na 12.2021),
oraz piąte – kolejowe Czeremcha – Wysokolitowsk – obecnie zawieszony (stan na 12.2021).

Tereny przygraniczne ochrania i patroluje kadra 7 placówek Straży Granicznej:

- w Bobrownikach,
- w Michałowie,
- w Narewce,
- w Białowieży,
- w Czeremsku,
- w Dubiczach Cerkiewnych,
- w Mielniku.

Położenie przygraniczne jeszcze przed kryzysem migracyjnym na granicy z Białorusią uznawane było za silną stronę Partnerstwa umożliwiającą nie tylko inwestycje i rozwój regionu, ale również korzyści płynące z ruchu towarowego aktywnego na Nowym Jedwabnym Szlaku. W obliczu pandemii związanej z COVID-19 i jednoczesnym rosnącym zapotrzebowaniem na dostawy z Azji przy niewystarczającej infrastrukturze transportowej, spedytorzy zwiększyli zainteresowanie transportem kolejowym. W obecnej sytuacji zwiększenie przepustowości przejść kolejowych (np. otwarcie wyremontowanego przejścia Czeremcha – Wysokolitowsk) niosłoby za sobą wiele korzyści dla gmin Partnerstwa.^{6,7}

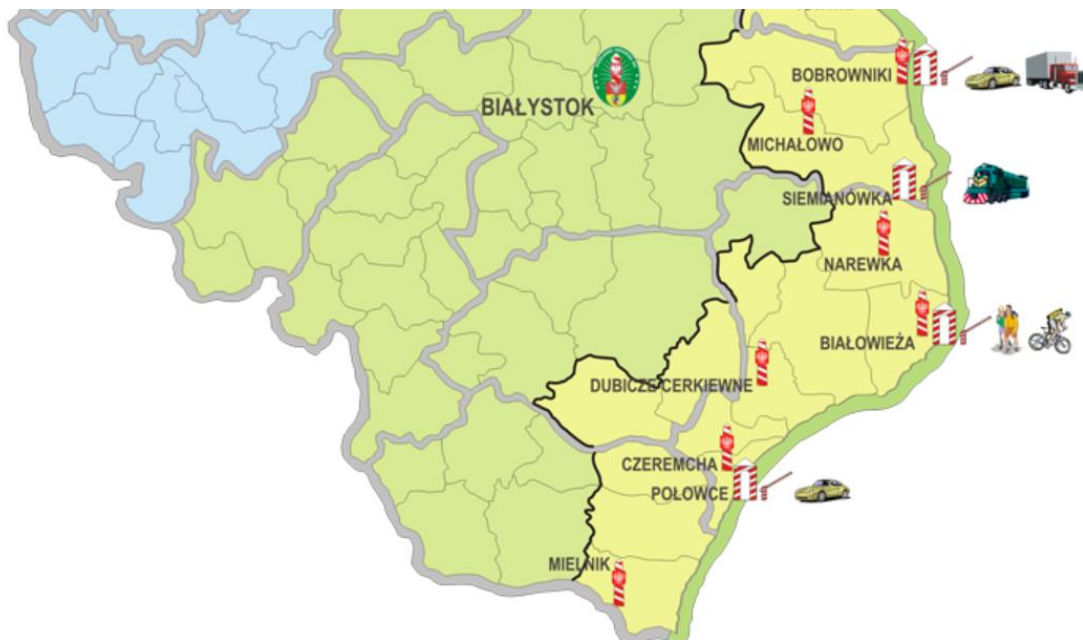
⁴ Przebieg szlaku Green Velo, www.greenvelo.pl/ [dostęp 22.11.2021].

⁵ Podlaski Oddział Straży Granicznej, Placówki i przejścia, www.podlaski.strazgraniczna.pl/pod/placowki/11528,Placowki-i-przejscia.html [dostęp 22.11.2021].

⁶ Madrjas J.: Miliony wydane na tory... do zamkniętej granicy, Rynek Kolejowy. 25.11.2020, www.rynek-kolejowy.pl/mobile/miliony-wydane-na-tory-do-zamknietej-granicy---99725.html [dostęp 27.11.2021].

⁷ Zasiadko M.: Pięć zamiast jednego: nowe przejścia graniczne między Polską a Białorusią dla transportu kontenerowego, Intermodal News. 22.07.2021, www.intermodalnews.pl/2021/07/22/piec-zamiast-jednego-nowe-przejscia-graniczne-miedzy-polska-a-bialorusia-dla-transportu-kontenerowego/ [dostęp 27.11.2021].

Rycina 3. Fragment mapy pokazującej przejścia graniczne na terenie Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia.

Źródło: Podlaski Oddział Straży Granicznej, www.podlaski.strazgraniczna.pl/pod/placowki/11528,Placowki-i-przejscia.html [dostęp 22.11.2021].

2.6. Wyzwania Partnerstwa wynikające z położenia geograficznego

Usytuowanie Partnerstwa na granicy z Białorusią ma znaczne oddziaływanie na sytuację społeczno-gospodarczą gmin należących do Partnerstwa, co przekłada się bezpośrednio na jakość życia mieszkańców. Peryferyjne położenie Partnerstwa, zwłaszcza jego wschodnich gmin, powoduje zmniejszony rozwój gospodarczy (poza powiatem bielskim) przy jednoczesnym borykaniu się z depopulacją i innymi zjawiskami demograficznymi. Brak dostępności transportowej dla zwiększonego zapotrzebowania na przesył towarów oraz konieczność wzmożonej kontroli i monitorowania terenów przygranicznych wyłączonych z normalnego użytkowania dość niekorzystnie wpłynęły na obraz regionu. Ponadto w czerwcu 2021 r. zaczął się kryzys migracyjny, ze względu na który od września 2021 r. pas przygraniczny został objęty stanem wyjątkowym, a następnie czasowym zakazem przebywania wydanym na podstawie znowelizowanej ustawy o ochronie granicy państwowej⁸. Obostrzenia objęły 7 miejscowości powiatu siemiatyckiego i dwadzieścia dwie miejscowości powiatu hajnowskiego, implikując dla ludności zamieszkującej tereny przygraniczne trudności w postaci:

- zwiększonej liczby osób nielegalnie przekraczających granice polsko-białoruską,
- ograniczenia dla prowadzenia turystyki,
- zagrożenia dla planowanych inwestycji,

⁸ Ustawa z dnia 17 listopada 2021 r. o zmianie ustawy o ochronie granicy państwowej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2021 poz. 2191).

Podlaskie

- ograniczonej wymiany handlowej Polski z Białorusią i utrudnień w odprawie towarowej,
- brak możliwości lub zmniejszona możliwość pozyskiwania pracowników ze wschodu.

Obecna sytuacja na granicy – potęgujący się kryzys migracyjny, brak woli współpracy ze strony białoruskiej, działa na niekorzyść obszaru Partnerstwa, także pod względem wizerunkowym, zwłaszcza w obszarze turystyki i gospodarki.

2.7. Szanse Partnerstwa wynikające z położenia geograficznego

Jeszcze do niedawna przygraniczne położenie Partnerstwa postrzegane było jako atut.⁹ Oddalenie od rynków unijnych i ich wpływu na sytuację gospodarczą tej części Polski powodowało, że całe województwo podlaskie było postrzegane jako najmniej „zależne” na terenie Polski.¹⁰ Podejmowane działania handlowe z Białorusią i Rosją niosły za sobą jednak zagrożenie związane z zawirowaniami politycznymi z tymi krajami.

Także w zakresie pozyskiwania pracowników współpraca ze wschodnim sąsiadem niosła ze sobą wartość. Możliwość zagospodarowania wolnych etatów głównie na stanowiskach wymagających niższych kwalifikacji stanowiła znaczące zaplecze zarówno w ośrodkach miejskich, jak i w pracach sezonowych na wsiach.¹¹

Z uwagi na położenie teren Partnerstwa zamieszkuje społeczność różnorodna kulturowo i wyznaniowo, co stanowi o wartości tego regionu i potencjale do rozwoju w oparciu o tradycje lokalnej ludności.

Wnioski

Atrakcyjne położenie geograficzne gmin stanowiących Partnerstwo – zalesienie, ciekły wodny i akweny, czyste powietrze i małe zaludnienie, z założenia stanowią o sile regionu i potencjale do rozwoju turystyki, lecznictwa, rolnictwa i ekologii. Jednocześnie peryferyjne położenie i sąsiedowanie z niestabilnym politycznie krajem niesie z jednej strony ograniczenia gospodarcze, z drugiej zaś strony zagrożenie bezpieczeństwa mieszkańców. Graniczne położenie na przestrzeni lat przyczyniło się do przenikania się kultur, a różnorodność kulturowa i wyznaniowa stanowi teraz o potencjale tego regionu.

---

⁹ „Położenie województwa podlaskiego na zewnętrznej granicy UE, z jednej strony implikuje szanse na rozwój: w przypadku relacji z Białorusią czynnikami sukcesu mogą być m.in.: wolne, przygraniczne strefy gospodarcze, nisze rynkowe, podobieństwo kultury i języka, w przypadku Rosji – rosnący popyt na wysokiej jakości towary z Polski. Z drugiej strony, współpraca gospodarcza z sąsiadami z wschodniej granicy jest determinowana uwarunkowaniami geopolitycznymi, co postrzegane jest w kontekście zagrożeń w prawidłowym funkcjonowaniu relacji: granica z Białorusią stanowi przeszkodę w swobodnym przepływie osób, towarów i usług, z kolei bliskie sąsiedztwo Obwodu Kaliningradzkiego niesie za sobą brak stabilności stosunków gospodarczych i społecznych.”, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego. Diagnoza strategiczna województwa podlaskiego. Białystok, styczeń 2020: 8 [dostęp 22.11.2021].

¹⁰ Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego. Diagnoza strategiczna województwa podlaskiego. Białystok, styczeń 2020: 8 [dostęp 22.11.2021].

¹¹ Oparte na relacji przedstawicieli samorządów Partnerstwa podczas warsztatów diagnostycznych, przeprowadzonych 11.10.2021 r.

2.8. Analiza aktualnych polityk rozwoju Partnerów

W niniejszym podrozdziale przedstawiono podsumowanie analiz w zakresie celów wyznaczonych dla polityki rozwoju prowadzonej na obszarze Partnerstwa. Dokonano pod tym kątem przeglądu aktualnych dokumentów strategicznych poszczególnych samorządów wchodzących w skład Partnerstwa oraz innych dokumentów, które wskazywały na obrane kierunki działań (w tym Strategii Rozwoju, Planów Rozwoju Lokalnego czy Planowanych zadań do realizacji).

Najczęściej wskazywane były cele związane z infrastrukturą techniczną i komunikacyjną; infrastrukturą społeczną; turystyką i rekreacją oraz środowiskiem naturalnym i odnawialnymi źródłami energii. Najbardziej zaś wymieniano cele dotyczące obszarów takich jak demografia; aktywizacja i doradztwo zawodowe; administracja i zarządzanie.

Zdecydowana większość celów wpisywała się w ramy określone w Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030. Na poniższych schematach przedstawiono wzajemne powiązania pomiędzy celami wytyczonymi na różnych poziomach. Pokazano, w jakie cele strategiczne, a także operacyjne zawarte w strategii wojewódzkiej wpisują się obszary wskazywane przez samorzady tworzące Partnerstwo. Do celów operacyjnych przypisano też wybrane kierunki działań określone w strategii wojewódzkiej – te, które korespondują z konkretnymi przedsięwzięciami planowanymi przez partnerskie samorzady.

Rycina 4. Cele strategiczne, na podstawie których realizowana jest polityka rozwoju obszaru i ich powiązania ze Strategią Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030.

CELE STRATEGICZNE	ZASOBNI MIESZKAŃCY	DYNAMICZNA GOSPODARKA
Cele Partnerstwa - obszar tematyczny	Infrastruktura techniczna i komunikacyjna	
Cele operacyjne	Przestrzeń wysokiej jakości	Rewolucja energetyczna i gospodarka obiegu zamkniętego
Kierunki działań	<ul style="list-style-type: none"> Rozwój i modernizacja infrastruktury komunikacyjnej oraz różnych form transportu (w tym autobusowej komunikacji publicznej) 	<ul style="list-style-type: none"> Rozbudowa sieci gazowniczej Wspieranie rozwoju OZE i energetyki rozproszonej, realizacja strategii niskoemisyjnych m.in. w obszarach takich jak: transport publiczny, efektywność energetyczna, jakość powietrza
Cele Partnerstwa - obszar tematyczny	Turystyka i rekreacja	
Cele operacyjne		Lokalna przedsiębiorczość
Kierunki działań		<ul style="list-style-type: none"> Wspieranie rozwoju turystyki w oparciu o m.in. walory przyrodnicze, dziedzictwo kulturowe i lokalne produkty turystyczne
Cele operacyjne		E-podlaskie
Kierunki działań		<ul style="list-style-type: none"> Wykorzystanie technologii cyfrowych do poprawy konkurencyjności w działalności gospodarczej, w tym w turystyce

Podlaskie

CELE STRATEGICZNE	ZASOBNY MIESZKAŃCY	DYNAMICZNA GOSPODARKA
Cele Partnerstwa - obszar tematyczny	Środowisko naturalne, OZE	
Cele operacyjne	Przestrzeń wysokiej jakości	Rewolucja energetyczna i gospodarka obiegu zamkniętego
Kierunki działań	<ul style="list-style-type: none"> Ochrona zasobów kulturowych, przyrodniczych i wartości krajobrazowych Rozwój i modernizacja infrastruktury ochrony środowiska i przestrzeni dla gospodarki o obiegu zamkniętym 	<ul style="list-style-type: none"> Wspieranie rozwoju OZE i energetyki rozproszonej, realizacja strategii niskoemisyjnych m.in. w obszarach takich jak: transport publiczny, efektywność energetyczna, jakość powietrza Edukacja ekologiczna
Cele Partnerstwa - obszar tematyczny	Atrakcyjność inwestycyjna i promocja gospodarcza	
Kierunki działań	<ul style="list-style-type: none"> Wspieranie rozwoju nowoczesnych przestrzeni dla biznesu (m.in. tereny inwestycyjne) 	
Cele operacyjne		Przemysły przyszłości
Kierunki działań		<ul style="list-style-type: none"> Promocja gospodarcza regionu w wymiarze krajowym i międzynarodowym
CELE STRATEGICZNE	ZASOBNY MIESZKAŃCY	PARTNERSKI REGION
Cele Partnerstwa - obszar tematyczny	Oferta kulturalna	
Cele operacyjne	Aktywni mieszkańcy	Kapitał społeczny
Kierunki działań	<ul style="list-style-type: none"> Rozwój oferty kulturalnej, edukacyjnej, sportowej, rekreacyjnej oraz innych form realizacji aktywności społecznych 	<ul style="list-style-type: none"> Wzmacnianie tożsamości lokalnej, regionalnej i narodowej; kształtowanie postaw społecznych i obywatelskich
Cele operacyjne	Przestrzeń wysokiej jakości	
Kierunki działań	<ul style="list-style-type: none"> Rozwój i modernizacja infrastruktury edukacyjnej i kulturowej 	
Cele Partnerstwa - obszar tematyczny	Bezpieczeństwo publiczne	
Kierunki działań	<ul style="list-style-type: none"> Działania związane z zapobieganiem i ograniczaniem skutków zmian klimatu, w tym w zakresie infrastruktury służącej retencjonowaniu wód oraz ochronie przeciwpowodziowej 	

Podlaskie

CELE STRATEGICZNE	DYNAMICZNA GOSPODARKA	
Cele Partnerstwa - obszar tematyczny	Rolnictwo	Przedsiębiorczość mieszkańców
Cele operacyjne	Lokalna przedsiębiorczość	
Kierunki działań	<ul style="list-style-type: none"> Rozwój ekologicznych i zrównoważonych form produkcji rolniczej oraz powiązany z nimi rozwój lokalnego przetwórstwa i sprzedaży żywności wysokiej jakości 	<ul style="list-style-type: none"> Kształtowanie postaw przedsiębiorczych i wiedzy z zakresu prowadzenia działalności gospodarczej na wszystkich etapach edukacji Wspieranie powstawania nowych oraz rozwoju istniejących przedsiębiorstw, w tym w aspektach organizacyjnym, edukacyjnym i finansowym
CELE STRATEGICZNE	ZASOBNi MIESZKAŃCY	
Cele Partnerstwa - obszar tematyczny	Oświata i wychowanie	Profilaktyka i ochrona zdrowia
Cele operacyjne	Kompetentni mieszkańcy	Aktywni mieszkańcy
Kierunki działań	<ul style="list-style-type: none"> Rozwój kompetencji kluczowych i talentów uczniów we wszystkich szkołach Doskonalenie kadry nauczycieli pod kątem nowoczesnych metod kształcenia i potrzeb rozwijającego się regionalnego popytu na kompetencje 	<ul style="list-style-type: none"> Rozwój usług społecznych i zdrowotnych, w tym związanych ze starzeniem się społeczeństwa
Cele operacyjne	Przestrzeń wysokiej jakości	
Kierunki działań	<ul style="list-style-type: none"> Rozwój i modernizacja infrastruktury edukacyjnej i kulturowej 	<ul style="list-style-type: none"> Rozwój i modernizacja infrastruktury i przestrzeni dla usług zdrowotnych i społecznych, w tym związanych ze starzeniem się społeczeństwa
CELE STRATEGICZNE	ZASOBNi MIESZKAŃCY	
Cele Partnerstwa - obszar tematyczny	Pomoc społeczna	Aktywizacja społeczna
Cele operacyjne	Aktywni mieszkańcy	
Kierunki działań	<ul style="list-style-type: none"> Rozwój usług społecznych i zdrowotnych, w tym związanych ze starzeniem się społeczeństwa Wspieranie rodzin w opiece nad dzieckiem i osobami zależnymi 	<ul style="list-style-type: none"> Działania w kierunku wzrostu aktywności zawodowej i społecznej
Cele operacyjne	Przestrzeń wysokiej jakości	
Kierunki działań	<ul style="list-style-type: none"> Rozwój i modernizacja infrastruktury i przestrzeni dla usług zdrowotnych i społecznych, w tym związanych ze starzeniem się społeczeństwa 	

Podlaskie

CELE STRATEGICZNE	ZASOBNI MIESZKAŃCY	PARTNERSKI REGION
Cele Partnerstwa - obszar tematyczny	Aktywizacja i doradztwo zawodowe	Administracja i zarządzanie
Cele operacyjne	Aktywni mieszkańcy	Dobre zarządzanie
Kierunki działań	<ul style="list-style-type: none"> Działania w kierunku wzrostu aktywności zawodowej i społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> Wzmacnianie kompetencji administracji Wzmacnianie zarządzania publicznego na poziomie regionalnym i lokalnym

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030 i dokumentów samorządów wchodzących w skład Partnerstwa.

Podlaskie

3. Ocena poziomu rozwoju ogólnego Partnerstwa z wykorzystaniem wskaźników syntetycznych

3.1. Delimitacja gmin zagrożonych trwałą marginalizacją, miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze i obszarów problemowych

W celu osadzenia analizowanego obszaru Partnerstwa w szerszym kontekście, w niniejszym podrozdziale przedstawiono wyniki analiz pozwalające na uchwycenie ogólnego poziomu rozwoju obszaru na tle kraju.

Zgodnie ze zaktualizowaną listą opracowaną przez prof. Śleszyńskiego na potrzeby programowania unijnej perspektywy finansowej na lata 2021-2027, aż 24 gminy wchodzące w skład Partnerstwa zaklasyfikowane zostały jako gminy zagrożone trwałą marginalizacją lub miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze, z czego:

- 22 gminy należą do grupy gmin zagrożonych trwałą marginalizacją,
- 2 miasta (Hajnówka i Bielsk Podlaski) należą do grupy miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze jako miasta stagnujące.

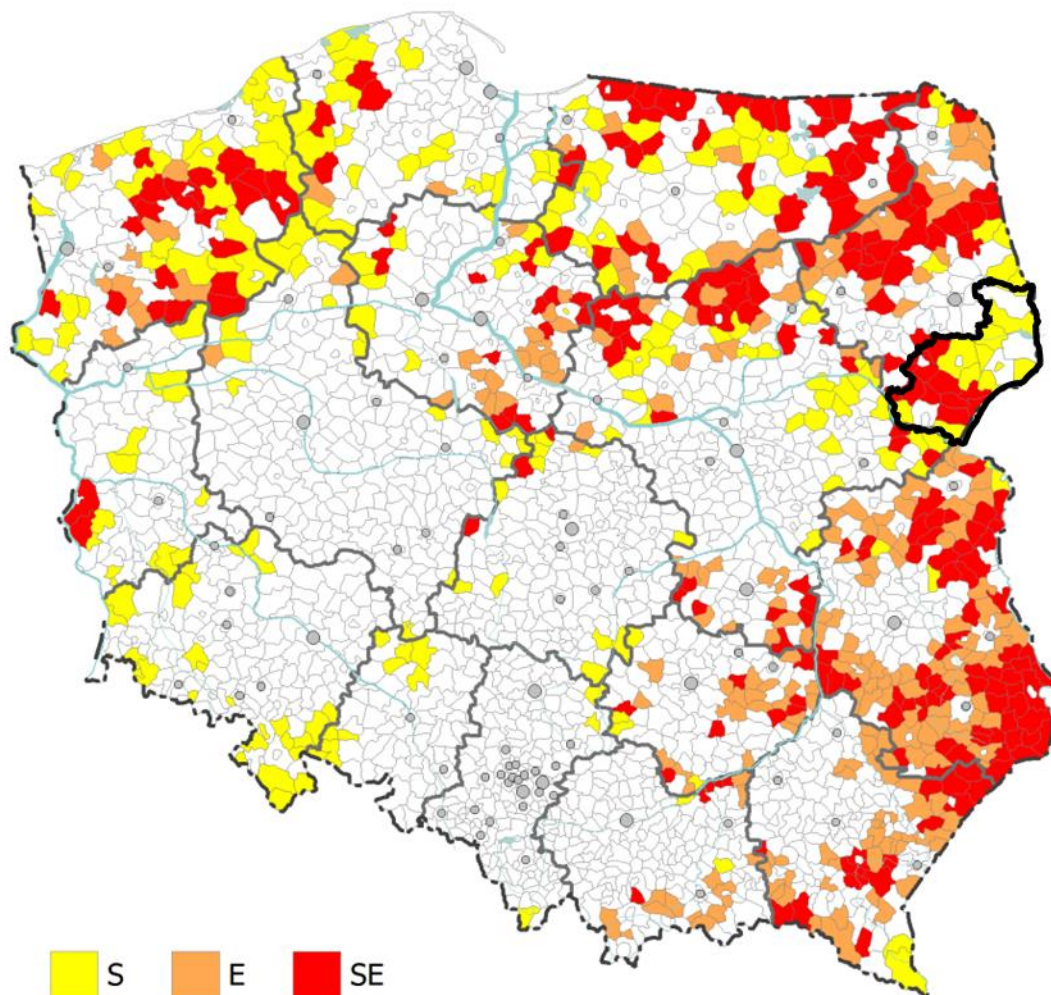
Jedynie gmina Gródek, miasto Brańsk, gmina Narewka i miasto Siemiatycze nie zostały zaklasyfikowane do żadnej z powyższych kategorii.^{12,13}

W Instytucie Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN opracowana została również delimitacja obszarów problemowych w Polsce, poddana aktualizacji w 2019 roku. Na jej podstawie wyróżnić można trzy główne obszary problemowe: społeczne, ekonomiczne i społeczno-ekonomiczne. Koncentrują się one głównie we wschodniej i północnej części kraju, a teren Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia charakteryzuje się ich relatywnie dużym nagromadzeniem, co obrazuje poniższa Rycina nr 5.

¹² Załącznik 1. Lista gmin zagrożonych trwałą marginalizacją: programowanie 2021-2027, www.gov.pl/attachment/4fdbd1e7-b544-4176-94a7-fa29446b88ee [dostęp: 27.11.2021].

¹³ Śleszyński P.: Aktualizacja delimitacji miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze (powiększających dystans rozwojowy). Polska Akademia Nauk, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. S. Leszczyckiego, Warszawa 2019: 13, www.gov.pl/attachment/5c7a04a5-ab22-49e4-a6a1-e874ede01445 [dostęp: 27.11.2021].

Rycina 5. Delimitacja obszarów problemowych – typy gmin problemowych z naniesionymi granicami Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia.

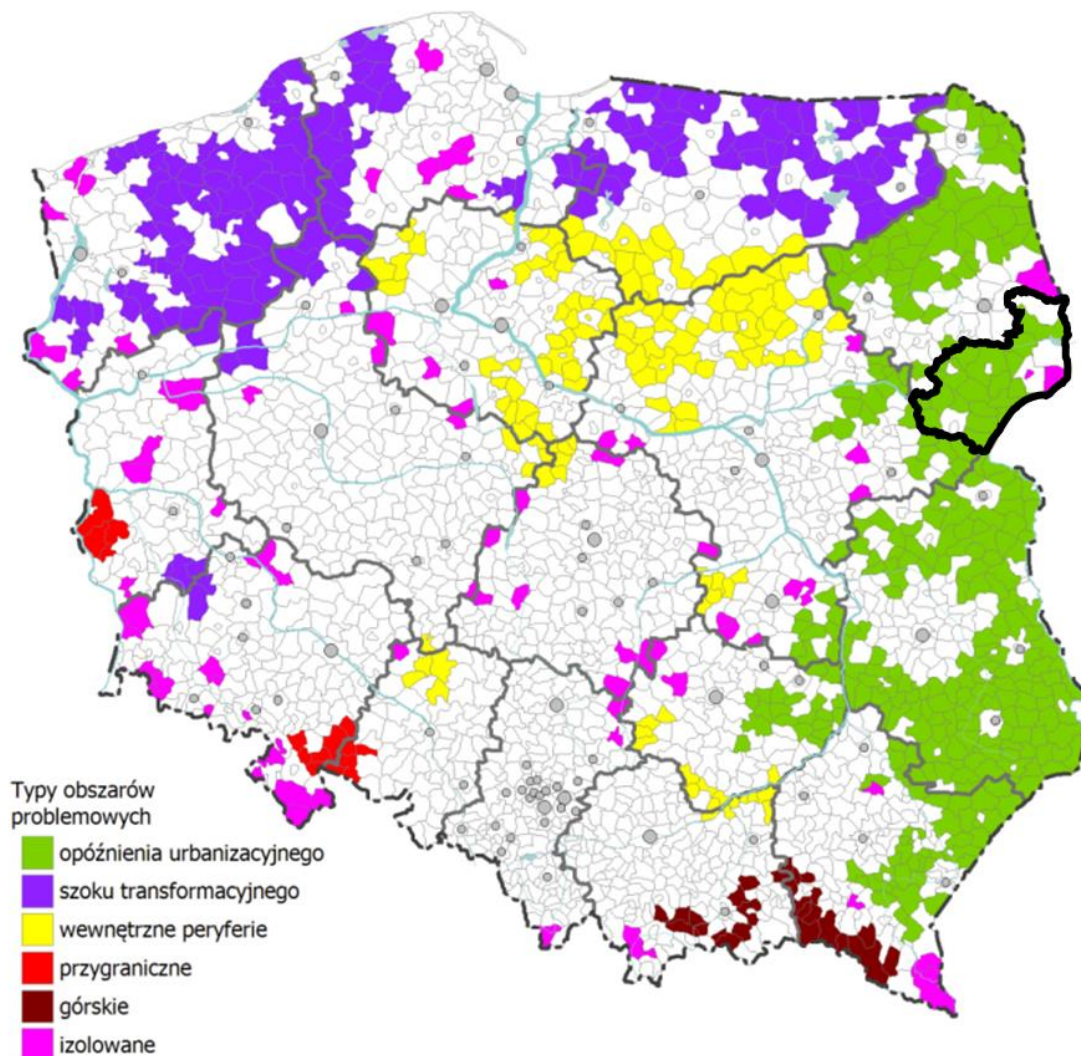

Źródło: Śleszyński P., Bański J., Degórski M.: Aktualizacja delimitacji obszarów problemowych na 2018 rok. Polska Akademia Nauk, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. S. Leszczyckiego, Warszawa 2018: 8, www.gov.pl/attachment/d5105cc5-e8d0-49e5-a074-e729d0935123 [dostęp: 27.01.2021]. Naniesienie granic Partnerstwa własne.

Większość gmin Partnerstwa zaliczona została do obszarów problemowych społecznych (występujących w północno-wschodniej części Partnerstwa i przy jego południowej granicy) lub społeczno-ekonomicznych (zlokalizowanych w centralnej i zachodniej części obszaru).

Biorąc pod uwagę genezę powstania obszarów problemowych, czyli procesów, które wpłynęły na obecny stan rozwoju gmin, na terenie Partnerstwa, zdecydowanie dominuje opóźnienie urbanizacyjne. Wynika ono przede wszystkim z wolniejszego uprzemysłowienia niż na terenach centralnych i zachodnich kraju, a także z dominacji rolnictwa i rozdrobnionej struktury agrarnej. Opóźnienie urbanizacyjne charakterystyczne jest dla dużej części gmin województwa podlaskiego i całej Polski Wschodniej. Drugim typem obszarów problemowych w ujęciu historycznym, występującym na terenie Partnerstwa, są znacznie rzadsze w regionie – obszary izolowane. Zaliczone do nich zostały gminy Białowieża i miasto Hajnówka. Szczegóły zostały przedstawione na Rycinie nr 6.

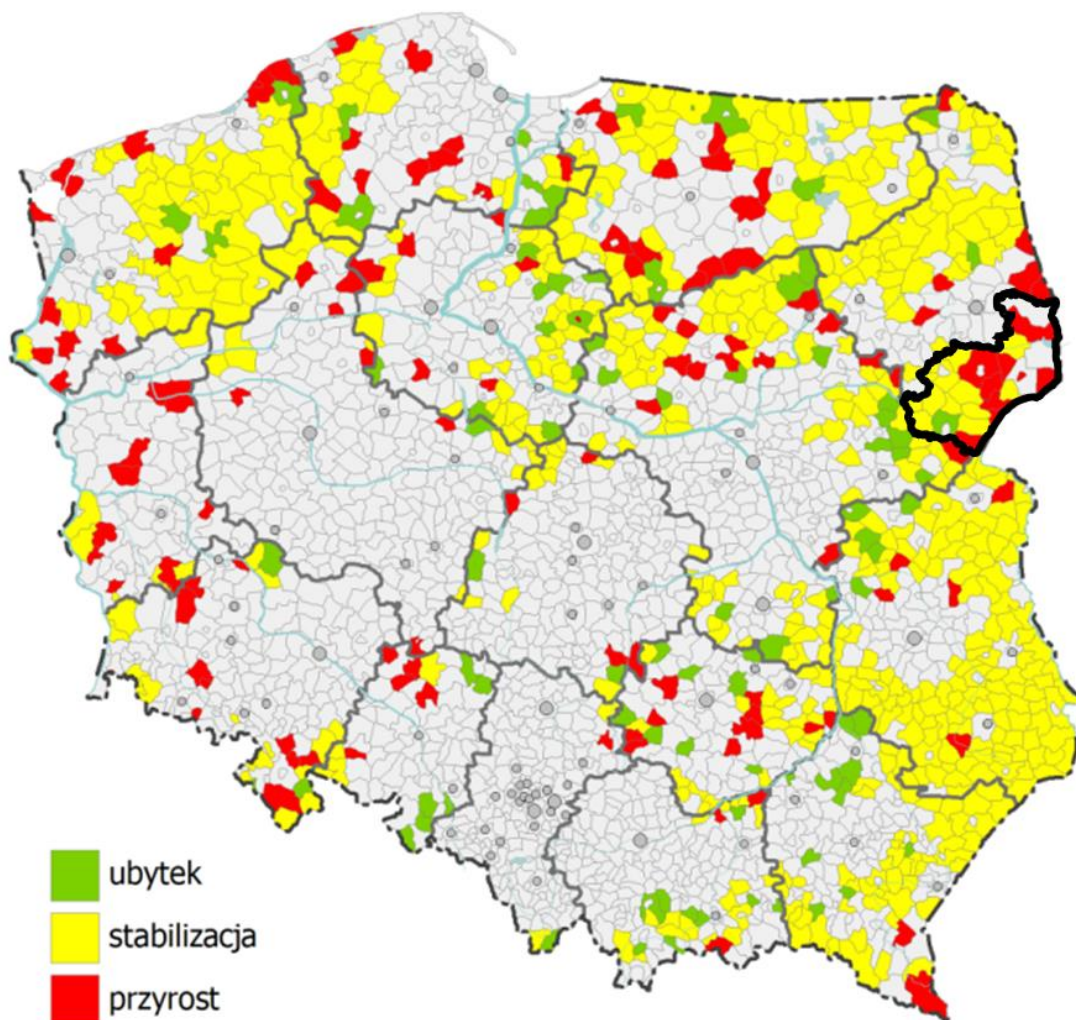
Rycina 6. Typologia obszarów problemowych z naniesionymi granicami Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia.

Źródło: Śleszyński P., Bański J., Degórski M.: Aktualizacja delimitacji obszarów problemowych na 2018 rok. Polska Akademia Nauk, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. S. Leszczyckiego, Warszawa 2018: 11, www.gov.pl/attachment/d5105cc5-e8d0-49e5-a074-e729d0935123 [dostęp: 27.01.2021]. Naniesienie granic Partnerstwa własne.

Dla uzupełnienia obrazu obecnego stanu, jak również potencjału rozwojowego Partnerstwa, istotne jest przeanalizowanie zmian, jakie zaszły na przestrzeni czasu. Na koniec 2018 r. na terenie Partnerstwa znajdowało się o osiem obszarów problemowych – więcej niż pod koniec 2014 r., przy czym dziewięć gmin dołączyło do grupy obszarów problemowych, a jedna – gmina Siemiatycze – została z niej wyłączona, co zaprezentowano na Rycinie nr 7. Jednocześnie w większości gmin Partnerstwa posiadających status obszarów problemowych, na przestrzeni 4 analizowanych lat nastąpiło relatywne pogłębienie negatywnych zjawisk, podczas gdy w zachodniej części województwa zaobserwowano odwrotne tendencje. Wyjątek stanowiły gminy Dziadkowice i Grodzisk, gdzie sytuacja uległa nieznacznej poprawie.

Rycina 7. Zmiana statusu obszarów problemowych między końcem 2014 r. a końcem 2018 r. z naniesionymi granicami Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia.

Źródło: Śleszyński P., Bański J., Degórski M.: Aktualizacja delimitacji obszarów problemowych na 2018 rok. Polska Akademia Nauk, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. S. Leszczyckiego, Warszawa 2018: 18, www.gov.pl/attachment/d5105cc5-e8d0-49e5-a074-e729d0935123 [dostęp: 27.01.2021]. Naniesienie granic Partnerstwa – własne.

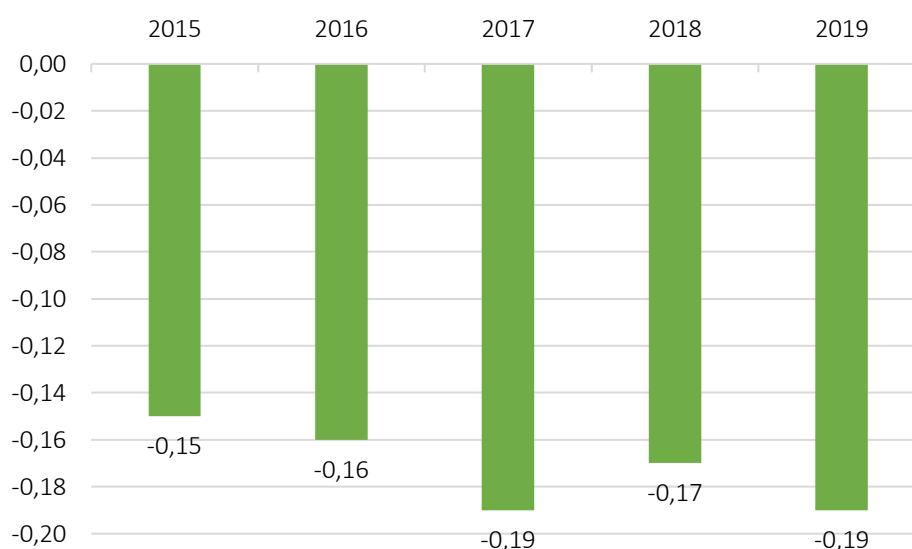

3.2. Analiza porównawcza w oparciu o syntetyczne wskaźniki rozwoju

W celu dokonania syntetycznej oceny poziomu rozwoju obszaru Partnerstwa w kategoriach względnych wykorzystano Monitor Rozwoju Lokalnego opracowany przez Związek Miast Polskich. Jest to narzędzie obrazujące stan samorządów w odniesieniu do innych gmin o podobnej funkcji, stanowiących grupę porównawczą.

Na poniższym wykresie zaprezentowany został ogólny wskaźnik rozwoju Partnerstwa. Jego wartość obliczona została jako średnia ważona wskaźników gmin wchodzących w skład Partnerstwa, gdzie dla uwzględnienia jego wewnętrznego zróżnicowania, jako wagę przyjęto liczbę mieszkańców gmin. Wartości syntetyczne dla poszczególnych gmin wyliczane są w oparciu o stosunek wartości ich wskaźników do wartości średniej wskaźnika obliczonej dla grupy funkcjonalnej, do której należy dana gmina (por. rozdział 2.1., tabela nr 1).

Wykres 1. Ogólny wskaźnik rozwoju Partnerstwa.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego.

Wartość wskaźnika równa „0” oznacza, że poziom rozwoju ogólnego analizowanych gmin jest taki sam, jak średni w grupie porównawczej. W przypadku Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia ujemne wartości wskaźnika obserwowane na przestrzeni lat 2015-2019 wskazują na niższy od średniego poziom ogólnego rozwoju z tendencją do dalszego pogłębiania się różnicy.

Analiza wskaźników dla poszczególnych gmin tworzących Partnerstwo pokazuje, że największy negatywny dystans do gmin z tej samej grupy funkcjonalnej zanotowano w gminach Kleszczelce, Milejczyce i Nurzec-Stacja. Jedynie dwie gminy – Białowieża i miasto Brańsk – przez cały omawiany okres osiągały wartości wyższe niż średnia dla swojej grupy porównawczej. Jednocześnie zaznaczyć należy, że dynamika rozwoju ogólnego na przestrzeni 5 lat była ujemna w przypadku Białowieży, co oznacza skracanie dystansu między gminą a pozostałymi samorządami z grupy porównawczej. Szczegóły przedstawiono w tabeli 4.

Tabela 4. Ogólny wskaźnik rozwoju gmin Partnerstwa i jego dynamika w latach 2015-2019.

Jednostka	2015	2016	2017	2018	2019	Dynamika
Białowieża	0,16	0,14	0,2	0,17	0,07	-0,09
Bielsk Podlaski (miasto)	-0,15	-0,14	-0,13	-0,1	-0,1	0,05
Bielsk Podlaski	-0,19	-0,19	-0,26	-0,17	-0,21	-0,02
Boćki	-0,21	-0,26	-0,26	-0,21	-0,25	-0,03
Brańsk (miasto)	0,04	0,01	0,02	0,05	0,08	0,05
Brańsk	-0,08	-0,06	-0,1	-0,12	-0,15	-0,07
Czeremcha	-0,06	-0,03	-0,04	-0,14	-0,17	-0,11
Czyże	-0,24	-0,25	-0,31	-0,28	-0,32	-0,08
Drohiczyn	0,02	-0,03	-0,04	-0,11	-0,17	-0,19
Dubicze Cerkiewne	-0,27	-0,3	-0,25	-0,3	-0,33	-0,07
Dziadkowice	-0,28	-0,31	-0,29	-0,3	-0,25	0,03
Grodzisk	-0,28	-0,28	-0,27	-0,33	-0,32	-0,04
Gródek	-0,25	-0,19	-0,22	-0,23	-0,27	-0,03
Hajnówka (miasto)	-0,24	-0,25	-0,32	-0,26	-0,35	-0,1
Hajnówka	0,11	0,04	0	-0,01	-0,05	-0,16
Kleszczele	-0,28	-0,32	-0,44	-0,4	-0,43	-0,15
Michałowó	-0,12	-0,13	-0,2	-0,11	-0,12	0
Mielnik	0,02	-0,03	-0,09	-0,09	-0,17	-0,19
Milejczyce	-0,34	-0,38	-0,45	-0,49	-0,46	-0,13
Narew	-0,1	-0,06	-0,09	-0,09	-0,18	-0,08
Narewka	0,05	0,05	0	-0,04	0	-0,05
Nurzec-Stacja	-0,38	-0,4	-0,42	-0,46	-0,43	-0,05
Orla	0,02	0,01	0,01	0	-0,05	-0,06
Perlejewo	-0,18	-0,22	-0,23	-0,21	-0,26	-0,08
Rudka	-0,09	-0,09	-0,16	-0,07	-0,11	-0,02
Siemiatycze (miasto)	-0,13	-0,16	-0,23	-0,21	-0,19	-0,05
Siemiatycze	-0,09	-0,09	-0,14	-0,18	-0,1	-0,01
Wyszki	-0,29	-0,27	-0,25	-0,16	-0,22	0,08
ŚREDNIA (ważona)	-0,15	-0,16	-0,19	-0,17	-0,19	-0,04

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego,

Podlaskie

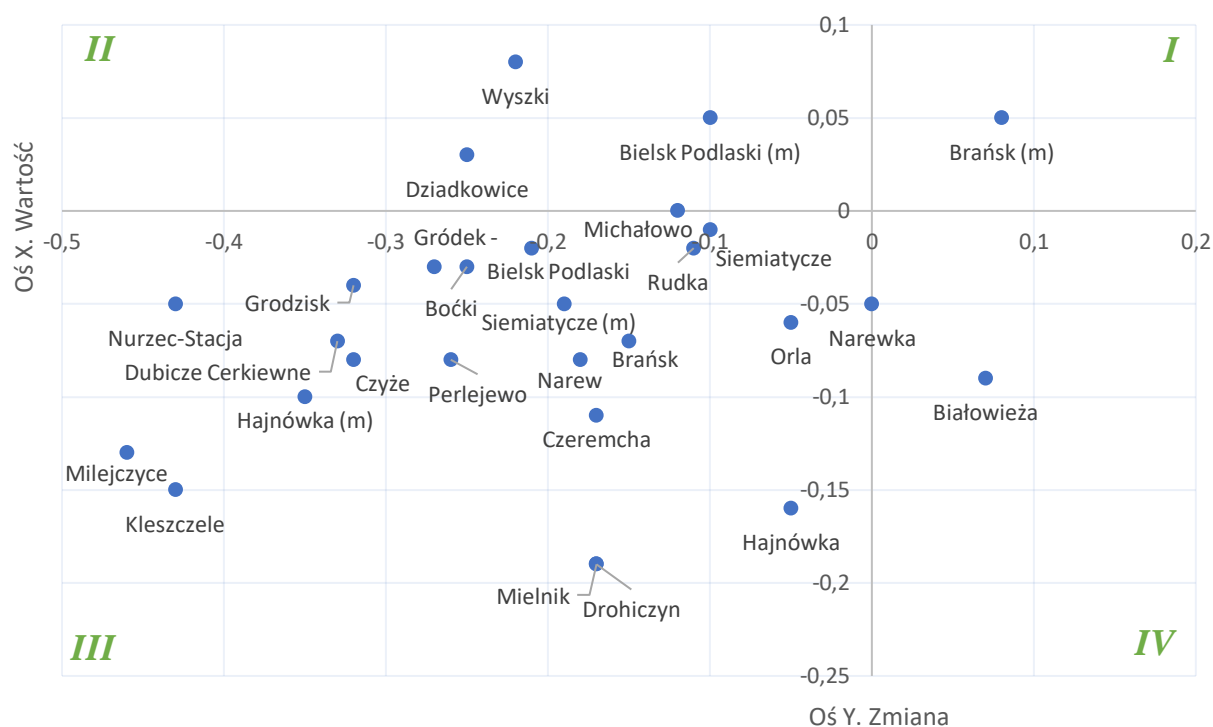

Również wskaźnik dynamiki rozwoju dla całego Partnerstwa przyjmuje wartość ujemną (-0,04), uwidaczniając średnio mniejsze tempo rozwoju gmin tworzących Partnerstwo w porównaniu ze średnią dla reprezentowanych przez nie grup funkcjonalnych. Wyjątek stanowią: miasta Bielsk Podlaski i Brańsk oraz gminy Dziadkowice i Wyszki, charakteryzujące się większą niż przeciętna dynamiką rozwoju. Z kolei najniższe wartości wskaźnika dynamiki rozwoju na przestrzeni 5 analizowanych lat odnotowano w gminach Drohiczyn, Kleszczele, Mielnik i Hajnówka.

Omawiane powyżej zależności zaprezentowano na Wykresie nr 2. Wykres ten pokazuje zarówno poziom rozwoju dla poszczególnych gmin w odniesieniu do średniej wartości dla ich grup porównawczych w 2019 r., jak również zmianę – także w kategoriach względnych – jaka dokonała się na przestrzeni lat 2015-2019. Środek układu współrzędnych to wartość średnia dla grupy porównawczej. W związku z tym, gminy znajdujące się w:

- I ćwiartce (powyżej osi X i na prawo od osi Y) – to liderzy wśród gmin ze swojej grupy funkcjonalnej, którzy nie tylko znajdują się na wyższym poziomie rozwoju, ale także szybciej się rozwijają zwiększając tym samym swoją przewagę. Do tej grupy zaliczyć można miasto Brańsk.
- II ćwiartce (powyżej osi X i na lewo od osi Y) – to gminy na niższym poziomie rozwoju, ale skracające dystans, jakie je dzieli od średniej za sprawą większego od przeciętnego tempa rozwoju. Wśród nich znalazły się gminy Wyszki i Dziadkowice oraz miasto Bielsk Podlaski.
- III ćwiartce (poniżej osi X i na lewo od osi Y) – to gminy znajdujące się nie tylko na niższym poziomie rozwoju, ale również o mniejszej niż średnia dla grupy porównawczej dynamice rozwoju, wpływającej na dalsze pogarszanie ich pozycji na tle gmin im podobnych. Do tej kategorii zaliczyć można większość gmin Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia.
- IV ćwiartce (poniżej osi X i na prawo od osi Y) – to liderzy o wyższym od przeciętnego dla grupy porównawczej poziomie rozwoju, jednak zmniejszający swoją przewagę z racji mniejszego od średniego tempa rozwoju. W tej kategorii znalazła się jedynie Białowieża.

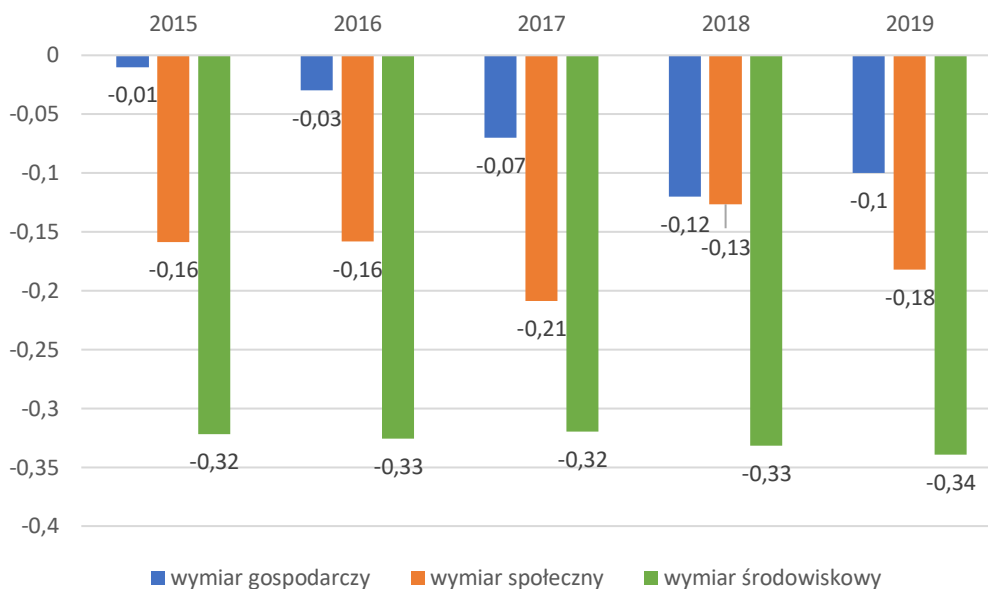
Wykres 2. Pozycja gmin Partnerstwa na podstawie ogólnego wskaźnika rozwoju i jego dynamiki.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego, www.analazy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

Monitor Rozwoju Lokalnego pozwala na analizę w odniesieniu do grup porównawczych nie tylko ogólnego poziomu rozwoju gmin, ale również trzech wyodrębnionych jego wymiarów – gospodarczego, społecznego i środowiskowego. Wymiar gospodarczy obejmuje następujące aspekty: potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki; rynek pracy i kwalifikacje siły roboczej; sytuację materialną mieszkańców oraz stan finansów lokalnych (zdolność finansowania rozwoju). Na wymiar społeczny składają się: dostępność i jakość usług oraz infrastruktury; dostępność i jakość zasobów mieszkaniowych w gminie oraz zasoby instytucjonalne, integracja i kapitał społeczny gminy. Z kolei wymiar środowiskowy tworzą: dostępność komunikacyjna (zewnętrzna i wewnętrzna); ład i struktura przestrzenna obszaru oraz lokalne środowisko przyrodnicze. Wykres nr 3 przedstawia średnie wartości wskaźników w powyższych wymiarach wyliczone dla Partnerstwa w oparciu o sytuację poszczególnych gmin na tle ich grup porównawczych.

Wykres 3. Wskaźniki rozwoju Partnerstwa w wymiarach społecznym, gospodarczym i środowiskowym.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

Wskaźniki rozwoju we wszystkich trzech wymiarach i w całym analizowanym okresie przyjmują wartości ujemne, co pokazuje niekorzystną sytuację Partnerstwa na tle podobnych gmin. Wyraźnie widać, że obszarem, w jakim wskaźniki gmin Partnerstwa w największym stopniu odbiegają od średnich dla ich grup porównawczych jest środowisko (przede wszystkim za sprawą niskiej dostępności komunikacyjnej). Najmniejsze negatywne różnice zaobserwować można natomiast w przypadku wymiaru gospodarczego. W ostatnich latach dystans pogłębił się dość znacznie względem lat 2015-2017, kiedy wśród gmin Partnerstwa obserwowano wartości wskaźników bliskie wartościom średnim dla ich grup funkcjonalnych.

Podlaskie

Podsumowanie

- Zgodnie z delimitacją prof. Śleszyńskiego większość samorządów Partnerstwa należy do grupy gmin zagrożonych trwałą marginalizacją.
- Na terenie Partnerstwa występuje istotne na tle kraju zagęszczenie problemów społecznych i społeczno-ekonomicznych, u podstawy którego leży przede wszystkim opóźnienie urbanizacyjne. Ponadto, na przestrzeni lat zaobserwować można pogłębianie skali negatywnych zjawisk – nowe gminy dołączają do obszarów problemowych, zaś wewnątrz tych obszarów w większości przypadków dochodzi do nasilenia istniejących problemów.
- Analiza gmin tworzących Partnerstwo na tle ich grup porównawczych (utworzonych z gmin należących do tych samych grup funkcjonalnych) wskazuje na niższy poziom ogólnego rozwoju obszaru z tendencją do dalszego pogłębiania się dystansu, co wynika z wolniejszego tempa rozwoju. Na poziomie poszczególnych gmin wskazać można jednak wyjątki. Liderem Partnerstwa pod tym względem jest miasto Brańsk, nie tylko cechujące się ponadprzeciętnym poziomem rozwoju, ale także zwiększające swoją przewagę względem gmin z tej samej grupy funkcjonalnej.
- Relatywnie niski poziom rozwoju Partnerstwa dotyczy wszystkich analizowanych jego wymiarów: środowiskowego, społecznego i gospodarczego. Najgorzej, na tle grup porównawczych, wygląda sytuacja w obszarze środowiska (do którego zaliczana jest dostępność komunikacyjna), najlepiej zaś w obszarze gospodarczym.

Podlaskie

4. Kwestie środowiskowe

Dostępna i wszechobecna przyroda to cecha charakterystyczna województwa podlaskiego. W południowo-wschodniej jego części jest to jeszcze bardziej widoczny element otoczenia stanowiący zarówno silną stronę i potencjał obszaru Partnerstwa, ale prezentujący również pewne wyzwania rozwojowe, warunkujący kształt i kierunek obieranych działań.

Województwo podlaskie należy w większości do obszaru Nizin Wschodniobałtycko-Białoruskich a jego ukształtowanie jest falisto nizinne. Obszar Partnerstwa obejmuje część Wysoczyzny Białostockiej, Dolinę Narwi, Równinę Bielską i Wysoczyznę Drohiczyńską. Główne rzeki płynące przez łączny teren trzech powiatów Partnerstwa oraz dwóch gmin powiatu białostockiego to Narew, Bug i Nurzec. Meandrują one tworząc często podmokłe i bagienno-torfowe tereny. Znaczne obszary Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia pokrywają łąki i powierzchnie leśne.

Klimat na terenie Partnerstwa jest umiarkowany przejściowy, z cechami klimatu kontynentalnego. W związku ze zjawiskami globalnego ocieplenia obserwowany jest tu również wzrost średnich temperatur i średniej wartości opadów. Obecnie średnia roczna temperatura na obszarze województwa to 7 °C, a średni roczny opad wynosi 550 mm na południu województwa.

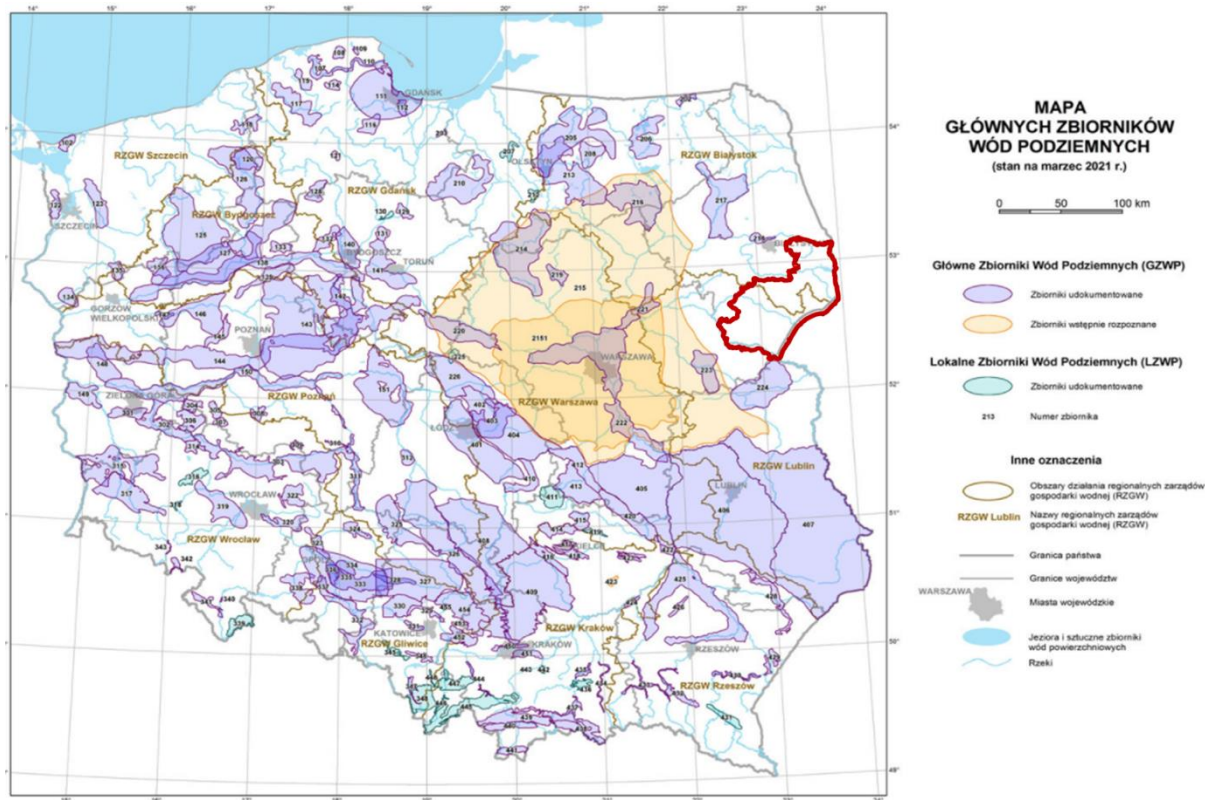
4.1. Jakość wód

Zasoby eksploatacyjne wód podziemnych na terenie województwa podlaskiego w 2020 r. oszacowano na 79 079 m³/h, co stanowiło zaledwie 3,8% zasobów krajowych.¹⁴ Na obszarze województwa, według danych Państwowego Instytutu Geologicznego, znajdują się 4 zbiorniki wód podziemnych (Rycina nr 8). Choć żaden z nich nie znajduje się na terytorium Partnerstwa, zużycie wód podziemnych na potrzeby gospodarki narodowej i ludności jest mniejsze od występujących zasobów. Stopień wykorzystania zasobów wód podziemnych w regionie oceniany jest jako bardzo niski, a rezerwy zasobów na bardzo wysokie. Woda z ujęć na terenie Podlasia jest wysokiej jakości i po uzdatnieniu nadaje się do picia i do wykorzystania w przemyśle.

---

¹⁴ Główny Inspektorat Ochrony Środowiska. Stan środowiska w województwie podlaskim. Raport 2020. Państwowy Monitoring Środowiska, Białystok 2020, www.gios.gov.pl/images/dokumenty/pms/raporty/stan_srodowiska_2020_podlaskie.pdf [dostęp: 27.11.2021].

Rycina 8. Mapa głównych zbiorników wód podziemnych w Polsce z naniesionym konturem granic Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia.

Źródło: Państwowy Instytut Geologiczny. 2021, www.pgi.gov.pl/psh/psh-2/ochrona-wod-podziemnych.html [dostęp: 27.11.2021].

Obszar Partnerstwa jest ubogi w wody stojące. Jego zasoby stanowią nieliczne jeziora oraz sztuczne zbiorniki zaporowe, w tym m.in.:

powiat hajnowski

- Zalew Siemianówka
- Jezioro Topiło
- Zalew Repczyce
- Zalew Bachmaty

powiat bielski

- Zalew Kiersnówek-Otapy

powiat siemiatycki

- Zalew Siemiatycki

gmina Gródek

- Zbiornik Wyżary
- Zalew Zarzeczany

gmina Michałowo

- Staw Bachury (część Zbiornika Siemianówka)

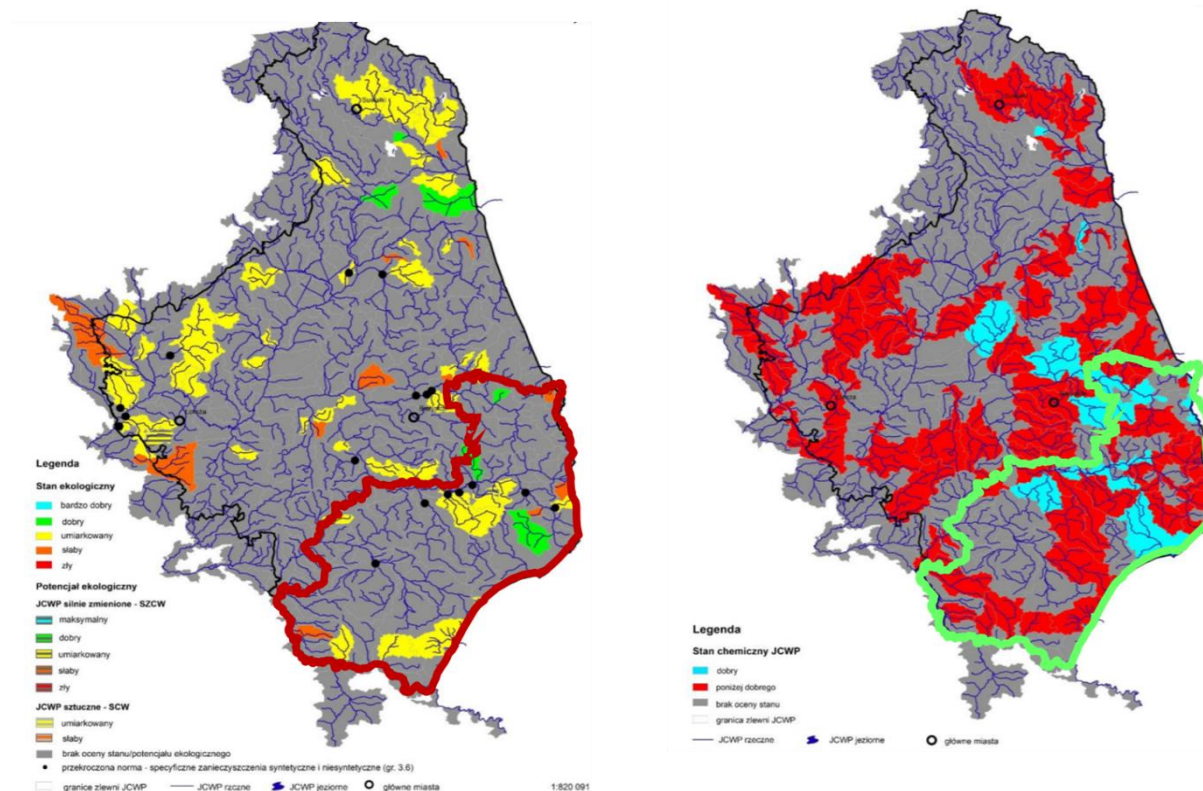
Na jakość wód powierzchniowych podstawowy wpływ wywiera gospodarka ściekowa (opisana szerzej w podrozdziale 7.2.2). Jest to także zależne od skali działalności i presji wynikających „z poboru wody, odprowadzania ścieków komunalnych i przemysłowych do wód, spływów obszarowych (w tym z rolnictwa i terenów wiejskich), niewłaściwej gospodarki odpadami, postępowania z wodami

opadowymi i roztopowymi, zmianami hydromorfologicznymi oraz zanieczyszczeniami związanymi z rozwojem turystyki i rekreacji.”¹⁵ Główną przyczyną zanieczyszczeń jest działalność rolnicza, hodowla bydła i gospodarka ściekowa na terenach wiejskich.

Jeśli chodzi o jakość rzek w województwie, tylko 6 jednolitych części wód powierzchniowych (JCWP), czyli 8% spośród 76 badanych ma stan/potencjał ekologiczny co najmniej dobry. Pozostałe 92% rzek Podlasia charakteryzował stan/potencjał ekologiczny gorszy niż dobry, z czego największy udział – 74%, miały JCWP o stanie/potencjale umiarkowanym – 56 JCWP.¹⁶ Ocena ogólnego stanu wód płynących Podlasia wykazała, że tylko 1 rzeka spośród badanych JCWP (0,3%) osiągnęło dobry stan wód. Zdecydowana większość – 41,4% charakteryzowała się złym stanem. Należy przy tym zaznaczyć, że 58,3% JCWP płynących nie było badanych (szare obszary na poniższych mapach) lub nie było podstaw do przeprowadzenia oceny ich stanu. Wyniki badań zilustrowano na mapach na Rycinie nr 9 poniżej.

Rycina 9. Stan/potencjał ekologiczny (mapa po lewej) oraz stan chemiczny (mapa po prawej) jednolitych części wód powierzchniowych płynących w województwie podlaskim, na podstawie wyników badań z 2018 r.

Źródło: Główny Inspektorat Ochrony Środowiska. Stan środowiska w województwie podlaskim. Raport 2020. Państwowy Monitoring Środowiska, Białystok 2020: 63-64. Oznaczenie granic Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia własne, www.gios.gov.pl/images/dokumenty/pms/raporty/stan_srodowiska_2020_podlaskie.pdf [dostęp: 27.11.2021].

¹⁵ Główny Inspektorat Ochrony Środowiska. Stan środowiska w województwie podlaskim. Raport 2020. Państwowy Monitoring Środowiska, Białystok 2020, www.gios.gov.pl/images/dokumenty/pms/raporty/stan_srodowiska_2020_podlaskie.pdf [dostęp: 27.11.2021].

¹⁶ Tamże, s. 62.

Podlaskie

Porównując wyniki badań z poprzedniego cyklu oceny stanu jakości wód (2012 r.), obserwuje się wyraźne pogorszenie jakości wód płynących. Aby przeciwdziałać dalszemu pogarszaniu się stanu rzek, planowane i realizowane są inwestycje rozbudowujące i/lub modernizujące sieć kanalizacyjną (w 27 aglomeracjach województwa, w tym m.in. na terenie gminy Rudka, Orla, Czeremcha modernizacja i przyłącza kanalizacyjne, na obszarze miasta Bielsk Podlaski, gdzie w 2020 r. rozpoczęły się pierwsze prace przy przebudowie oczyszczalni ścieków wraz z przepompownią), wspieranie budowy indywidualnych systemów oczyszczania (przydomowych oczyszczalni ścieków (np. Program dofinansowań w gminie Czyże, Mielnik, Orla, Bielsk Podlaski w.), czy budowy nowych oczyszczalni ścieków (Szumowo, Czarna Białostocka – poza obszarem Partnerstwa). Planowane jest również wykorzystanie OZE w oczyszczalniach oraz w budynkach użyteczności publicznej, np. w mieście Hajnówka zamontowano instalacje OZE w większości inwestycji publicznych, Gmina Czyże aktualnie posiada 4 instalacje OZE w tym m.in. na oczyszczalni ścieków, budynku szkoły i Urzędu Gminy. Prowadzone są również działania mające na celu ochronę naturalnej hydromorfologii cieków oraz budowę i odtwarzanie infrastruktury służącej retencjonowaniu i regulacji zasobów wodnych oraz odtwarzanie ciągłości ekologicznej i renaturalizacja rzek.¹⁷ W ramach programu małej retencji i prowadzonych rekultywacji czy remontów istniejących zbiorników powstał w Brańsku zbiornik wodny oraz poddano rzekę Nurzec regulacji. Programy wdrożenia małej retencji na leżących w województwie podlaskim i na terenie Partnerstwa obszarach Natura 2000 i innych cennych przyrodniczo realizowały m.in. Nadleśnictwa: Bielsk, Hajnówka, Rudka i Waliły. Miasto Siemiatycze prowadziło na swoim terenie rewitalizację i rekultywację trzech zbiorników wodnych z wykorzystaniem efektywnych mikroorganizmów. Widoczne są świadome starania i działania gmin Partnerstwa mające na celu poprawę stanu wód do dobrego.

4.2. Zasoby naturalne

Spośród nielicznych zasobów województwa podlaskiego, najpopularniej występujące surowce naturalne to piaski i żwiry. Podlaskie zajmuje trzecie miejsce w skali całego kraju pod względem ww. zasobów.¹⁸ Na terenie województwa znajdują się złoża surowców ilastych do produkcji ceramiki budowlanej (21 udokumentowanych złóż), złoża piasku kwarcowego (2), kredy (8 złóż, 16,6% wydobycia krajowego). Wydobywany w 8 złożach torf rolniczy stanowi 9,4% wydobycia krajowego.

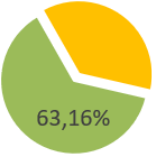
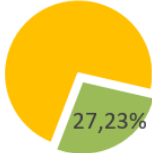

¹⁷ Główny Inspektorat Ochrony Środowiska. Stan środowiska w województwie podlaskim. Raport 2020. Państwowy Monitoring Środowiska, Białystok 2020. www.gios.gov.pl/images/dokumenty/pms/raporty/stan_srodowiska_2020_podlaskie.pdf [dostęp: 27.11.2021].

¹⁸ Tamże, s. 8.

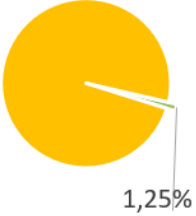
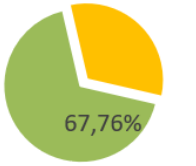
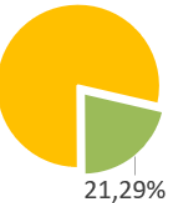
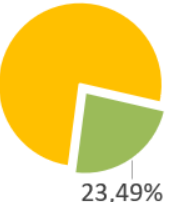
4.3. Obszary chronione

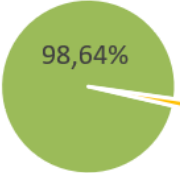
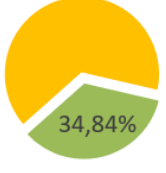
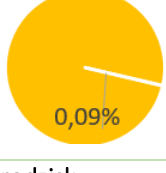

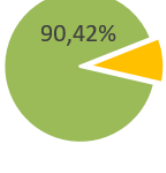
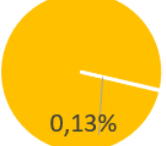
Teren Partnerstwa to również rozległe obszary objęte różnymi formami ochrony ze względu na swoje walory przyrodnicze. W Tabeli poniżej wymieniono parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe oraz pomniki przyrody na obszarze gmin Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia, które w dużej mierze determinują charakter obrazu Partnerstwa.

Tabela 5. Obszary chronione na terenie Partnerstwa wg formy ochrony oraz ich udział procentowy w powierzchni danej JST (wykresy kołowe, kolor zielony) według GUS 2020.

Powiat białostocki	
Gmina Gródek <p>63,16%</p>	<ul style="list-style-type: none"> Rezerваты przyrody: Chomontowszczyzna, rezerwat Rabinówka, Jezioro Wiejki, Las Cieliczański, Bahno w Borkach (0,03 ha) Obszar chronionego krajobrazu: Wzgórza Sokólskie, Dolina Narwi Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej im. profesora Witolda Sławińskiego Specjalny Obszar Ochrony Natura 2000 Ostoja Knyszyńska Obszar Specjalnej Ochrony Natura 2000 Puszcza Knyszyńska użytek ekologiczny "Bagno Rudaki" 24 pomniki przyrody: drzewa, krzewy oraz głązy narzutowe
Gmina Michałowo <p>27,23%</p>	<ul style="list-style-type: none"> Rezerwat przyrody: Gorbacz, Rabinówka (0,2 ha) obszar chronionego krajobrazu: Dolina Narwi specjalny obszar ochrony (SOO): Ostoja Knyszyńska, Ostoja w Dolinie Górnej Narwi obszar specjalnej ochrony (OSO): Puszcza Knyszyńska, Dolina Górnej Narwi Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej im. profesora Witolda Sławińskiego 14 pomników przyrody: drzewa i głąz narzutowy
Powiat bielski	
Bielsk Podlaski m.	<ul style="list-style-type: none"> 11 pomników przyrody
Bielsk Podlaski w. <p>7,33%</p>	<ul style="list-style-type: none"> Obszar chronionego krajobrazu: Dolina Narwi Specjalny obszar ochrony (SOO): Ostoja w Dolinie Górnej Narwi, Murawy w Haćkach Obszar specjalnej ochrony (OSO): Dolina Górnej Narwi 21 pomników przyrody
Boćki <p>0,04%</p>	<ul style="list-style-type: none"> Obszar specjalnej ochrony (OSO): Dolina Górnego Nurca Specjalny obszar ochrony (SOO): Ostoja w Dolinie Górnego Nurca 6 pomników przyrody Użytki ekologiczne: ekosystemy bagienne (7)
Brańsk m.	-
Brańsk w.	<ul style="list-style-type: none"> 3 pomniki przyrody
Orla	<ul style="list-style-type: none"> Specjalny obszar ochrony (SOO): Ostoja w Dolinie Górnego Nurca Obszar specjalnej ochrony (OSO): Dolina Górnego Nurca

 <p>18,52%</p>	<ul style="list-style-type: none"> • 2 pomniki przyrody: drzewa
<p>Rudka</p>	<p>-</p>
<p>Wyszki</p> <p>5,09%</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Obszar chronionego krajobrazu: Dolina Narwi • Specjalny obszar ochrony (SOO): Ostoja w Dolinie Górnej Narwi • Obszar specjalnej ochrony (OSO): Dolina Górnej Narwi • 3 pomniki przyrody: drzewo, głąz, grupa głązów
<p>Powiat hajnowski</p>	
<p>Białowieża</p> <p>99,85%</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Park narodowy: Białowiecki Park Narodowy • Rezerваты przyrody: Lasy Naturalne Puszczy Białowieckiej, Pogorzelce, Wysokie Bagno, Podolany, Podcerkwa, Kozłowe Borki, Rezerwat Krajobrazowy Władysława Szafera • Obszar chronionego krajobrazu: Puszcza Białowiecka • Specjalny obszar ochrony (SOO): Puszcza Białowiecka • Obszar specjalnej ochrony (OSO): Puszcza Białowiecka • 523 pomniki przyrody • Użytki ekologiczne: ekosystemy bagienne (10)
<p>Czeremcha</p> <p>4,16%</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Obszar chronionego krajobrazu: Puszcza Białowiecka
<p>Czyże</p> <p>0,45%</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Obszar chronionego krajobrazu: Dolina Narwi • Specjalny obszar ochrony (SOO): Ostoja w Dolinie Górnej Narwi • Obszar specjalnej ochrony (OSO): Dolina Górnej Narwi
<p>Dubicze Cerkiewne</p> <p>68,94%</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rezerwat przyrody: Czechy Orłańskie, Starzyna • Obszar chronionego krajobrazu: Puszcza Białowiecka • Obszar specjalnej ochrony (OSO): Puszcza Białowiecka • Specjalny obszar ochrony (SOO): Puszcza Białowiecka, Jelonka: • 25 pomników przyrody • Użytki ekologiczne (15): ekosystemy bagienne

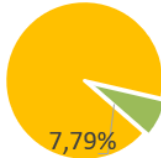
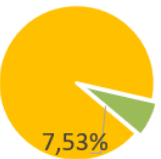
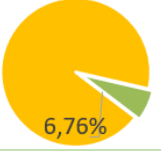
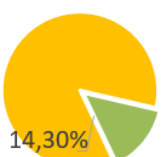
<p>Hajnówka m.</p> <p>1,25%</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rezerwat Krajobrazowy Władysława Szafera • Obszar chronionego krajobrazu: Puszcza Białowieska • Specjalny obszar ochrony (SOO): Puszcza Białowieska • Obszar specjalnej ochrony (OSO): Puszcza Białowieska • Użytek ekologiczny: Judzianka • 56 pomników przyrody: drzewa
<p>Hajnówka w.</p> <p>67,76%</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Park Narodowy: Białowiecki Park Narodowy • Rezerваты przyrody: Lasy Naturalne Puszczy Białowieskiej, Lipiny w Puszczy Białowieskiej, Rezerwat Krajobrazowy Władysława Szafera, Nieznanowo, Głęboki Kąt, Michnówka, Sitki, Starzyna, Szczekotowo, Dębowy Grąd, Olszanka Myśliszcze, Berezowo, Przewłoka • Obszar chronionego krajobrazu: Puszcza Białowieska • Obszar specjalnej ochrony (OSO): Puszcza Białowieska • Specjalny obszar ochrony (SOO): Puszcza Białowieska • 527 pomników przyrody: drzewa • Użytki ekologiczne (45): ekosystemy bagienne
<p>Kleszczele</p> <p>21,29%</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rezerwat przyrody: Jelonka • Obszar chronionego krajobrazu: Puszcza Białowieska • Specjalny obszar ochrony (SOO): Jelonka, Ostoja w Dolinie Górnego Nurca, Puszcza Białowieska • Obszar specjalnej ochrony (OSO): Dolina Górnego Nurca, Puszcza Białowieska • 1 pomnik przyrody: grupa drzew
<p>Narew</p> <p>23,49%</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Obszar chronionego krajobrazu: Puszcza Białowieska, Dolina Narwi • Specjalny obszar ochrony (SOO): Ostoja w Dolinie Górnej Narwi, Puszcza Białowieska • Obszar specjalnej ochrony (OSO): Dolina Górnej Narwi, Puszcza Białowieska • 2 pomniki przyrody: drzewo i grupa drzew • Użytki ekologiczne (2): ekosystemy bagienne

<p>Narewka</p> <p>98,64%</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Park Narodowy: Białowiecki Park Narodowy • Rezerwat przyrody: Lasy Naturalne Puszczy Białowieckiej, Siemianówka, Dolina Waliczówki, Gnilec • Obszar chronionego krajobrazu: Puszcza Białowiecka, Dolina Narwi • Specjalny obszar ochrony (SOO): Puszcza Białowiecka, Ostoja w Dolinie Górnej Narwi • Obszar specjalnej ochrony (OSO): Puszcza Białowiecka, Dolina Górnej Narwi • 117 pomników przyrody: drzewa, grupy drzew i głązy • Użytki ekologiczne (9): ekosystemy bagienne
<p>Powiat siemiatycki</p>	
<p>Drohiczyn</p> <p>34,84%</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nadbużański Park Krajobrazowy • Park Krajobrazowy Podlaski Przełom Bugu • obszar chronionego krajobrazu: Dolina Bugu, Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu • Obszar specjalnej ochrony (OSO): Dolina Dolnego Bugu • Specjalny obszar ochrony: Ostoja Nadbużańska • 3 pomniki przyrody • Użytki ekologiczne (3): ekosystemy bagienne i oczko wodne
<p>Dziadkowice</p> <p>0,09%</p>	<ul style="list-style-type: none"> • 7 pomników przyrody • Użytki ekologiczne (11): ekosystemy bagienne
<p>Grodzisk</p> <p>0,43%</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rezerwat przyrody: Koryciny • 4 pomniki przyrody
<p>Mielnik</p> <p>90,42%</p>	<p>Rezerваты przyrody: Góra Uszeście, Grąd Radziwiłłowski</p> <p>Park Krajobrazowy Podlaski Przełom Bugu</p> <p>Obszar chronionego krajobrazu: Dolina Bugu</p> <p>Specjalny obszar ochrony (SOO): Ostoja Nadbużańska, Schrony Brzeskiego Rejonu Umocnionego</p> <p>Obszar specjalnej ochrony (OSO): Dolina Dolnego Bugu</p> <p>Zespół Przyrodniczo-Krajobrazowy "Głogi"</p> <p>Użytki ekologiczne (5): ekosystemy bagienne i oczka wodne</p> <p>7 pomników przyrody: drzewa i głąz narzutowy</p>
<p>Milejczyce</p> <p>0,13%</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Specjalny obszar ochrony (SOO): Ostoja w Dolinie Górnego Nurca • Pomnik przyrody: drzewo • Użytki ekologiczne (16): ekosystemy bagienne

Podlaskie

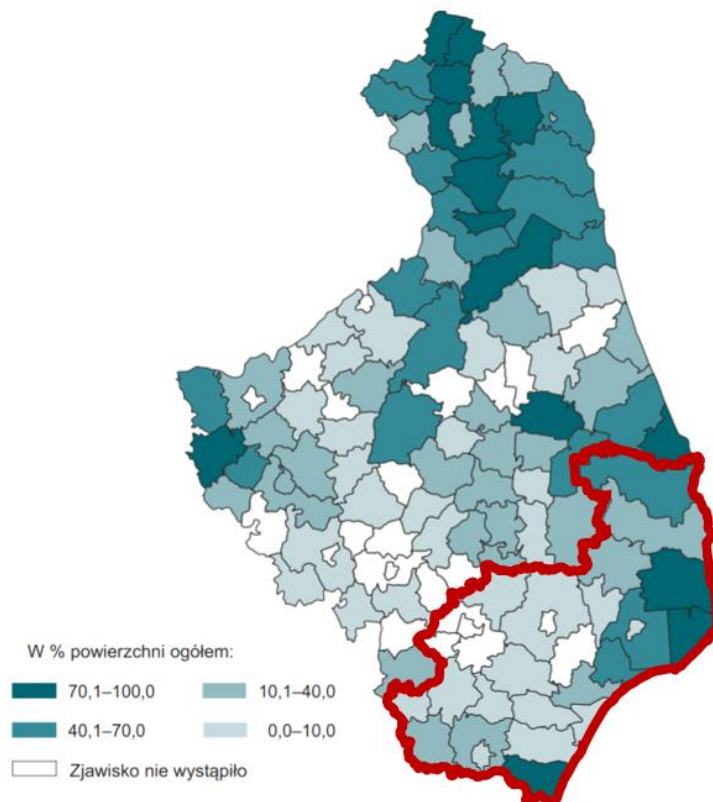

<p>Nurzec-Stacja</p> <p>7,79%</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rezerваты przyrody: Sokóle, Witanowszczyzna • Obszar chronionego krajobrazu: Dolina Bugu • 10 pomników przyrody: drzewa i grupa drzew • Użytki ekologiczne (17): ekosystemy bagienne
<p>Perlejewo</p> <p>7,53%</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Obszar chronionego krajobrazu: Dolina Bugu i Nurca, Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu • Specjalny obszar ochrony (SOO): Ostoja Nadbużańska • Obszar specjalnej ochrony (OSO): Dolina Dolnego Bugu • 3 pomniki przyrody: drzewa
<p>Siemiatycze m.</p> <p>6,76%</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Obszar chronionego krajobrazu: Dolina Bugu • Obszar specjalnej ochrony (OSO): Dolina Dolnego Bugu • 2 pomniki przyrody: drzewa • Użytek ekologiczny: Nad Zalewem
<p>Siemiatycze w.</p> <p>14,30%</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Obszar chronionego krajobrazu: Dolina Bugu • Park Krajobrazowy Podlaski Przełom Bugu • Specjalny obszar ochrony (SOO): Ostoja Nadbużańska, Schrony Brzeskiego Rejonu Umocnionego • Obszar specjalnej ochrony (OSO): Dolina Dolnego Bugu • Użytki ekologiczne (11): ekosystemy bagienne i oczko wodne • 5 pomników przyrody: drzewa, grupa drzew i głąz narzutowy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie rejestrów Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Białymstoku, www.bip.bialystok.rdos.gov.pl/rejestr-form-ochrony-przyrody oraz danych Geoportalu: www.ongeo.pl/geoportal/. Stan danych: Rejestr pomników przyrody na terenie województwa podlaskiego (stan na 18.08.2021 r.), Rejestr obszarów chronionego krajobrazu województwa podlaskiego (stan na 01.06.2020 r.), Rejestr zespołów przyrodniczo-krajobrazowych na terenie województwa podlaskiego (stan na 04.08.2017 r.), Rejestr użytków ekologicznych na terenie województwa podlaskiego (stan na 21.01.2021 r.), Rejestr parków krajobrazowych województwa podlaskiego (stan na 01.06.2020 r.), Rejestr rezerwatów przyrody województwa podlaskiego (stan na 29.06.2021 r.)

Obszary wymienione w Tabeli nr 5 powyżej oznaczono również na poniższych mapach według procentowego udziału powierzchni chronionej na poziomie powiatów oraz z zaznaczeniem obszarów form ochrony najwyższej rangi. W całym regionie podlaskim około 85% powierzchni rezerwatów zajmują ekosystemy leśne, w tym lasy i bory bagienne, dolin rzek i strumieni płynących przez lasy. W granicach Partnerstwa najwięcej obszarów chronionych, bo 57,4% znajduje się na terenie powiatu hajnowskiego. W gminach Białowieża i Narewka to odpowiednio 98,85% i 98,64% powierzchni tych JST. Podobnie wysoki udział obszarów prawnie chronionych znajduje się na terenie gminy Mielnik (pow. siemiatycki) – 90,42%. Najmniej obszarów chronionych Partnerstwa – 3% – znajduje się na terenie powiatu bielskiego. Daje to obraz skali ochrony przyrody i jej zakresu w granicach Partnerstwa.

Rycina 10. Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona według gmin w 2019 roku (% powierzchni) z oznaczeniem granic Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia.

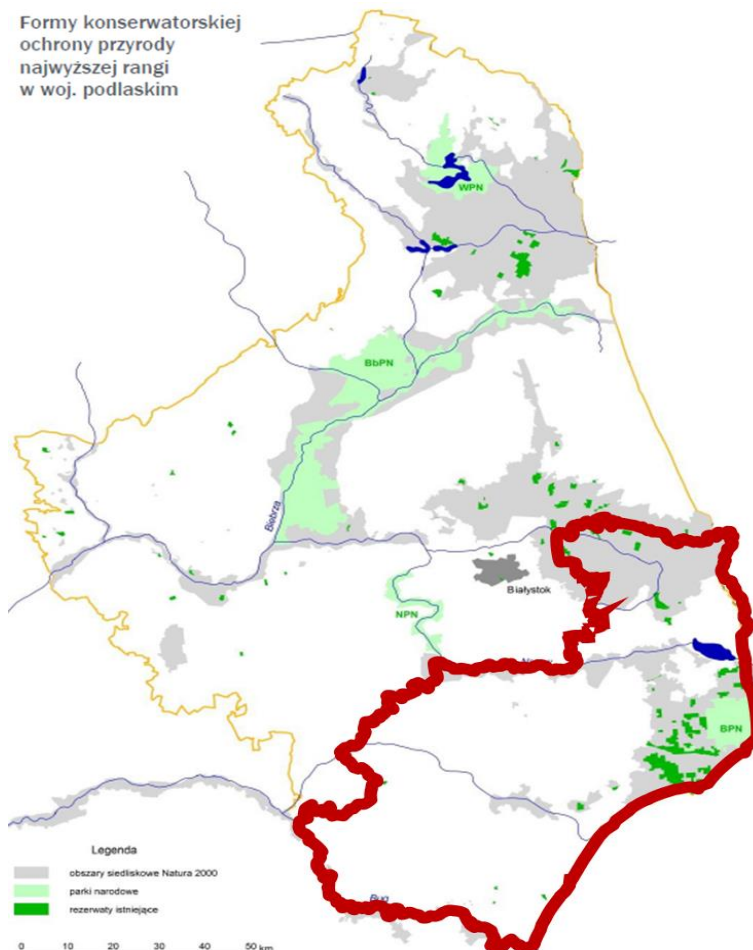
Źródło: Statystyczne Vademecum Samorządowca 2020. Urząd Statystyczny w Białymstoku, www.bialystok.stat.gov.pl/vademecum/vademecum_podlaskie/portret_województwa/województwo_podlaskie.pdf [dostęp: 27.11.2021]. Naniesienie konturów Partnerstwa – własne.

Pomimo licznych obszarów chronionych, które uznawane są przez gminy głównie jako lokalne walory, wciąż pozostaje wiele obszarów, które ochroną objęte nie zostały, pomimo starań naukowców zajmujących się tą tematyką. Za niedostatecznie lub nieskutecznie chronione wskazywane są ekosystemy wodne (jeziora, torfowiska), różnego typu siedliska nieleśne (wydmy, murawy, wrzosowiska), a także reliktowe formy widnych lasów, w których dawniej wypasano bydło czy trudniono się bartnictwem.¹⁹

¹⁹ Wołkowycki D., Pawlikowski P.: Rezerwaty przyrody w województwie podlaskim. Stan i potrzeby uzupełnienia sieci. 2017, www.kp.org.pl/pdf/Ochrona%20rezerwatowa%20w%20woj.%20podlaskim.pdf [dostęp 27.11.2021].

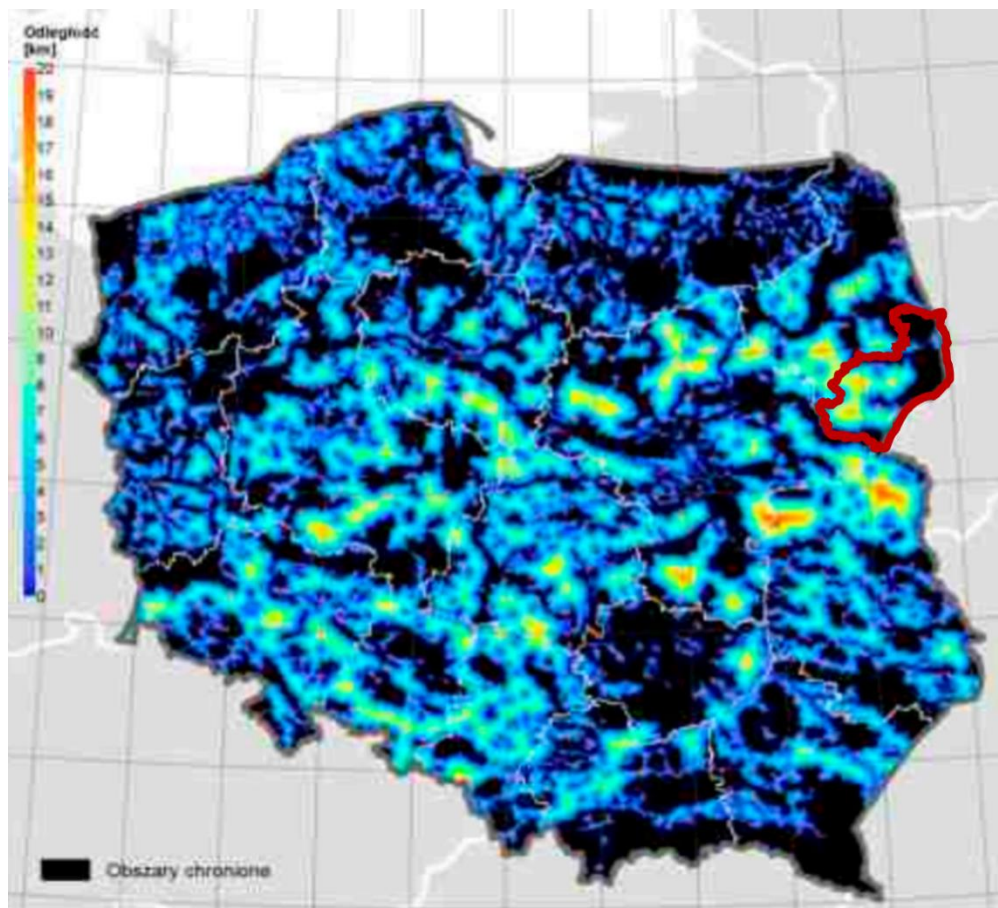
Rycina 11. Formy konserwatorskiej ochrony przyrody najwyższej rangi w województwie podlaskim z oznaczeniem granic Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia. Stan na 1 lutego 2017 r.

Źródło: Wołkowycki D., Pawlikowski P.: Rezerваты przyrody w województwie podlaskim. Stan i potrzeby uzupełnienia sieci. 2017, <https://www.kp.org.pl/pdf/Ochrona%20rezerwatowa%20w%20woj.%20podlaskim.pdf> [dostęp: 27.11.2021].

Na rycinie nr 12 oznaczono kolorami odległość obszarów nie objętych ochroną przyrody do najbliższej formy ochrony przyrody. Średnia wartość dla województwa podlaskiego to 4,4 km a maksymalna – 16 km. Na poniższej Rycinie widać, że w przypadku Partnerstwa te dane będą niższe, zwłaszcza dla powiatu hajnowskiego, gdzie odległość do najbliższych form ochrony przyrody to od 0 do ok. 7 km, do ok. 14-15 km w przypadku większych ośrodków miejskich – Bielska Podlaskiego czy Siemiatycz. Powyższe dane są istotne dla planowania rozwoju turystyki, wytyczania szlaków, miejsc wypoczynku i tras dla podróży na przedmiotowym obszarze.

Rycina 12. Odległość od obszarów chronionych w Polsce z oznaczeniem granic Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia.

Źródło: Burdziej J., Kunz M.: Obszary chronione w Polsce – spojrzenie geoprzestrzenne. W: Kunz M., Nienartowicz A. [red.] Systemy informacji geograficznej w zarządzaniu obszarami chronionymi – od teorii do praktyki. Wyd. FUH DANIEL, Tuchola-Toruń 2013, s. 21.

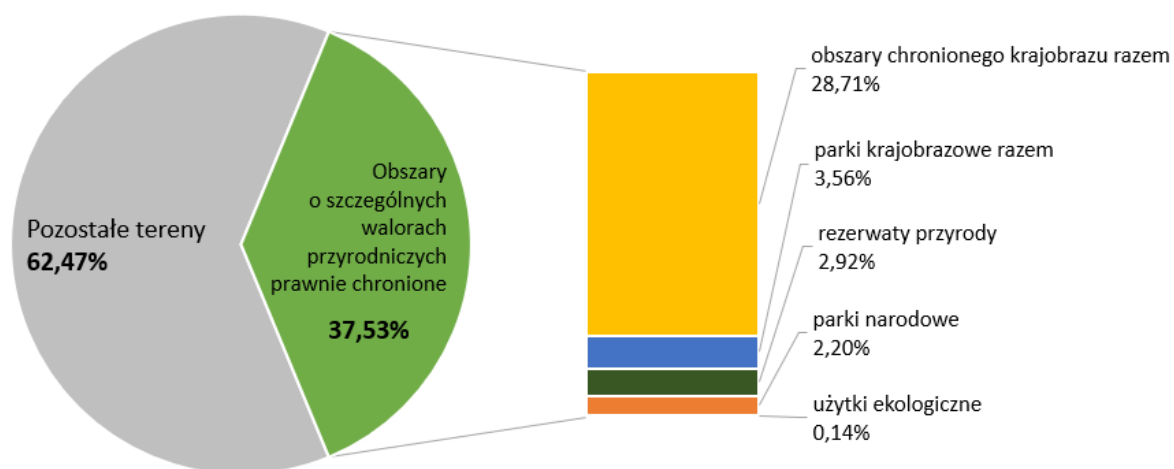
Obszary prawnie chronione (w podziale na różne formy ochrony)

Według danych GUS z 2020 r. 32% powierzchni województwa podlaskiego zajmują obszary prawnie chronione. W porównaniu do województwa obszar Partnerstwa charakteryzuje się większym udziałem tych powierzchni na terytorium gmin partnerskich łącznie (Tabela nr 6 i Wykres nr 4 poniżej).

Tabela 6. Udział powierzchni prawnie chronionych (w podziale na różne formy ochrony) dla województwa podlaskiego i dla obszaru Partnerstwa²⁰ (powierzchnia w ha).

	Woj. podlaskie	Udział form ochrony przyrody na tle województwa (%)	Partnerstwo Pd.-Wsch. Podlasia*	Udział form ochrony przyrody na tle Partnerstwa (%)
Powierzchnia łącznie (ha)	661 522,22	32%	179 838,09	38%
parki narodowe	92 180,05	5%	10 517,30	2%
rezerваты przyrody	23 702,81	1%	13 965,58	3%
parki krajobrazowe razem	86 566,05	4%	17 064,68	4%
obszary chronionego krajobrazu razem	456 791,66	23%	137 553,33	29%
użytki ekologiczne	2 140,68	0%	686,47	0%
stanowiska dokumentacyjne	0,31	0%	0,00	0%
zespoły przyrodniczo-krajobrazowe	140,66	0%	50,73	0%

Wykres 4. Powierzchnia obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronionych²¹ na terenie Partnerstwa (%) z wyszczególnieniem różnych form ochrony, stan na 2020 r.

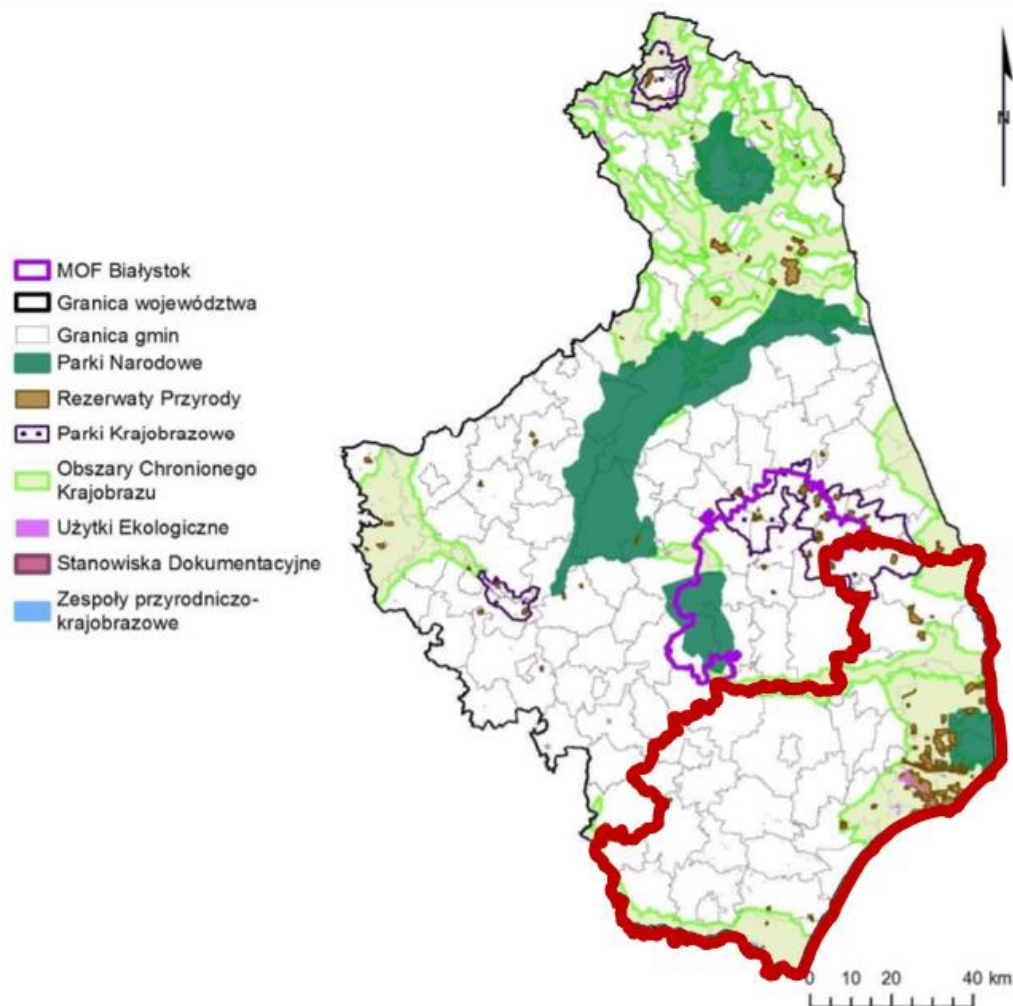

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2020. Ze względu na brak danych GUS dot. obszarów chronionych dla gmin: Bielsk Podlaski m., Brańsk m., Brańsk w., Orla, Rudka, powyższy wykres i wyliczenia wykonane zostały z pominięciem danych powierzchniowych tych jednostek samorządu terytorialnego.

²⁰ Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona stanowi łączną powierzchnię parków narodowych, rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu, stanowisk dokumentacyjnych, użytków ekologicznych i zespołów przyrodniczo-krajobrazowych. Przy czym nie uwzględnia się powierzchni rezerwatów przyrody, stanowisk dokumentacyjnych, użytków ekologicznych i zespołów przyrodniczo-krajobrazowych położonych na terenie parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu, w celu wyeliminowania podwójnego liczenia tej samej powierzchni. Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona uwzględnia natomiast tą część obszarów sieci Natura 2000, która mieści się w granicach parków narodowych, rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu, stanowisk dokumentacyjnych, użytków ekologicznych i zespołów przyrodniczo-krajobrazowych: Pojęcia stosowane w statystyce publicznej, GUS www.stat.gov.pl/metainformacje/slownik-poiec/poiecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/3210,poiecie.html [dostęp: 27.11.2021].

²¹ j.w.

Rycina 13. Formy ochrony przyrody województwa podlaskiego z oznaczeniem granic Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia.

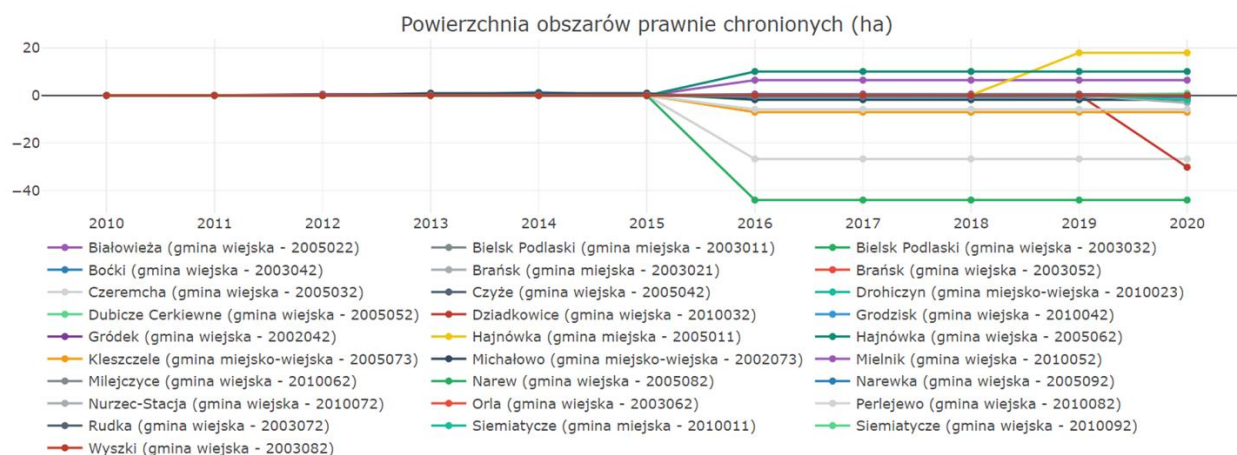

Źródło: Mapa województwa za: Prognoza oddziaływania na środowisko projektu Planu Transportowego dla Programu Operacyjnego Polska Wschodnia na lata 2014-2020. CDM Smith Sp. z o.o., Warszawa, 2016. Naniesienie granic Partnerstwa – własne.

Obserwując dynamikę zmian w powierzchni obszarów prawnie chronionych (Wykres nr 5), można zauważyć, że ponad 5 lat temu wyłączono pewne obszary spod ochrony w gminach Narew (zmiana o -44,02% powierzchni), Czeremcha (-26,73%), Kleszczele (-7,07%) Perlejewo (-5,86%) i Nurzec-Stacja (-3,08%) a także minimalne ujemne zmiany w udziale tych obszarów w gminach Dubicze Cerkiewne i Narewka. A w ostatnich latach zmiany zaszły w danych na przełomie lat 2018/2019 również w gminach Dziadkowice (-30,21%), Siemiatycze m. (-1,94%), Michałowo (-1,74%), Mielnik i Drohiczyn.

Kilka gmin w tym okresie „zyskało” na powierzchni obszarów chronionych: Hajnówka m. (przyrost terenów chronionych o blisko +18%), Hajnówka w. (ponad +10%), Białowieża (+6,43%) oraz drobne zmiany w gminach Gródek, Boćki i Milejczyce.

Wykres 5. Dynamika zmian w powierzchni obszarów prawnie chronionych na terenie gmin Partnerstwa.

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp:27.11.2021].

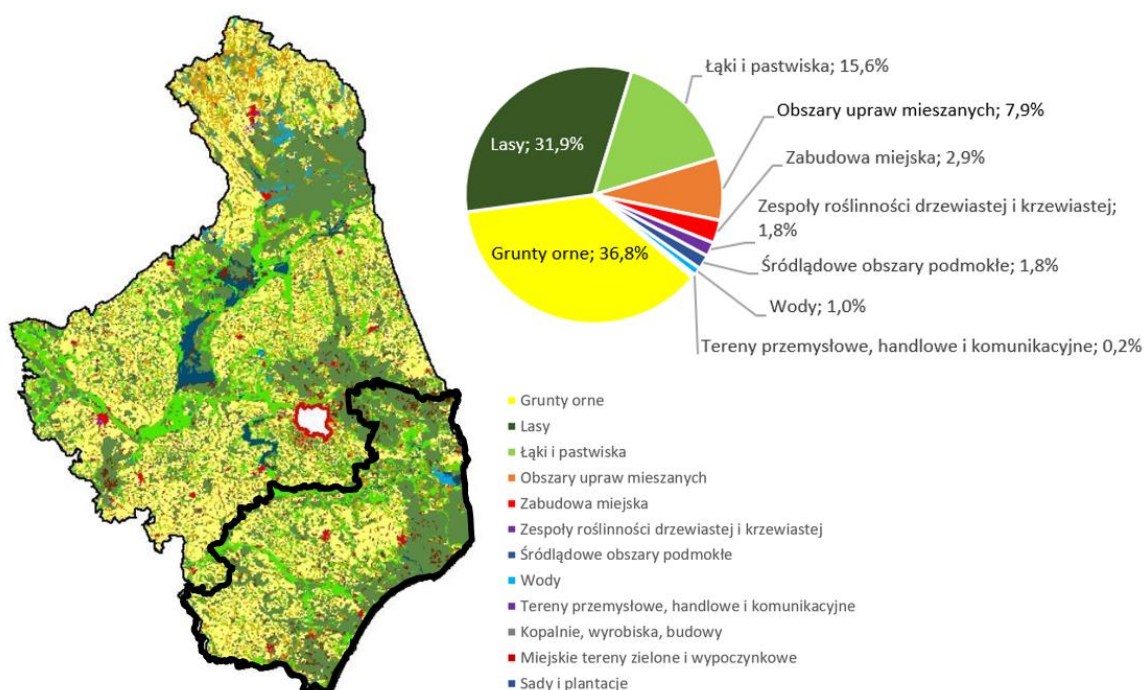
Obszary chronione jako potencjał rozwojowy, ale także jako bariera dla rozwoju gospodarczego i infrastrukturalnego

Walory przyrodnicze województwa podlaskiego objęte zostały ochroną prawną. Region zajmuje wiodące pozycje pod względem powierzchni obszarów specjalnej ochrony siedlisk (NATURA 2000) oraz ósme po względem ogólnej powierzchni obszarów chronionych. Życie w otoczeniu obszarów chronionych ma wpływ – zazwyczaj w formie ograniczeń – na sposób gospodarowania, prowadzenia roli czy na kierunek i możliwości inwestycji lokalnych. Jednocześnie występowanie licznych gatunków roślin i zwierząt wpływa na pozytywny odbiór i wizerunek całego obszaru województwa i Partnerstwa, jako interesującej destynacji, uprawiania turystyki i obcowania z naturą. Obszary chronione i siedliska Natura 2000 mogą zatem stać się istotnym źródłem dochodu i obiektem rozwoju lokalnego pod warunkiem dywersyfikacji działalności np. stricte rolniczej również w kierunku turystycznym, rekreacyjnym bądź też uzdrowiskowym.

4.4. Stopień zalesienia

Grunty orne i lasy to główne formy użytkowania terenu w województwie podlaskim, pokrywające odpowiednio blisko 37% i 32% powierzchni województwa. Na dalszych miejscach plasują się łąki i pastwiska – 15,6% powierzchni oraz obszary upraw mieszanych – ok. 8% (Rycina 13).

Rycina 14. Struktura użytkowania terenów w strefie podlaskiej (%) według Corine Land Cover 2018 z zaznaczonymi granicami obszaru Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia.

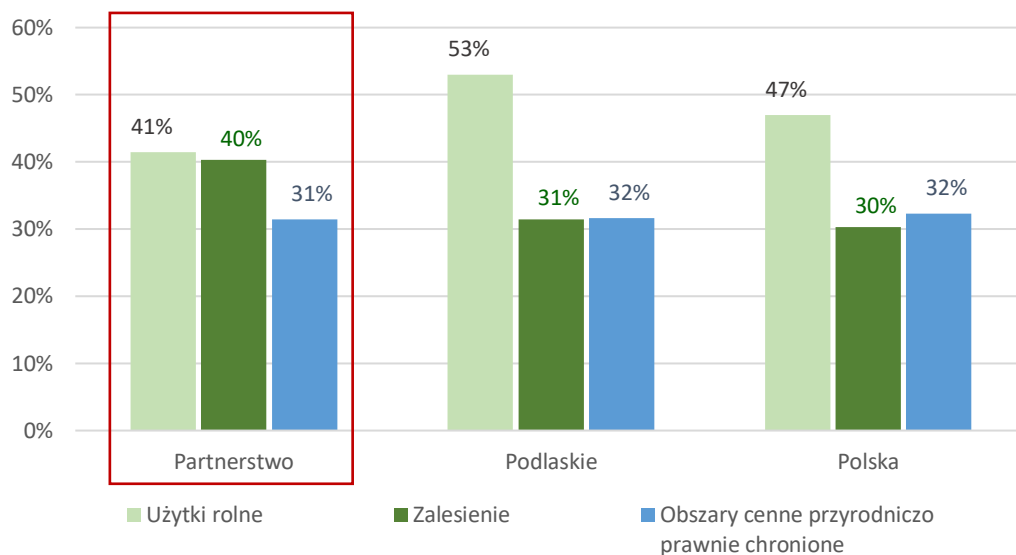

Źródło: Program ochrony powietrza dla strefy podlaskiej. TOM III, Białystok 2020. Za: Corine Land Cover 2018. Wykres kołowy – opracowanie własne na podstawie danych z publikacji jw. Projekt Corine Land Cover 2018 w Polsce został zrealizowany przez Instytut Geodezji i Kartografii i sfinansowany ze środków Unii Europejskiej. Główny Inspektorat Ochrony Środowiska 2018, clc.gios.gov.pl [dostęp:27.11.2021].

Jak uwidoczniono na powyżej (Rycina nr 14) oraz według danych z Monitora Rozwoju (por. Wykres 6 poniżej), w granicach obszaru Partnerstwa dużą część stanowią użytki rolne: ok. 41% oraz lasy: ok. 40%. Pozostałe obszary to głównie łąki i pastwiska oraz w okolicy większych ośrodków miejskich grunty zabudowane i zurbanizowane.

Stosunkowo duża część obszaru Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia (ok. 31% całej powierzchni Partnerstwa) to obszary cenne przyrodniczo prawnie chronione, o których mowa była powyżej (Rozdział 4.2.).

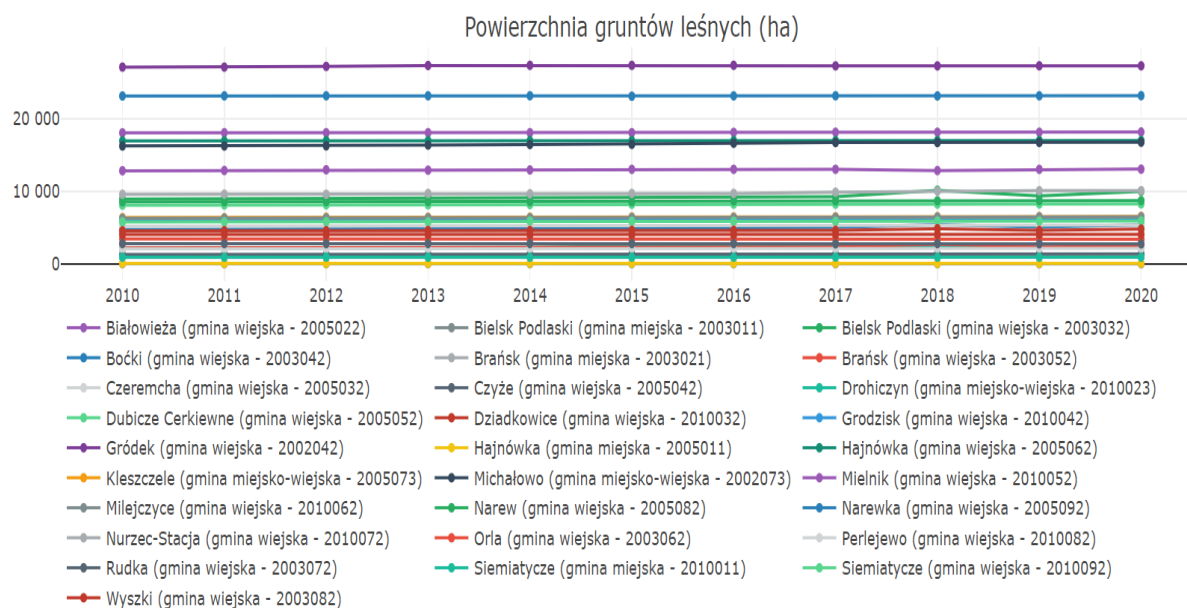
Wykres 6. Udział obszarów leśnych, użytków rolnych i obszarów cennych przyrodniczo prawnie chronionych w powierzchni Partnerstwa (%). Partnerstwo na tle województwa Podlaskiego i Polski.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Monitora Rozwoju Lokalnego i GUS 2020, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

Wyraźny jest większy udział terenów leśnych na obszarze Partnerstwa w porównaniu do całego województwa Podlaskiego czy kraju – 41% powierzchni Partnerstwa, a 31% powierzchni województwa. W większości gmin Partnerstwa powierzchnia lasów jest stabilna od wielu lat (Wykres nr 7 poniżej).

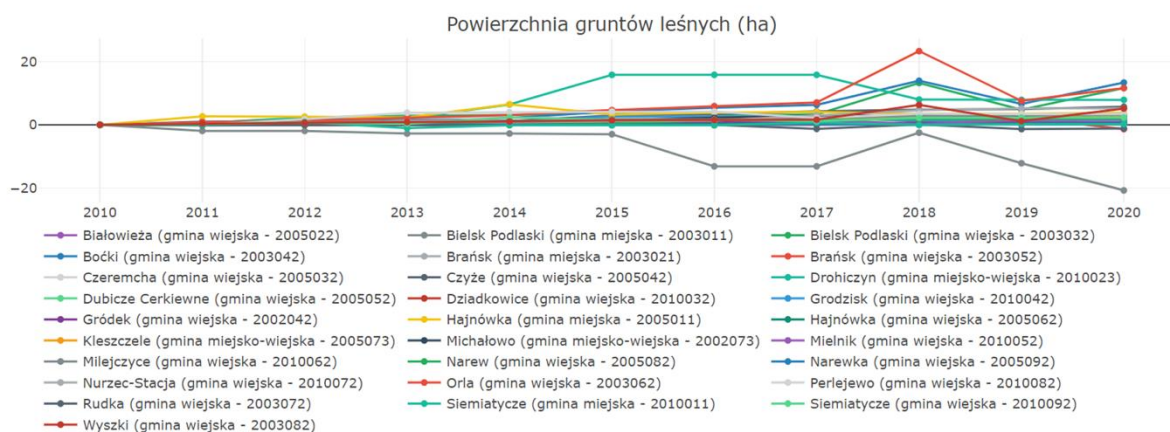
Wykres 7. Powierzchnia gruntów leśnych w ha na terenie 28 gmin Partnerstwa.

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

Jednak szczególnie istotna jest także pozytywna dynamika i sukcesywne powiększanie się terenów zalesionych (Wykres nr 8 poniżej). We wskaźniku uwzględniono powierzchnię lasów oraz powierzchnię gruntów związanych z gospodarką leśną, niezależnie od formy własności.

Wykres 8. Dynamika zmian powierzchni gruntów leśnych na terenie 28 gmin Partnerstwa.

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

Wzrost lesistości zaobserwować można głównie w gminach Boćki, Orla, Bielsk Podlaski gm. wiejska (powiat bielski) oraz Drohiczyn (powiat siemiatycki) i Czyże (powiat hajnowski). Na przestrzeni ostatnich 10 lat (2010-2020) w przypadku ww. JST są to przyrosty lasów o od ok. 75 ha (Czyże) do ok. 1042 ha (Bielsk Podlaski gm. w). Świadczy to o dużej dostępności lasów stanowiących niewątpliwą wartość przyrodniczą i zasobową Partnerstwa. Ujemną dynamikę obserwować można w przypadku gmin powiatu bielskiego: Bielsk Podlaski gm. m. (ubytek blisko 11 ha lasów), Rudka (-33,5 ha) i Brańsk (ok. -47ha).

4.5. Poziom emisji zanieczyszczeń

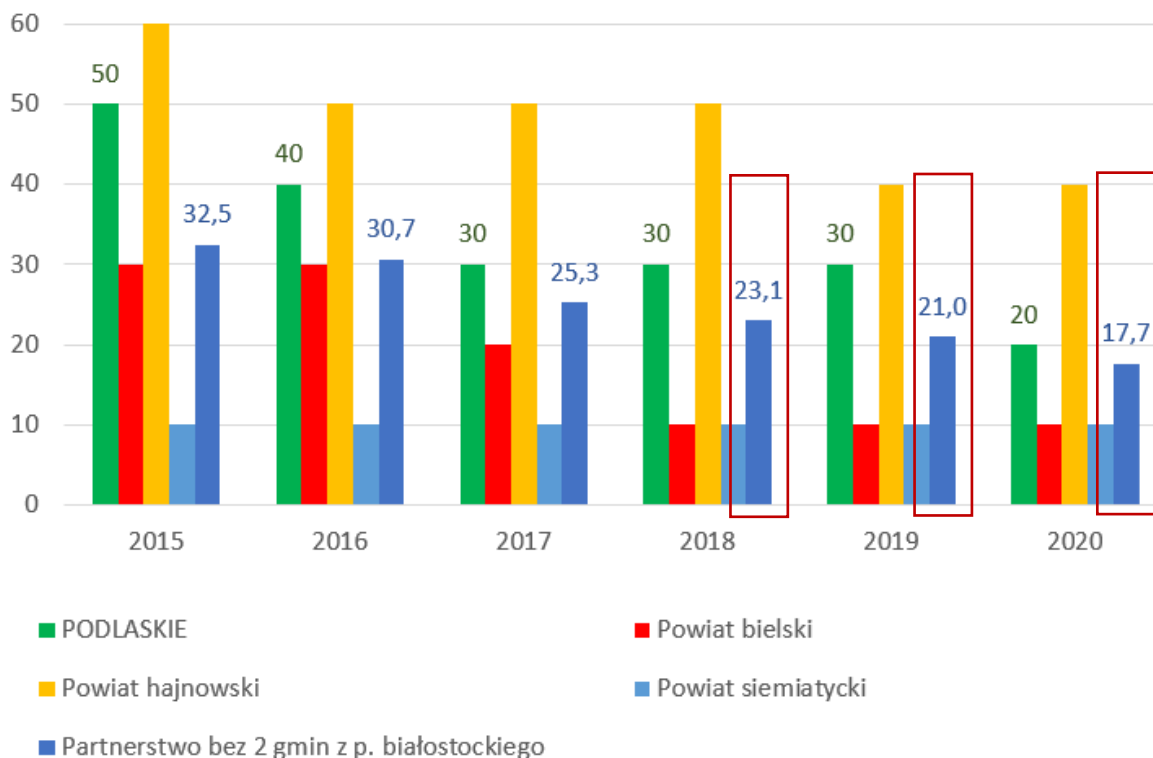
Uwarunkowania środowiskowe i stosunkowo duże powierzchnie obszarów chronionych sprawiają, że województwo podlaskie cechuje niski poziom emisji zanieczyszczeń. Łączna emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych jako udział województwa podlaskiego w emisjach krajowych od 2015 roku wykazuje co prawda delikatną tendencję wzrostową, ale nadal pozostaje na niskim poziomie: od 2,08% w 2015 r. do 2,44% w 2020 r. Natomiast na poziomie samego województwa podlaskiego jest to od lat według danych GUS tendencja spadkowa, z 921 ton pyłu emitowanego rocznie w 2015 r. do 503 ton w 2020 r.

Dla regionu Partnerstwa wartość emisji pyłowych w kilogramach na rok zbliżona jest do średniej dla całego województwa podlaskiego (Wykres nr 9). Pomimo wyższego udziału w emisjach w przypadku powiatu hajnowskiego w porównaniu do pozostałych dwóch powiatów partnerstwa, ilość zanieczyszczeń z roku na rok maleje.

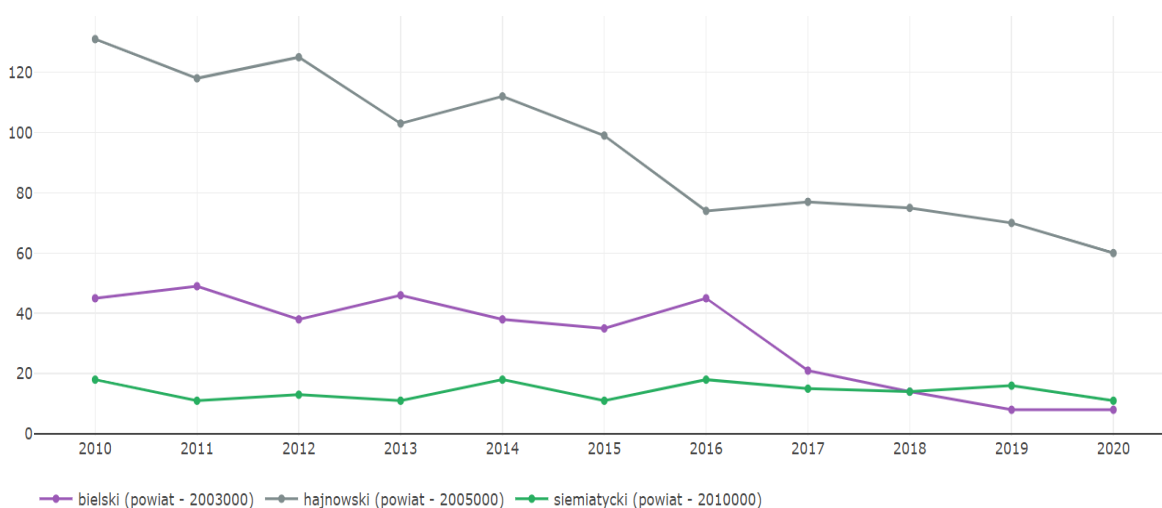

Wykres 9. Emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych [w kg na 1 km² powierzchni na rok].

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS 2020.

Wykres 10. Emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych (t/r).

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

Na rycinie nr 15 przedstawiono wielkość emisji pyłowej z sektora komunalno-bytowego i emisji przemysłowej w poszczególnych powiatach województwa podlaskiego. Udział emisji punktowej zmniejszył się dość wyraźnie ze względu m.in. na mniejsze emisje pyłów z elektrociepłowni, lepszą jakość paliw i cieplejsze zimy. Przedstawiona na poniższej mapie wielkość emisji pyłowej z sektora komunalno-bytowego i emisji przemysłowej w poszczególnych powiatach województwa podlaskiego wskazuje na powiat hajnowski jako największego emitenta wśród członków Partnerstwa.

Rycina 15. Wielkość emisji z sektora komunalno-bytowego i emisja punktowa w poszczególnych powiatach województwa podlaskiego z oznaczeniem granic Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia.

Źródło: Główny Inspektorat Ochrony Środowiska. Stan środowiska w województwie podlaskim. Raport 2020. Państwowy Monitoring Środowiska, Białystok 2020, www.gios.gov.pl/images/dokumenty/pms/raporty/stan_srodowiska_2020_podlaskie.pdf [dostęp: 27.11.2021].

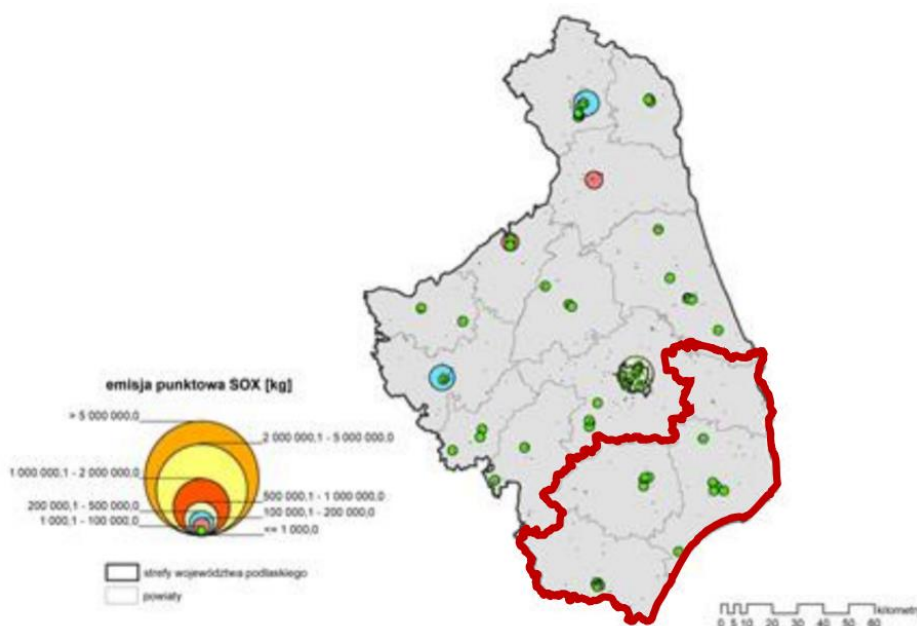
Największe punktowe źródła emisji na Podlasiu znajdują się w powiatach grodzkich: Białystok, Łomża i Suwałki, gdzie głównymi źródłami zanieczyszczeń są miejskie przedsiębiorstwa energetyki ciepłej oraz zakłady szczególnie uciążliwe. Mniejsze zakłady - źródła zanieczyszczeń przemysłowych - znajdują się m.in. w Hajnowce i w Bielsku Podlaskim, tj.: Zakład Produkcji Węgla Aktywnych GRYFSKAND

w Hajnówce, RINDIPOL S.A. w Chojnicach (kotłownia w Hajnówce), Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o w Hajnówce, Bielmlek w Bielsku Podlaskim, Miejskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej S.A. w Bielsku Podlaskim.

Według raportów Krajowego Ośrodka Bilansowania i Zarządzania Emisjami (KOBiZE) największy udział w bilansie emisji pyłów ma sektor spalania paliw poza przemysłem, czyli między innymi ogrzewanie indywidualne budynków. Tzw. „Emisja niska” wynika z wysokiego zużycia węgla kamiennego na poziomie ok. 65%.²² Spalanie węgla o często niskiej jakości w mało efektywnych piecach skutkuje dużą emisją zanieczyszczeń pyłowych, dwutlenku siarki, lotnych związków organicznych, tlenków azotu, a także benzo(a)pirenu. Do emisji niskiej zalicza się również zanieczyszczenia generowane przez pojazdy transportu drogowego: tlenki azotu oraz lotne związki organiczne.

Poniżej przedstawiono wielkości emisji wybranych zanieczyszczeń na obszarze województwa podlaskiego z zaznaczeniem obszaru Partnerstwa.

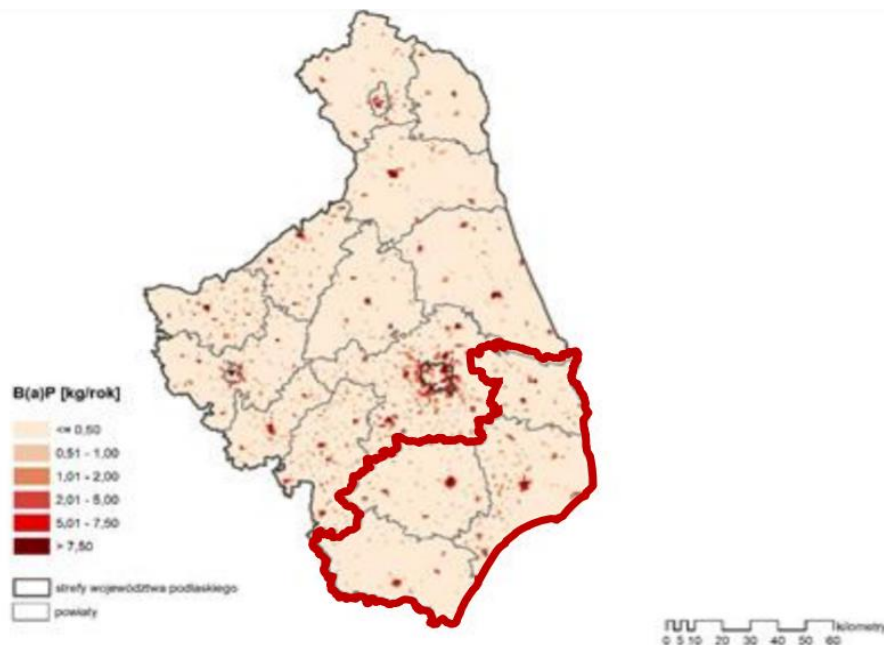
Rycina 16. Rozmieszczenie oraz ładunki emisji punktowej tlenków siarki SO_x w województwie podlaskim w 2018 roku z oznaczeniem granic Partnerstwa.

Źródło: Główny Inspektorat Ochrony Środowiska. Stan środowiska w województwie podlaskim. Raport 2020. Państwowy Monitoring Środowiska, Białystok 2020, www.gios.gov.pl/images/dokumenty/pms/raporty/stan_srodowiska_2020_podlaskie.pdf [dostęp: 27.11.2021]. Oznaczenie granic Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia – własne.

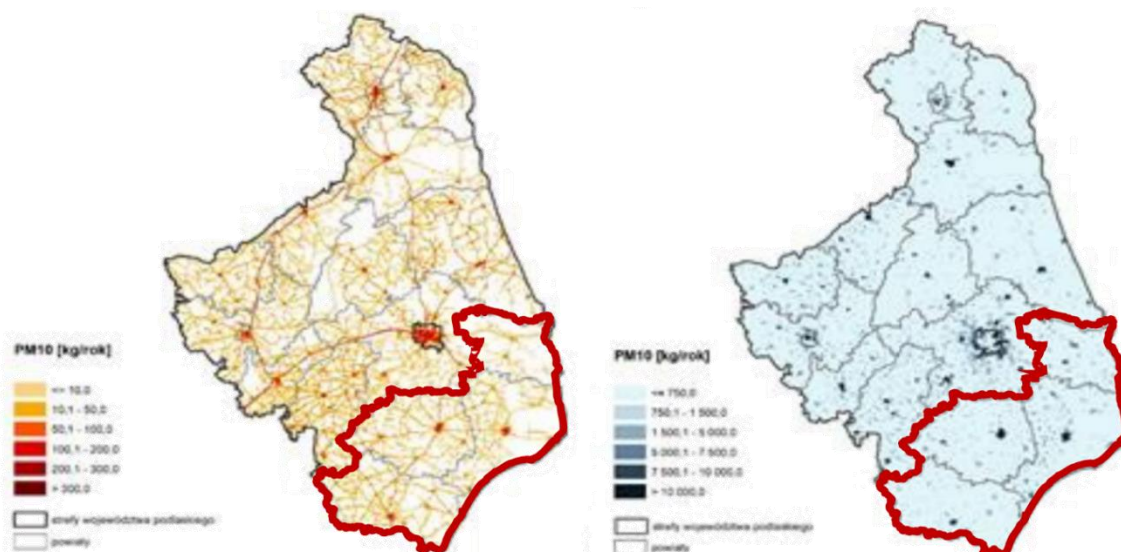
²² Główny Inspektorat Ochrony Środowiska. Stan środowiska w województwie podlaskim. Raport 2020. Państwowy Monitoring Środowiska, Białystok 2020, www.gios.gov.pl/images/dokumenty/pms/raporty/stan_srodowiska_2020_podlaskie.pdf [dostęp: 27.11.2021].

Rycina 17. Rozmieszczenie oraz ładunki emisji powierzchniowej benzo(a)pirenu B(a)P w województwie podlaskim w 2018 roku z oznaczeniem granic Partnerstwa.

Źródło: Główny Inspektorat Ochrony Środowiska. Stan środowiska w województwie podlaskim. Raport 2020. Państwowy Monitoring Środowiska, Białystok 2020, www.gios.gov.pl/images/dokumenty/pms/raporty/stan_srodowiska_2020_podlaskie.pdf [dostęp: 27.11.2021]. Oznaczenie granic Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia – własne.

Rycina 18. Rozmieszczenie oraz ładunki emisji liniowej i powierzchniowej pyłu PM10 w województwie podlaskim w 2018 roku z oznaczeniem granic Partnerstwa.

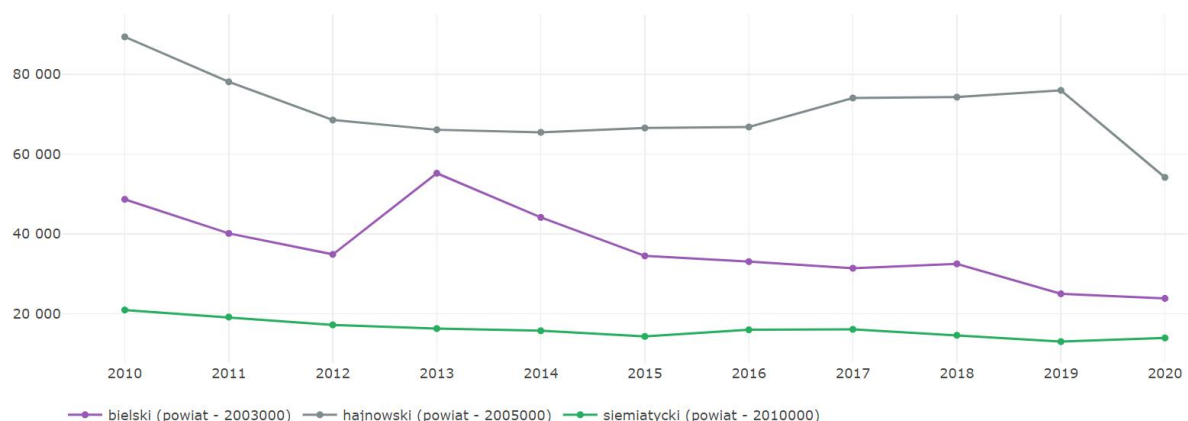

Źródło: Główny Inspektorat Ochrony Środowiska. Stan środowiska w województwie podlaskim. Raport 2020. Państwowy Monitoring Środowiska, Białystok 2020, www.gios.gov.pl/images/dokumenty/pms/raporty/stan_srodowiska_2020_podlaskie.pdf [dostęp: 27.11.2021]. Oznaczenie granic Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia – własne.

Zanieczyszczenia powietrza na obszarze województwa podlaskiego i Partnerstwa, odczuwane głównie w okresie zimowym, dotyczą przede wszystkim zanieczyszczenia pyłem zawieszonym pochodzącym z wyżej opisanej emisji „niskiej”. Emisja pyłu zawieszonego PM 2,5 w sektorze mieszkalnictwa i usług z terenu strefy podlaskiej (województwo oprócz Białegostoku) została oszacowana na poziomie 7 439,5 Mg, co stanowi aż 78,4% emisji łącznej. Dla porównania emisje z wydobycia i dystrybucji paliw kopalnych z terenu strefy podlaskiej została oszacowana na poziomie 2,3%; emisja spalania w przemyśle to 0,7% udziału w łącznych emisjach, z procesów produkcyjnych - 0,009%. Drobne frakcje pyłu PM10 i PM 2,5 oraz substancje rakotwórcze w nim zawarte mogą być przyczyną wielu dolegliwości zdrowotnych mieszkańców.²³

W przypadku emisji zanieczyszczeń gazowych województwo plasuje się obecnie (dane GUS z 2020 r.) na ostatnim miejscu, co równa się udziałowi województwa w emisji zanieczyszczeń gazowych na poziomie 1% względem całej Polski. Emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych pochodzi prawie w całości ze spalania paliw.

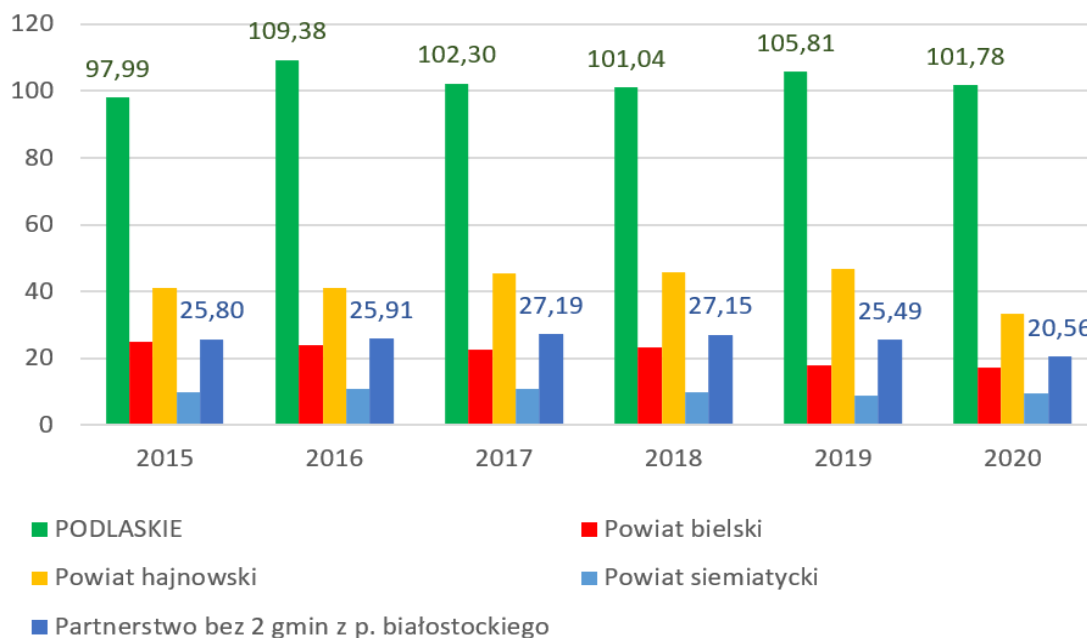
Wykres 11. Emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych (t/r).

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

²³ Główny Inspektorat Ochrony Środowiska. Stan środowiska w województwie podlaskim. Raport 2020. Państwowy Monitoring Środowiska, Białystok 2020. www.gios.gov.pl/images/dokumenty/pms/raporty/stan_rodowiska_2020_podlaskie.pdf [dostęp: 27.11.2021].

Wykres 12. Emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych (t/km²)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS, 2020.

Na terenie obszaru Partnerstwa nie ma przemysłu ciężkiego czy produkcji wymagających wysokich nakładów energii. Dzięki temu presja na środowisko jest niewielka i choć badania stanu środowiska wskazują na jej nieznaczny wzrost, nie stwierdzono zagrożenia nadmiernymi zanieczyszczeniami w najbliższych latach.²⁴ Nadzieję napawa również popularność programu „Czyste Powietrze” prowadzonego przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Białymstoku we współpracy z gminami województwa. Celem programu jest poprawa jakości powietrza oraz zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych poprzez wymianę źródeł ciepła (pieców) i poprawę efektywności energetycznej budynków mieszkalnych jednorodzinnych. Pozwala on osobom fizycznym posiadającym dom jednorodzinny na uzyskanie dotacji nawet do 37 tys. zł na wymianę pieca. W województwie podlaskim do września 2021 wpłynęło 11 tys. wniosków na kwotę 230 mln zł – 210 mln zł dotacji i 20 mln zł pożyczek (Portal gov.pl, Podlaski Urząd Wojewódzki w Białymstoku, wrzesień 2021).

Na poprawę jakości powietrza w regionie i na terenie Partnerstwa wpłynie również rozbudowa sieci ciepłowniczej i gazowej, wykorzystanie energii elektrycznej i ciepła z odnawialnych źródeł energii. Według stanu na 31.06.2021 r. na terenie 3 powiatów Partnerstwa istnieje już 35 instalacji odnawialnych źródeł energii, w tym 26 czerpie energię ze słońca, 4 energię z wiatru, 3 z biogazu innego niż rolniczy, 1 z energii wody i 1 z biomasy. M.in. dzięki tym instalacjom do wytwarzania energii

²⁴ Główny Inspektorat Ochrony Środowiska. Stan środowiska w województwie podlaskim. Raport 2020. Państwowy Monitoring Środowiska, Białystok 2020:10. www.gios.gov.pl/images/dokumenty/pms/raporty/stan_rodowiska_2020_podlaskie.pdf [dostęp: 27.11.2021].

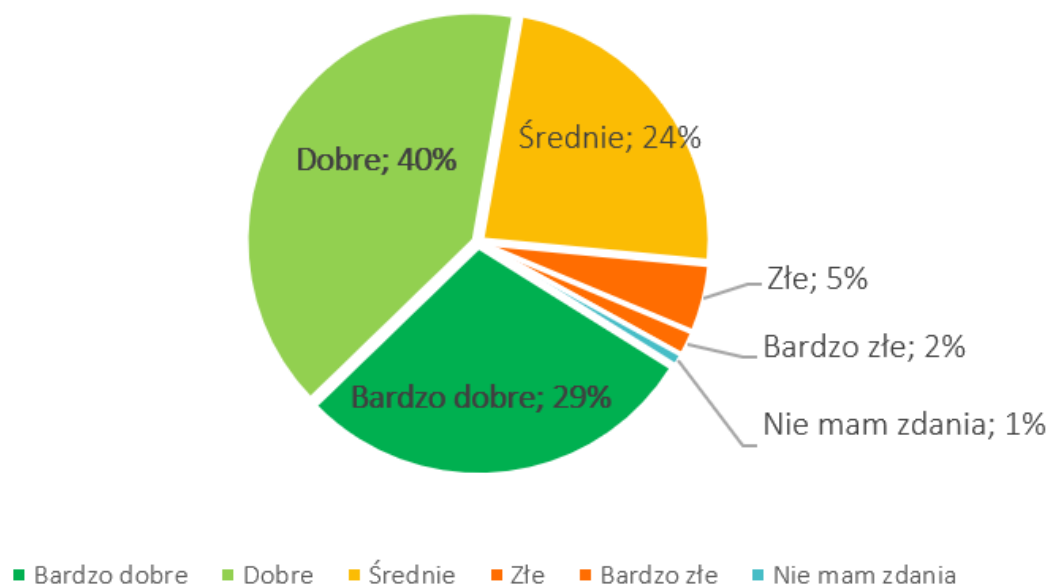
elektrycznej na Podlasiu wykorzystywanych jest już 13,6% odnawialnych źródeł energii. Największy udział ma energia wytwarzana z biomasy – 6,76%, wiatru – 4,7% oraz wody 2,06% (PGE, 2015).

Zadania na rzecz poprawy jakości powietrza zawarte są również w programach tj.: „Program ochrony środowiska województwa podlaskiego na lata 2017-2020 z perspektywą do 2024 r.

4.6. Stan środowiska na podstawie konsultacji społecznych

W prowadzonych w ramach prac na Diagnozą konsultacjach społecznych zapytano mieszkańców: Jak Pan/Pani ocenia jakość warunków życia w Gminie? Stan środowiska naturalnego. Prawie co 3 mieszkaniec/co 3 mieszkanka Regionu ocenia stan środowiska jako bardzo dobre. Łącznie za bardzo dobrym lub dobrym stanem środowiska opowiada się blisko 80% mieszkańców. Co czwarta osoba (24%) ocenia stan środowiska jako średni a 7% mieszkańców i mieszkanek Partnerstwa uznaje warunki środowiskowe za złe bądź bardzo złe. Poniżej zaprezentowano rozkład odpowiedzi. Ocena sytuacji w oczach mieszkańców regionu wydaje się racjonalna, bez zbytniego optymizmu. Dla porównania to samo pytanie zadane liderom z Grupy Roboczej Partnerstwa (przedstawiciele 31 JST) otrzymało same pozytywne odpowiedzi: stan środowiska wszyscy liderzy biorący udział w badaniu (n=23) uznali za dobry (16 wskazań, ok. 70%) lub bardzo dobry (7 wskazań, ok. 30%).

Wykres 13. Wyniki Konsultacji społecznych. Procentowy rozkład odpowiedzi dla pytania: Jak Pan/Pani ocenia jakość warunków życia w Gminie? Stan środowiska naturalnego (n=582).

Źródło: Opracowanie własne wyników konsultacji społecznych.

Podlaskie

Podsumowanie

Podsumowując tematykę środowiska i jego ochrony, do niewątpliwych atutów obszaru Partnerstwa należą:

- ponadprzeciętne walory przyrodnicze, w tym blisko położone atrakcyjne obszary przyrodnicze mało zmienione przez człowieka i objęte ochroną prawną, unikatowe w skali Europy obiekty przyrodniczo-krajobrazowe jak Puszcza Białowieska, będąca jedynym polskim obiektem o charakterze lasu naturalnego, wpisanym na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz jednym z czterech uznanych za Rezerwaty Biosfery,
- rozwinięta sieć meandrujących rzek tworzących przepiękne krajobrazy,
- bogata fauna i flora, w tym wizytówka Podlasia – żubr żyjący w Puszczy Białowieskiej i Knyszyńskiej, liczne populacje bociana białego oraz bobra, a także obecność ptaków rzadkich bądź zagrożonych wyginięciem w skali kraju, a nawet Europy (głuszca, cietrzewia, rybołowa i wodniczki). Występują tu również wilk i ryś,
- wysoki stopień lesistości,
- ekologiczne formy produkcji, stwarzające jednocześnie mniejsze zagrożenia dla środowiska.

Ze względu na konieczność zachowania dla przyszłych pokoleń szczególnych warunków przyrodniczych terenów należących do Partnerstwa bardzo istotne są:

- budowa nowych atrakcji turystycznych wykorzystujących potencjał środowiska naturalnego. Gminy napotykają trudności w prowadzeniu inwestycji rozwojowych i minimalizujących presję turystyczną na obszarach chronionych (np. ścieżka rowerowa Hajnówka – Białowieża),
- modernizacja źródeł ciepła, kotłowni, zwiększenie skali wsparcia w wymianie źródeł ciepła na bardziej ekologiczne, w celu poprawy jakości powietrza w sezonie zimowym,
- modernizacja i rozbudowy sieci kanalizacyjnych i przydomowych oczyszczalni ścieków w trosce o jakość wód powierzchniowych,
- wprowadzanie nowoczesnej gospodarki odpadami i edukacja ekologiczna wśród społeczności lokalnych.

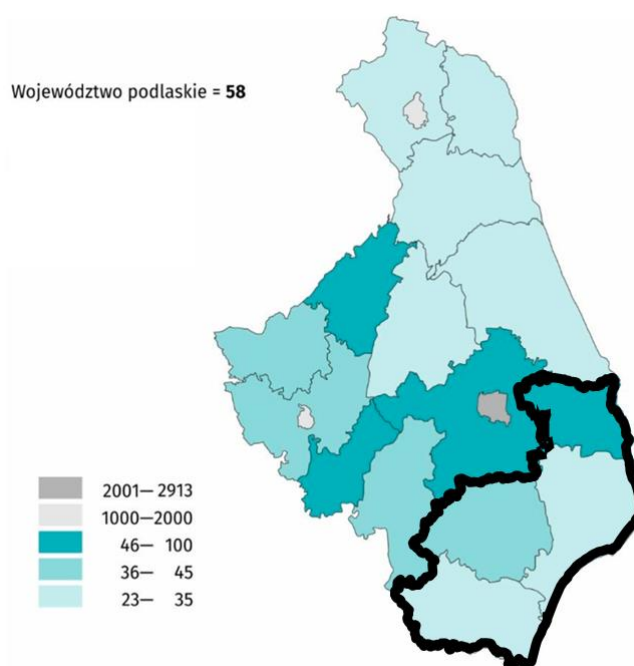
5. Sfera społeczna

5.1. Demografia

5.1.1. Stan i struktura ludności

Przemiany demograficzne stanowią jeden z głównych czynników determinujących rozwój województwa podlaskiego oraz obszaru Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia. Zgodnie z danymi GUS, w 2020 roku na terenie Partnerstwa mieszkało 150 843 osób, co stanowiło 13% ogółu mieszkańców województwa podlaskiego. Jednocześnie, uwzględniając powierzchnię województwa podlaskiego (20 187 km²), należy zwrócić uwagę na stosunkowo niewielką gęstość zaludnienia, która w 2020 roku wynosiła 58 osób na km² (Rycina nr 19). Średnia liczba osób na km² dla obszaru Partnerstwa wynosiła w 2020 roku 94. Natomiast należy uwzględnić, iż wartość zawiązują przede wszystkim obszary miejskie należące do Partnerstwa. Pomimo tendencji spadkowej, największa gęstość zaludnienia występuje w obszarze gmin miejskich: Hajnówka (ponad 960 mieszkańca/km²), Bielsk Podlaski (ponad 930 mieszkańca/km²) oraz Siemiatyczach (ponad 390 mieszkańca/km²). Natomiast do najmniej zaludnionych terenów należą: Dubicze Cerkiewne (9 mieszkańca/km²), Narewka i Białowieża (10 mieszkańca/km²). Niska wartość wskaźnika gęstości zaludnienia odzwierciedla zmienne, takie jak: wpływy z subwencji ogólnej, czy poziom dochodów budżetowych jednostek samorządu terytorialnego.

Rycina 19. Gęstość zaludnienia województwa podlaskiego w 2019 roku z granicami Partnerstwa (na km²).

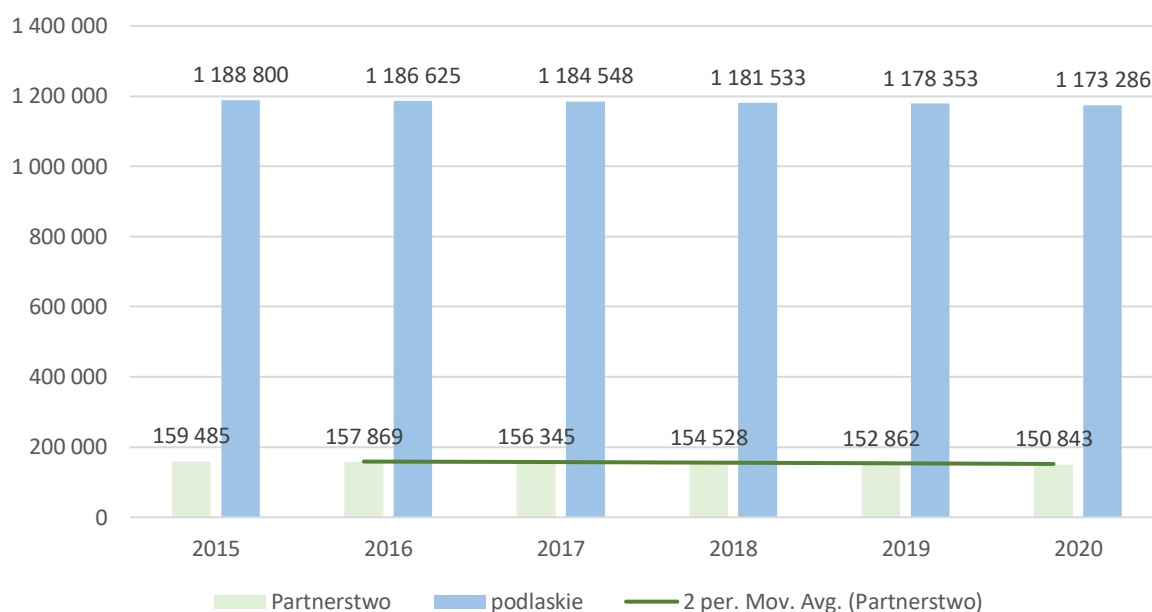

Źródło: Ludność, ruch naturalny i migracje w woj. podlaskim w 2019 r., Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok: 2020

Podobnie, jak w innych województwach przy wschodniej granicy Polski, obserwowany jest spadek liczby ludności. W porównaniu do 2015 roku na obszarze Partnerstwa mieszkało o 8 642 osób mniej niż w 2020 roku (Wykres nr 14), dynamika zmian liczby ludności dla obszaru w tym okresie wyniosła -5,42%.

Wykres 14. Liczba mieszkańców Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia i województwa podlaskiego w latach 2015-2020.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Analizując obszary miejskie Partnerstwa o największej liczbie ludności, należy wskazać: miasto Bielsk Podlaski, gminę miejską Hajnówka oraz miasto Siemiatycze (Tabela nr 7). Natomiast spośród gmin miejsko-wiejskich i wiejskich, w 2020 roku najwięcej osób zamieszkiwało Bielsk Podlaski, Michałowo, Drohiczyn oraz gminę wiejską Siemiatycze.

Tabela 7. Obszary o największej liczbie ludności na obszarze Partnerstwa w latach 2015-2020

Lp.	Nazwa Gminy	2015	2016	2017	2018	2019	2020
1.	Miasto Bielsk Podlaski	26 075,00	25 817,00	25 611,00	25 370,00	25 262,00	25 044,00
2.	Gmina Miejska Hajnówka	21 275,00	21 131,00	20 919,00	20 690,00	20 488,00	20 265,00
3.	Miasto Siemiatycze	14 684,00	14 631,00	14 590,00	14 505,00	14 391,00	14 210,00
4.	Gmina Bielsk Podlaski	6 851,00	6 867,00	6 732,00	6 661,00	6 606,00	6 501,00
5.	Gmina Michałowo	6 876,00	6 785,00	6 704,00	6 623,00	6 565,00	6 446,00
6.	Gmina Drohiczyn	6 558,00	6 454,00	6 377,00	6 293,00	6 222,00	6 146,00

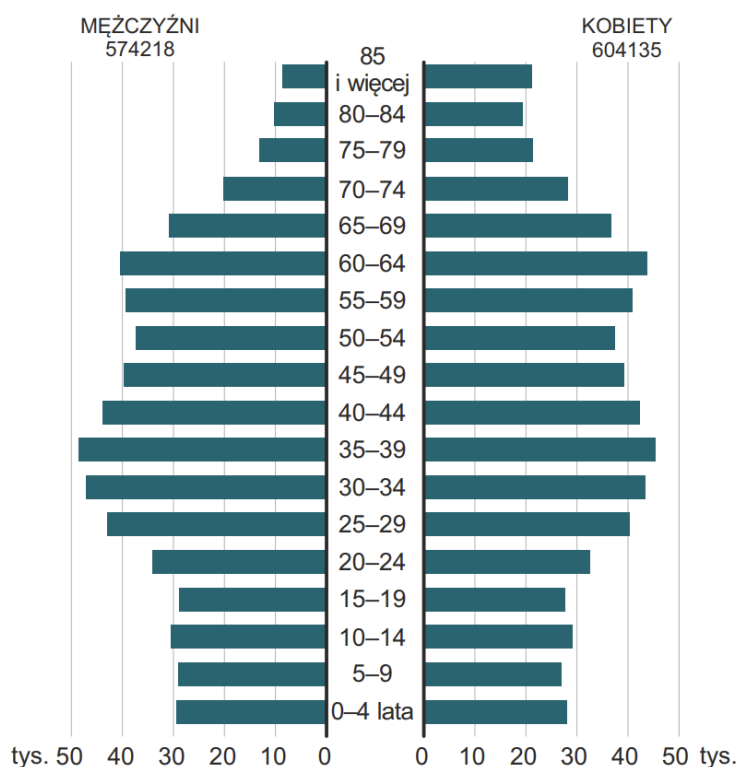
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Najmniej osób zamieszkuje gminy: Rudka, Milejczyce oraz Dubicze Cerkiewne – gdzie zaobserwowano największą dynamikę ubytku ludności do roku 2020 aż o 20%.

Za główne przyczyny niekorzystnego trendu spadkowego liczby mieszkańców można uznać: spadek liczby urodzeń żywych, wydłużenie przeciętnego czasu trwania życia, jak również procesy migracyjne (patrz podrozdział 5.1.3.).

Struktura ludności według płci w latach 2015-2020 nie zmieniła się znacząco zarówno dla województwa podlaskiego, jak również na terenie Partnerstwa – nieznacznie przeważają kobiety, zwłaszcza w wieku powyżej 64 roku życia. Jednocześnie, w województwie podlaskim u kobiet i mężczyzn zaobserwować można dominację grup wiekowych: 30-34, 35-39, 40-44 oraz osób w przedziale wiekowym: 55-59 oraz 60-64 (Wykres nr 15). W województwie podlaskim mediana wieku rośnie z roku na rok. Dane statystyczne z GUS wskazują, iż w roku 2019 statystyczny mieszkaniec miał 41,4 lat (więcej o 0,4 niż w poprzednim roku).

Wykres 14. Struktura ludności według wieku i płci województwa podlaskiego w 2019 roku.

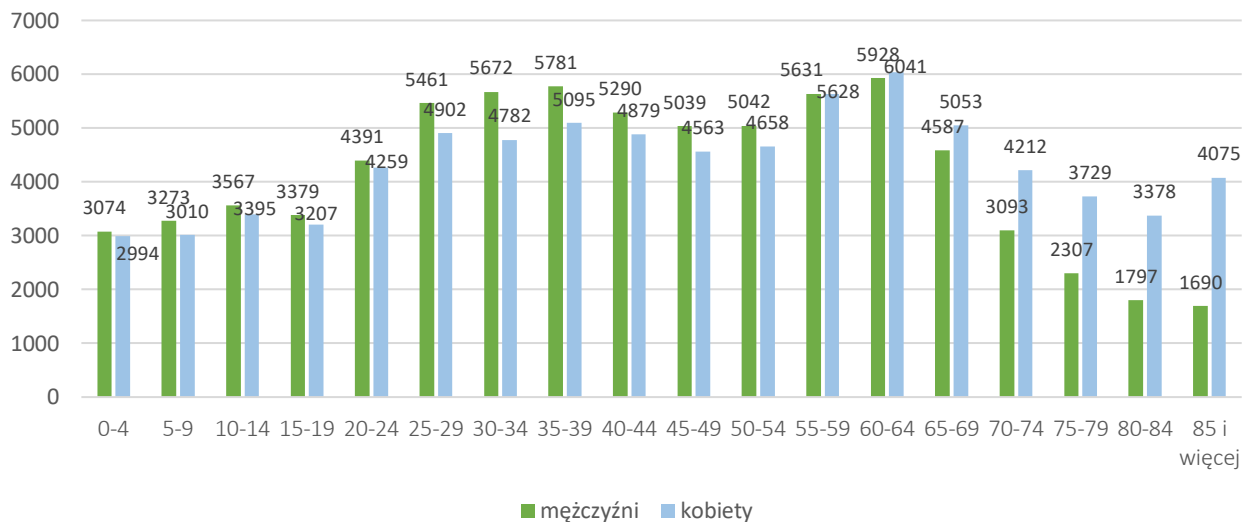

Źródło: Statystyczne Vademecum Samorządowca 2020. Urząd Statystyczny w Białymstoku, www.bialystok.stat.gov.pl/vademecum/vademecum_podlaskie/portret_województwa/województwo_podlaskie.pdf [dostęp: 27.11.2021].

Analizując strukturę wieku i płci obszaru Partnerstwa, przewaga mężczyzn w grupach wiekowych występuje do przedziału wiekowego 55-59, po czym dominuje przewaga kobiet. Najliczniejsze grupy wiekowe (zarówno kobiet, jak i mężczyzn) występują w przedziałach: 60-64, 50-59 oraz 35-39, gdzie przeważa liczba mężczyzn. Po 80 roku życia liczba kobiet prawie dwukrotnie przewyższa liczbę mężczyzn.

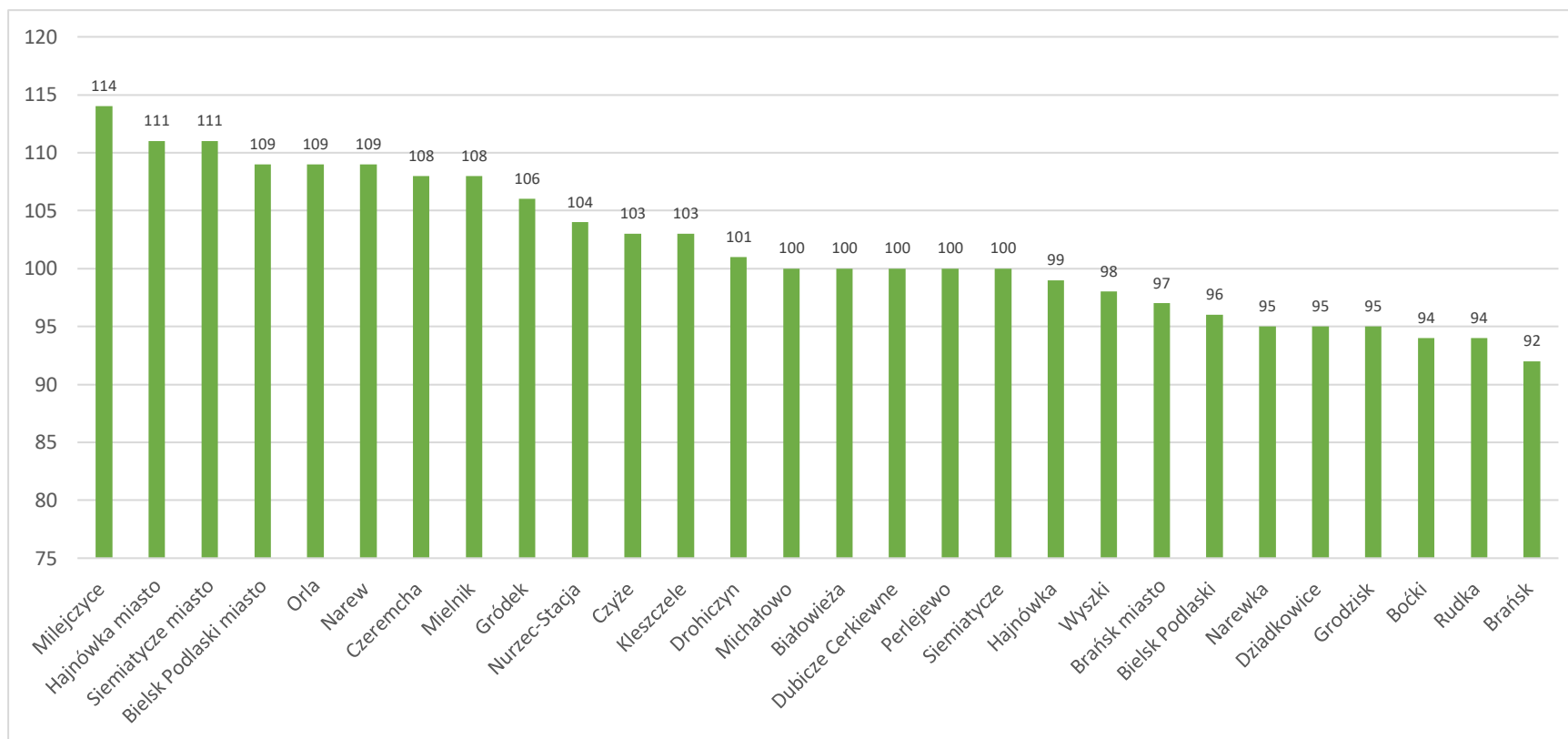
Wykres 15. Struktura ludności według wieku i płci obszaru Partnerstwa w 2019 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Struktura płciowa populacji województwa podlaskiego znajduje odzwierciedlenie w wartości współczynnika feminizacji, który w 2015 r. wynosił 105 kobiet na 100 mężczyzn. Dla obszaru Partnerstwa w 2020 roku wynosił on 102 i od 2015 roku utrzymywał się na podobnym poziomie. Obszary o najwyższym współczynniku feminizacji, to: miasta Bielsk Podlaski, Siemiatycze oraz Hajnówka (współczynnik feminizacji rośnie od 2015 roku) oraz gminy: Milejczyce, Orla i Czeremcha (wykres nr 17).

Wykres 16. Współczynnik feminizacji (kobiet na 100 mężczyzn) w dla Partnerstwa w 2020 roku.

Źródło danych: System Analiz Samorządowych, GUS 2021.

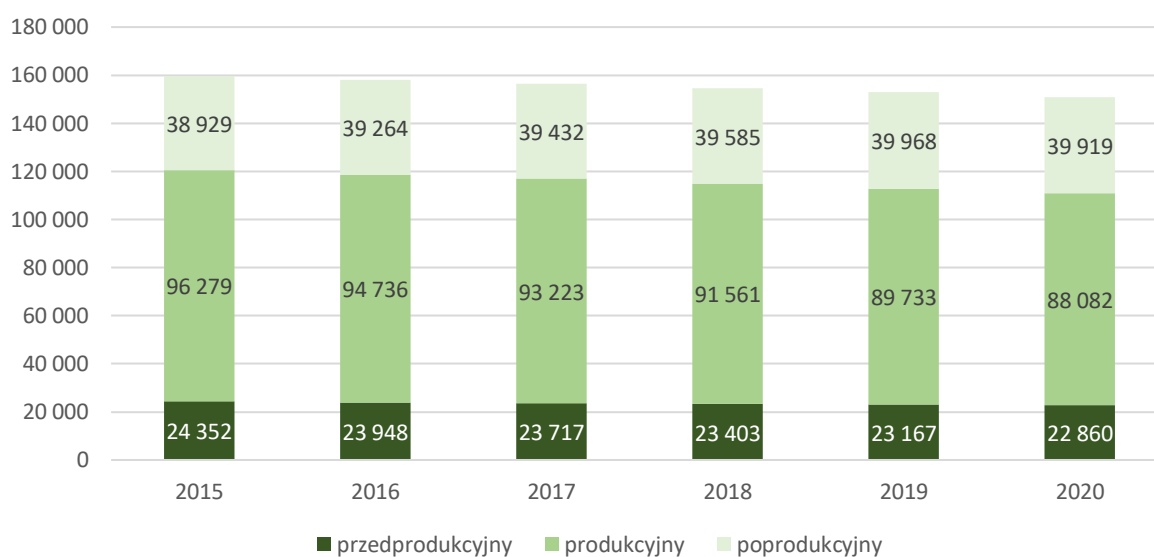

Podlaskie

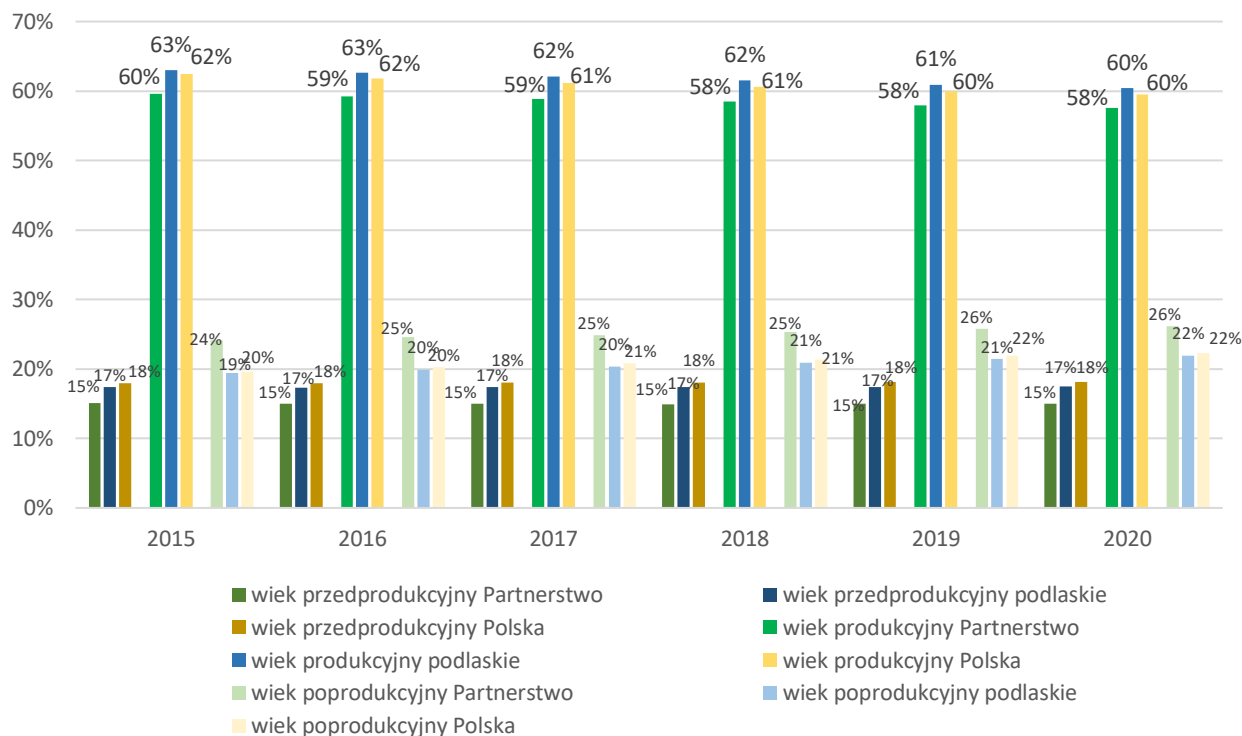
W województwie podlaskim struktura w ekonomicznych grupach wiekowych różni się na tle Polski. W grupie osób w wieku przedprodukcyjnym od 2015 do 2020 odnotowano spadek, a dla Polski obserwowany jest nieznaczny wzrost liczby osób do 17 roku życia. Natomiast zarówno dla Polski, jak również województwa podlaskiego w grupie osób w wieku produkcyjnym widnieje trend spadkowy. Jednocześnie rośnie liczba osób w grupie wieku poprodukcyjnego (Wykres nr 18).

Wykres 17. Struktura ekonomicznych grup wieku ludności dla Partnerstwa w latach 2015-2020.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wykres 18. Procentowy rozkład ekonomicznych grup wiekowych ludności dla Partnerstwa, województwa podlaskiego i Polski w latach 2015-2020.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Analizując strukturę poszczególnych ekonomicznych grup wiekowych zarówno dla Polski, województwa podlaskiego, jak i osób mieszkających na terenie Partnerstwa, obserwuje się trend spadkowy w grupie mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym. Zmniejszanie liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym jest głównie związane ze spadkiem dzietności kobiet oraz spadkiem liczby urodzeń. Natomiast spadkowy trend w grupie osób w wieku produkcyjnym jest związany przede wszystkim z migracjami mieszkańców do większych miast, gdzie mają oni dostęp do lepszej bazy szkół oraz większe możliwości na rynku pracy. Jednocześnie obserwuje się wzrostowy trend w grupie osób w wieku poprodukcyjnym (Wykres nr 19), czego głównymi przyczynami są wydłużanie się przeciętnego czasu trwania życia, jak również niski poziom dzietności. Prognozy GUS wskazują na zwiększenie dynamiki procesu starzenia się ludności zarówno dla obszarów Partnerstwa, jak również całego województwa podlaskiego.²⁵

Najwięcej osób we wszystkich ekonomicznych grupach wiekowych w latach 2015-2020 zamieszkiwało miasta: Bielsk Podlaski, Hajnówkę oraz Siemiatycze, co jest związane przede wszystkim z lepszym

²⁵ Kramkowska E.: Specyfika procesów starzenia się ludności województwa podlaskiego. W: Hrynkiewicz J.[red.]. Sytuacja demograficzna Podlasia jako wyzwanie dla polityki społecznej i gospodarczej. Rządowa Rada Ludnościowa, Warszawa 2017, ss. 62-63; Główny Urząd Statystyczny. Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030. Warszawa 2017, www.stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/prognoza-ludnosc/prognoza-ludnosc-gmin-na-lata-2017-2030-opracowanie-eksperymentalne,10,1.html [dostęp 27.11.2021].

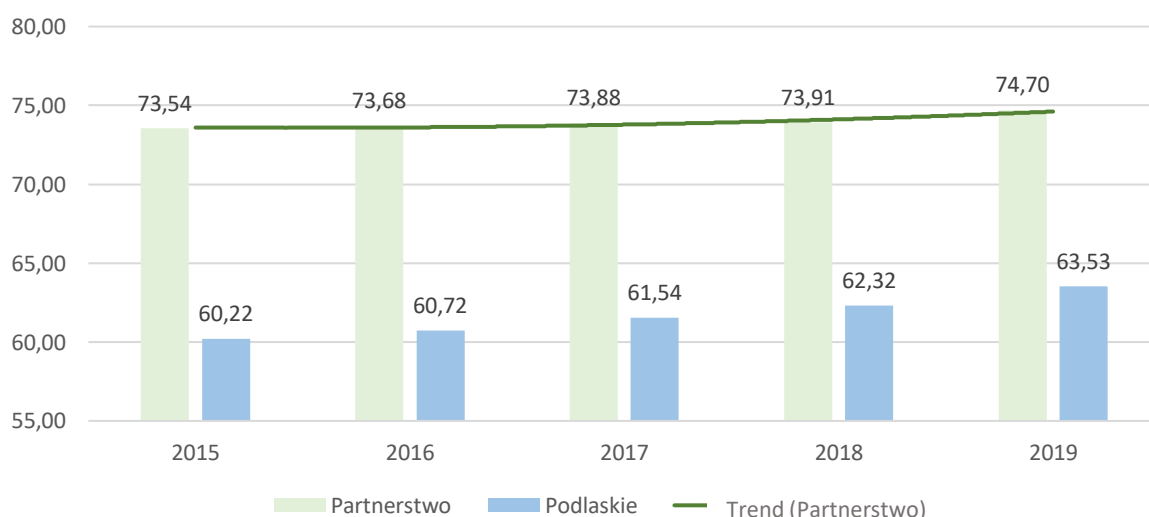
Podlaskie

dostępem do infrastruktury edukacyjnej, zdrowotnej, społeczno-kulturalnej oraz większymi możliwościami na rynku pracy. Jednocześnie obserwuje się wzrostowy trend napływu ludności do wyżej wymienionych miast mieszkańców w wieku poprodukcyjnym. Należy zwrócić uwagę na ubytek liczby mieszkańców wyżej wymienionych obszarów wśród osób w wieku produkcyjnym, co z kolei związane jest z procesami migracyjnymi w celach zarobkowych (osoby po 18 roku życia migrują głównie w celu osiągnięcia wyższego statusu społeczno-ekonomicznego). Najmniej osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym zamieszkują gminy: Czyże, Milejczyce i Dubicze Cerkiewne, a w wieku poprodukcyjnym gminy: Dubicze Cerkiewne, Milejczyce i Rudka.

Rosnąca liczba osób w wieku poprodukcyjnym wynika przede wszystkim z warunków życia na coraz wyższym poziomie, lepszego dostępu do systemu opieki zdrowotnej, przy jednoczesnym niskim przyroście naturalnym.²⁶ Szacuje się, że do 2050 r. odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym, w ogólnej liczbie mieszkańców województwa podlaskiego, zwiększy się o 39,0%, przy jednoczesnym spadku liczebności pozostałych ekonomicznych grup wiekowych.²⁷ Analizując strukturę ekonomicznego wieku populacji, warto zwrócić uwagę na współczynnik obciążenia demograficznego, który wskazuje, jakie jest obciążenie populacji w wieku aktywności zawodowej względem grup w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym. Średnia wartość tego współczynnika dla województwa podlaskiego w 2015 roku wynosiła 59 i przez lata nieznacznie się zmieniała. Dla obszarów należących do Partnerstwa, średni współczynnik obciążenia demograficznego był wyższy niż dla całości województwa podlaskiego i w 2019 roku osiągnął wartość 74,70. Zjawisku towarzyszy trend wzrostowy, przy niewielkiej dynamice zmian (wykres nr 20).

Wykres 19. Średnia wartość wskaźnika obciążenia demograficznego dla obszarów Partnerstwa w latach 2015-2019.

²⁶ Kramkowska E.: Specyfika procesów starzenia się ludności województwa podlaskiego. W: Hrynkiewicz J.[red.]. Sytuacja demograficzna Podlasia jako wyzwanie dla polityki społecznej i gospodarczej. Rządowa Rada Ludnościowa, Warszawa 2017, ss. 63-65.

²⁷ Op. cit., s.28

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Najwyższe wartości wskaźnika w latach 2015-2019 roku występowały w gminach, jak w tabeli poniżej. Wartości wskaźników dla gmin: Orla, Dubicze Cerkiewne i Czyże wykazują trend spadkowy, co może być spowodowane przeprowadzaniem się osób w wieku poprodukcyjnym do lepiej zurbanizowanych obszarów. Ponadto wartość wskaźnika może być determinowana spadkiem urodzeń na tych obszarach.

Tabela 8. Najwyższe i najniższe wartości wskaźnika obciążenia demograficznego dla obszarów Partnerstwa w latach 2015-2019.

Najwyższe wartości wskaźnika obciążenia demograficznego dla obszarów Partnerstwa					
Obszar Partnerstwa	2015	2016	2017	2018	2019
Gmina Orla	115,96	112,54	113,41	111,09	111,59
Gmina Dubicze Cerkiewne	108,46	107	106,18	101,32	100,27
Gmina Czyże	101,33	101,66	98,83	98,33	98,98
Najniższe wartości wskaźnika obciążenia demograficznego dla obszarów Partnerstwa					
Obszar Partnerstwa	2015	2016	2017	2018	2019
Gmina Perlejewo	63,96	62,74	63,58	61,09	62,08
Miasto Siemiatycze	51,21	53,19	55,59	57,75	60,72
Gmina Dziadkowice	61,47	60,99	59,74	59,84	60,24

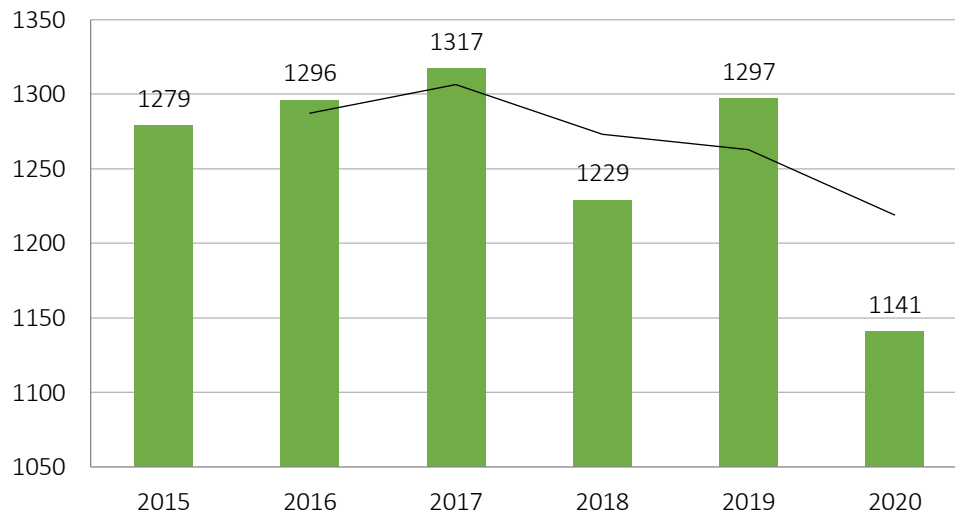
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Nasilające procesy starzenia się populacji kraju, w województwie podlaskim, jak i na obszarze partnerstwa są determinowane między innymi wydłużaniem życia obywateli, niskim poziomem dzietności oraz migracjami zwłaszcza w grupie wiekowej w wieku produkcyjnym i przedprodukcyjnym.

5.1.2. Ruch naturalny i zmiany w liczbie ludności

Procesy związane z ruchem naturalnym populacji w głównej mierze determinują stan i strukturę ludności na danym obszarze. Dokonując analizy ruchu naturalnego na obszarze Partnerstwa, największe znaczenie mają urodzenia i zgony. Sumaryczna liczba urodzeń dla obszaru Partnerstwa w 2015 roku wynosiła 1279 – co stanowiło 12% wszystkich urodzeń dla województwa podlaskiego. W roku 2020, zarówno w województwie podlaskim, jak i na obszarze Partnerstwa zaobserwowano spadek liczby urodzeń żywych (Wykres nr 21), co wskazuje na trend spadkowy od 2017 r. (pomimo wzrostu liczby urodzeń żywych w 2019 roku). Jako jedną z głównych przyczyn spadku urodzeń w ostatnim roku wskazuje się sytuację epidemiologiczną kraju wywołaną wirusem SARS-CoV-2.

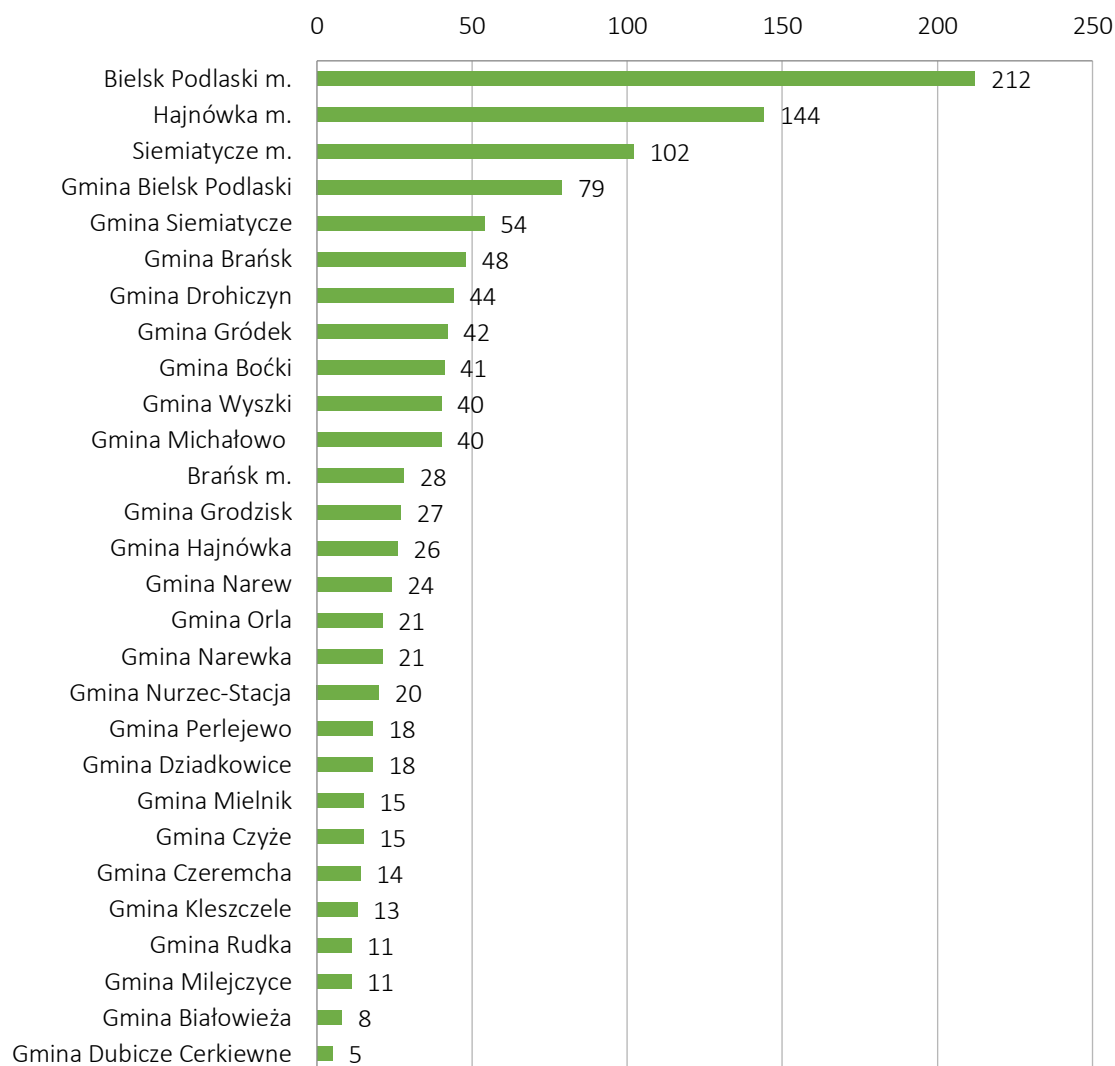
Wykres 20. Liczba urodzeń żywych obszaru Partnerstwa w latach 2015-2020.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS oraz USC Mielnik.

Najwięcej żywych urodzeń na obszarze Partnerstwa obserwuje się w miastach: Bielsk Podlaski, Hajnówka oraz Siemiatycze. Natomiast obszary o najmniejszej liczbie urodzeń, to: gminy Dubicze Cerkiewne, Białowieża, Milejczyce i Ru – co jest związane przede wszystkim z najmniejszym zaludnieniem na tych obszarach (Wykres nr 22).

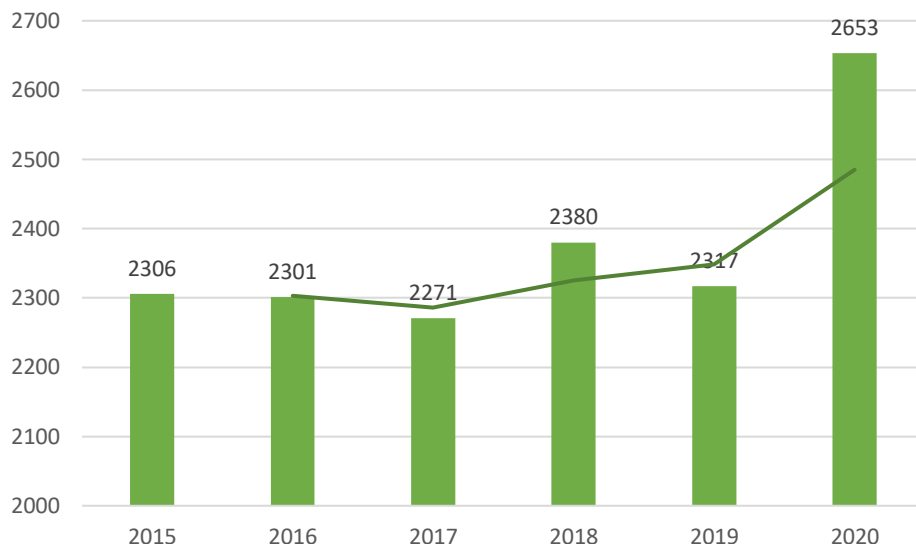
Wykres 21. Liczba urodzeń żywych w poszczególnych gminach Partnerstwa w 2020 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS oraz USC Mielnik.

Jednocześnie na obszarze Partnerstwa, podobnie jak w całym województwie podlaskim systematycznie rośnie liczba zgonów, która w 2020 roku była wyższa o ponad 300 w porównaniu do roku 2015. Liczba zgonów na obszarze Partnerstwa na przestrzeni lat 2015-2020 stanowiła średnio 19% wszystkich zgonów województwa podlaskiego (Wykres nr 23). Większa liczba zgonów odnotowanych w 2020 roku może mieć związek z sytuacją epidemiologiczną COVID-19 (mieszkańcy przemieszczali się do większych miast w celu hospitalizacji).

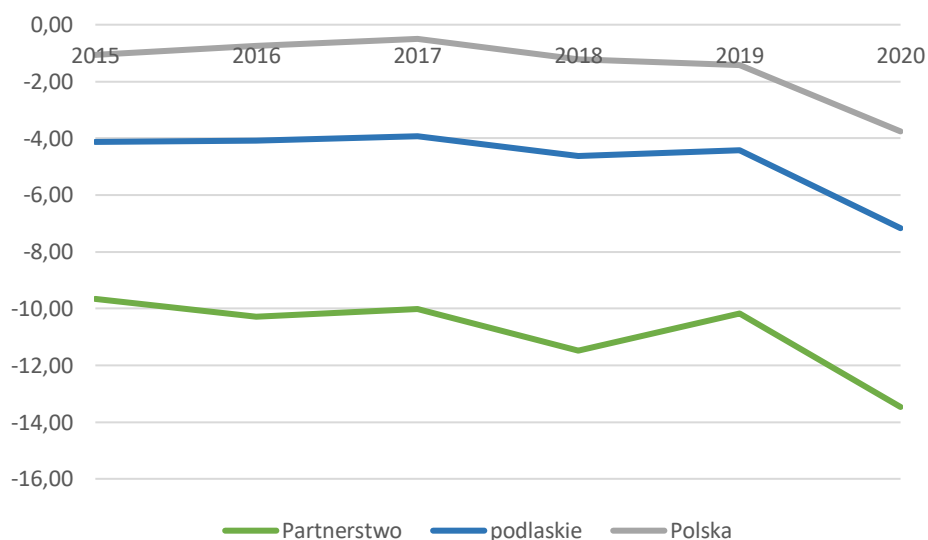
Wykres 22. Liczba zgonów obszaru Partnerstwa w latach 2015-2020.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na obszarze Partnerstwa występuje niekorzystna sytuacja w zakresie przyrostu naturalnego, w porównaniu do ogólnej sytuacji w kraju. Średnia wartość współczynnika przyrostu naturalnego dla ludności na 1000 mieszkańców obszaru Partnerstwa w latach 2015-2020 wykazuje trend spadkowy (Wykres nr 24) i różni się znacznie od średniej dla Polski oraz województwa podlaskiego.

Wykres 23. Średnia wartość współczynnika przyrostu naturalnego ludności na 1000 mieszkańców obszaru Partnerstwa, województwa podlaskiego i Polski w latach 2015-2020.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Podlaskie

Zgodnie z danymi z Prognozą GUS²⁸ województwo podlaskie należy do jednego z najbardziej zagrożonych spadkiem ludności. Badania w tym zakresie przewidują, iż do 2030 roku 43,2% gmin województwa podlaskiego będzie miało spadek ludności powyżej 10%, a aż 72% gmin spadek na poziomie 5%. Gminami o największym, przewidywanym ubytku ludności są: Dubicze Cerkiewne, Milejczyce oraz Orla (Tabela nr 9).

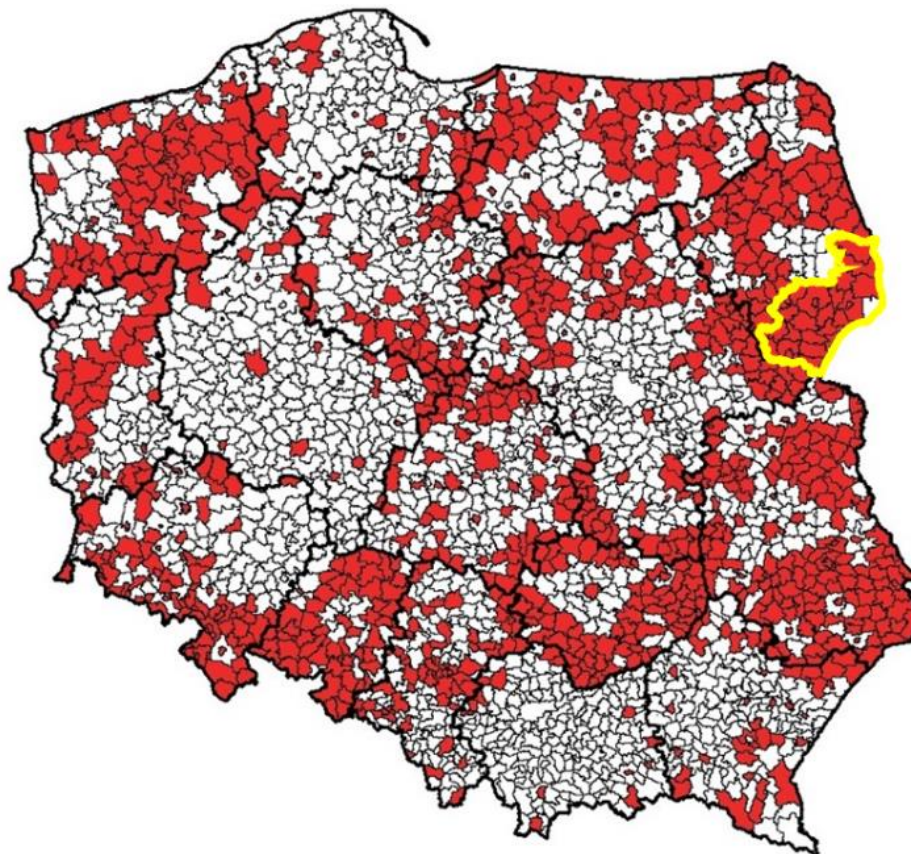
Tabela 9. Gminy o przewidywanym największym ubytku ludności dla Partnerstwa w latach 2017-2030.

Lp.	Gmina	Zmiana liczby ludności (w %)
1.	Dubicze Cerkiewne	-25,1%
2.	Milejczyce	-24,3%
3.	Orla	-22,8%
4.	Czyże	-21,2%
5.	Nurzec-Stacja	-19,1%
6.	Grodzisk	-18,2%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

²⁸ Główny Urząd Statystyczny. Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030. Warszawa 2017: 9, www.stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/prognoza-ludnosc/prognoza-ludnosc-gmin-na-lata-2017-2030-opracowanie-eksperymentalne,10,1.html [dostęp 27.11.2021].

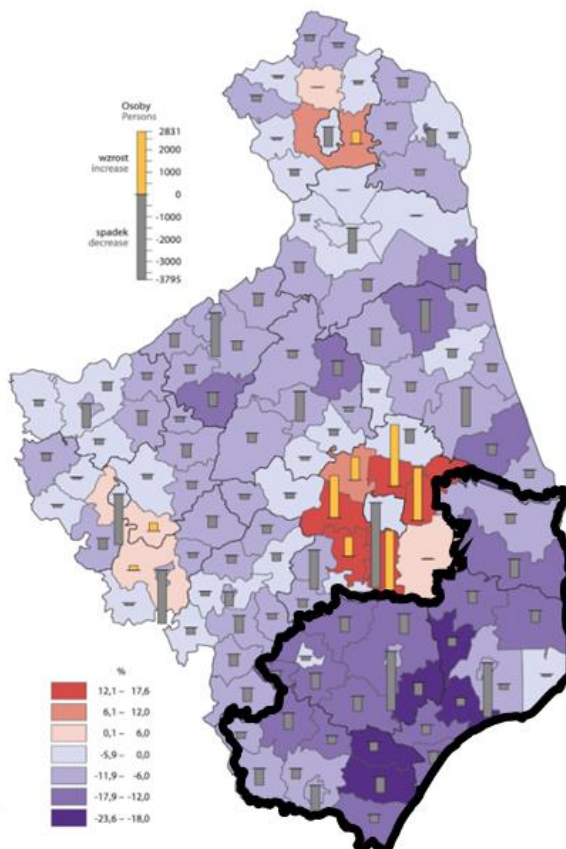
Rycina 20. Gminy o ubytku ludności powyżej 5% do 2030 r.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny. Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030. Warszawa 2017, www.stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/prognoza-ludnosci/prognoza-ludnosci-gmin-na-lata-2017-2030-opracowanie-eksperymentalne,10,1.html [dostęp 27.11.2021].

Na obszarze Partnerstwa występują znaczne różnice w poziomie przyrostu naturalnego między poszczególnymi gminami. Obszary o najwyższej średniej z lat 2015-2020 wartości współczynnika przyrostu naturalnego, to miasta: Bielsk Podlaski, Siemiatycze i Brańsk. Warto dodać, iż są to jednocześnie najbardziej zaludnione obszary, posiadające rozwiniętą infrastrukturę oraz możliwości zarobkowe – co z kolei powoduje napływ ludności w wieku produkcyjnym. Zgodnie z prognozami Głównego Urzędu Statystycznego do 2030 roku liczba ludności w województwie podlaskim zmniejszy się. Jednocześnie na tle Polski, województwo podlaskie należy do najbardziej zagrożonych obszarów kraju pod względem ubytku ludności (Rycina nr 21).

Rycina 21. Prognoza do 2030 roku ubytku ludności na obszarze województwa podlaskiego i Partnerstwa.

Źródło: Atlas statystyczny województwa podlaskiego, Białystok 2018. Naniesienie konturu Partnerstwa – własne.

Dla podlaskiego prognozy GUS wskazują, iż największy spadek liczby ludności będzie dotyczyć obszarów południowych województwa, jak również terenów przygranicznych. Największym ubytkiem liczby ludności zagrożone są: gminy Hajnówka i Dubicze Cerkiewne, oraz Miasto i gmina Bielsk Podlaski. W ujęciu procentowym – przewiduje się największy ubytek ludności (powyżej 18%) w gminach: Nurzec-Stacja, Milejczyce, Kleszczele, Orla oraz Dubicze Cerkiewne. Spadek liczby ludności z tych obszarów może być spowodowany i zwiększany przede wszystkim utrzymującymi się od lat migracjami wewnętrznymi i zagranicznymi populacji lokalnej oraz utrzymującym się trendem spadku urodzeń żywych na tych obszarach.

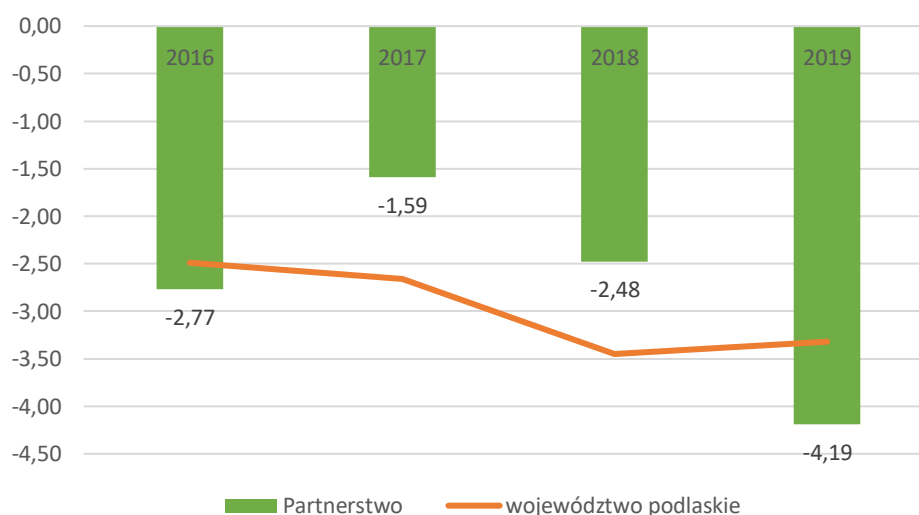
5.1.3. Procesy migracyjne

Jednym z kluczowych wyzwań dla rozwoju Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia jest postępujący proces migracji. W konsekwencji może doprowadzić do systematycznego wyludniania obszarów Partnerstwa. Ze względu na postępujące procesy migracyjne, zagrożony jest rozwój obszaru pod kątem gospodarczym, infrastrukturalnym i społeczno-kulturowym. Dlatego też, władze lokalne i regionalne zaczęły podejmować działania mające na celu zahamowanie tych niekorzystnych procesów.

Województwo podlaskie posiada własną specyfikę migracji zewnętrznych, które ukształtowały charakter regionu. Natomiast migracje wewnętrzne wpływają na liczbę mieszkańców terenów wiejskich i miejskich oraz kształtują liczbę ludności poszczególnych województw.

Współczynnik salda migracji zarówno dla województwa podlaskiego (-3,32 w 2019 roku), jak również obszarów objętych Partnerstwem ma wartości ujemne (Wykres nr 25). Znaczny spadek spowodował, że na tle województwa podlaskiego sytuacja na obszarze Partnerstwa jest niekorzystna.

Wykres 24. Współczynnik salda migracji dla ludności z obszaru Partnerstwa w latach 2016-2019.

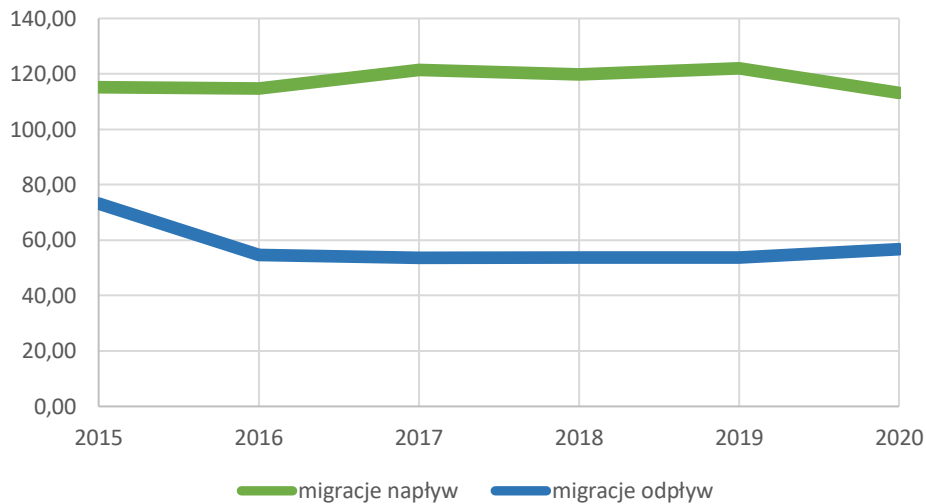

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W ramach migracji wewnętrznych w 2019 roku w województwie podlaskim przybyło 12 938 osób, a ubyło 15 397 osób. Analizując strukturę płci osób migrujących – na obszarze Partnerstwa częściej miejsce zameldowania zmieniają kobiety (54%). Obszary o największej liczbie zameldowań w 2020 roku to: miasto Bielsk Podlaski (159), gmina Bielsk Podlaski (114) oraz Gmina Miejska Hajnówka (104). Natomiast gminy o najmniejszej liczbie osób zameldowanych w danej jednostki administracyjnej w 2020 roku, to: Perlejewo (8), Białowieża i Nurzec-Stacja (17). W porównaniu do okresu 2015-2019 obserwuje się spadek liczby zameldowań na obszarze Partnerstwa (wzrost miał miejsce w 2017 roku i 2019). Jednocześnie należy zwrócić uwagę na wzrost liczby wymeldowań, który miał średnią wartość 56 dla obszarów Partnerstwa w roku 2020 (Wykres nr 26). Wzrost ten ma słabą dynamikę wzrostu, a wartość w 2020 roku nie przekroczyła wartości z 2015 roku (73).

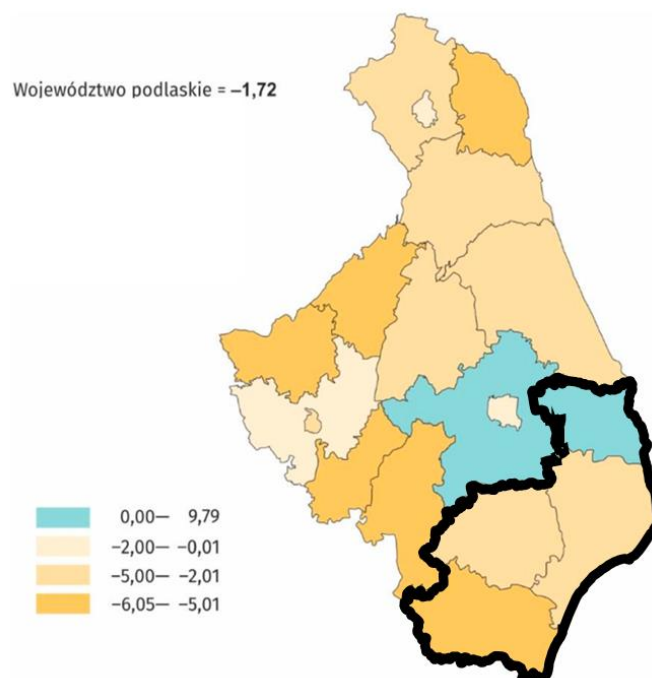

Wykres 25. Średnia wartość migracji wewnętrznych napływowych i odpływowych dla Partnerstwa w latach 2015-2020.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Rycina 22. Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych w województwie podlaskim na pobyt stały na 1000 ludności w 2019 roku.

Źródło: Atlas statystyczny województwa podlaskiego, Białystok 2018.

Podlaskie

Analizując migracje w ramach ruchu wewnętrznego, jak i zewnętrznego, można zauważyć, że przeważają osoby w wieku 25-29, 30-34 oraz 35-39. Mieszkańcy opuszczający województwo podlaskie w 2019 roku, najczęściej wyprowadzali się do województw: mazowieckiego (50,7%), warmińsko-mazurskiego (15,7%) i pomorskie (10,3%).

Natomiast w ramach ruchu zewnętrznego województwa podlaskiego w 2019 roku przybyło 694 mieszkańców, a wyjechało 267 osób. Analizując strukturę wieku osób napływających do województwa podlaskiego, przeważały grupy: 0-4 lata (36,6%) i 5-9 lat (13,3%).

Najwięcej osób w tym okresie przybyło z Białorusi, Wielkiej Brytanii (23,2% wszystkich) i Belgii (12,2%). Natomiast najwięcej osób opuściło województwo podlaskie w 2019, migrując przede wszystkim do Wielkiej Brytanii (25,1%), USA (24,3%) i Niemiec (12,0%) (Ludność, 2020, s. 24). Przyczyny emigracji najczęściej mają charakter zarobkowy oraz edukacyjny.

Emigracje zagraniczne na obszarze Partnerstwa przede wszystkim dotyczyły miasta Bielsk Podlaski oraz gmin Rudka, Hajnówka i Bielsk Podlaski. Dla gmin niewymienionych w tabeli poniżej wskaźnik miał wartość 0.

Tabela 10. Współczynnik emigracji zagranicznych dla obszaru Partnerstwa w latach 2016-2019.

	rok		rok		rok		rok
Nazwa jednostki	2019	Nazwa jednostki	2018	Nazwa jednostki	2017	Nazwa jednostki	2016
Białowieża	0,92	Rudka	1,07	Miasto Bielsk Podlaski	0,58	Miasto Bielsk Podlaski	0,85
Miasto Bielsk Podlaski	0,59	Nurzec-Stacja	1,30	Rudka	0,52	Miasto Hajnówka	0,24
Perlejewo	0,36	Miasto Bielsk Podlaski	0,43	Kleszczele	0,38		
Narewka	0,28	Narewka	0,27	Miasto Hajnówka	0,33		
Drohiczyn	0,16	Miasto Hajnówka	0,19	Narewka	0,27		
Gmina Bielsk Podlaski	0,15			Gmina Bielsk Podlaski	0,15		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Podlaskie

Podsumowanie

- Na obszarze Partnerstwa obserwuje się spadek liczby ludności. Podobna sytuacja występuje w innych województwach przy wschodniej granicy Polski. Głównymi przyczynami niekorzystnego trendu spadkowego liczby ludności są przede wszystkim spadek liczby urodzeń żywych, wydłużenie przeciętnego czasu trwania życia oraz procesy migracyjne.
- Prognozy w zakresie dalszego ubytku liczby ludności zamieszkującej obszar Partnerstwa są niekorzystne. Zgodnie z danymi z GUS przewiduje się, że najwięcej ludności ubędzie w gminach: Hajnówka i Dubicze Cerkiewne, oraz Miasto i gmina Bielsk Podlaski.
- Analiza struktury poszczególnych ekonomicznych grup wiekowych dla Partnerstwa wykazuje trend spadkowy w grupie mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym (główne przyczyny: spadek dzietności kobiet i liczby urodzeń) i produkcyjnym (główne przyczyny: migracje wewnętrzne i zewnętrzne). Dla grupy w wieku poprodukcyjnym obserwuje się trend wzrostowy (główne przyczyny: wydłużanie się przeciętnego czasu trwania życia, niski poziom dzietności).
- Prognozy GUS w zakresie starzenia się populacji Partnerstwa wskazują trend wzrostowy, co wynika z coraz lepszych warunków bytowych oraz lepszego dostępu do systemu opieki zdrowotnej, przy jednoczesnym niskim przyroście naturalnym.
- Średnia wartość współczynnika przyrostu naturalnego dla ludności na 1000 mieszkańców dla obszaru Partnerstwa w latach 2015-2020 wykazuje trend spadkowy – jest niższa od średniej dla Polski oraz województwa podlaskiego.
- W zakresie niekorzystnych zjawisk demograficznych, kluczowym wyzwaniem dla rozwoju Partnerstwa są postępujące procesy migracyjne, które powodują wyludnianie się poszczególnych obszarów, zwłaszcza przygranicznych. Zjawisko na tle pozostałej części województwa podlaskiego jest niekorzystne. Skutki mogą być zauważalne przede wszystkim w sferach życia: społeczno-kulturowej oraz gospodarczej.

5.2. Opieka nad dziećmi i edukacja

Tabela nr 11 prezentuje łączną liczbę dzieci do 3 lat objętych opieką w żłobkach, liczbę wszystkich dzieci w wieku 0-3 lata, a także liczbę miejsc i placówek z terenu całego Partnerstwa w latach 2015-2020. Liczba dzieci do lat 3 objętych opieką w żłobkach z roku na rok rośnie – w roku 2020 osiągnęła liczbę 427 dzieci, co oznacza wzrost o 239 w stosunku do roku 2015. Natomiast liczba dzieci w przedziale 0-3 lata wykazuje tendencję spadkową i w 2020 r. wynosiła 3 420 (w 2020 r.). Na przestrzeni analizowanego okresu odnotowano znaczny wzrost liczby miejsc w żłobkach – o 324%. Natomiast liczba placówek zwiększyła się z 3 istniejących w 2015 r. do 16 – w 2020 r.

Opisane powyżej zmiany – wzrost liczby placówek i miejsc w żłobkach przy jednoczesnym zmniejszaniu się grupy dzieci w wieku 0-3 lata – wskazują na rosnący odsetek dzieci z obszaru Partnerstwa objętych opieką żłobkową i zwiększającą się dostępność tej formy usługi opiekuńczo-wychowawczej. W 2020 r.

odsetek ten wyniósł 12,5%, co było wartością zbliżoną do średnich dla województwa podlaskiego i Polski (wynoszących odpowiednio 12,3% i 12,8%).

Tabela 11. Wskaźniki dla Partnerstwa dotycząca żłobków.

Żłobki						
Rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Wskaźniki						
Liczba dzieci w żłobkach (do 3 lat)	188	194	229	317	386	427
Liczba dzieci w wieku 0-3 lat	3 603	3 712	3 711	3 692	3 620	3 420
Odsetek dzieci w żłobkach	5,2%	5,2%	6,2%	8,6%	10,7%	12,5%
Liczba miejsc w żłobkach	110	109	142	187	406	466
Liczba placówek	3	3	5	7	14	16

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zastanych.

5.2.1. Przedszkola

Tabela nr 12 prezentuje wskaźniki właściwe dla Partnerstwa w analizowanym okresie 2015 – 2020, obejmujące liczby: dzieci w wieku przedszkolnym, miejsc w przedszkolach, nauczycieli oraz placówek, a także wydatki przeznaczane na ich utrzymanie. Liczba dzieci w wieku 3-6 lat maleje od roku 2015 (5 430 dzieci) – najmniej dzieci w tym wieku według danych dla wszystkich gmin wchodzących w skład Partnerstwa było w 2019 r. (4 830). Natomiast liczba miejsc w przedszkolach na przestrzeni lat 2015-2018 rosła – w 2015 było to 2 883, zaś w 2018 o 528 więcej. Liczba etatów nauczycieli pełnozatrudnionych i niepełnozatrudnionych także wzrosła od roku 2015 (ok. 208) – osiągając w 2019 r. wartość ok. 241. Liczba przedszkoli w całym analizowanym okresie utrzymywała się na porównywalnym poziomie (najwyższą wartość odnotowano w 2019 r. – 75). W roku 2020 wydatki poniesione na utrzymanie przedszkoli osiągnęły kwotę ok. 38 631 355 zł i było to o 14 524 147 zł więcej w porównaniu do 2015 r.

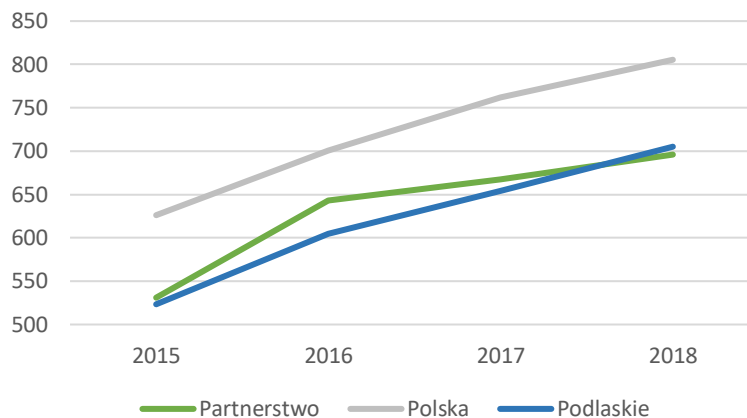
Tabela 12. Wskaźniki dla Partnerstwa dotyczące przedszkoli.

Przedszkola						
Rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Wskaźniki						
Liczba dzieci w wieku 3-6 lat	5 430	5 078	5 005	4 901	4 830	4 984
Liczba miejsc w przedszkolach	2 883	3 264	3 339	3 411	Brak danych	Brak danych
Liczba nauczycieli	Ok. 208	Ok. 230	Ok. 233	Ok. 233	Ok. 241	Brak danych
Liczba przedszkoli	72	72	73	72	75	Brak danych
Wydatki na utrzymanie (zł)	Ok. 24 107 208	Ok. 25 746 497	Ok. 28 638 065	Ok. 37 980 108	Ok. 33 909 101	Ok. 38 631 355

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zastanych.

Podobnie jak w przypadku żłobków, rosnąca liczba miejsc w placówkach przy jednocześnie malejącej grupie dzieci w wieku przedszkolnym przekładała się na poprawę dostępności tego rodzaju usług. Wykres nr 28 obrazuje zmiany wartości wskaźnika informującego o liczbie miejsc w przedszkolach w przeliczeniu na 1000 dzieci w wieku 3-6 lat. W 2018 r. wartość ta dla obszaru Partnerstwa sięgnęła 696 miejsc, co pomimo wyraźnego trendu wzrostowego, sytuowało Partnerstwo nieco poniżej średniej wojewódzkiej (705 miejsc) i znacznie poniżej średniej ogólnokrajowej (805 miejsc). Dodatkowo, od 2016 r. widoczna była mniejsza dynamika wzrostu wskaźnika dla Partnerstwa, co spowodowało utratę jego przewagi względem regionu i pogłębianie dystansu względem Polski.

Wykres 26. Liczba miejsc w przedszkolach w przeliczeniu na 1000 dzieci w wieku 3-6 lat.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

5.2.2. Szkoły podstawowe

W tabeli nr 13 można porównać zsumowaną liczbę wszystkich uczniów, uczniów klas pierwszych, absolwentów, nauczycieli, oddziałów i wydatków na utrzymanie szkół podstawowych. Są to dane właściwe całemu Partnerstwu i pokazują dynamikę zmian na przestrzeni lat 2015-2019 r. Liczba uczniów uczęszczających do szkół podstawowych wahała się w tym czasie między 7 625 w roku 2016, a 9 888 w roku 2018. Liczba uczniów klas pierwszych najmniej liczna była w 2016 r. (było to tylko 563 osób, gdzie rok wcześniej było to 1 809). Natomiast liczba absolwentów, którzy ukończyli szkoły podstawowe największa była w 2015 r. (1 311), a najmniejsza w 2016 r. (1 148). Ponadto liczba nauczycieli pełnozatrudnionych i niepełnozatrudnionych w przeliczeniu na etaty, pracujących w tych szkołach w roku 2016 wynosiła ok. 621 i w porównaniu do roku 2019 wzrosła o 283. Podobnie jak liczba oddziałów, których w 2019 r. było najwięcej, czyli 676. Wzrost rokrocznie został zanotowany dla wydatków ponoszonych na szkoły i usługi edukacyjne w nich oferowane, które w 2019 r. wyniosły 114 141 243 zł. Warto odnotować, że istotny bezpośredni wpływ na wzrost liczby uczniów, oddziałów, jak i ponoszonych na utrzymanie placówek wydatków miała reforma oświaty zapoczątkowana w 2017 r., która skutkowałą m.in. likwidacją gimnazjów i wydłużeniem edukacji w szkołach podstawowych do 8 lat.

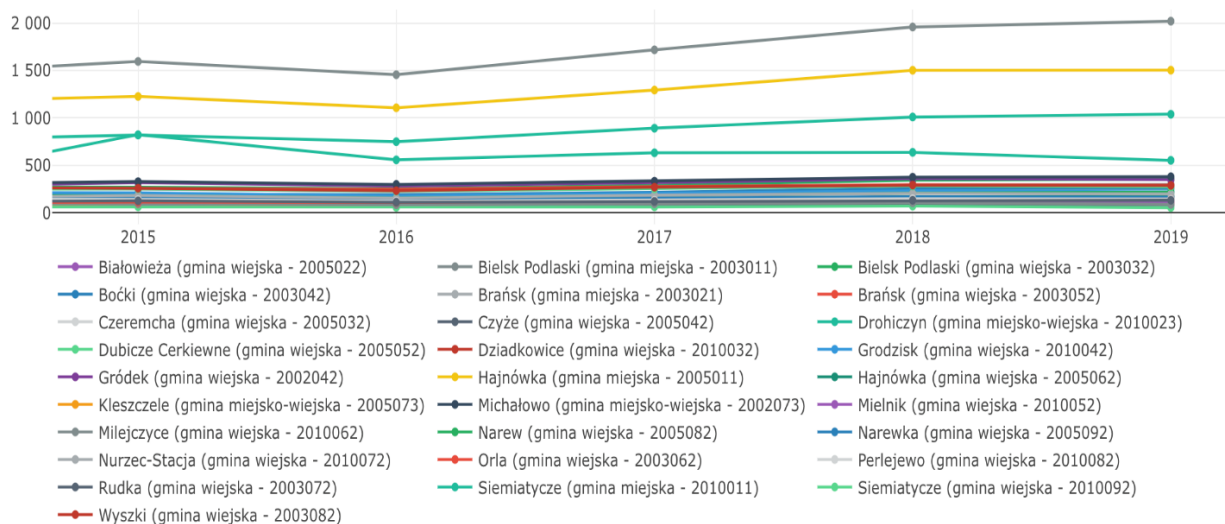
Tabela 13. Wskaźniki dla Partnerstwa dotyczące szkół podstawowych.

Szkoły podstawowe					
Rok Wskaźniki	2015	2016	2017	2018	2019
Liczba uczniów	8 606	7 625	8 779	9 888	9 824
Liczba uczniów klas pierwszych	1 809	563	1 159	1 164	1 184
Liczba absolwentów	1 311	1 148	Brak danych	Brak danych	1 192
Liczba nauczycieli	Ok. 664	Ok. 621	Ok. 745	Ok. 861	Ok. 904
Liczba oddziałów	495	469	545	618	676
Wydatki na utrzymanie (zł)	Ok. 75 479 792	Ok. 77 858 529	Ok. 84 687 061	Ok. 99 644 552	Ok. 114 141 243

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zastanych.

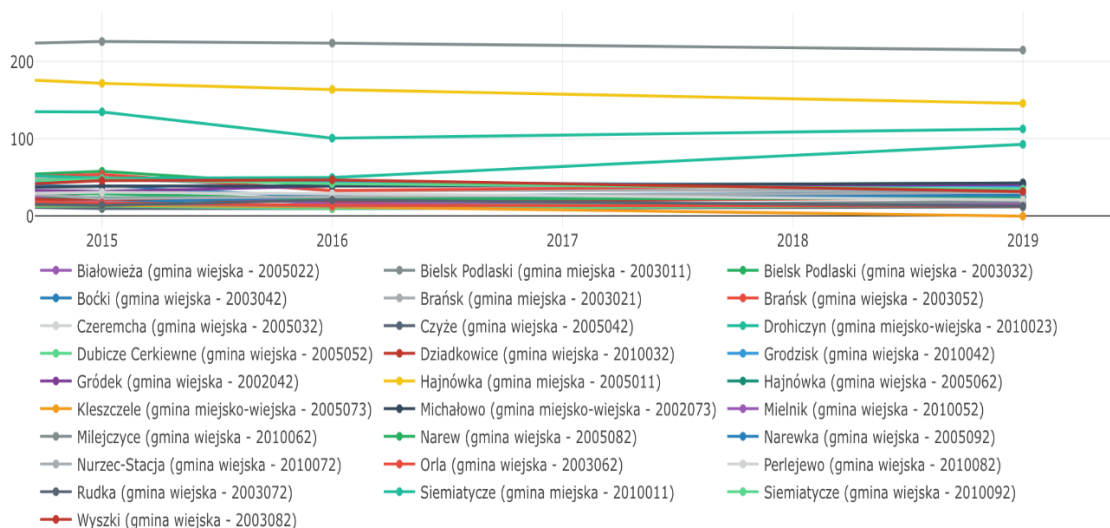
W ciągu ostatnich lat łączna liczba uczniów chodzących do szkół podstawowych rosła jedynie w trzech gminach należących do Partnerstwa. Gminami tymi są miasta (Wykres 29 i Wykres 30): Bielsk Podlaski (2 020 uczniów i 2 015 absolwentów w 2019 r.), Hajnówka (1 503 uczniów i 146 absolwentów w 2019 r.) i Siemiatycze (1 038 uczniów i 113 absolwentów w 2019 r.).

Wykres 27. Liczba uczniów w szkołach podstawowych w poszczególnych gminach

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

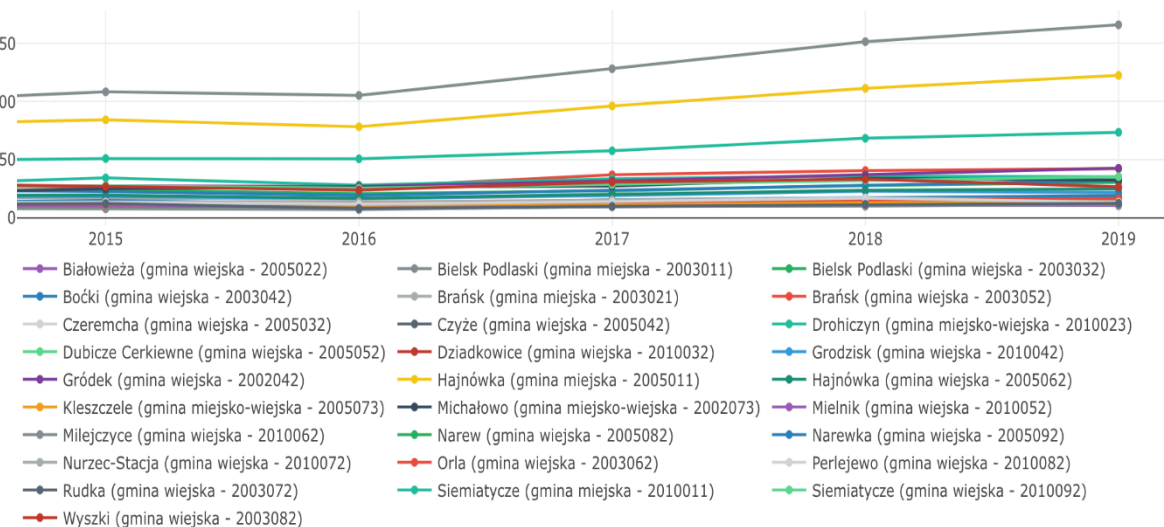
Wykres 28. Liczba absolwentów w szkołach podstawowych w poszczególnych gminach.

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

Gminami charakteryzującymi się najwyższymi wskaźnikami pokazującymi liczbę nauczycieli pełnozatrudnionych i niepełnozatrudnionych w przeliczeniu na etaty w szkołach podstawowych są miasta (Wykres 31): Bielsk Podlaski (ok. 166,1 nauczycieli – 2019 r.) i Hajnówka (ok. 122,5 nauczycieli – 2019 r.). Najniższymi wskaźnikami wykazują się zaś Białowieża (ok. 10,5 – 2019 r.), Milejczyce (ok. 11,3 – 2019 r.), Dubicze Cerkiewne (ok. 11,8 – 2019 r.) i Mielnik (ok. 11,9 – 2019 r.). Wartości analogicznych wskaźników w 2019 r. wynosiły – dla Polski ok. 103 nauczycieli, a dla województwa podlaskiego ok. 64,6 nauczycieli.

Wykres 29. Nauczyciele pełnozatrudnieni i niepełnozatrudnieni w przeliczeniu na etaty w szkołach podstawowych w poszczególnych gminach.

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

Podlaskie

Na przestrzeni lat 2015 – 2019, sześć gmin osiągnęło wskaźnik skolaryzacji brutto dla szkół podstawowych ponad 100, co oznacza, że w szkołach na ich terenie uczyły się dzieci z gmin sąsiednich (Tabela 14). Gminami tymi były: miasto Bielsk Podlaski (w latach 2016-2019), miasto Brańsk (w 2016 r.), Drohiczyn (lata 2015-2019), Dubicze Cerkiewne (2015-2018), miasto Hajnówka (2018 i 2019 rok) i miasto Siemiatycze (2018 i 2019 rok). Wskaźnik skolaryzacji dla całego Partnerstwa osiągnął najwyższą wartość w roku 2016 (87,16), najniższą zaś w roku 2019 (83,84).

Tabela 14. Współczynnik skolaryzacji brutto dla szkół podstawowych w poszczególnych gminach.

Współczynnik skolaryzacji brutto dla szkół podstawowych					
GMINA	2015	2016	2017	2018	2019
Białowieża	89,22	93,48	85,32	88,71	86,66
Bielsk Podlaski (miasto)	97,97	103,85	104,7	105,27	106,93
Bielsk Podlaski	68,27	71,95	69,9	70,72	70,31
Boćki	73,96	81,12	80,15	82,05	82,25
Brańsk (miasto)	96,9	100,45	95,19	96,39	99,66
Brańsk	62,44	70,25	69,72	68,52	68,39
Czeremcha	79,64	80,54	78,66	75,26	76,71
Czyże	67,31	73,12	71,43	69,49	69,49
Drohiczyn	193,41	155,59	152,78	140,09	123,21
Dubicze Cerkiewne	101,67	110	101,67	100	82,81
Dziadkowice	64,45	73,03	74,21	77,67	78,57
Grodzisk	68,85	71,02	72,28	75,41	74,4
Gródek	84,04	87,04	85,91	86,51	84,05
Hajnówka (miasto)	95,48	98,31	98,85	100,67	100,13
Hajnówka	72,06	76,7	72,12	68,57	71,02
Kleszczele	68,66	75,44	78,4	76,39	79,84
Michałow	83,21	84,18	81,77	79,91	81,33
Mielnik	72,52	86	84,35	84,62	91,37
Milejczyce	77,6	78,9	80,51	80,62	79,09
Narew	98,89	96,88	95,77	95,37	95,57
Narewka	81,25	81,88	83,33	78,34	74,31
Nurzec-Stacja	78,6	84,07	91,13	86,75	83,12
Orla	78,87	87,8	88,97	82,53	81,5
Perlejewo	70,2	76,58	72,93	72,41	74,09
Rudka	89,93	93,22	90,77	92,25	90,97
Siemiatycze (miasto)	94,46	99,21	99,55	101,61	104,42

Podlaskie

Siemiatycze	62,44	64,49	61,67	59,53	58,62
Wyszki	80,31	85,29	81,52	78,17	78,63
Średnia	84,02	87,16	85,84	84,78	83,84

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

5.2.3. Licea ogólnokształcące

Na obszarze Partnerstwa licea ogólnokształcące zlokalizowane są w: Michałowie, Bielsku Podlaskim, Brańsku, Hajnówce, Siemiatyczach i Drohiczyne. Łączna liczba ich uczniów wahała się pomiędzy poszczególnymi latami – w roku 2015 osiągnęła wartość 1 717 (najwyższą w badanym okresie), najmniej zaś uczniów chodziło do liceów w 2018 r. – 1 217. Na przestrzeni lat 2015-2018 widać tendencję spadkową z wyraźnym odbiciem w roku 2019. To samo dotyczy oddziałów. Najmniejszą ich liczbę odnotowano w 2018 r. – 54, a w roku 2015 było to 73. Jednorazowy wzrost omawianych wartości ma swoje źródło w przeprowadzonej reformie – w jej wyniku w roku szkolnym 2019/2020 w rekrutacji uczestniczyli uczniowie trzecich klas zlikwidowanych gimnazjów i uczniowie ósmych klas szkół podstawowych. Z kolei liczba absolwentów kończących licea z roku na rok maleje – w roku 2015 były to 626 osoby, 4 lata później zaś przeszło 40% mniej. Liczba etatów dla nauczycieli w 2019 r. wyniosła ok. 127.

Tabela 15. Wskaźniki dla Partnerstwa dotyczące liceów ogólnokształcących.

Licea ogólnokształcące					
Rok	2015	2016	2017	2018	2019
Wskaźniki					
Liczba uczniów	1 717	1 418	1 296	1 217	1 558
Liczba absolwentów	626	592	548	490	362
Liczba nauczycieli	Ok. 136	Ok. 122	Ok. 110	Ok. 104	Ok. 127
Liczba oddziałów	73	64	58	54	67

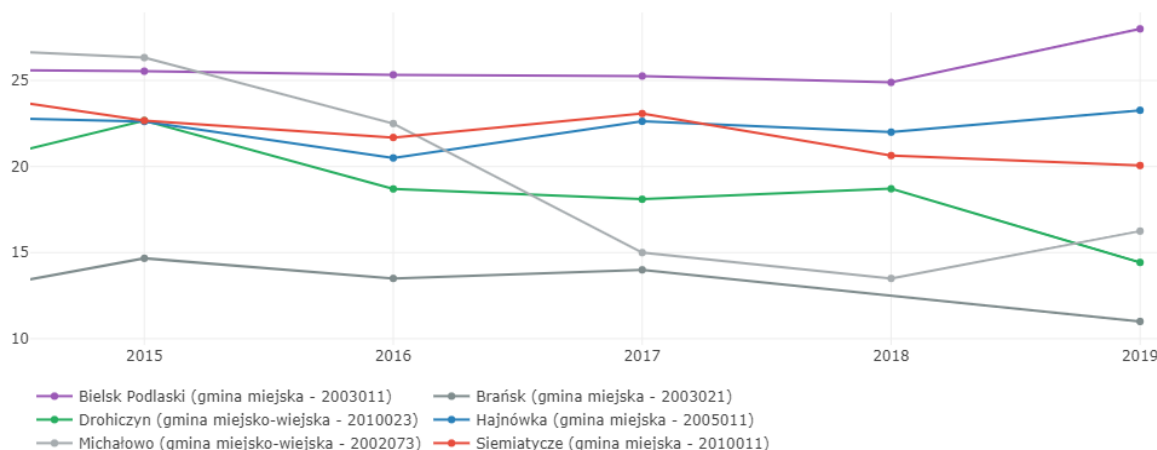
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zastanych.

W 2019 r. w mieście Bielsk Podlaski na 1 oddział liceum ogólnokształcącego przypadało 28 uczniów, w mieście Hajnówka były to ok. 23 osoby, a w mieście Siemiatycze ok. 20 – gminy te charakteryzowały największe pod tym względem wartości wskaźnika (Wykres nr 31). Utrzymuje się on na poziomie

podobnym zarówno do województwa podlaskiego (ok. 22,2 w 2019 r.), jak i do Polski (ok. 22,3 w 2019 r.).

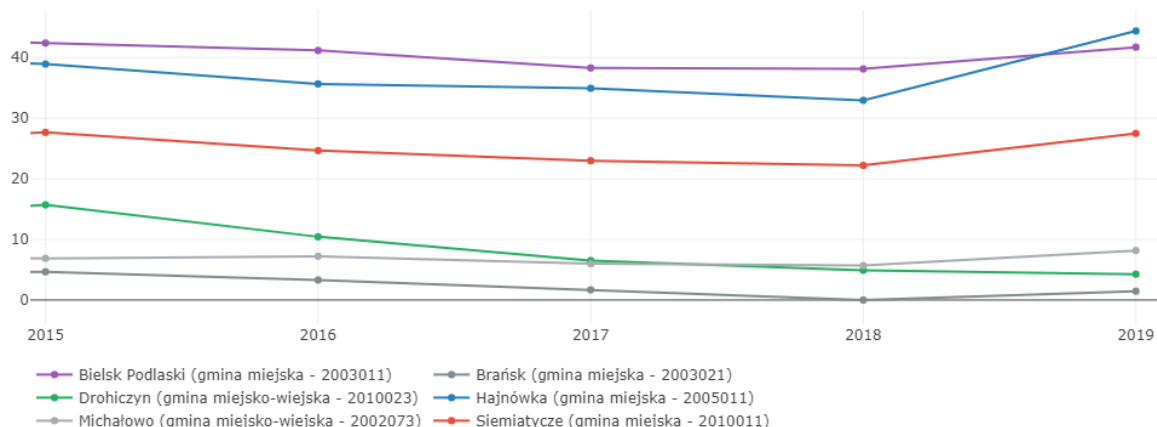
Wykres 30. Liczba uczniów przypadających na 1 oddział liceum ogólnokształcącego.

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

Ponadto najwięcej nauczycieli pełnozatrudnionych i niepełnozatrudnionych w przeliczeniu na etaty w liceach ogólnokształcących (Wykres 32) występowało w miastach Hajnówka (ok. 44,4 nauczyciela – 2019 r.) i Bielsk Podlaski (ok. 41,7 nauczyciela – 2019 r.). W Polsce analogiczna wartość wskaźnika wyniosła w 2019 r. ok. 18,9, w województwie podlaskim natomiast ok. 13,2 – gminy należące do obszaru Partnerstwa sytuują się pod tym względem powyżej średniej.

Wykres 31. Nauczyciele pełnozatrudnieni i niepełnozatrudnieni w przeliczeniu na etaty w liceach ogólnokształcących.

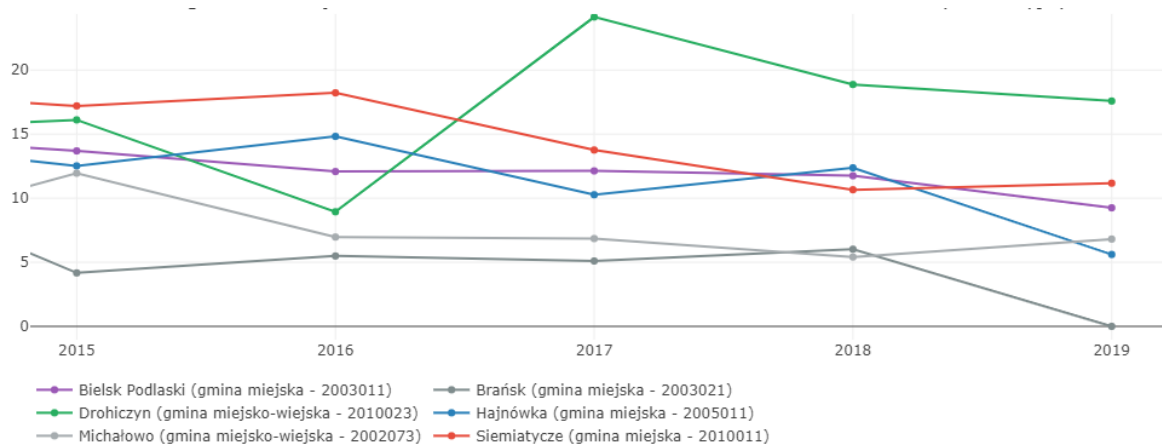
Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

Zdecydowanie ponadprzeciętne wartości wskaźnika wyrażającego liczbę absolwentów, którzy ukończyli licea ogólnokształcące w przeliczeniu na 1000 osób w wieku produkcyjnym (Wykres nr 33) charakteryzują następujące gminy: Drohiczyn (ok. 17,6 absolwentów – 2019 r.), miasto Siemiatycze (ok.

11,1 absolwentów – 2019 r.) i miasto Bielsk Podlaski (ok. 9,3 absolwentów – 2019 r.). Dla Polski analogiczna wartość w 2019 r. wynosiła ok. 3, zaś dla województwa podlaskiego ok. 2.

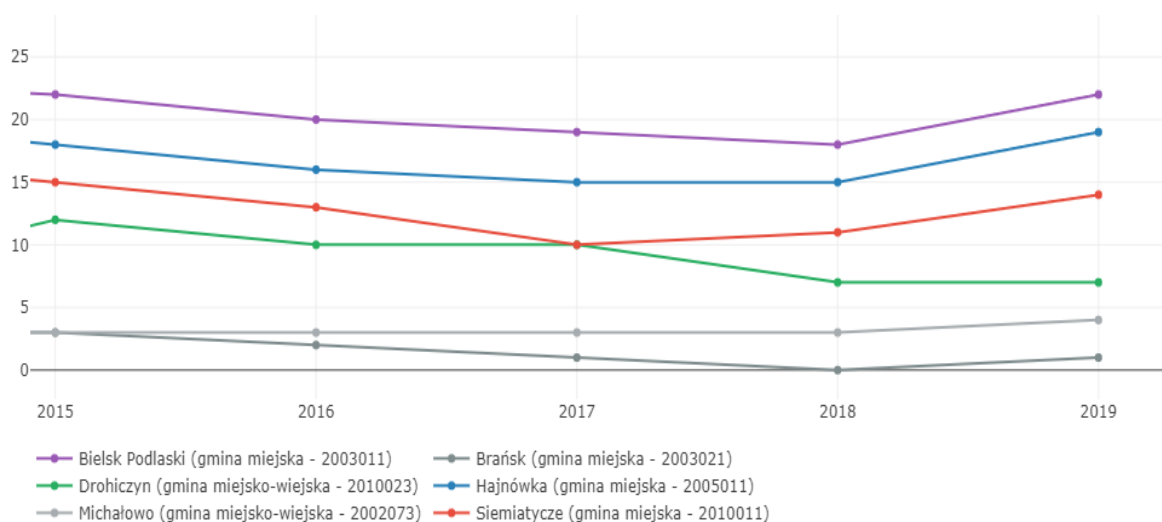
Wykres 32. Liczba absolwentów liceów ogólnokształcących w stosunku na 1000 osób w wieku produkcyjnym.

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

W 2015 r. liczba oddziałów liceów ogólnokształcących w Partnerstwie wynosiła 73, w roku 2018 natomiast zanotowano najmniejszą ich liczbę – 54, która jednak rok później wzrosła o 13. Najwięcej oddziałów ulokowanych było w miastach Bielsk Podlaski (22), Hajnówka (19) i Siemiatycze (14) (Wykres nr34).

Wykres 33. Liczba oddziałów liceów ogólnokształcących w poszczególnych gminach.

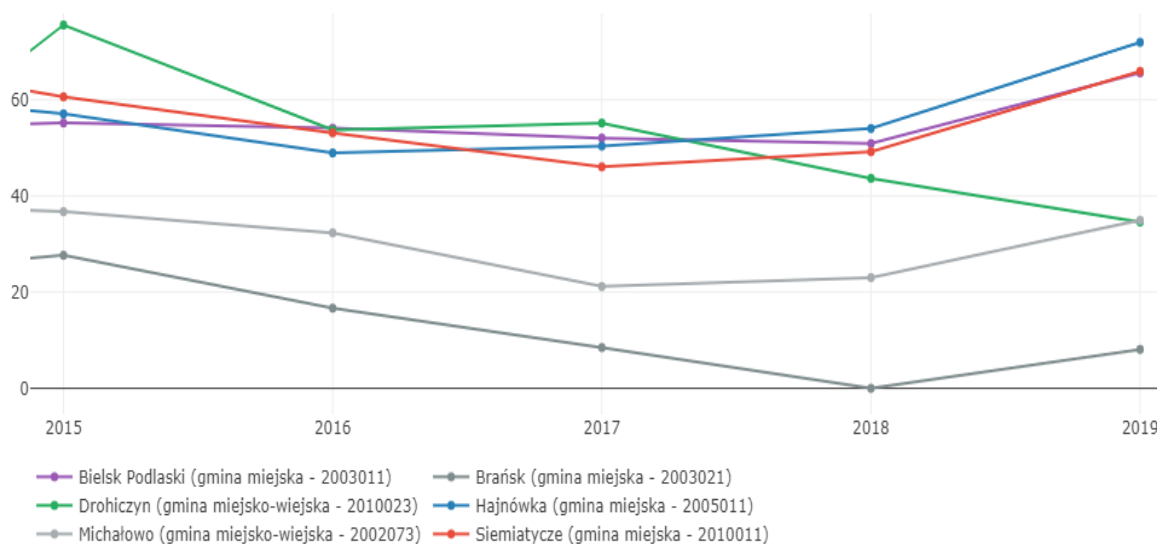

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

Dane dla współczynnika skolaryzacji, właściwe dla liceów ogólnokształcących wskazują, że na przestrzeni lat 2015-2020 żadna z 6 gmin, w których funkcjonowały tego typu placówki (Drohiczyn,

miasto Siemiatycze, miasto Hajnówka, miasto Bielsk Podlaski, Michałowo i miasto Brańsk) nie osiągnęła wartości wskaźnika równej bądź wyższej niż 100 (Wykres nr 35). Oznacza to, że duża część mieszkańców z obszaru Partnerstwa realizuje edukację w sąsiednich gminach.

Wykres 34. Współczynnik skolaryzacji dla liceów ogólnokształcących – wszyscy gestorzy.

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

5.2.4. Szkoły branżowe I stopnia

Na terenie Partnerstwa działalność prowadzą również szkoły branżowe I stopnia. W Tabeli nr 16 podsumowano charakterystykę ich oferty edukacyjnej.

Tabela 16. Szkoły branżowe I stopnia zlokalizowane na terenie Partnerstwa.

Powiat	Gmina	Placówka	Profile
białostocki	Michałow	Zespół Szkół w Michałowie	<ul style="list-style-type: none"> klasa wielozawodowa
hajnowski	Hajnówka	Zespół Szkół Zawodowych w Hajnówce	<ul style="list-style-type: none"> ślusarski, klasa wielozawodowa: cukiernik, elektryk, fryzjer, kucharz, piekarz, sprzedawca, stolarz, mechanik pojazdów samochodowych, monter sieci i instalacji sanitarnych, monter zabudowy i robót wykończeniowych w budownictwie
bielski	Bielsk Podlaski (miasto)	Zespół Szkół nr 1 im. Marszałka Józefa Klemensa Piłsudskiego w Bielsku Podlaskim	<ul style="list-style-type: none"> mechanik pojazdów samochodowych, monter zabudowy i robót wykończeniowych w budownictwie klasa wielozawodowa
	Brańsk	Zespół Szkół im. Armii Krajowej w Brańsku	<ul style="list-style-type: none"> klasa wielozawodowa

Podlaskie

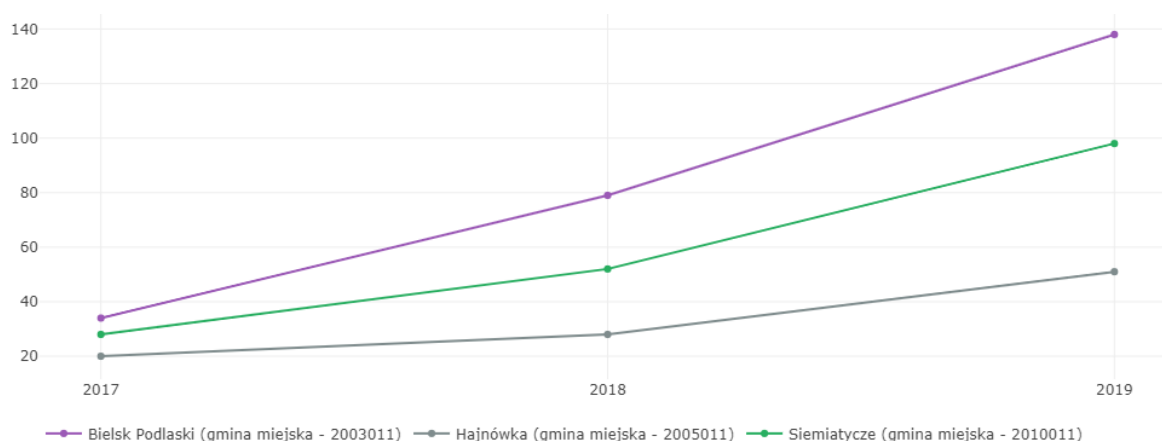

siemiatycki	Siemiatycze	Branżowa Szkoła I Stopnia	● klasa wielozawodowa
-------------	-------------	---------------------------	-----------------------

Źródło: Opracowanie własne.

Jedynie trzy spośród wszystkich gmin należących do Partnerstwa wykazują wskaźniki dla liczby uczniów w branżowych szkołach I stopnia w okresie od 2017 r. (Wykres nr 36). Są to gminy miejskie: Bielsk Podlaski (138 uczniów w 2019 r.), Siemiatycze (98 – 2019 r.) i Hajnówka (51 – 2019 r.). Liczby uczniów w tych gminach na przestrzeni lat wzrastały – w 2017 r. na terenie całego Partnerstwa do szkół tego typu uczęszczały 82 osoby, a 2 lata później – 287.

Wykres 35. Liczba uczniów w branżowych szkołach I stopnia w poszczególnych gminach.

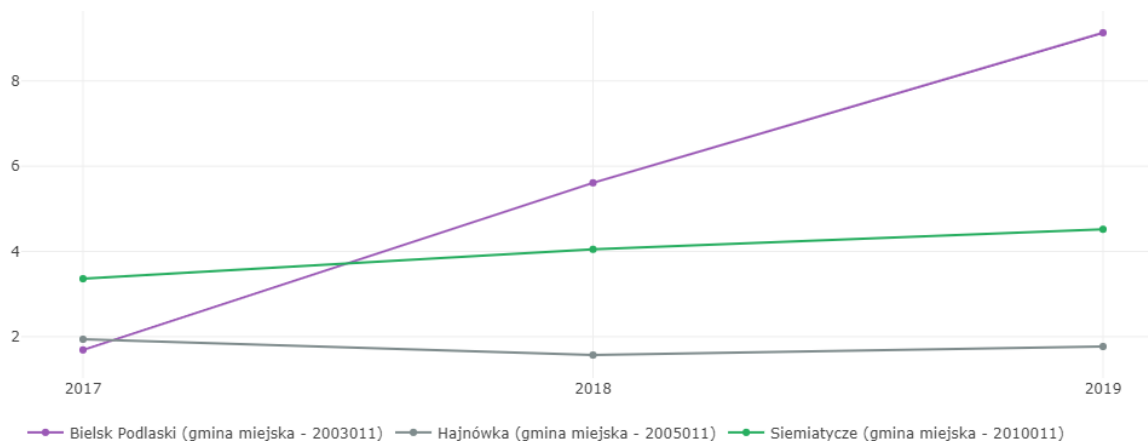

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

Jednocześnie rośnie liczba etatów nauczycieli pełnozatrudnionych i niepełnozatrudnionych w szkołach branżowych I stopnia (Wykres nr 37). Łącznie takich etatów w roku 2015 było w całym Partnerstwie ok. 7, w 2019 r. – ok. 15.

Wykres 36. Nauczyciele pełnozatrudnieni i niepełnozatrudnieni w przeliczeniu na etaty w branżowych szkołach I stopnia w poszczególnych gminach.

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

5.2.5. Technika

Technika funkcjonują w 6 gminach obszaru Partnerstwa. Szczegóły zostały przedstawione w Tabeli nr 17.

Tabela 17. Technika zlokalizowane na terenie Partnerstwa.

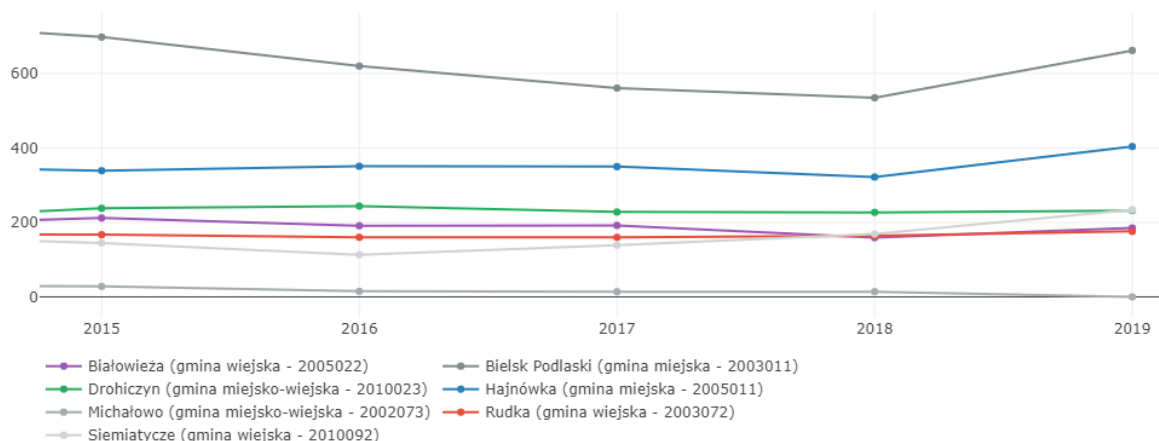
Powiat	Gmina	Placówka	Profile
białostocki	Michałowó	Zespół Szkół w Michałowó	<ul style="list-style-type: none"> fotografia i multimedia, realizacja nagrań, realizacja nagłośnię.
hajnowski	Białowieża	Technikum Leśne	<ul style="list-style-type: none"> leśniczy
	Hajnówka	Zespół Szkół Zawodowych w Hajnówce	<ul style="list-style-type: none"> budownictwa, ekonomiczny, informatyczny, logistyczny, mechaniczny, żywienia i usług gastronomicznych.
bielski	Bielsk Podlaski (miasto)	Zespół Szkół nr 1 im. Marszałka Józefa Klemensa Piłsudskiego w Bielsku Podlaskim	<ul style="list-style-type: none"> mechaniczny, pojazdów samochodowych, robót wykończeniowych w budownictwie (aranżacja wnętrz), budownictwa (budownictwo energooszczędne).
		Zespół Szkół nr 4 im. Ziemi Podlaskiej w Bielsku Podlaskim	<ul style="list-style-type: none"> hotelarstwa, rolniczy, żywienia i usług gastronomicznych, informatyczny, logistyczny, ekonomiczny dotatkowo dla dorosłych – rachunkowości.

	Rudka	Zespół Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego im. K. Kluka w Rudce	<ul style="list-style-type: none"> rolniczy, agrobiznesu, żywienia i usług gastronomicznych, turystyki na obszarach wiejskich.
siemiatycki	Drohiczyn	Zespół Szkół Rolniczych im. Wincentego Witosa w Ostrożanach	<ul style="list-style-type: none"> żywienia i usług gastronomicznych, logistyczny, rolniczy, hotelarstwa, obsługi turystycznej, ochrony środowiska.
	Siemiatycze	Zespół Szkół Technicznych im. W. St. Reymonta w Czartajewie	<ul style="list-style-type: none"> ekonomiczny, usług fryzjerskich, elektryczny, informatyczny, mechaniczny, handlowy, architektury krajobrazu, urządzeń i systemów energetyki odnawialnej

Źródło: Opracowanie własne.

Na przestrzeni lat 2015-2019 najwięcej osób kształciło się w miastach Bielsk Podlaski (662 w 2019 r.) oraz Hajnówka (404 w 2019 r.). Nie licząc wzrostu liczby uczniów w 2019 r. spowodowanego reformą edukacji, jedynie w gminach Drohiczyn i Siemiatycze nie odnotowano trendu spadkowego w zakresie liczby kształconych osób. Ogólnie jednak zaznaczyć należy, iż w ostatnich latach łączna liczba uczniów pobierających naukę w technikach jest zbliżona do liczby uczniów w liceach – są to dwa najczęściej wybierane typy szkół ponadpodstawowych na terenie Partnerstwa.

Wykres 37. Liczba uczniów w technikach w poszczególnych gminach.

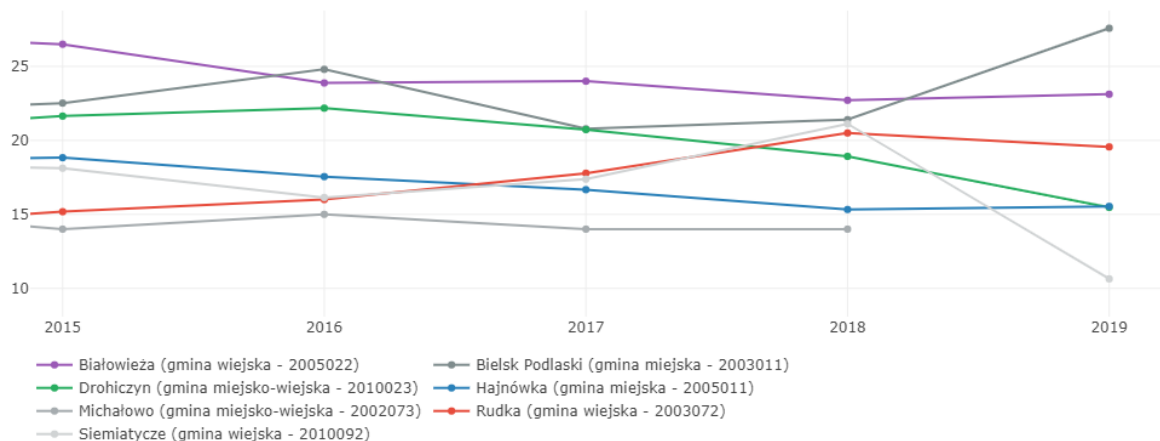

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

W 2019 r., liczby uczniów przypadających na 1 oddział, przyjmowały następujące wartości w poszczególnych gminach Partnerstwa (Wykres nr 39): Rudka ok. 19,6 uczniów; Białowieża ok. 23,1 uczniów; Drohiczyn ok. 15,5 uczniów; miasto Bielsk Podlaski ok. 27,6 uczniów; miasto Hajnówka ok. 15,5 uczniów; Siemiatycze ok. 10,7 uczniów. Były to wartości wyższe niż średnia wojewódzka i średnia krajowa.

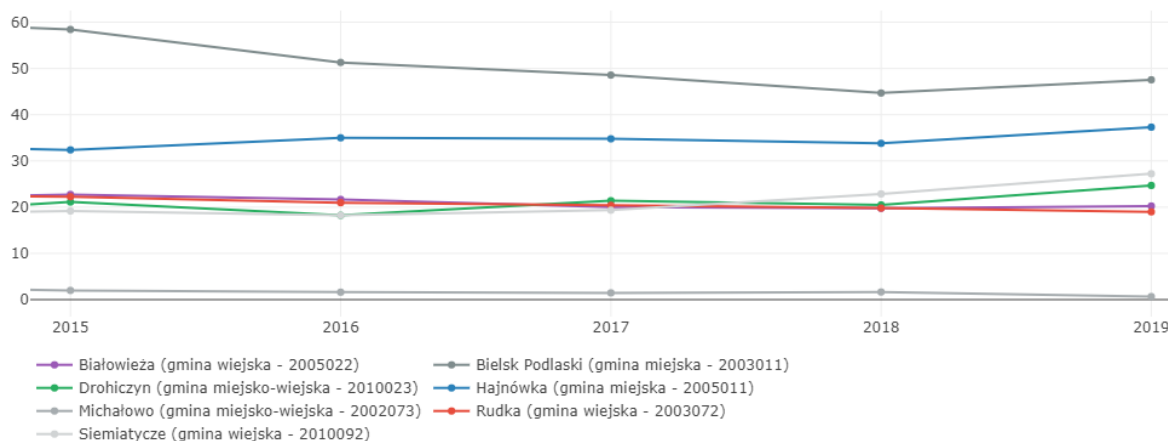
Wykres 38. Uczniowie przypadający na 1 oddział w technikach w poszczególnych gminach.

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

Wartości wskaźnika etatów dla nauczycieli pełnozatrudnionych i niepełnozatrudnionych w technikach w poszczególnych gminach w 2019 r. to (Wykres nr 40): miasto Bielsk Podlaski – ok. 47,5; miasto Hajnówka – ok. 37,3; Siemiatycze – ok. 27,2; Drohiczyn – ok. 24,7; Białowieża – ok. 20,2; Rudka – ok. 19. Najmniej takich etatów było w Partnerstwie w roku 2018 i było to ok. 163.

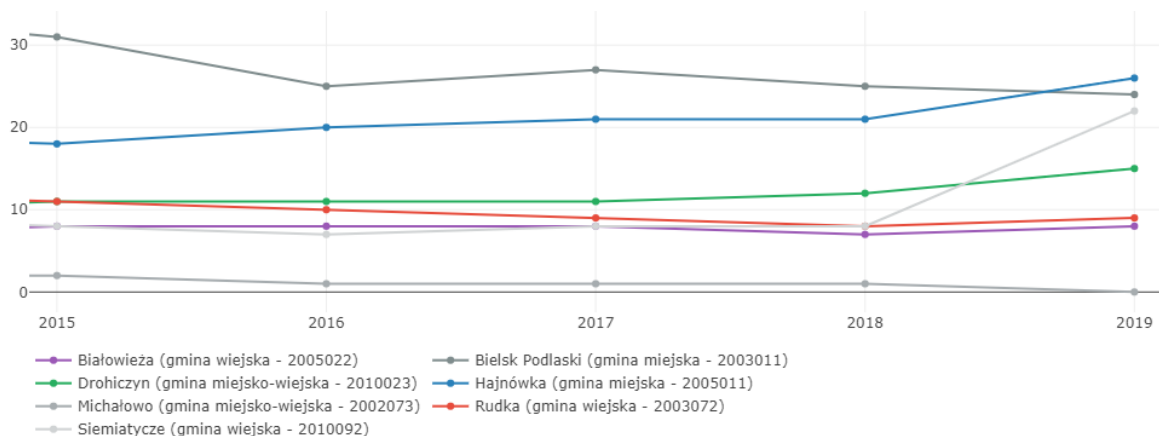
Wykres 39. Nauczyciele pełnozatrudnieni i niepełnozatrudnieni w przeliczeniu na etaty w poszczególnych gminach.

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

Od roku 2015, kiedy to było 89 oddziałów techników w Partnerstwie, do roku 2019 przybyło kolejnych 15, dając łączną liczbę 105. Największa liczba oddziałów znajduje się terenie gmin (Wykres 42): miasto Hajnówka (26 – 2019 r.), miasto Bielsk Podlaski (24 – 2019 r.), Siemiatycze (22 – 2019 r.) i Drohiczyn (15 – 2019 r.).

Wykres 40. Liczba oddziałów technikum w poszczególnych gminach.

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

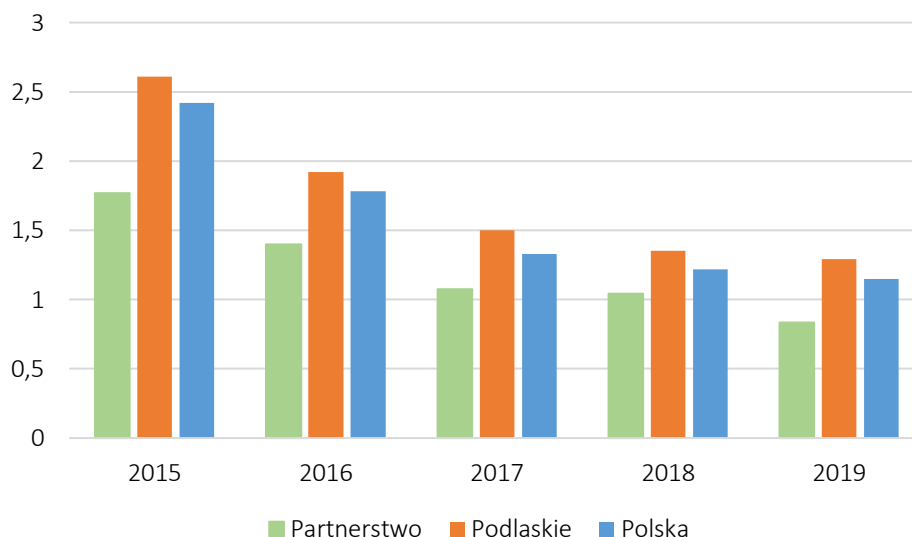
5.2.6. Szkoły wyższe

Na terenie Partnerstwa działalność edukacyjną prowadzą dwie szkoły wyższe. W Drohiczynie przyszli klerycy mogą odbyć formację w Wyższym Seminarium Duchownym. Z kolei w Siemiatyczach funkcjonuje Nadbużańska Szkoła Wyższa im. Marka J. Karpią, która jest uczelnią niepubliczną. Oferuje ona studia pierwszego stopnia w trybie niestacjonarnym na kierunku zarządzanie, w ramach którego istnieje możliwość wyboru jednej z następujących specjalizacji: zarządzanie firmą lub zarządzanie bezpieczeństwem. Dodatkowo, placówka uruchomiła studia podyplomowe „Rzeczoznawstwo Uzbrojenia – Bronioznawstwo”.

5.2.7. Bezrobocie wśród absolwentów

Liczby dotyczące zarejestrowanych bezrobotnych absolwentów w Partnerstwie, Polsce i województwie podlaskim w latach 2015-2019 maleją (Wykres nr 42). W 2015 r. w Partnerstwie takich osób na 1000 mieszkańców przypadało ok. 1,79, w 2019 r. zaś już tylko ok. 0,83. Dane dla województwa są jednak wyższe niż dla Polski i Partnerstwa – w 2015 r. było to ok. 2,61 zarejestrowanych bezrobotnych absolwentów na 1000 mieszkańców, a w 2019 r. ok. 1,29. Dziewięć gmin należących do Partnerstwa osiągnęło w 2019 r. najniższy wskaźnik na poziomie ok. 0,49 i były to: Białowieża, Czeremcha, Czyże, Dubicze Cerkiewne, Hajnówka, Hajnówka miasto, Kleszczele, Narew i Narewka.

Wykres 41. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych absolwentów na 1000 mieszkańców.

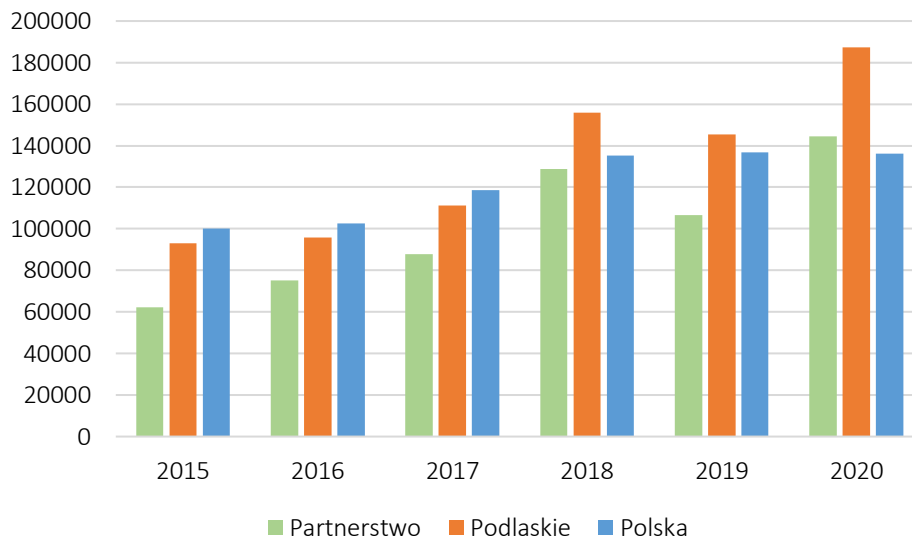
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zastanych.

5.3. Finanse lokalne

Dochody pochodzące z obszaru oświata i wychowanie w przeliczeniu na 1000 mieszkańców, właściwe Partnerstwu, są rok rocznie niższe w porównaniu do całej Polski i województwa podlaskiego (Wykres nr 43). Najniższy dochód został osiągnięty w 2015 r. – ok. 62 324 zł, najwyższy zaś w 2020 r. – ok. 144 399 zł. Co ciekawe, w pierwszych trzech badanych latach, wskaźniki właściwe dla Polski są korzystniejsze niż dla województwa podlaskiego, natomiast od roku 2018 zaobserwować można odwrotną sytuację. W 2018 roku nastąpiła zmiana sposobu naliczania subwencji – powiększono ją z uwagi na podwyżki dla nauczycieli, ale też uzależniono wysokość subwencji od wyników nauczania. Gminami Partnerstwa o najwyższych dochodach w dziale oświaty i wychowania są: Narewka (ok. 778 812 zł – w 2020 r.), Wyszki (ok. 675 169 zł – w 2020 r.) i Dziadkowice (ok. 663 525 zł w 2020 r.). Najmniej dochodów osiągnęły gminy Czeremcha (ok. 236 458 zł – 2020 r.) i Czyże (ok. 951 491 zł – 2020 r.).

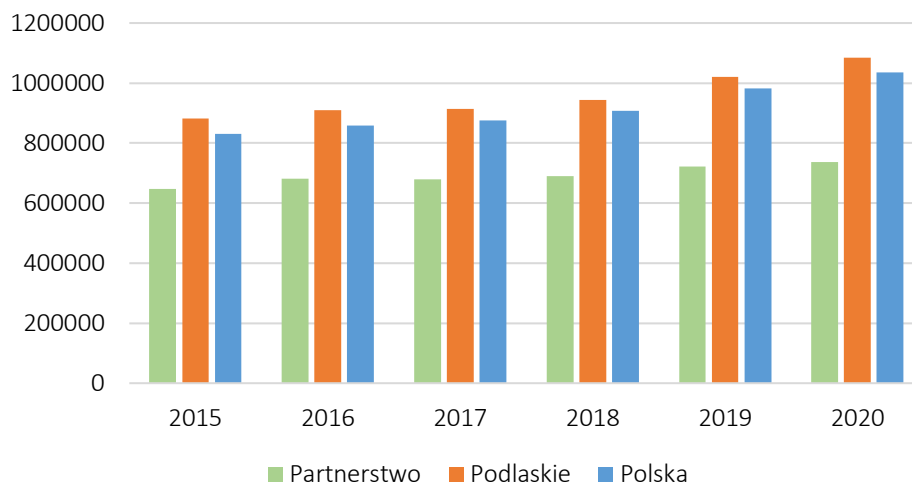
Wykres 42. Dochody w dziale oświata i wychowanie na 1000 mieszkańców.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zastanych.

Subwencje przeznaczane na oświatę w przeliczeniu na 1000 mieszkańców Partnerstwa przez ostatnie 6 lat nieznacznie rosną, jednak cały czas utrzymują się na zdecydowanie niższym poziomie niż średnio w Polsce czy w województwie podlaskim (Wykres nr 44). W roku 2020, dla Partnerstwa wartość wskaźnika wynosiła ok. 737 058 zł, dla Polski – ok. 1 034 764 zł, dla województwa – ok. 1 083 559 zł. Największa subwencja przypadała miastom Bielsk Podlaski (18 086 729 zł), Hajnówka (14 375 338 zł) i Siemiatycze (11 185 723 zł). Najmniejsza zaś została przekazana dla gmin Dubicze Cerkiewne (973 149 zł) i Milejczyce (1 108 398 zł).

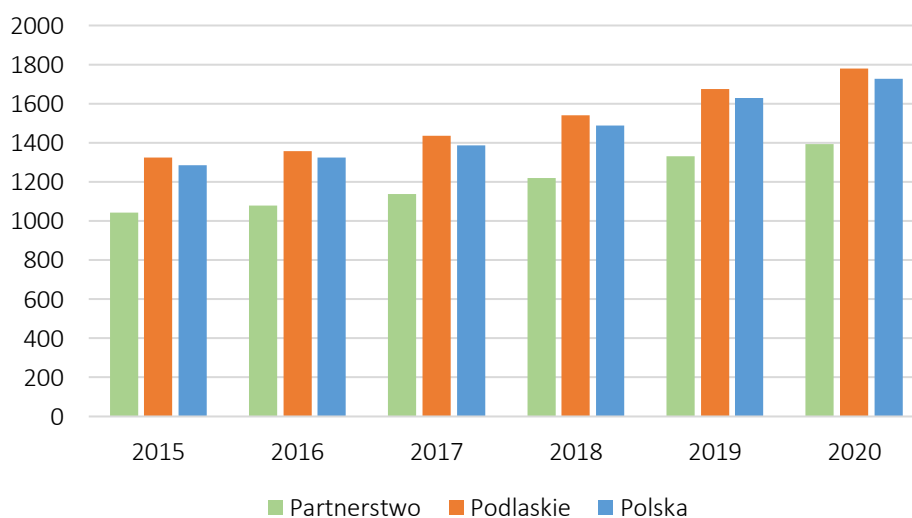
Wykres 43. Subwencja – część oświatowa na 1000 mieszkańców.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zastanych.

Bieżące wydatki, przeznaczone przez Partnerstwo na oświatę i wychowanie w przeliczeniu na 1 mieszkańca, są z roku na rok coraz wyższe, chociaż wciąż niższe w porównaniu do całego kraju i województwa podlaskiego (Wykres nr 45). W roku 2015 wydatki bieżące Partnerstwa na ten cel wyniosły ok. 1 043,8 zł na 1 mieszkańca, a w roku 2020 było to ok. 1 392,5 zł. Analogicznie, dla Polski w 2015 r. – ok. 1 286,1 zł, w 2020 r. – ok. 1 728,9 zł, dla województwa podlaskiego w 2015 r. – ok. 1 323,6 zł, w 2020 r. – ok. 1 780 zł per capita. Gminami, które w 2020 r. wydatków tych, liczonych jako suma, poniosły najwięcej są miasta: Bielsk Podlaski – ok. 38 911 625 zł, Hajnówka – ok. 28 159 631,7 zł i Siemiatycze – ok. 20 796 492,7 zł. Natomiast sumując najmniej wydatkowały gminy – Dubicze Cerkiewne (ok. 1 992 682,2 zł) i Milejczyce (ok. 2 284 357,2 zł).

Wykres 44. Wydatki bieżące na oświatę i wychowanie na 1 mieszkańca.

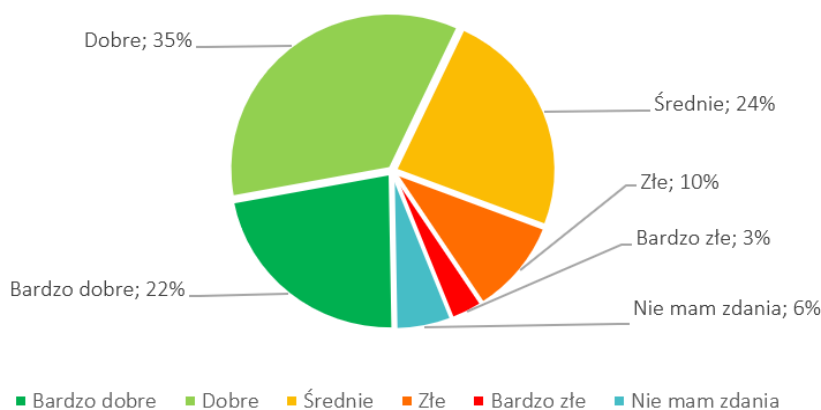

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zastanych.

5.4. Dostęp do placówek na podstawie konsultacji społecznych

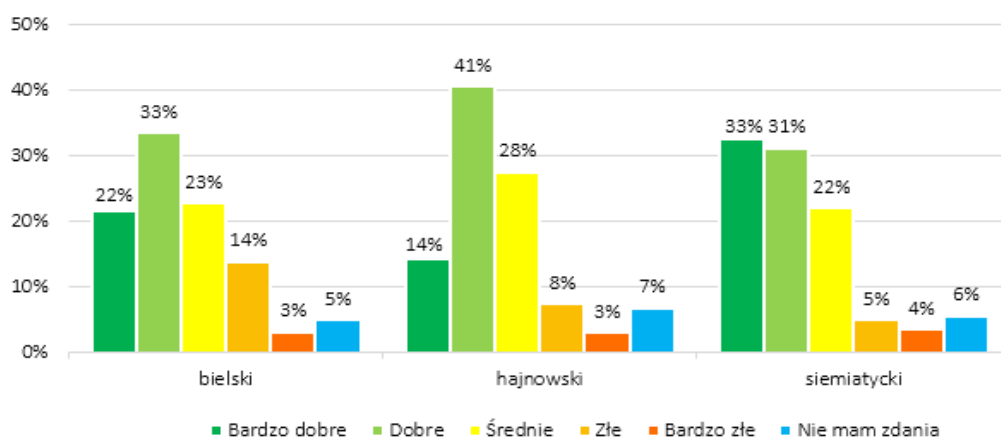
Dla większości mieszkańców gmin Partnerstwa wypowiedających się w konsultacjach społecznych dostęp do żłobków, przedszkoli i szkół jest stosunkowo łatwy i 57% ocenia ten aspekt jako bardzo dobry lub dobry (odpowiednio 22 i 35% respondentów). Wyraźnie niezadowolonych z dostępu do przedszkoli i szkół jest około 13% mieszkańców obszaru Partnerstwa. Najwyraźniej to niezadowolenie przejawia się w powiecie bielskim (Wykres 47), gdzie 17% mieszkańców oceniło odległość i możliwość dojazdu do szkół jako utrudnione (jako złe – 14%, bardzo złe – 3%). Z kolei najbardziej zadowoleni z dostępu do szkół są mieszkańcy powiatu siemiatyckiego – aż 64% ocenia ten aspekt dobrze lub bardzo dobrze (odpowiednio 31 i 33%). Prawie co czwarty mieszkaniec Partnerstwa uważa, że odległość i możliwość dojazdu do przedszkola, szkoły czy żłobka jest średnia i zapewne szkoła mogłaby być dla niektórych odległych terenów łatwiej osiągalna na co dzień.

Wykres 45. Wyniki Konsultacji społecznych. Procentowy rozkład odpowiedzi dla pytania: Jak Pan/i ocenia jakość warunków życia w Gminie? Dostęp do żłobków, przedszkoli, szkół (odległość i możliwość dojazdu) (n=582).

Źródło: Opracowanie własne wyników konsultacji społecznych na obszarze gmin Partnerstwa.

Wykres 46. Wyniki Konsultacji społecznych. Procentowy rozkład odpowiedzi dla pytania: Jak Pan/i ocenia jakość warunków życia w Gminie? Dostęp do żłobków, przedszkoli, szkół (odległość i możliwość dojazdu) (n=582) – rozkład odpowiedzi według powiatów Partnerstwa.

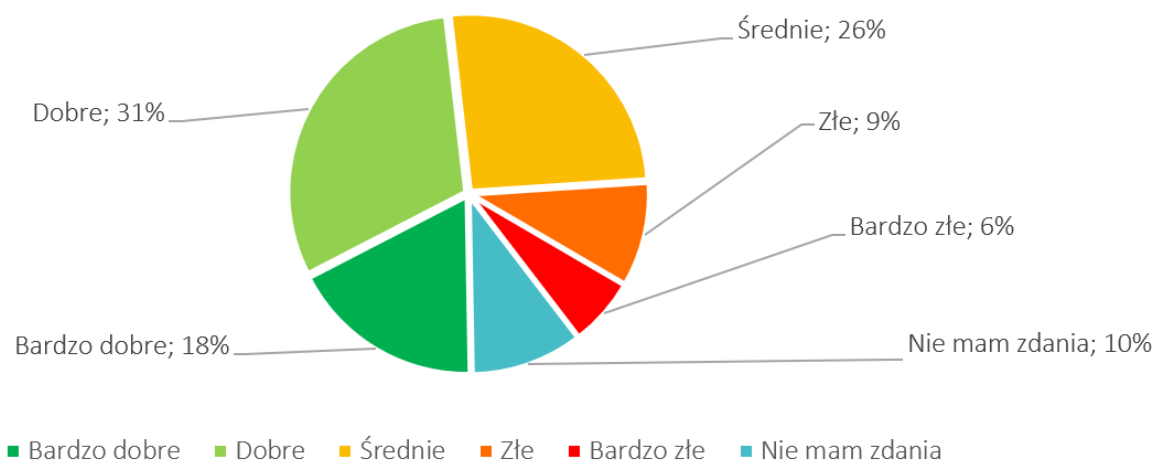
Źródło: Opracowanie własne wyników konsultacji społecznych na obszarze gmin Partnerstwa.

Liderzy Grupy Roboczej Partnerstwa na podobne pytanie oceniające łącznie dostęp do szkół i ich jakość, w 74% przypadków odnieśli się do tych aspektów pozytywnie: 17 z 23 wskazań. Co piąty przedstawiciel gmin Partnerstwa ocenił dostęp do szkół, przedszkoli i żłobków oraz ich jakość jako średni (5 z 23 wskazań, ok. 22%).

5.5. Jakość kształcenia na podstawie konsultacji społecznych

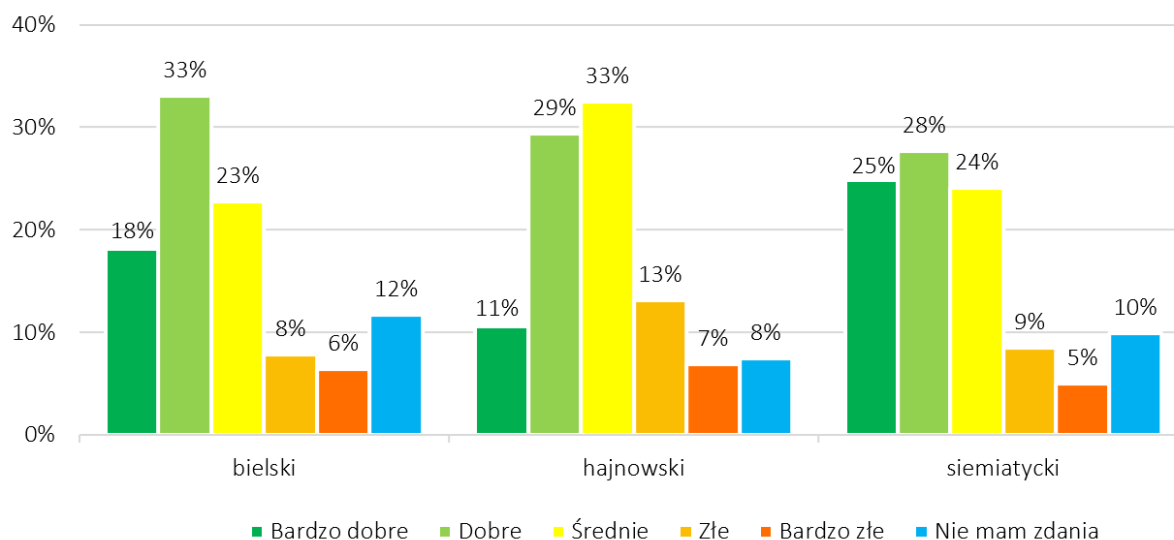
Jeśli chodzi o poziom kształcenia i jakość oferty żłobków, przedszkoli i szkół, najczęściej odpowiedzi – około 48% - uznało ją za bardzo dobrą i dobrą (odpowiednio blisko 18 i 31%). Za średni poziom nauczania uznaje 26% mieszkańców obszaru Partnerstwa, a jako zły lub bardzo zły ocenia go niecałe 16% respondentów. Wśród osób biorących udział w konsultacjach społecznych 10% nie ma zdania na ten temat. Na wykresie z podziałem odpowiedzi według powiatów (Wykres nr 49) nie widać istotnych różnic wewnętrznych między obszarami Partnerstwa. Od 40 do 52% wskazań łącznie wpłynęło oceniając poziom kształcenia jako dobry lub bardzo dobry. Co piąta osoba odpowiadająca z powiatu hajnowskiego oceniła tamtejszy poziom edukacji jako zły lub bardzo zły (ok. 20%), podczas gdy dla pozostałych dwóch powiatów jest to odpowiednio łącznie około 14% wskazań.

Wykres 47. Wyniki Konsultacji społecznych. Procentowy rozkład odpowiedzi dla pytania: Jak Pan/i ocenia jakość warunków życia w Gminie? Poziom i jakość kształcenia/oferty żłobków, przedszkoli i szkół (n=582).

Źródło: Opracowanie własne wyników konsultacji społecznych na obszarze gmin Partnerstwa.

Wykres 48. Wyniki Konsultacji społecznych. Procentowy rozkład odpowiedzi dla pytania: Jak Pan/i ocenia jakość warunków życia w Gminie? Poziom i jakość kształcenia/oferty żłobków, przedszkoli i szkół (n=582) – rozkład odpowiedzi według powiatów.

Źródło: Opracowanie własne wyników konsultacji społecznych na obszarze gmin Partnerstwa.

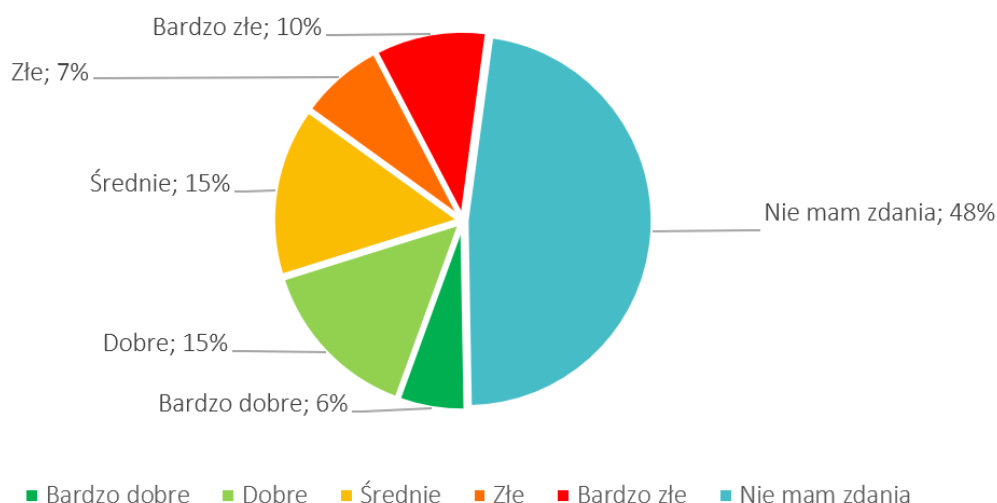
Jakość kształcenia na uczelniach wyższych w opinii mieszkańców obszaru Partnerstwa trudno ocenić (Wykres nr 50). Aż 48% respondentów w konsultacjach społecznych nie ma zdania na ten temat. Wynikać to może z nieznacznie niższego niż krajowy odsetek osób z wykształceniem wyższym wśród mieszkańców Podlasia (24,1% w porównaniu do kraju – 25,7%), ale również z cech próby losowej odpowiadającej w naszym badaniu (brak danych dot. wykształcenia). Mniej więcej co piąta osoba uznaje poziom kształcenia na dostępnych w pobliżu uczelniach jako bardzo dobre (6%) lub dobre (15%) – łącznie około 21% odpowiedzi. Mniej więcej podobny udział ma opinia o złym i bardzo złym poziomie kształcenia szkół wyższych w regionie – 17%, a na średni poziom wskazało 15% respondentów. Trudno więc na podstawie wyłącznie niniejszego pytania rozstrzygnąć o jakości szkolnictwa wyższego dostępnego dla mieszkańców Partnerstwa. Podobnie niejednoznacznie rozkładają się odpowiedzi liderów gmin wchodzących w skład Partnerstwa. Na dobry poziom wskazało 7 osób z 23 (ok. 30%), na średni – 5% (ok. 22%), a na zły dostęp i poziom kształcenia – 3 osoby (ok. 13%). Co piąta osoba spośród przedstawicieli Grupy Roboczej nie ma zdania na ten temat.

Podlaskie

Wykres 49. Wyniki Konsultacji społecznych. Procentowy rozkład odpowiedzi dla pytania: Jak Pan/i ocenia jakość warunków życia w Gminie? Poziom i jakość kształcenia na uczelniach wyższych (n=582).

Źródło: Opracowanie własne wyników konsultacji społecznych na obszarze gmin Partnerstwa.

Podsumowanie

- W ostatnich latach rośnie odsetek dzieci z obszaru Partnerstwa, które są objęte opieką żłobkową. Rośnie także liczba miejsc w przedszkolach i podobnie jak w przypadku żłobków, zwiększona jest tym samym dostępność tej formy usługi opiekuńczo-wychowawczej.
- w przypadku szkół podstawowych, w ostatnich latach rosną zarówno wydatki ponoszone na ich utrzymanie, jak również liczba zatrudnionych nauczycieli i oddziałów, przy w miarę stabilnych wskaźnikach dotyczących liczby uczniów. Można zatem wysunąć wniosek, że w związku z tym jakość edukacji na obszarze Partnerstwa w szkołach podstawowych jest podnoszona.
- Technika i licea są dwoma najczęściej wybieranymi typami szkół ponadpodstawowych – łączna liczba uczniów pobierających naukę w technikach jest zbliżona do liczby uczniów w liceach. Niska wartość współczynnika skolaryzacji dla liceów (poniżej 100) wskazuje, że duża część uczniów obszaru Partnerstwa realizuje edukację na tym poziomie poza swoimi gminami.
- Na terenie Partnerstwa funkcjonują dwie szkoły wyższe.
- Bieżące wydatki, przeznaczone przez Partnerstwo na oświatę i wychowanie w przeliczeniu na 1 mieszkańca są z roku na rok coraz wyższe. Nieznacznie rosną również subwencje w ujęciu per capita, jednak ich wartość cały czas utrzymuje się na zdecydowanie niższym poziomie niż średnio w Polsce czy w województwie podlaskim.

5.6. Ochrona zdrowia

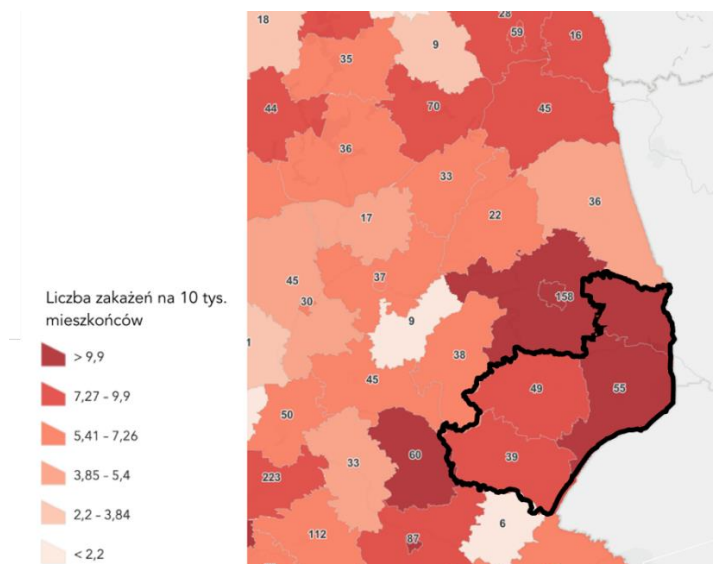
5.6.1. Aktualna sytuacja pandemiczna

Analizując sytuację epidemiologiczną obszaru Partnerstwa Południowo-Wschodniego obszaru województwa podlaskiego należy uwzględnić obecne uwarunkowania, zdeterminowane pandemią wywołaną przez wirusa Sars-Cov-2. Światowa Organizacja Zdrowia ogłosiła stan globalnej pandemii w marcu 2020 roku. Należy podkreślić, iż obecny kryzys wywołany pandemią Sars-CoV-2 jest zjawiskiem precedensowym o charakterze humanitarnym, zdrowotnym i ekonomicznym. Obecnie ciężko ocenić realny zasięg czasowy, przedmiotowy i podmiotowy jego skutków.

Według danych Ministerstwa Zdrowia na dzień 18.11.2021, w Polsce od początku pandemii zarażonych wirusem Sars-CoV-2 było 3 254 875 osób, z czego wyzdrowiało 2 843 270. Do dnia 18.11.2021 odnotowano 79 629 zgonów z powodu COVID-19. Niepokojące są dane dotyczące liczby dostępnych łóżek dla pacjentów z COVID-19 w województwie podlaskim.

Zgodnie z danymi z Ministerstwa Zdrowia w województwie podlaskim od początku ogłoszenia pandemii odnotowano 93 709 przypadków potwierdzonych zakażeń, a na dzień 18.11.2021 – 888. Na Rycinie 23 można zaobserwować liczbę zakażeń na 10 tys. ludności w poszczególnych powiatach, z czego w powiecie hajnowskim odnotowuje się najwięcej zakażeń. Dla obszarów należących do Partnerstwa, na dzień 18.11.2021 najwięcej zarejestrowano zakażeń w powiecie hajnowskim (152). W powiatach bielskim zakażonych jest 42 osoby, a w siemiatyckim 31. Liczba zachorowań na terenie całego obszaru Partnerstwa, jak również województwa systematycznie rośnie.

Rycina 23. Liczba potwierdzonych zakażeń wirusa Sars-CoV-2 na 10 tys. mieszkańców.

Źródło: Raport zakażeń koronawirusem (SARS-CoV-2), www.gov.pl/web/koronawirus/wykaz-zarazen-koronawirusem-sars-cov-2 [dostęp 27.11.2021].

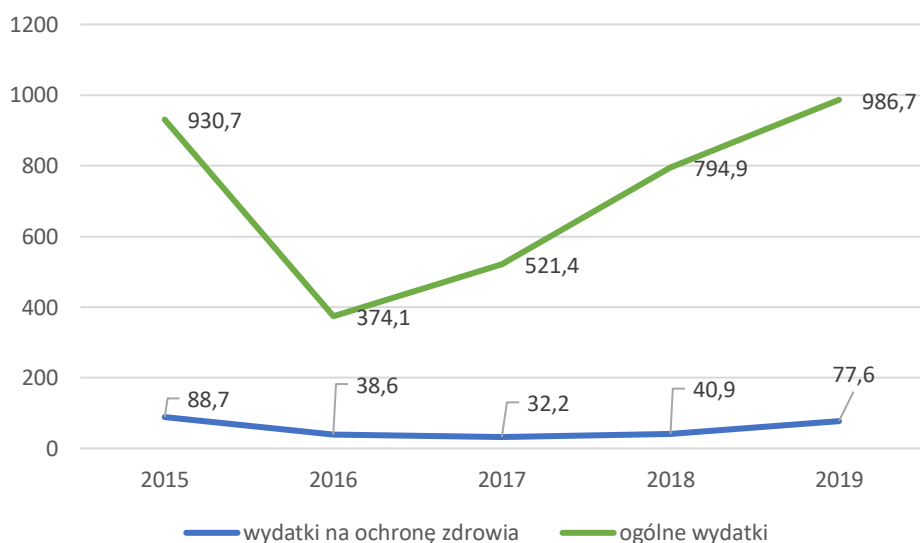
Kolejnym czynnikiem destabilizującym dotychczasowe życie mieszkańców obszaru Partnerstwa i ich bezpieczeństwa, jest sytuacja związana z ogłoszeniem stanu wyjątkowego, obejmującego 115 miejscowości przyległych do granicy z Republiką Białorusi. Zagrożone są przede wszystkim gminy:

Mielnik, Nurzec-Stacja, Czeremcha, Dubicze Cerkiewne, Hajnówka, Białowieża, Narewka, Michałowo, Gródek, Krynki, Szudziałowo, Sokółka, Kuźnica, Sidra, Nowy Dwór, Lipsk, Płaska i Giby²⁹. Podkreślić należy, że ograniczenia związane z sytuacją na granicy polsko-białoruskiej dotkliwie dotyczą nie tylko gminy bezpośrednio leżące w pasie przygranicznym, ale także cały region, który odczuwa skutki ekonomiczne ustania ruchu turystycznego (powiat hajnowski). Ze względu na bezpośrednie zagrożenie bezpieczeństwa obywateli, zaburzenie porządku publicznego przez migrantów próbujących przedostać się przez Republikę Białorusi do Polski, skutki obecnie trwającej sytuacji mogą wpłynąć na sytuację demograficzną, epidemiologiczną, gospodarczą Partnerstwa, jak również na zarządzanie budżetem.

5.6.2. Wydatki na ochronę zdrowia

Według danych z GUS z budżetu województwa podlaskiego wydatki na ochronę zdrowia w 2019 roku wynosiły 7,9%, co stanowiło kwotę 77,6 mln złotych (Wykres nr 51).

Wykres 50. Wydatki na ochronę zdrowia z budżetu województwa podlaskiego w latach 2015-2019.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Zgodnie z modelem pól zdrowotnych Marca Lalonde'a, na stan zdrowia populacji mają wpływ przede wszystkim: styl życia (50%), środowisko życia (20%), czynniki biologiczne (20%) oraz działania w zakresie opieki zdrowotnej (10%).³⁰ Dlatego też, w charakterystyce najważniejszych kwestii związanych ze zdrowiem populacji, oprócz infrastruktury zdrowotnej i czynników epidemiologicznych, należy przede wszystkim uwzględnić kwestie demograficzne, takie jak charakterystyka struktury ludności danego obszaru, ruch naturalny, jak również uwarunkowania społeczno-ekonomiczne (w tym: poziom

²⁹ Stan wyjątkowy. 2021 Serwis jednostek samorządu terytorialnego. www.samorzad.gov.pl/web/powiat-hajnowski/stan-wyjatkowy [dostęp 27.11.2021].

³⁰ Lalonde, M.: A New Perspective on the Canadians. W Working Document. Ontario: Minister of National Health and Welfare 1974.

Podlaskie

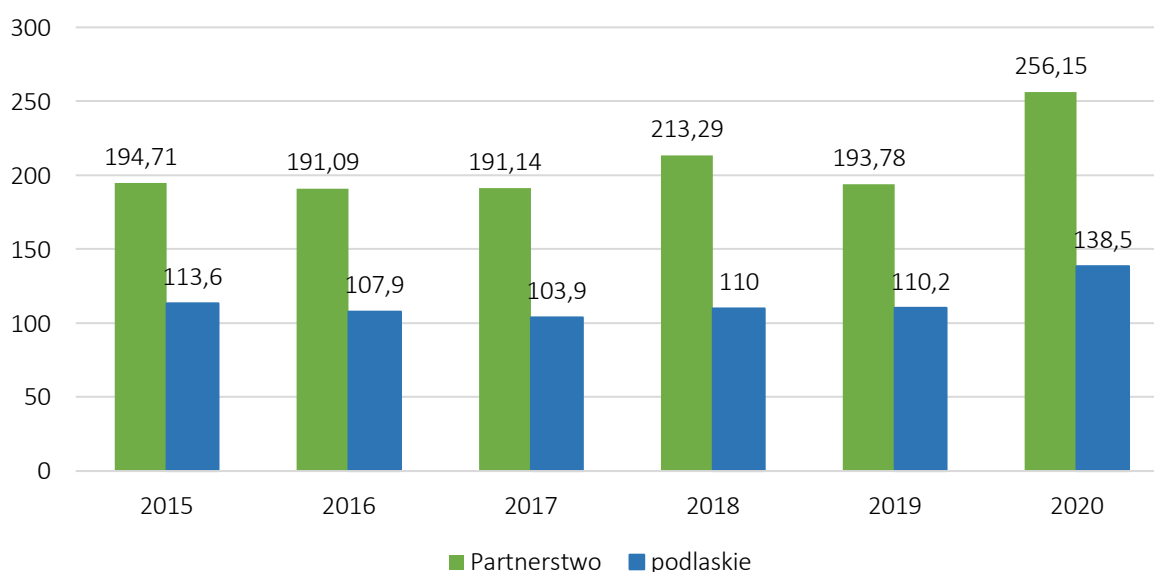
wykształcenia, dochód, status społeczny, itd.) oraz kulturowe – które wręcz tworzą specyfikę ludności województwa podlaskiego.

Analizę sytuacji zdrowotnej mieszkańców Partnerstwa warto rozpocząć od analizy wskaźników epidemiologicznych. Informacje na temat czynników demograficznych dostępne są w podrozdziale 5.1. Demografia.

5.6.3. Przyczyny zgonów i najbardziej rozpowszechnione problemy zdrowotne

W celu zidentyfikowania realnych zagrożeń dla stanu zdrowia danej populacji należy przede wszystkim przeanalizować dane dotyczące głównych przyczyn zgonów. Współczynnik zgonów, co prawda jest miernikiem czułym, choćby ze względu na strukturę wieku ludności, ale wskazuje, ile osób zmarło w danym okresie, w odniesieniu do liczby ludności (jest to miara ważona, najczęściej na 1000 ludności). W województwie podlaskim współczynnik zgonów ogółem na 1000 żywych urodzeń ma niższe wartości niż wartości dla obszaru Partnerstwa (Wykres nr 52). Jest to związane między innymi z migracjami populacji w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym do większych miast i zamożniejszych obszarów województwa podlaskiego oraz Polski. Niestety ze względu na spadek liczby urodzeń, migracje w celach nauki i zarobkowych oraz na pandemię COVID-19 przewiduje się, że wartość współczynnika będzie rosła dla obszarów Partnerstwa, zwłaszcza wśród mieszkańców terenów przygranicznych i najbardziej oddalonych od aglomeracji miejskich. Niepokojącym wydaje się fakt, iż średnia liczba zgonów ogółem na 1000 żywych urodzeń na obszarze Partnerstwa jest wyższa od zgonów dla województwa podlaskiego i utrzymuje trend wzrostowy, co jest spowodowane coraz mniejszą liczbą urodzeń na obszarze Partnerstwa oraz przyrostem odsetka osób w wieku poprodukcyjnym.

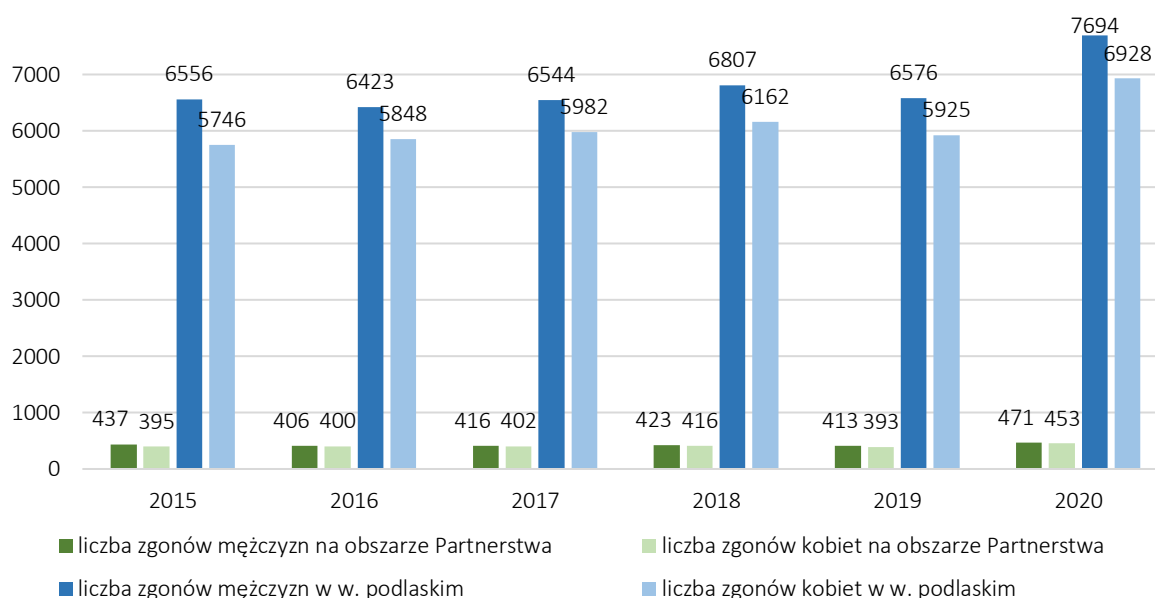
Wykres 51. Zgony ogółem na 1000 urodzeń żywych w latach 2015-2020 dla obszaru Partnerstwa oraz województwa podlaskiego.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Liczba zgonów na obszarze Partnerstwa stanowiła w latach 2015-2020 średnio 3% wszystkich zgonów na terenie województwa podlaskiego, co wynika przede wszystkim z mniejszego zaludnienia obszaru Partnerstwa. Na obszarze Partnerstwa częściej umierają mężczyźni niż kobiety (Wykres nr 53).

Wykres 52. Liczba zgonów według płci w latach 2015-2020 dla obszaru Partnerstwa oraz województwa podlaskiego.

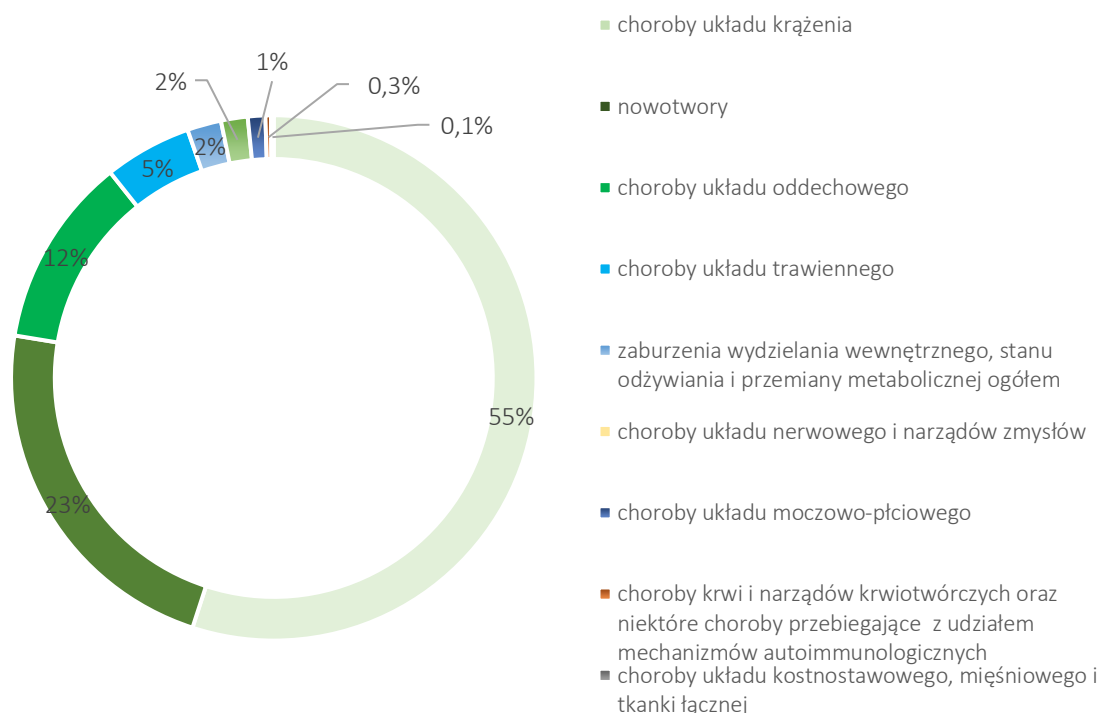
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Warto zwrócić uwagę, iż od 2020 roku statystyka i realne odzwierciedlenie głównych przyczyn zgonów, jak również innych wskaźników zdrowotnych, mogą zostać zaburzone przez rozprzestrzenianie się pandemii COVID-19. W rezultacie, dla populacji całej Polski, jak i obszaru Partnerstwa obserwuje się od 2020 mniejszą liczbę zrealizowanych porad czy hospitalizacji, które mogą być spowodowane czynnikami behawioralnymi (strach przed pandemią), jak również czynnikami obiektywnymi. W 2020 roku, w związku z rozprzestrzenianiem się pandemii COVID-19 w całej Polsce obserwowano spadek korzystania ze świadczeń w zakresie diagnostyki, zabiegów jednego dnia i operacji, jak również przemianowaniem części placówek zdrowotnych na szpitale jednoimienne. W konsekwencji pacjenci mieli utrudniony dostęp do świadczeń zdrowotnych, w tym z powodu chorób układu krążenia, nowotworów czy chorób układu oddechowego.

Główne przyczyny zgonów dla obszarów Partnerstwa mają bardzo zbliżony procentowy rozkład, jak dla Polski i województwa podlaskiego. W 2019 roku na obszarze Partnerstwa najwięcej osób umierało na choroby układu krążenia, nowotwory oraz choroby układu oddechowego. Procentowo, najwięcej zgonów z powodu chorób układu krążenia odnotowano w powiecie bielskim, co jest przede wszystkim

związane rozwiniętą infrastrukturą usług zdrowotnych (Wykres nr 54), gdzie leczą się mieszkańcy również z innych powiatów.

Wykres 53. Struktura głównych przyczyn zgonów dla Partnerstwa w 2019 roku.

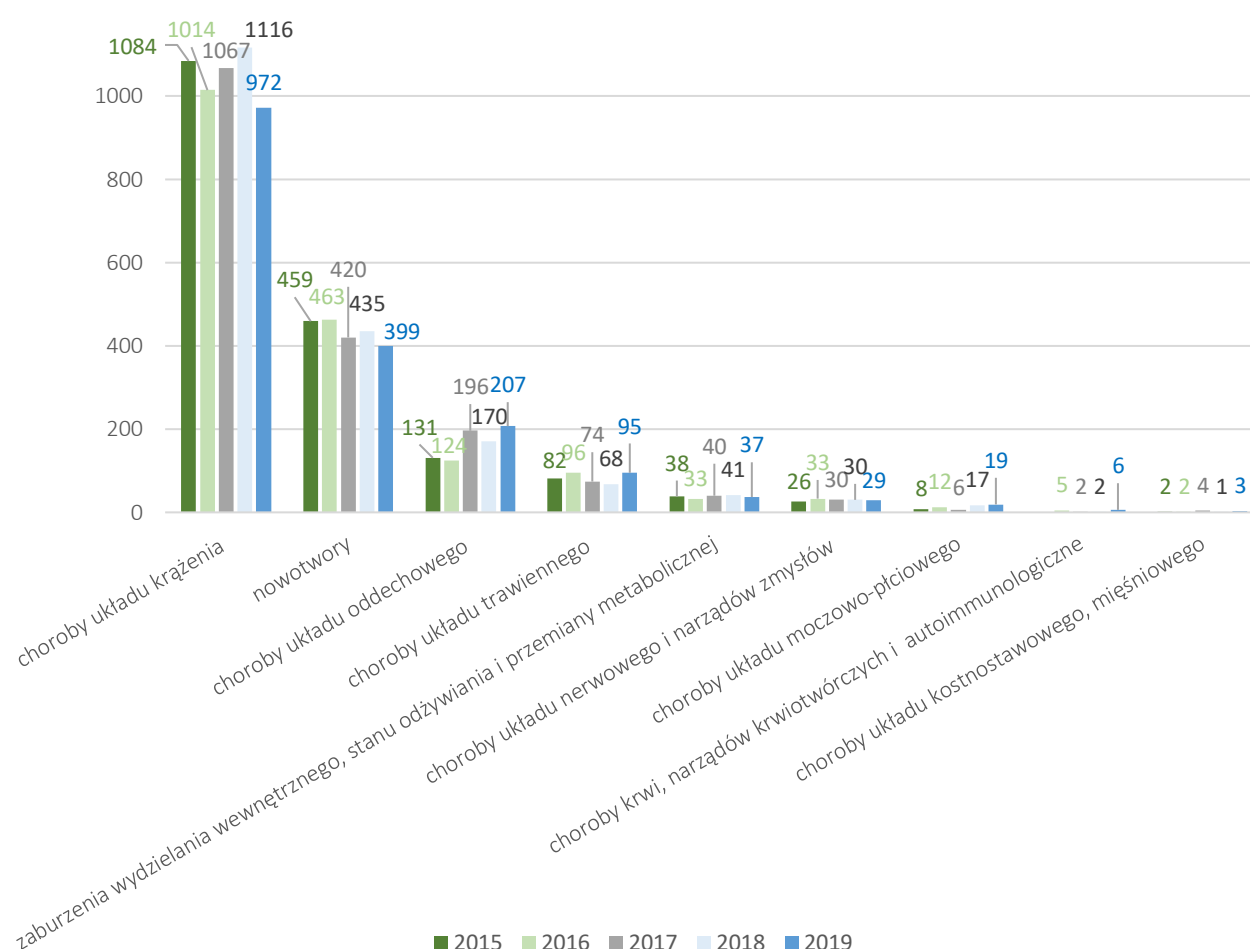
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Jednocześnie warto zwrócić uwagę, iż liczba zgonów spowodowanych chorobami układu krążenia w Polsce wskazuje trend spadkowy, natomiast dla województwa podlaskiego i obszaru Partnerstwa – trend wzrostowy do 2018 roku. W województwie podlaskim w 2015 roku na choroby układu krążenia zmarło 5 373 osób, co było o 220 przypadków więcej niż w 2018 roku. Trend spadkowy obserwuje się w zakresie zgonów spowodowanych chorobami nowotworowymi (wartości te nie odzwierciedlają jednak realnego problemu), co może być spowodowane gorszym dostępem do świadczeń zdrowotnych, zwłaszcza na poziomie diagnostyki (w związku z wykrywalnością nowych przypadków), mniejszą świadomością zdrowotną (Wykres nr 55).³¹ Z przyczyn nowotworowych najczęściej w 2019 roku zmarło mieszkańców powiatu hajnowskiego – 152, co było o 15 mniej niż w poprzednim roku.

³¹ Tuchowska P., Worach-Kardas H., Marcinkowski J.: Najczęstsze nowotwory złośliwe w Polsce - główne czynniki ryzyka i możliwości optymalizacji działań profilaktycznych. *Problemy Higieny i Epidemiologii* 2013, 94(2): 167-170; Wojtyniak B., Goryński P.: Sytuacja zdrowotna ludności Polski i jej uwarunkowania. Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny, Warszawa 2016: 20-28, 243; 429, <https://kampania17celow.pl/wp-content/uploads/2017/06/sytuacja-zdrowotna-ludnosc-w-polsce-2016-s.pdf> [dostęp: 27.12.2021]; Ministerstwo Zdrowia. Dostępność i Efekty Leczenia nowotworów. Najwyższa Izba Kontroli, Warszawa 2018, <https://www.nik.gov.pl/plik/id,16371,vp,18897.pdf> [dostęp: 27.12.2021].

Na obszarze Partnerstwa z roku na roku rośnie liczba zgonów spowodowanych chorobami układu oddechowego. Najwięcej zgonów 2019 roku odnotowano w powiecie bielskim – 85 oraz w hajnowskim 75. Może być to spowodowane, przede wszystkim, mniejszą świadomością zdrowotną populacji, mniejszą dbałością o stan zdrowia (w porównaniu do mieszkańców większych miast),³² jak również większym odsetkiem osób po 65 roku życia zamieszkujących obszar Partnerstwa, w porównaniu do całej Polski.

Wykres 54. Struktura głównych przyczyn zgonów dla Partnerstwa w latach 2015-2019.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W celu zapobiegania dalszemu wzrostowi liczby zgonów spowodowanych chorobami układu krążenia, nowotworami czy chorobami układu oddechowego, warto wzmocnić działania na rzecz propagowania zdrowego stylu życia, zwłaszcza dla populacji w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym na obszarze

³² Ministerstwo Zdrowia. Dostępność i Efekty Leczenia nowotworów. Najwyższa Izba Kontroli, Warszawa 2018, www.nik.gov.pl/plik/id,16371_vp,18897.pdf [dostęp: 27.12.2021]; Tuchowska P., Worach-Kardas H., Marcinkowski J.: Najczęstsze nowotwory złośliwe w Polsce - główne czynniki ryzyka i możliwości optymalizacji działań profilaktycznych. Problemy Higieny i Epidemiologii 2013, 94(2): 167-179.

Podlaskie

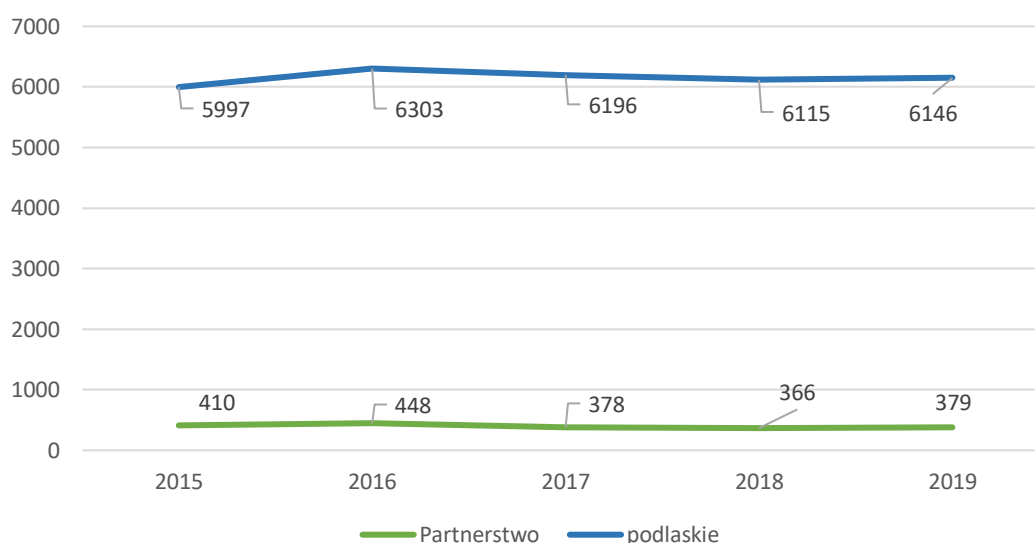

Partnerstwa. Jednocześnie należy zwrócić uwagę, iż zmniejszenie umieralności danej populacji jest możliwe poprzez zapewnienie lepszego dostępu do usług zdrowotnych. Oznacza to zapewnienie odpowiedniej liczby personelu medycznego oraz właściwie przygotowanej infrastruktury. W województwie podlaskim, podobnie, jak w całej Polsce obserwowany jest trend niewystarczającej kadry medycznej. Dotyczy to nie tylko lekarzy, lekarzy dentyistów czy pielęgniarek, ale również fizjoterapeutów, ratowników medycznych i personelu wspierającego.

5.6.4. Dostępność specjalistów

W województwie podlaskim wskaźnik liczby lekarzy i dentyistów pracujących według podstawowego miejsca pracy na 1000 mieszkańców w 2019 roku wynosił 1,33 – mniej niż dla średniej Polski (1,47). Obie te wartości są niewystarczające, by zapewnić odpowiednią opiekę medyczną dla danej populacji. W województwie podlaskim w zakresie liczby lekarzy obserwuje się trend wzrostowy. Liczba lekarzy w 2019 roku wynosiła 6 146 i była o 149 wyższa, niż w 2015 roku (Wykres nr 56). Największa liczba lekarzy zarejestrowana w badanym okresie wyniosła 6303.

Wykres 55. Liczba lekarzy pracujących według podstawowego miejsca pracy w województwie podlaskim i na obszarze Partnerstwa w latach 2015-2019.

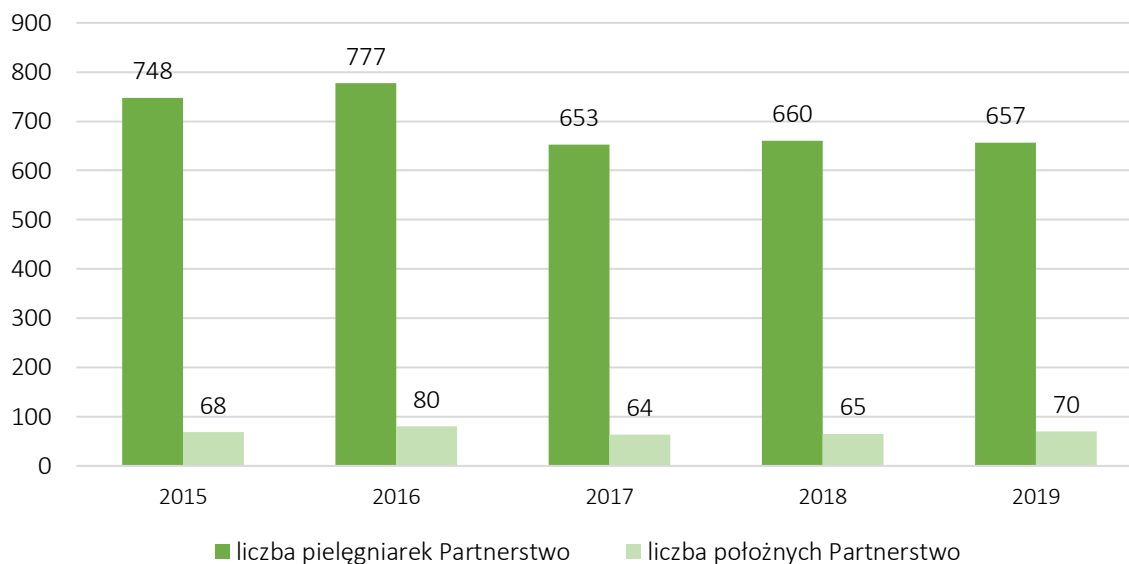

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Liczba praktyk lekarskich zarejestrowanych w 2015 wynosiła 47, czyli o 11 więcej niż w 2020 roku. W przypadku personelu pielęgniarskiego, prognozy są również mało optymistyczne. W województwie podlaskim w 2020 r. pracowało ogólnie 7 867 osób w tej grupie zawodowej, co stanowiło 3% personelu pielęgniarskiego pracującego w Polsce. Liczba pielęgniarek/pielęgniarzy systematycznie rośnie – w roku 2015 było ich o 448 mniej niż w 2020 roku. Niestety dla obszaru Partnerstwa obserwowany jest odwrotny trend ogólnej liczby personelu pielęgniarskiego. W 2019 roku pracowało w zawodzie 748 osób – co stanowiło o 91 osoby mniej niż w 2015 roku (Wykres nr 57).

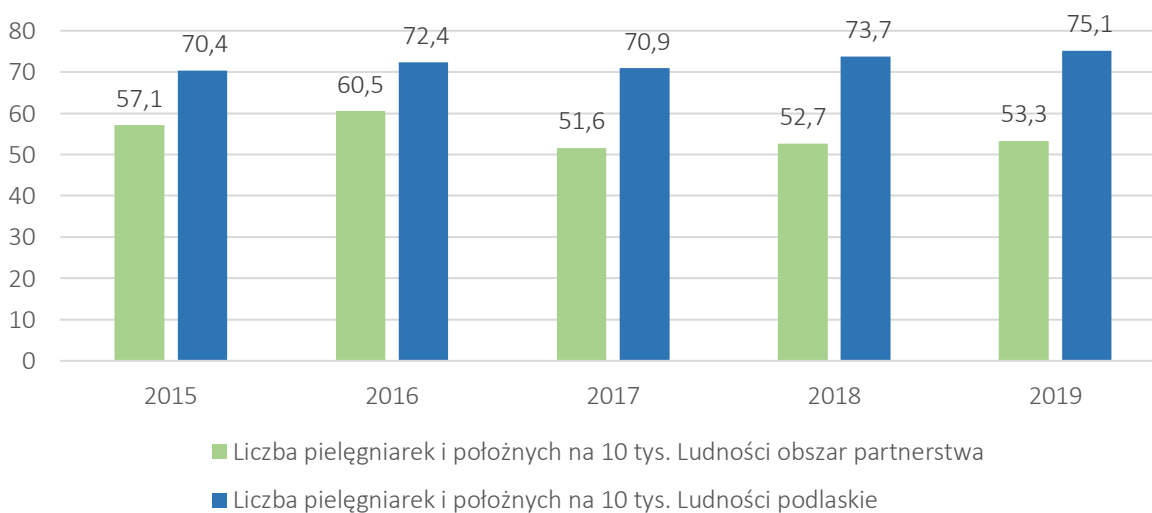
Wykres 56. Liczba personelu pielęgniarskiego i położniczego pracującego na obszarze Partnerstwa w latach 2015-2019.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wskaźniki liczby personelu pielęgniarskiego i położniczego na 10 tys. ludności dla województwa podlaskiego w okresie 2015-2019 są wyższe niż dla obszaru partnerstwa.

Wykres 57. Liczba personelu pielęgniarskiego i położniczego na 10 tys. Ludności dla województwa podlaskiego i obszaru Partnerstwa.

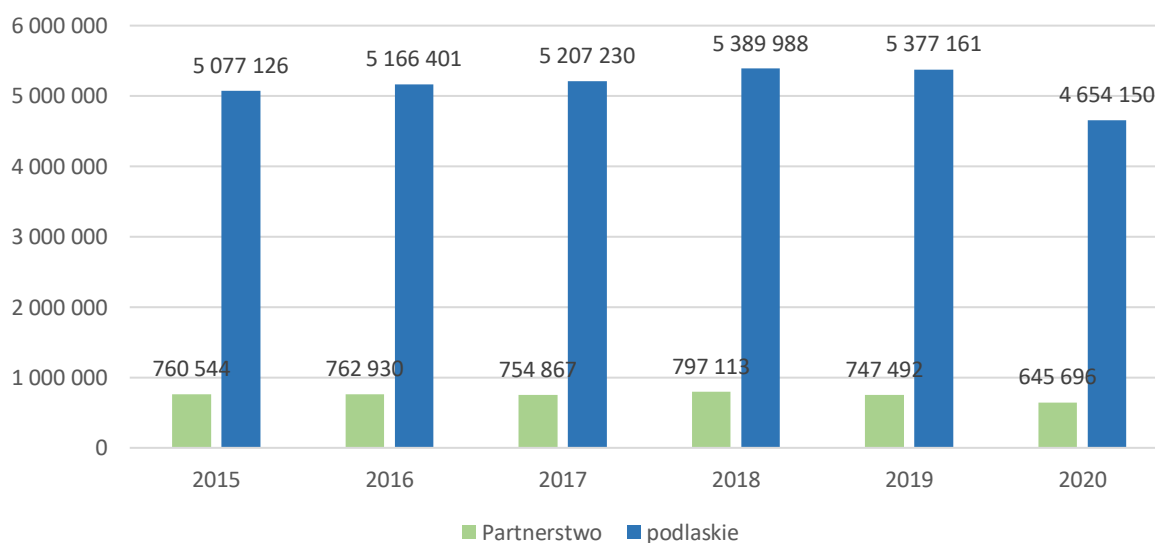

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Problem w zakresie pozyskiwania i zatrzymywania młodej oraz dobrze wykształconej kadry medycznej może być związany przede wszystkim z faktem, iż na obszarze Partnerstwa funkcjonują zaledwie trzy podmioty lecznicze, które są szpitalami: w Bielsku Podlaskim, w Hajnówce i w Siemiatyczach. Oddalenie od aglomeracji i dużych ośrodków miejskich, jak również istniejąca infrastruktura na poziomie ambulatoryjnej i podstawowej opieki zdrowotnej oraz możliwości rozwoju mogą być nieatrakcyjne dla przedstawicieli kadry medycznej, zwłaszcza „młodej”.

Liczba wszystkich porad udzielanych w placówkach w podmiotach podstawowej opieki zdrowotnej (POZ) w województwie podlaskim stanowi ok. 3% wszystkich porad udzielanych na terenie Polski. Natomiast liczba porad lekarskich udzielonych w podmiotach POZ na obszarze Partnerstwa średnio stanowi 15% wszystkich porad udzielonych w województwie podlaskim. Ze względu na malejącą liczbę ludności zamieszkującą obszar Partnerstwa, jak również personelu medycznego, liczba porad wykazuje trend spadkowy i wynosiła 645 696 w 2020 roku, co stanowiło o -114 848 mniej niż w 2015 roku.

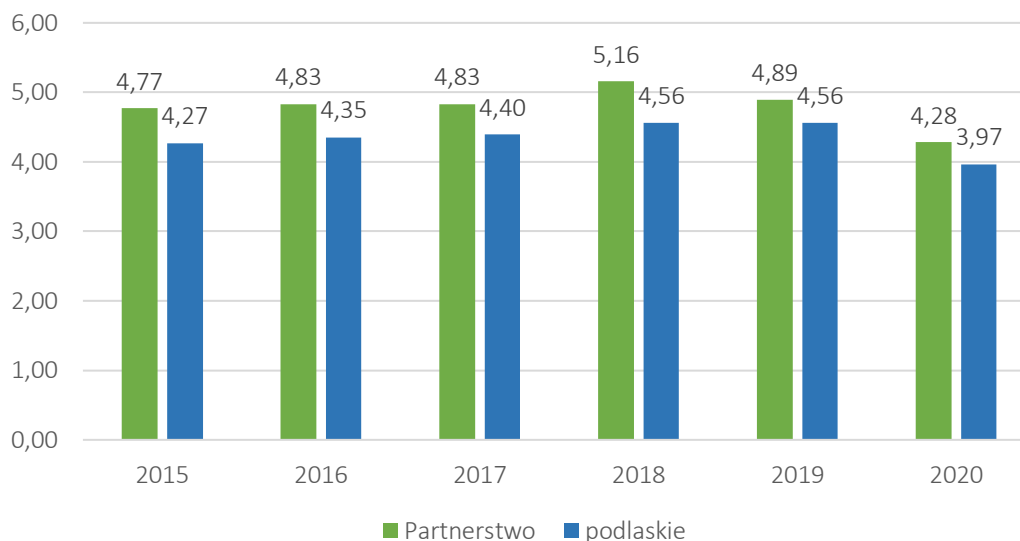
Wykres 58. Liczba porad lekarskich udzielanych (podstawowa opieka zdrowotna) w województwie podlaskim i obszarze Partnerstwa w latach 2015-2020.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Średnia liczba porad przypadających na jednego mieszkańca na poziomie podstawowej opieki zdrowotnej dla obszaru Partnerstwa jest mniejsza niż dla województwa podlaskiego. Do roku 2018, wskaźnik ten przyjmował wartości wzrostowe, jednak ze względu na sytuację epidemiologiczną kraju – liczba porad w 2019 i 2020 roku zaczęła spadać (Wykres nr 60).

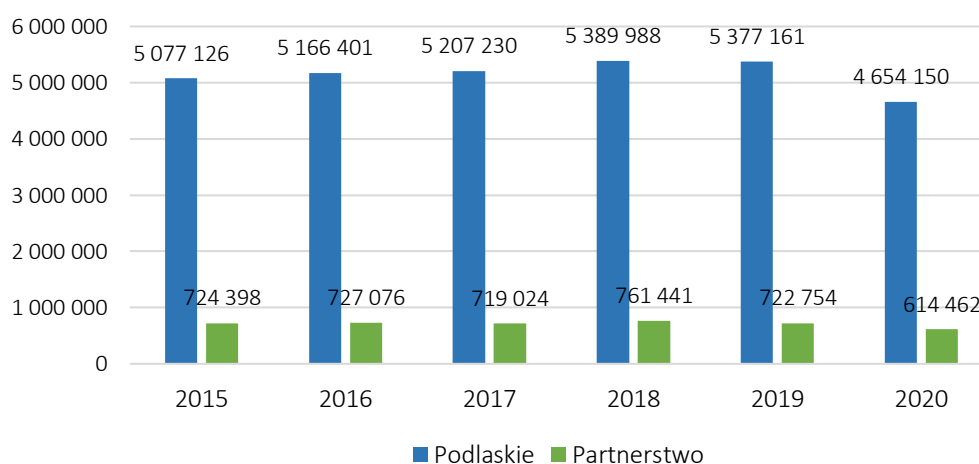
Wykres 59. Liczba porad lekarskich udzielanych (podstawowa opieka zdrowotna) w województwie podlaskim i na obszarze Partnerstwa w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2015-2020.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Liczba wszystkich porad lekarskich na poziomie ambulatoryjnej opieki zdrowotnej, udzielonych na obszarze Partnerstwa do 2018 roku wykazywała trend wzrostowy. W latach 2019-2020 odnotowano spadek porad lekarskich zarówno w województwie podlaskim, jak i obszarze Partnerstwa. Dokonując analizy liczby udzielanych porad zarówno na poziomie podstawowej opieki zdrowotnej (POZ), jak i ambulatoryjnej opieki specjalistycznej (AOS), należy zwrócić uwagę, iż ze względu na sytuację epidemiologiczną kraju w 2019 i 2020 roku ich liczba może być mniejsza.

Wykres 60. Liczba porad lekarskich udzielanych (ambulatoryjna opieka zdrowotna) w województwie podlaskim i obszarze Partnerstwa w latach 2015-2020.

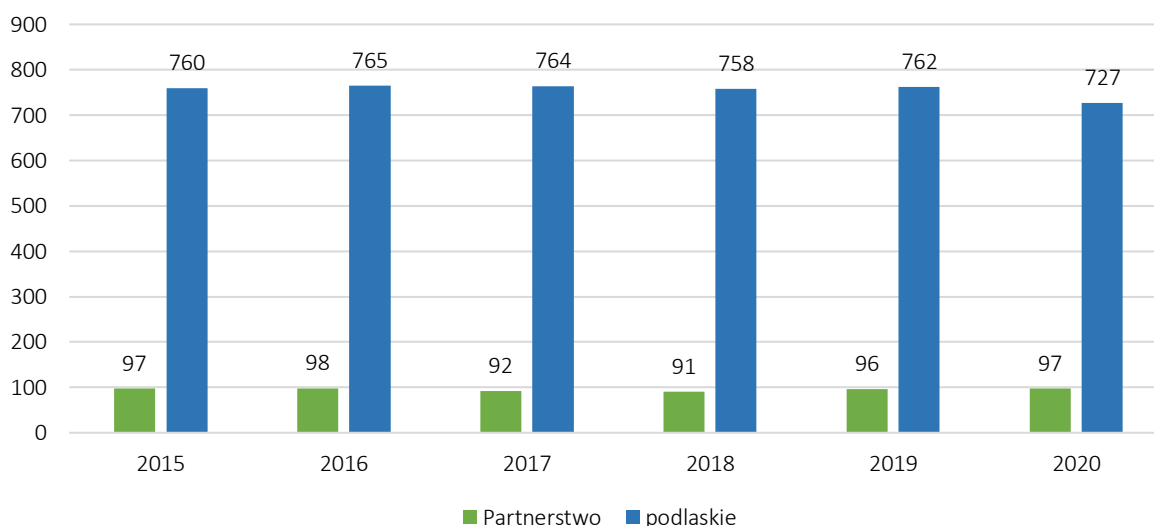
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

5.6.5. Dostępność placówek ochrony zdrowia i czas oczekiwania na wizytę

Liczba zarejestrowanych podmiotów leczniczych w zakresie ambulatoryjnej opieki zdrowotnej w województwie podlaskim wynosiła 727 w 2020 roku, co stanowi 3% wszystkich podmiotów AOS zarejestrowanych w Polsce w tym okresie.

Na obszarze Partnerstwa funkcjonowały 97 podmioty ambulatoryjnej opieki zdrowotnej w 2020 roku – o 6 więcej niż w 2018 roku. Najwięcej zarejestrowanych podmiotów funkcjonuje w Bielsku Podlaskim (22), na obszarze Drohiczyna (12), Hajnówki (11), Siemiatyczach (9), Drohiczynie (6) oraz Michałowie (5). Na obszarze województwa podlaskiego liczba podmiotów realizujących świadczenia na poziomie AOS spadła w 2020 roku, co może być związane z sytuacją epidemiologiczną. Natomiast na obszarze Partnerstwa od 2018 roku widoczny jest nieznaczny wzrost liczby placówek zdrowotnych (Wykres nr 62).

Wykres 61. Liczba zarejestrowanych podmiotów ambulatoryjnej opieki zdrowotnej w województwie podlaskim i obszarze Partnerstwa w latach 2015-2020.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na 898 szpitali ogólnych zarejestrowanych w Polsce w 2020 roku, w województwie podlaskim było zarejestrowanych 34. Na obszarze Partnerstwa funkcjonują trzy szpitale (tabela nr 18).

Przy Samodzielnym Publicznym Zakładzie Opieki Zdrowotnej w Siemiatyczach funkcjonuje jednocześnie zakład leczniczy na poziomie POZ, w którym funkcjonują:

- Poradnia lekarza POZ,
- Gabinet pielęgniarki środowiskowo-rodzinnej
- Gabinet zabiegowy.

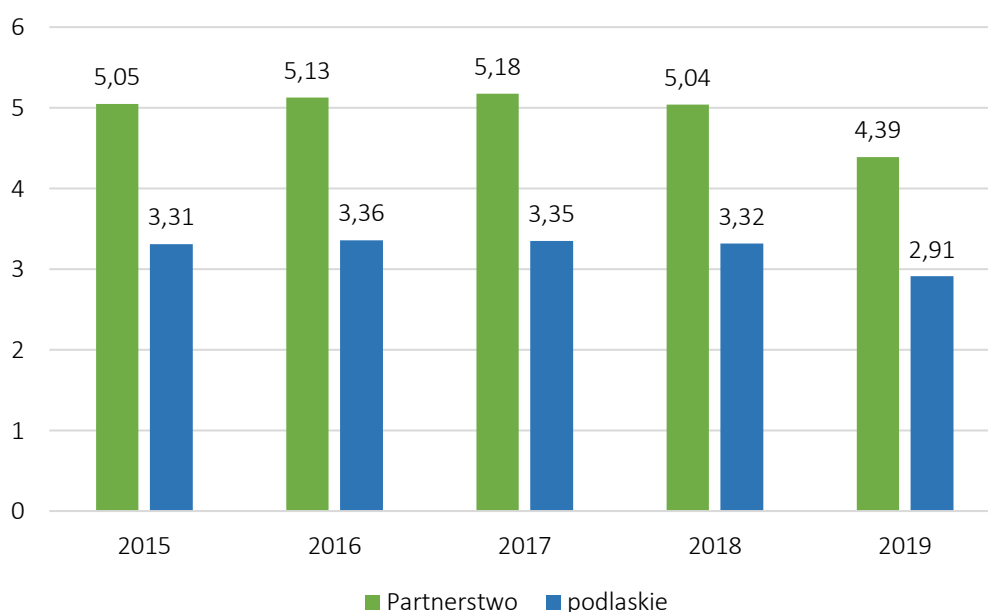
Tabela 18. Główne jednostki przyporządkowane do szpitali na obszarze Partnerstwa.

Szpital	Oddział	Zakład
Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Bielsku Podlaskim	<ul style="list-style-type: none"> • ginekologiczny i położniczo-noworodkowy • neonatologii • dziecięcy • rehabilitacyjny • wewnętrzny • urazowo-ortopedyczny • chirurgiczny z pododdziałem chirurgii naczyniowej • obserwacyjno-zakaźny • anestezjologii i intensywnej terapii • szpitalny oddział ratunkowy z izbą przyjęć • dzienny oddział onkologii i chemioterapii • punkt onkologii i chemioterapii dziennej 	Zakład Opiekuńczo Leczniczy
Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Hajnówce im. lek. med. Włodzimierza Mantiuka	<ul style="list-style-type: none"> • chorób wewnętrznych • pododdział rehabilitacji kardiologicznej • chirurgii laparoskopowej i klasycznej • chirurgii urazowo-ortopedycznej • pediatryczny • ginekologiczno-położniczy z rooming in • anestezjologii i intensywnej terapii • gruźlicy i chorób płuc • psychiatryczny • obserwacyjno-zakaźny, • stacja dializ • rehabilitacji leczniczej • rehabilitacji neurologicznej • Szpitalny Oddział Ratunkowy • blok operacyjny 	Zakład Pielęgnacyjno- Opiekuńczy Zakład Opiekuńczo- Leczniczy Pododdział Medycyny Paliatywnej
Samodzielny Publicznych Zakład Opieki Zdrowotnej w Siemiatyczach	<ul style="list-style-type: none"> • pediatryczny • wewnętrzny • położniczo-ginekologiczny • anestezjologii i intensywnej terapii • chirurgiczny z Pododdziałem Ortopedycznym • gminny ośrodek zdrowia Mielnik 	Zakład Pielęgnacyjno- Opiekuńczy Zakład Opiekuńczo Leczniczy w Bacikach Średnich

Źródło: Opracowanie własne.

Wskaźnik liczby łóżek szpitalnych ogólnych na 1000 mieszkańców dla województwa podlaskiego ma niższe wartości niż dla obszaru Partnerstwa, co wynika przede wszystkim z mniejszej liczby zaludnienia na km². Wartości wskaźnika są najwyższe w powiecie hajnowskim 6,78, natomiast dla powiatu białostockiego, do którego należą Gródek i Michałowo – wartość wskaźnika wynosiła 0,55 w 2020 roku. Wskaźnik ten, zarówno dla województwa podlaskiego, jak również dla obszaru Partnerstwa wykazuje trend spadkowy od 2017 roku.

Wykres 62. Liczba łóżek szpitalnych ogólnych dla województwa podlaskiego i Partnerstwa w latach 2015-2019.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W zakresie zdrowia psychicznego, na obszarze Partnerstwa funkcjonuje jeden Oddział Psychiatryczny w SPZOZ w Hajnówce.

Ze względu na stosunkowo małą populację obszaru Partnerstwa, analizując dostępność do lekarzy specjalistów, zgodnie z danymi z NFZ – średnio – kolejki oczekujących pacjentów są krótsze niż w północnej części województwa podlaskiego. Jednocześnie dokonując analizy dostępności do świadczeń zdrowotnych w ramach publicznego systemu zabezpieczenia zdrowotnego, należy wskazać, iż umieszczona w tabeli liczba dni odnosi się do pierwszych wolnych terminów, które są dostępne u poszczególnych świadczeniodawców (tabela nr 19). Najdłużej pacjenci czekają na świadczenia z zakresu endokrynologii (319 dni), co jest prawie 3 razy dłużej, niż średni czas oczekiwania dla województwa podlaskiego oraz rehabilitacji (czas oczekiwania ponad 2,5 dłuższy niż dla województwa podlaskiego). Wynika to przede wszystkim z ograniczonego dostępu do placówek udzielających świadczeń z tego zakresu. Bez kolejki można natomiast skorzystać ze świadczeń z zakresu: dermatologii, pulmonologii i geriatry oraz np. z poradni neurologicznej w Siemiatyczach.

Tabela 19. Czas oczekiwania na świadczenie zdrowotne specjalistyczne refundowane w ramach NFZ dla województwa podlaskiego i obszaru Partnerstwa w 2021 roku (dane na listopad 2021).

Podlaskie (średni czas oczekiwania)	Partnerstwo czas oczekiwania	Miasto
Poradnia endokrynologiczna (129 dni)	319 dni	SPZOZ w Bielsku Podlaskim
	16 dni	SPZOZ w Hajnówce
	17 dni	SPZOZ w Siemiatyczach
Poradnia laryngologiczna (39 dni)	40 dni	SPZOZ w Hajnówce (poradnia otolaryngologiczna)
	1 dzień	Gabinet Laryngologiczny Halina Horbowicz w Bielsku Podlaskim (poradnia otolaryngologiczna)
	0 dni	SPZOZ w Siemiatyczach (poradnia otolaryngologiczna)
	0 dni	SPZOZ w Bielsku Podlaskim (poradnia otolaryngologiczna)
Poradnia okulistyczna (108 dni)	47 dni	NZOZ Specjalistyczna Poradnia Lekarska Adrian Wojciech Przystupa w Bielsku Podlaskim
	1 dzień	SPZOZ w Hajnówce
	0 dni	SPZOZ w Siemiatyczach
Poradnia rehabilitacyjna (111 dni)	281 dni	SPZOZ w Hajnówce (poradnia rehabilitacyjna)
	273 dni	NZOZ Zakład Fizykoterapii i Rehabilitacji Leczniczej w Bielsku Podlaskim (fizjoterapia w miejscu wezwania pacjenta)
	255 dni	NZOZ "Rehabilitacja" w Michałowie (Poradnia rehabilitacyjna)
	223 dni	SPZOZ w Siemiatyczach (fizjoterapia ambulatoryjna)
	141 dni	SPZOZ w Bielsku Podlaskim (Zakład/ośrodek rehabilitacji leczniczej dziennej)
	130 dni	SPZOZ w Hajnówce (fizjoterapia ambulatoryjna), ul. Nowa 2 Kleszczele
	60 dni	NZOZ Zakład Fizykoterapii i Rehabilitacji Leczniczej w Bielsku Podlaskim (poradnia rehabilitacyjna)
	21 dni	SPZOZ w Siemiatyczach (poradnia rehabilitacyjna)
	19 dni	NZOZ "Rehabilitacja" w Michałowie (fizjoterapia ambulatoryjna)
	8 dni	NZOZ "Rehabilitacja" w Bielsku Podlaskim
	1 dzień	SPZOZ w Hajnówce (Zakład/ośrodek rehabilitacji leczniczej dziennej)
	65 dni	SPZOZ w Bielsku Podlaskim
	69 dni	SPZOZ w Hajnówce
14 dni	SPZOZ w Siemiatyczach	

Poradnia gastroenterologiczna (150 dni)	167 dni	SPZOZ w Hajnówce (poradnia gastroenterologiczna)
Poradnia neurologiczna (66)	124 dni	NZOZ Specjalistyczna Poradnia Neurologiczna Bernatowicz, Romanowski, Bielsk Podlaski
	47 dni	SPZOZ w Hajnówce
	0 dni	SPZOZ w Siemiatyczach
Poradnia ortopedyczno-urazowa (73 dni)	107 dni	SPZOZ w Bielsku Podlaskim
	97 dni	SPZOZ w Hajnówce
	15 dni	SPZOZ w Siemiatyczach
	7 dni	SPZOZ w Hajnówce (Poradnia ortopedyczno-urazowa dla dzieci)
Poradnia onkologiczna (10)	6 dni	SPZOZ w Hajnówce
	1 dzień	SPZOZ w Bielsku Podlaskim (poradnia onkologii i chemioterapii)
Poradnia reumatologiczna (97 dni)	1 dzień	SPZOZ w Hajnówce
	0 dni	SPZOZ w Bielsku Podlaskim
Poradnia dermatologiczna (52 dni)	1 dzień	SPZOZ w Hajnówce
	0 dni	SPZOZ w Bielsku Podlaskim
	0 dni	SPZOZ w Siemiatyczach
Poradnia pulmonologiczna (102)	0 dni	SPZOZ w Bielsku Podlaskim (poradnia gruźlicy i chorób płuc)
	0 dni	SPZOZ w Siemiatyczach (poradnia gruźlicy i chorób płuc)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych NFZ.

W kwestii dostępności do usług z zakresu zaopatrzenia w produkty lecznicze, na terenie Partnerstwa funkcjonowało w 2020 47 aptek, ich liczba w porównaniu do roku 2017 była o 5 mniejsza. Najwięcej aptek funkcjonowało w 2021 na terenie powiatu bielskiego (23), w powiecie hajnowskim jest ich obecnie zarejestrowanych 15, a w siemiatyckim 8. W gminie Michałowo i Gródek są zarejestrowane po 2 apteki.

Jednocześnie warto zwrócić uwagę, iż ze względu na małą liczbę świadczeniodawców wyżej wymienionych usług, nie działają mechanizmy konkurencyjności, które korzystnie wyływałyby na jakość świadczonych usług.

Analizując główne przyczyny zgonów oraz sytuację zdrowotną dla Obszaru do największych wyzwań należą: poprawa jakości i efektywności w zakresie onkologii, radioterapii (w związku z leczeniem nowotworów) oraz leczenia kardiologicznego (w tym poprawa leczenia udarów mózgu).

Rycina 24. Główne wyzwania zdrowotne dla obszaru Partnerstwa.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych NFZ.

Zgodnie z dokumentem „Priorytety dla regionalnej polityki zdrowotnej województwa podlaskiego na okres od dnia 1 stycznia 2019 r. do dnia 31 grudnia 2021 r.” na obszarze Partnerstwa należy rozbudować oddziały onkologiczne (znajduje się tylko jeden punkt onkologiczny przy SPZOZ w Bielsku Podlaskim), w tym punkt onkologiczny w Samodzielnym Publicznym Zakładzie Opieki Zdrowotnej w Bielsku Podlaskim oraz powołać jednostki (lub rozbudować) leczenia raka piersi oraz ośrodka leczenia raka jelita grubego. Ponadto w celu polepszenia jakości leczenia chorób onkologicznych, wyzwaniem dla Obszaru Partnerstwa powinno być utworzenie poradni radioterapii w szpitalu w Bielsku Podlaskim i Hajnówce.³³ W celu polepszenia sytuacji zdrowotnej w obszarze chorób serca i udarów mózgu, zaleca się przede wszystkim poprawić dostępność do świadczeń na poziomie ambulatoryjnej opieki zdrowotnej oraz szpitalnictwa.

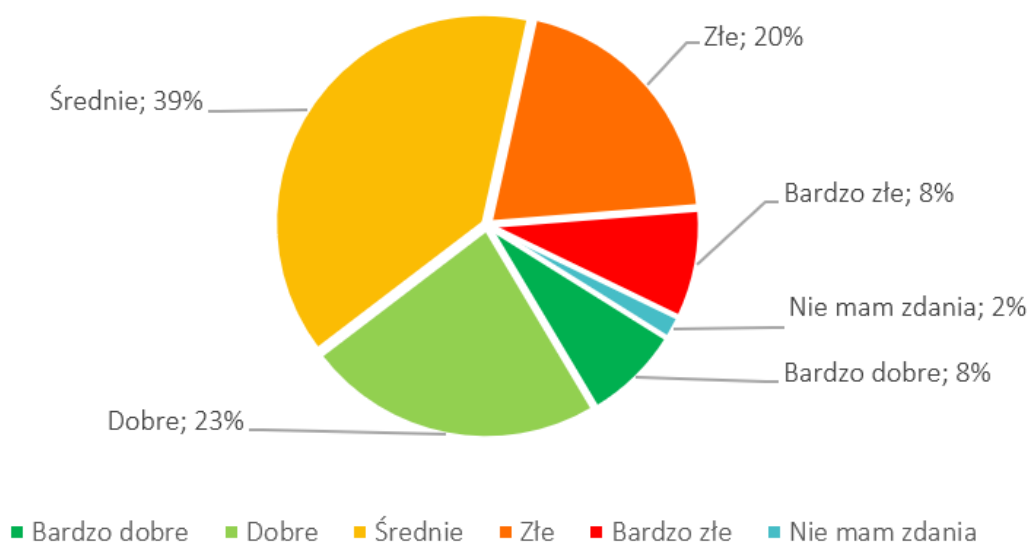
³³ Priorytety dla regionalnej polityki zdrowotnej województwa podlaskiego na okres od 1 stycznia 2019 r. do 31 grudnia 2021 r., Białystok 2019:6-9, www.puw.bip.gov.pl/priorytety-dla-regionalnej-polityki-zdrowotnej-wojewodztwa-podlaskiego/priorytety-dla-regionalnej-polityki-zdrowotnej-wojewodztwa-podlaskiego-na-okres-od-1-stycznia-2019-r-do-31-grudnia-2021-r-aktualizacja.html [dostęp 27.11.2021].

5.6.7. Dostęp do opieki zdrowotnej na podstawie konsultacji społecznych

W ramach prac nad Diagnozą przeprowadzono konsultacje społeczne, w których m.in. zapytano mieszkańców: Jak Pan/Pani ocenia jakość warunków życia w Gminie? Dostęp do usług publicznych – systemu opieki zdrowotnej. Prawie co 3 mieszkaniec/co 3 mieszkanka Regionu (ok. 31%) ocenia dostęp do systemu opieki zdrowotnej jako bardzo dobry (ok. 8%) lub dobry (23%). Z drugiej strony za bardzo zły lub zły ten sam dostęp ocenia ok. 28% mieszkańców. Największa grupa mieszkańców i mieszanek Partnerstwa – ok. 39% – uznaje dostęp do usług zdrowotnych jako średni. Widoczne są różnice między dostępem do usług zdrowotnych w oczach mieszkańców poszczególnych powiatów wchodzących w skład Partnerstwa. W powiecie bielskim i siemiatyckim co trzecia osoba ocenia ten dostęp jako bardzo dobry lub dobry (łącznie po ok. 33% odpowiedzi), podczas gdy w powiecie hajnowskim co czwarta osoba podziela to zdanie. W tym ostatnim powiecie dostęp do ochrony zdrowia uważa za zły lub bardzo zły aż 36% mieszkańców. Największy udział odpowiedzi w każdym z 3 głównych powiatów Partnerstwa przypadł ocenie dostępu do usług zdrowotnych „średni” – po 38 i 39% wskazań, co jest spójne z obrazem dla całego obszaru Partnerstwa (Wykres poniżej).

To samo pytanie zadane liderom z Grupy Roboczej Partnerstwa otrzymało więcej pozytywnych odpowiedzi: na bardzo dobry lub dobry dostęp do systemu opieki zdrowotnej wskazało 11 z 23 biorących udział w badaniu liderów (ok. 48%). Około 39% wskazań (9 odpowiedzi) oceniło dostęp do systemu opieki zdrowotnej jako średni, a 2 osoby spośród 23 uznały ten dostęp za zły (ok. 9%).

Wykres 63. Wyniki Konsultacji społecznych. Procentowy rozkład odpowiedzi dla pytania: Jak Pan/i ocenia jakość warunków życia w Gminie? Dostęp do usług publicznych – system opieki zdrowotnej (n=582).

Źródło: Opracowanie własne wyników konsultacji społecznych na obszarze gmin Partnerstwa.

Podlaskie

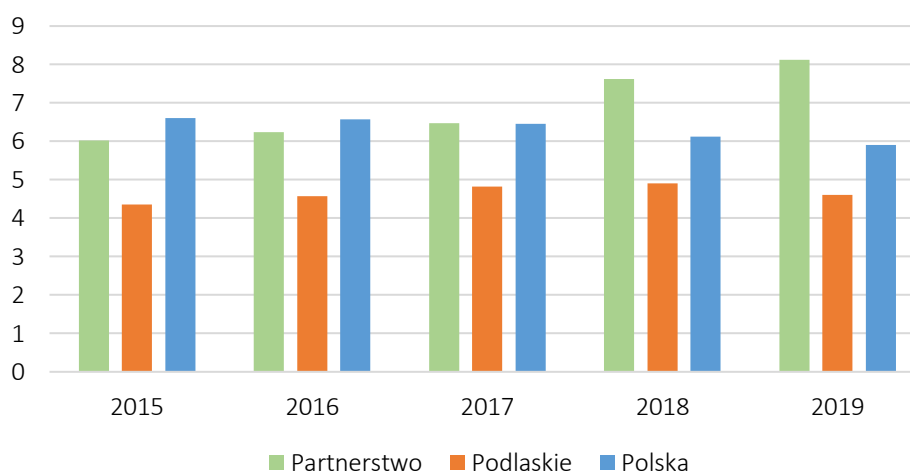
Podsumowanie

- Analizując stan zdrowia danej populacji należy uwzględnić i monitorować przede wszystkim: uwarunkowania demograficzne (struktura ludności, ruch naturalny), epidemiologiczne (kluczowe wskaźniki umieralności), społeczno-ekonomiczne oraz związane z zasobami ludzkimi i stałymi w zakresie systemu ochrony zdrowia (dostępność do usług zdrowotnych, infrastruktura, liczba personelu i placówek zdrowotnych).
- Średnia liczba zgonów ogółem na 1000 żywych urodzeń dla obszaru Partnerstwa jest wyższa od zgonów dla województwa podlaskiego i wskazuje trend wzrostowy. Za główne przyczyny niekorzystnego trendu uznaje się zmniejszanie się liczby urodzeń i zwiększanie się odsetka osób w wieku poprodukcyjnym.
- Na obszarze Partnerstwa głównymi przyczynami zgonów są: choroby układu krążenia, nowotwory oraz choroby układu oddechowego. Rozkład procentowy jest podobny jak dla województwa podlaskiego oraz całego kraju.
- W celu polepszenia sytuacji zdrowotnej w obszarze chorób serca i udarów mózgu, zaleca się przede wszystkim poprawić dostępność do świadczeń na poziomie ambulatoryjnej opieki zdrowotnej oraz szpitalnictwa.
- W celu zapobiegania dalszemu wzrostowi liczby zgonów należy wzmocnić działania w obszarze profilaktyki zdrowotnej, promocji zdrowia, w tym: promowanie zdrowego stylu życia, wzrost świadomości zdrowotnej.
- W celu poprawy sytuacji zdrowotnej (w zakresie leczenia) na obszarze Partnerstwa należy: poprawić jakość i efektywność leczenia w zakresie onkologii, radioterapii (w związku z leczeniem nowotworów) oraz leczenia kardiologicznego (w tym poprawa leczenia udarów mózgu).
- Kolejnym wyzwaniem jest zachęcenie młodej i dobrze wykształconej kadry medycznej do pracy na obszarze Partnerstwa na poziomie POZ, ambulatoryjnej opieki specjalistycznej oraz szpitalnictwa. Niewielka liczba młodego personelu jest spowodowana przede wszystkim oddaleniem od aglomeracji i dużych ośrodków miejskich oraz skromną już istniejącą infrastrukturą dla usług zdrowotnych, jak również niewielkimi możliwościami rozwoju.

5.7. Bezpieczeństwo publiczne

Bezpieczeństwo publiczne właściwe dla diagnozowanego Partnerstwa obrazują dane dotyczące poziomu bezpieczeństwa osobistego mieszkańców badanych gmin. Dlatego poniższe wyniki badań koncentrują się wokół liczby wypadków przy pracy, przestępstw drogowych, przeciwko mieniu czy też przeciwko zdrowiu i życiu stwierdzonych przez policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych.

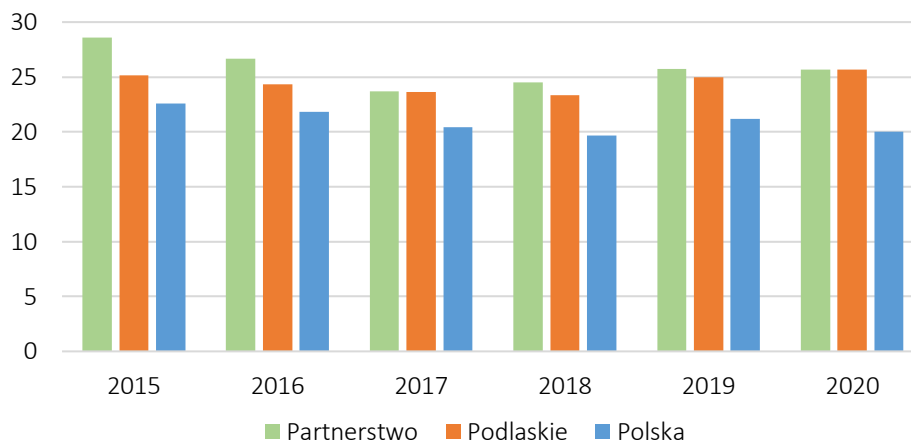
Wykres 64. Liczba wypadków przy pracy na 1000 zatrudnionych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

Wskaźniki dotyczące liczby wypadków przy pracy na 1000 zatrudnionych właściwe dla Partnerstwa w latach 2018-2019 są wyższe niż dla Polski i województwa podlaskiego (Wykres nr 65). W przypadku Partnerstwa w 2018 roku takich wypadków zdarzyło się ok. 7,6 na 1000 zatrudnionych, w 2019 ok. 8,1. W porównaniu, w całej Polsce w 2018 r. – ok. 6,1, w 2019 r. – ok. 5,9. Natomiast w województwie podlaskim w 2018 r. – ok. 4,9, w 2019 r. – ok. 4,6. Co charakterystyczne dla diagnozowanego regionu, w ostatnich latach liczba takich wypadków wzrosła, podczas gdy w przypadku całej Polski notuje się takich wypadków z każdym rokiem mniej.

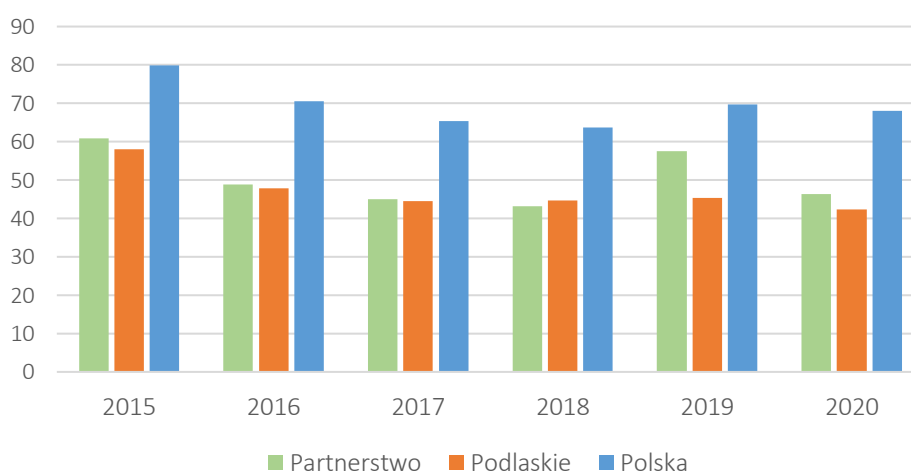
Wykres 65. Przepięstwa drogowe stwierdzone przez policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych na 10 000 mieszkańców.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego, www.analazy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

Przepięstwa drogowe stwierdzone przez policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych na 10 000 mieszkańców we wskaźnikach właściwych dla Partnerstwa utrzymują się na bardzo zbliżonym poziomie jak w przypadku całego województwa podlaskiego (Wykres nr 66). W ostatnich 6 latach w Partnerstwie liczba takich przepięstw wahała się między ok. 23,7 (w roku 2017) a ok. 28,6 (w roku 2015) popełnionych przepięstw na 10 000 mieszkańców. Wskaźniki te dla diagnozowanego przez nas Partnerstwa są wyższe niż dla całego kraju, natomiast porównywalne do danych właściwych dla województwa podlaskiego. W ostatnich kilku latach gminami, które notowały najmniej popełnionych przepięstw drogowych były Michałowo i Gródek.

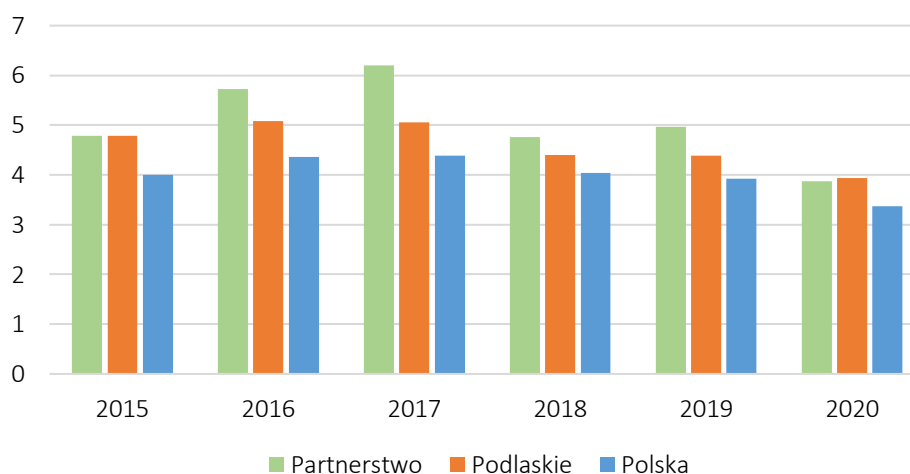
Wykres 66. Przepięstwa przeciwko mieniu stwierdzone przez policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych na 10 000 mieszkańców.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego, www.analazy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

Inaczej sytuacja wygląda w wynikach badań dotyczących przestępstw stwierdzonych przez policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych przeciwko mieniu na 10 000 mieszkańców. Analiza pokazuje, że liczba takich przestępstw jest większa w skali całej Polski niż w Partnerstwie (Wykres nr 67). Dane właściwe dla Partnerstwa wskazują, że najczęściej takich przestępstw popełniono w latach 2015 i 2019. W Partnerstwie w 2015 r. stwierdzono ok. 68,2, a w 2019 r. ok. 57,5 na 10 000 mieszkańców. W Polsce w 2015 r. – ok. 79,9, 2016 r. – ok. 70,5, a w 2019 r. ok. 69,7 na 10 000 mieszkańców. Wśród gmin o najmniejszej liczbie stwierdzonych przestępstw przeciwko mieniu znalazły się: Drohiczyn, Dziadkowice, Grodzisk, Mielnik, Milejczyce, Nurzec-Stacja, Perlejewo, Siemiatycze – gmina miejska i gmina wiejska.

Wykres 67. Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu stwierdzone przez policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych na 10 000 mieszkańców.

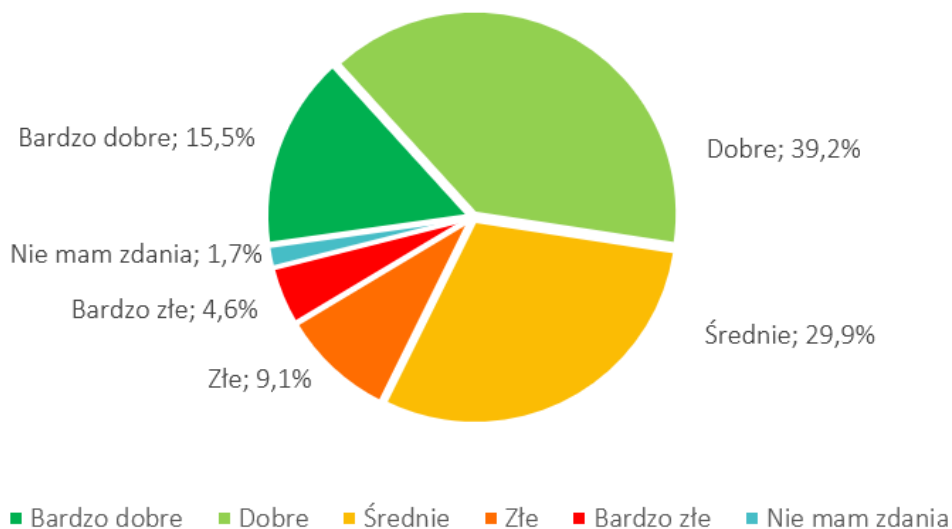
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

Liczba przestępstw stwierdzonych przez policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych przeciwko życiu i zdrowiu na 10 000 mieszkańców dla wszystkich trzech rejonów: Partnerstwa, województwa podlaskiego i Polski rok do roku ulega zmianie (Wykres nr 68). Zebrane dane dla diagnozowanego Partnerstwa wskazują jednak, że wypada ono w tym obszarze mniej korzystnie na tle całego kraju i województwa. Pod względem największej liczby tego typu stwierdzonych przestępstw wyróżnia się rok 2017, gdzie w przypadku Partnerstwa było ok. 6,2, natomiast rok 2020 był rokiem z najmniejszą liczbą – ok. 3,9 na 10 000 mieszkańców. Ten rok niewiele się różni od notowań dla Polski i województwa podlaskiego – w przypadku pierwszego rejonu było to ok. 3,9, w przypadku drugiego ok. 3,4 na 10 tys. mieszkańców.

5.7.1. Bezpieczeństwo na podstawie konsultacji społecznych

W toku prowadzonych konsultacji społecznych, w odpowiedzi na pytanie z prośbą o dokończenie sformułowania: „W 2027 roku moja Gmina powinna być...”, blisko 7% respondentów wskazuje, że ich miejsce zamieszkania powinno być bezpieczne (40 wskazań z 582). Podobny udział odpowiedzi negatywnie oceniających poziom bezpieczeństwa znalazło się w pytaniu dotyczącym jakości życia w kontekście bezpieczeństwa publicznego – 6,4% respondentów ocenia ten aspekt źle lub bardzo źle. Jednocześnie zdecydowana większość mieszkańców obszaru Partnerstwa – łącznie prawie 55% - ocenia poziom bezpieczeństwa publicznego dobrze lub bardzo dobrze (odpowiednio ponad 39% i 15,5%). Prawie 30% mieszkańców jest średnio zadowolonych z poziomu bezpieczeństwa publicznego, co pozostawia pole do poprawy sytuacji dla decydentów lokalnych.

Wykres 68. Wyniki Konsultacji społecznych. Procentowy rozkład odpowiedzi dla pytania: Jak Pan/Pani ocenia jakość warunków życia w Gminie? Bezpieczeństwo publiczne (n=582).

Źródło: Opracowanie własne wyników konsultacji społecznych.

Podsumowanie

Podsumowując tematykę bezpieczeństwa publicznego na obszarze Partnerstwa zauważyć należy:

- Wskaźniki dotyczące liczby wypadków przy pracy są wyższe niż dla Polski i województwa podlaskiego, a w ostatnich latach liczba takich wypadków wzrosła, podczas gdy w przypadku całej Polski notuje się takich wypadków z każdym rokiem mniej.
- Przystępstwa drogowe stwierdzone przez policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych utrzymują się na bardzo zbliżonym poziomie jak w przypadku całego województwa podlaskiego.

Podlaskie

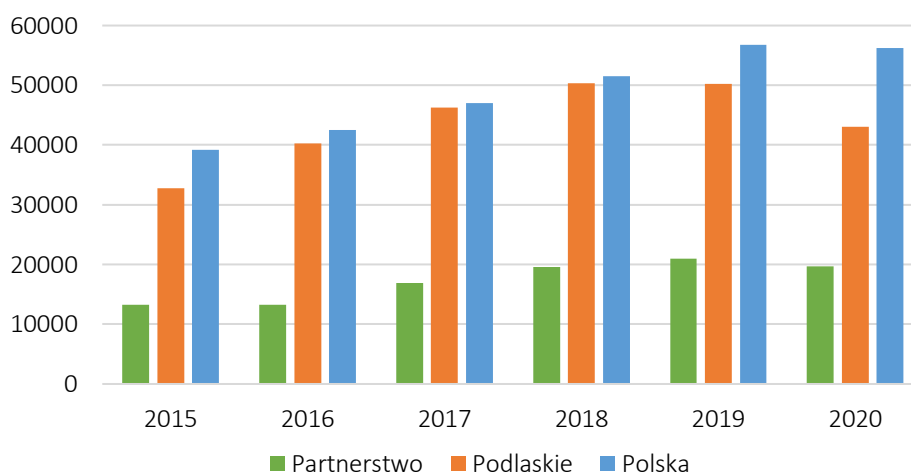

- Inaczej sytuacja wygląda w wynikach badań dotyczących przestępstw stwierdzonych przez policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych przeciwko mieniu, gdzie analiza pokazuje, że liczba takich przestępstw jest większa w skali całej Polski niż w Partnerstwie
- Liczba przestępstw stwierdzonych przez policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych przeciwko życiu i zdrowiu dla wszystkich trzech rejonów: Partnerstwa, województwa podlaskiego i Polski rok do roku ulega zmianie, a zebrane dane dla diagnozowanego Partnerstwa wskazują jednak, że wypada ono w tym obszarze mniej korzystnie na tle całego kraju i województwa

5.8. Aktywność obywatelska

Diagnoza aktywności obywatelskiej dokonana została w oparciu o dane dotyczące zasobów instytucjonalnych, poziomu integracji i kapitału społecznego wszystkich gmin wchodzących w skład Partnerstwa. W tym celu przedstawiono potencjał wsparcia instytucjonalnego i finansowego dla aktywności obywatelskiej, a w szczególności dla organizacji pozarządowych.

Wykres 69. Kwota dotacji do zadań publicznych wykonywanych przez organizacje pozarządowe na 1000 mieszkańców (PLN).

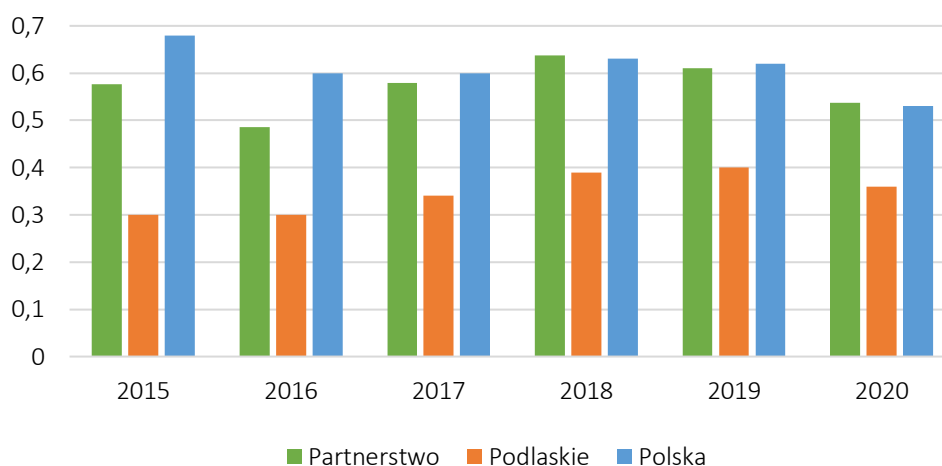

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

Dla diagnozowanego obszaru Partnerstwa kwota dotacji do zadań publicznych wykonywanych przez organizacje pozarządowe na 1000 mieszkańców wzrasta z roku na rok. W 2019 r. osiągnęła największą wartość – ok. 20 930 zł na 1000 mieszkańców (Wykres nr 70). Co oznacza wzrost w stosunku do roku 2015 o ok. 7621 zł. Kwoty dotacji rozpatrywane z poziomu całego kraju czy województwa podlaskiego są zdecydowanie większe. Dla przykładu, w roku 2020 była to kwota ok. 56 212 zł w obliczeniu ogólnopolskim i ok. 43 071 zł wojewódzkim. Gminami, które przekroczyły próg 100 000 zł dotacji do zadań publicznych wykonywanych przez organizacje pozarządowe były: gmina miejska Bielsk Podlaski, Boćki, Drohiczyn, gmina miejska Hajnówka, Michałowo, Narewka, gmina miejska i gmina wiejska Siemiatycze.

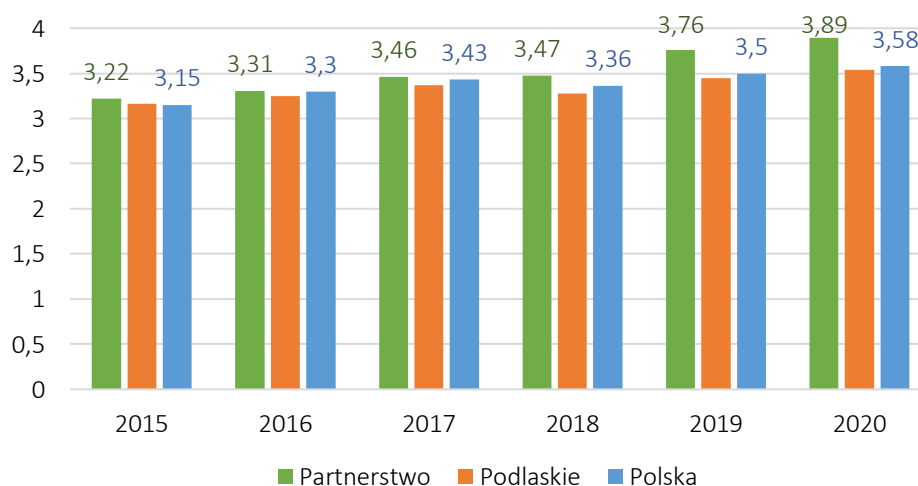
Wykres 70. Udział dotacji do zadań publicznych wykonywanych przez organizacje pozarządowe w wydatkach bieżących gmin.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego, www.analazy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

Warto zwrócić uwagę, iż udział dotacji przeznaczonych na zadania publiczne, wykonywane przez organizacje pozarządowe w wydatkach bieżących gmin dla Partnerstwa (w badanym okresie), jest wyższy niż dla województwa podlaskiego (Wykres nr 71). W 2018 r. było to ok. 0,63 w ogóle wydatków bieżących, a w 2016 r. ok. 0,48. W tym samym czasie dla województwa podlaskiego było to kolejno ok. 0,39 i 0,3, a dla Polski ok. 0,63 i ok. 0,6.

Wykres 71. Organizacje społeczne na 1000 mieszkańców.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego, www.analazy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

Liczba organizacji społecznych przypadających na 1000 mieszkańców jest bardzo podobna dla wszystkich trzech uwzględnionych rejonów, przy czym w Partnerstwie była ona nieznacznie wyższa (Wykres 95 powyżej). Liczba ta systematycznie rośnie, dla Partnerstwa w 2020 r. było to ok. 3,9, w 2019 r. – ok. 3,8, w

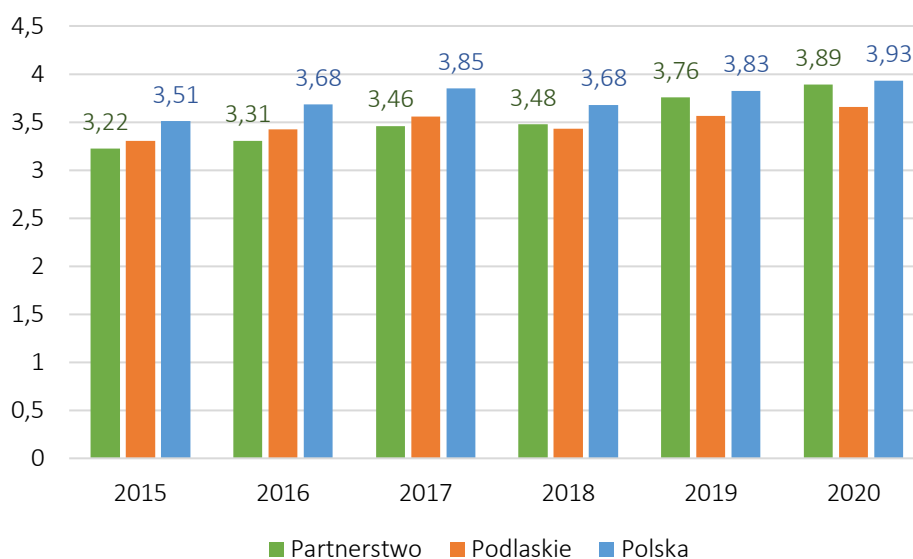

Podlaskie

2018 i 2017 r. – ok. 3,5, w 2016 r. – ok. 3,3, w 2015 r. – ok. 3,2. Zdecydowanie wyróżniającą się gminą w tym obszarze jest Białowieża, która rokrocznie notuje wartości ponad dwukrotnie wyższe od pozostałych gmin – w 2020 r. było to 14,6 organizacji społecznej przypadającej na 1000 mieszkańców. W tym samym roku gminami notującymi wartości powyżej 5 były: Dubicze Cerkiewne, Kleszczele, Mielnik, Orla, Narew, Narewka.

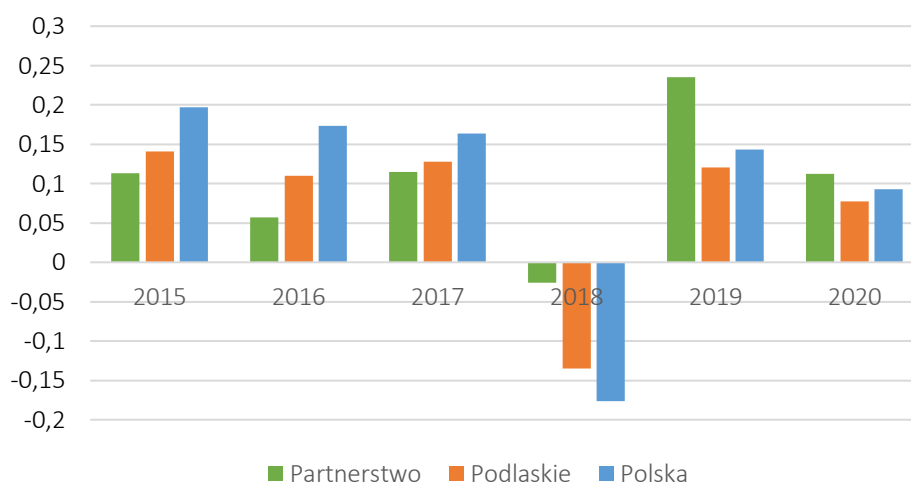
Wykres 72. Liczba zarejestrowanych fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1000 mieszkańców.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

Liczba zarejestrowanych fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych jest podobna dla wskaźników właściwych Polsce, województwu podlaskiemu i Partnerstwu (Wykres nr 73) i w roku 2020 wynosiła ponad 3,6, w 2019 r. było to ponad 3,5, a w 2018 r. – ponad 3,4. Dla przykładu, gmina miejska Bielsk Podlaski zarejestrowała w 2020 r. liczbę 77 nowych podmiotów społecznych, a gmina miejska Hajnówka – 67. W gminach tych odnotowano największą liczbę zarejestrowanych organizacji, spośród wszystkich gmin wchodzących w skład Partnerstwa.

Wykres 73. Saldo bieżące zarejestrowanych i wyrejestrowanych stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1000 mieszkańców.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

Interesujące dane przedstawia Wykres nr 74, na którym zaprezentowano saldo bieżące zarejestrowanych i wyrejestrowanych stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1000 mieszkańców. Rok 2018 był jedynym rokiem ujemnym w ciągu badanego okresu – lata 2015-2020. W diagnozowanym Partnerstwie rok ten zakończony został nieznacznie na minusie – było to -4 organizacje na 1000 mieszkańców. W roku następnym, 2019, stosunek ten uległ zmianie i Partnerstwo osiągnęło przyrost w stosunku do wyrejestrowanych na poziomie 36 organizacji. Ponadto w latach 2019 i 2020 wskaźniki dla Partnerstwa przewyższają wskaźniki właściwe Polsce i województwu podlaskiemu, podczas gdy przed 2018 rokiem relacja była odwrotna.

Podsumowanie

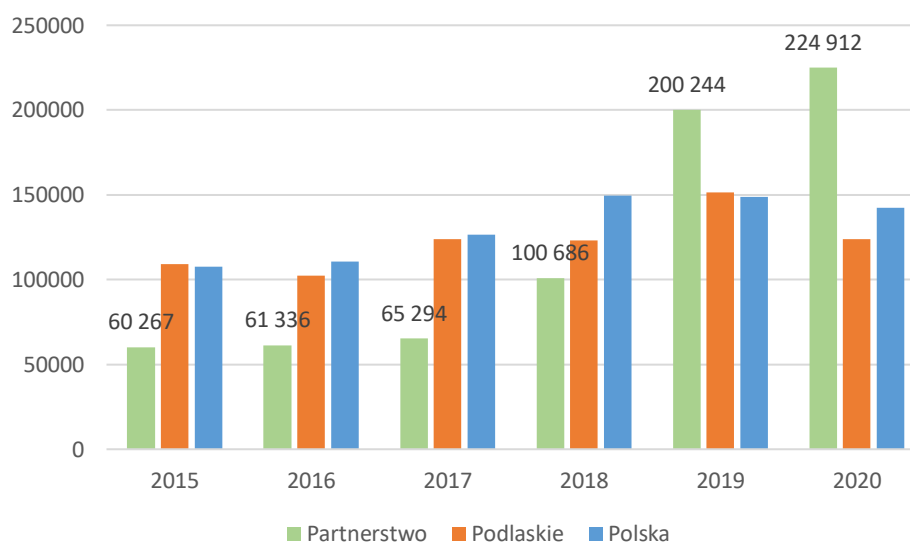
Podsumowując tematykę aktywności obywatelskiej na obszarze Partnerstwa zauważyć należy, że:

- Kwota dotacji do zadań publicznych wykonywanych przez organizacje pozarządowe wzrasta z roku na rok, a udział dotacji do zadań publicznych wykonywanych przez organizacje pozarządowe w wydatkach bieżących gmin, w badanym okresie, jest wyższy w Partnerstwie niż średnio w województwie podlaskim.
- Wskaźnik liczby organizacji społecznych w ujęciu per capita osiąga zbliżone wartości w przypadku Partnerstwa, województwa i Polski, przy czym saldo bieżące zarejestrowanych i wyrejestrowanych podmiotów tego typu w ostatnich latach jest wyższe dla Partnerstwa.

5.9. Kultura i tradycja

W ramach obszaru kultura i tradycja, analizie poddano wskaźniki dotyczące dostępności i jakości usług oraz infrastruktury oraz lokalnej gospodarki. Ponadto ponownie przyjrano się aktywności obywatelskiej mieszkańców, tym razem z perspektywy ich uczestnictwa w kulturze i tradycji. Opisane zostały także czynniki wpływające na ofertę usług powiązanych z kulturą, sportem i rekreacją oraz dane nawiązujące do podmiotów gospodarczych prowadzących działalność w sektorach kreatywnych.

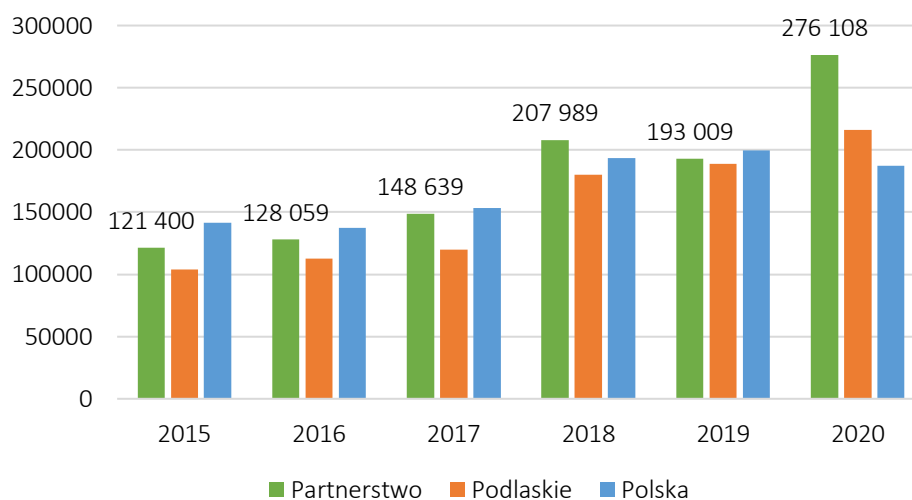
Wykres 74. Wydatki na kulturę fizyczną, sport i rekreację na 1000 mieszkańców (PLN).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

W 2020 roku, najlepszym w diagnozowanym okresie dla Partnerstwa, średnie wydatki na kulturę fizyczną, sport i rekreację na 1000 mieszkańców, dla wszystkich gmin wchodzących w jego skład, wyniosły ok. 224 912 zł na mieszkańca (Wykres nr 75). Rok wcześniej było to również dużo, bo ok. 200 244 zł na 1000 mieszkańców, co jest znaczącą różnicą do roku go poprzedzającego, kiedy to wydatki te wynosiły o połowę mniej. Stąd dane pokazują wyraźny trend wzrostowy w ponoszonych przez Partnerstwo wydatkach na kulturę fizyczną, sport i rekreację. Co ciekawe, w obu latach 2019 i 2020 wskaźniki dla Partnerstwa są wyższe niż dla Polski i województwa podlaskiego. Przede wszystkim warto wyróżnić 4 gminy, które przeznaczyły na kulturę fizyczną, sport i rekreację w tym czasie największe kwoty. Najwięcej przeznaczyła gmina miejska Siemiatycze, w 2020 r. – wydano łącznie ok. 20 758 076 zł, bez przeliczania na mieszkańca). Kolejnymi gminami z największymi wydatkami na kulturę fizyczną, sport i rekreację są: gmina miejska Hajnówka (w 2020 r. – ok. 6 379 218 zł), gmina miejska Bielsk Podlaski (w 2020 r. – ok. 3 241 924 zł) i Michałowo (w 2020 r. – ok. 2 365 206 zł).

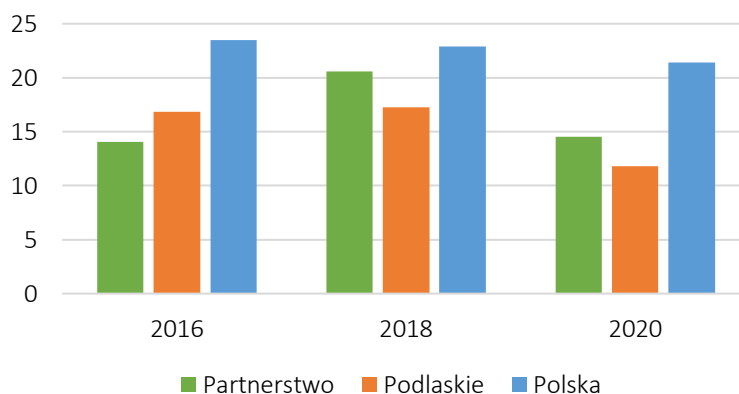
Wykres 75. Wydatki na kulturę i dziedzictwo narodowe na 1000 mieszkańców.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego, www.analazy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

Podobnie jest w przypadku wydatków na kulturę i dziedzictwo narodowe na 1000 mieszkańców – rok 2020 był korzystniejszy dla Partnerstwa, niż w przypadku rozpatrywania tychże wydatków na poziomie kraju czy województwa podlaskiego (Wykres nr 76). Porównując do roku 2015 wydatki te wzrosły w Partnerstwie ponad dwukrotnie: w 2015 r. było to ok. 121 400 zł na 1000 mieszkańców, a w 2020 r. – ok. 276 108 zł. Gdzie dla Polski i województwa podlaskiego wskaźniki te wyglądają następująco: w 2020 r. w pierwszym z wymienionych rejonów było to ok. 187 443 zł, a w drugim rejonie – ok. 216 253 zł na 1000 mieszkańców. Ponownie najwięcej wydatków poniosła gmina miejska Siemiatycze – było to ok. 5 693 226 zł ogółem w 2020 r. Pozostałymi wyróżniającymi się w tej kwestii gminami były: Drohiczyn (ok. 2 620 781 zł ogółem w 2020 r.), gmina miejska Hajnówka (ok. 2 103 509 zł w 2020 r.) i Mielnik (1 885 987 zł ogółem w 2020 r.).

Wykres 76. Liczba członków klubów sportowych na 1000 mieszkańców (dane co 2 lata).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego, www.analazy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

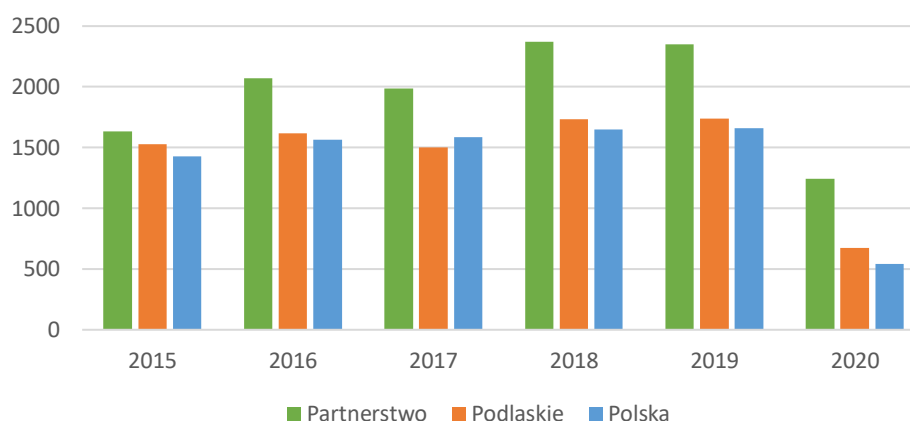

Podlaskie

Liczba członków klubów sportowych na 1000 mieszkańców w 2020 r. spadła (ok. 14,5) w diagnozowanym Partnerstwie w porównaniu do dwóch lat wcześniej, kiedy to osiągnęła liczbę ok. 20,6 członków na 1000 mieszkańców (Wykres nr 77). Wskaźnik ten zarówno w 2020 r., jak i 2018 r. był jednak wyższy niż w przypadku analizy obejmującej województwo podlaskie, ale mniejszy niż w przypadku całej Polski.

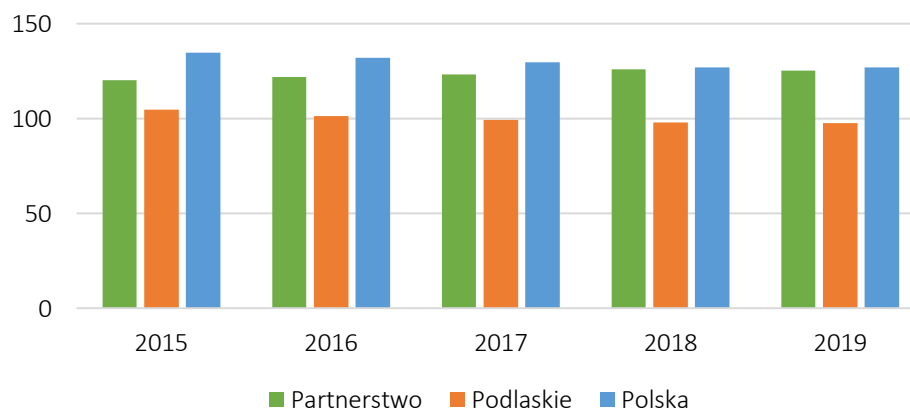
Wykres 77. Liczba osób odwiedzających filharmonie, muzea, wystawy, koncerty na 1000 mieszkańców.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

Liczba osób odwiedzających filharmonie, muzea, wystawy i koncerty na 1000 mieszkańców do czasu sprzed pandemii rosła bądź utrzymywała się na takim samym poziomie (Wykres nr 78). Dla Partnerstwa w latach 2018 i 2019 było to ponad 2350 osób na 1000 mieszkańców i była to liczba zdecydowanie wyższa niż w przypadku Polski i województwa podlaskiego. W 2019 r. najwyższe wartości wskaźnika zanotowano w gminie Czeremcha (13 467), a kolejno w mieście Siemiatycze i w gminie Mielnik (odpowiednio 6 722 i 6 211 osób).

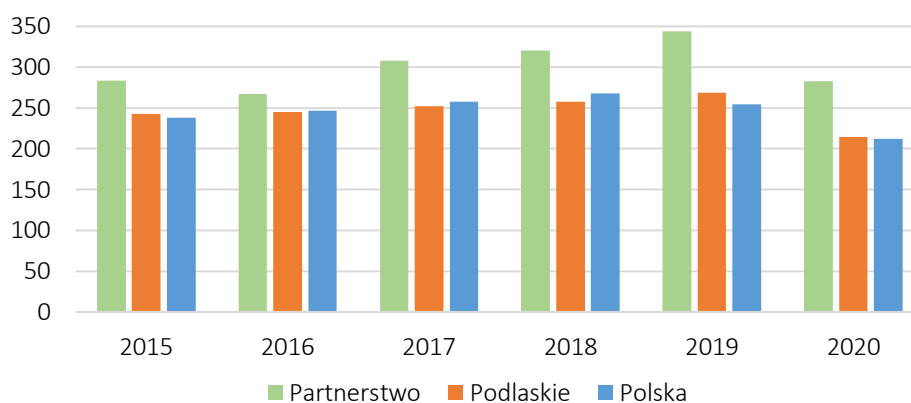
Wykres 78. Czytelnicy bibliotek na 1000 ludności.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

Natomiast w przypadku danych dotyczących czytelników bibliotek w przeliczeniu na 1000 osób ludności, gminy razem wchodzące w skład Partnerstwa osiągnęły bardzo zbliżony wynik do całej Polski (Wykres nr 79). W 2019 i 2018 roku było to ponad 125 osób na 1000, w 2015 r. – ok. 120. Dla województwa podlaskiego liczba ta jest mniejsza o ok. 25 osób rok do roku. Gminy mogące pochwalić się największym udziałem czytelników w ogóle czytelników liczonych dla Partnerstwa to: gmina miejska Siemiatycze (ok. 225 osób na 1000), gmina miejska Hajnówka (ok. 199), Kleszczele (ok. 187), Mielnik (ok. 142), gmina miejska Brańsk (ok. 140), Czeremcha (ok. 134), Dubicze Cerkiewne (ok. 133).

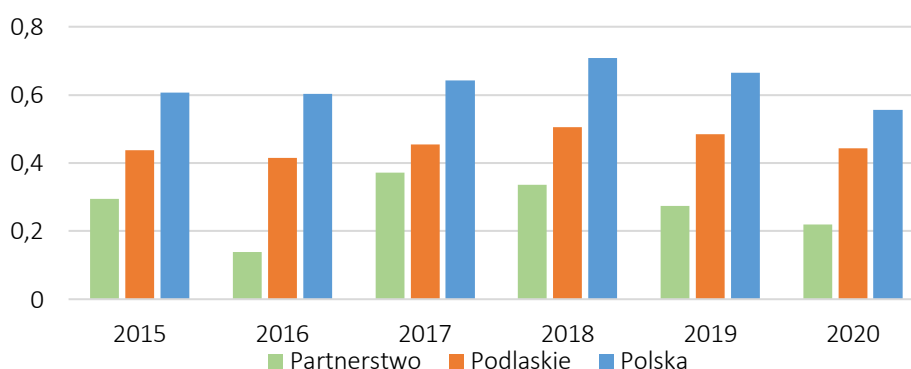
Wykres 79. Uczestnicy zajęć Centrów, Domów i Ośrodków Kultury na 10 000 mieszkańców.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

Także wskaźniki dotyczące uczestników zajęć Centrów, Domów i Ośrodków Kultury na 10 000 mieszkańców są korzystniejsze dla Partnerstwa niż dla Polski i województwa podlaskiego (Wykres nr 80). Przez ostatnie trzy lata była to liczba około 60-70 osób więcej uczestniczących w zajęciach kulturalnych z terenu Partnerstwa w porównaniu do całego kraju i województwa. I tak w 2018 r. dla Partnerstwa było to ok. 321 uczestników, w 2019 r. – ok. 344, w 2020 r. – ok. 283 na 10 000 mieszkańców. W 2019 roku w gminie Czeremcha osiągnięto wynik ok. 1162 uczestników, niewiele mniej, bo ok. 1084 uczęszczało na zajęcia w gminie Orla.

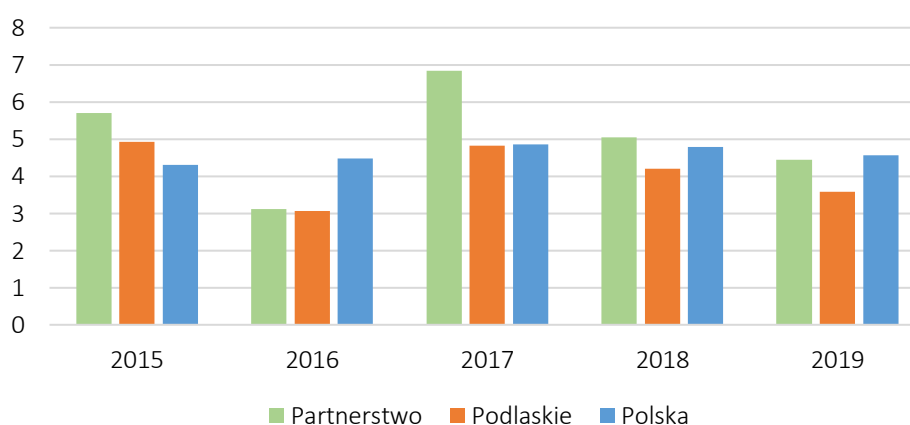
Wykres 81. Nowo zarejestrowane podmioty sektora kreatywnego na 1000 mieszkańców.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

Na terenie Partnerstwa nowo zarejestrowanych podmiotów sektora kreatywnego w przeliczeniu na 1000 mieszkańców, w porównaniu do tego samego wskaźnika dla Polski i województwa podlaskiego, jest ponad połowa mniej – w 2020 r. było to ok. 0,2 podmiotu na 1000 mieszkańców (Wykres nr 82). Od 2017 r. utrzymuje się natomiast trend spadkowy. Gminami, które osiągnęły najwyższy wskaźnik w tym właśnie roku były: gmina miejska Bielsk Podlaski – 11 podmiotów ogółem oraz gmina miejska Siemiatycze – 8 podmiotów sektora kreatywnego.

Wykres 80. Udział nowo zarejestrowanych podmiotów sektora kreatywnego w liczbie nowo zarejestrowanych podmiotów ogółem.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

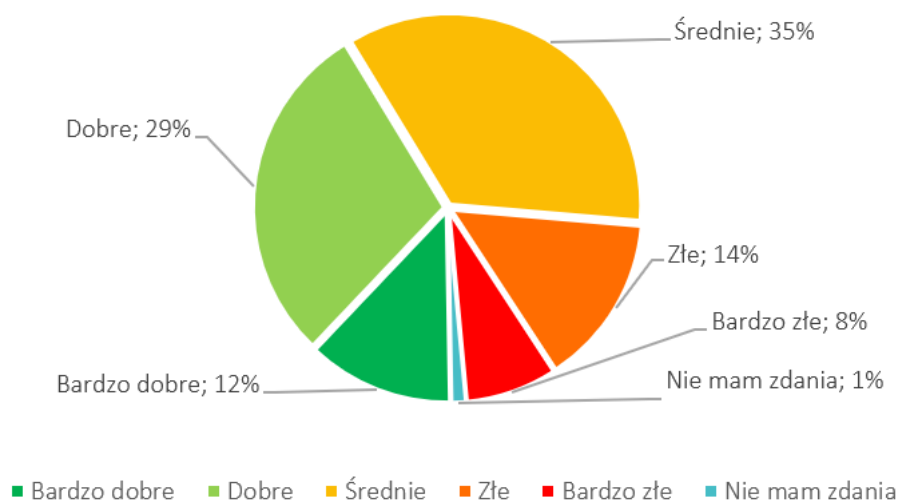
Udział nowo zarejestrowanych podmiotów sektora kreatywnego w liczbie nowo zarejestrowanych podmiotów ogółem na terenie Partnerstwa wyróżnił się w roku 2017, kiedy to osiągnięto wskaźnik ok. 6,8 takich podmiotów, gdzie dla Polski i województwa podlaskiego było to ok. 4,8. Co więcej, w większości analizowanych lat przewyższał on wartości wskaźnika dla Polski i województwa. W 2019 r. gminy Białowieża i Drohiczyń taki udział zanotowały największy i było to w 12,5 dla Białowieży oraz ok. 10,5 dla Drohiczyń.

5.9.1. Oferta i poziom wydarzeń kulturalnych na podstawie konsultacji społecznych

W ramach konsultacji społecznych mieszkańcy obszaru Partnerstwa oceniali ofertę wydarzeń kulturalnych w regionie. Za bardzo dobrą lub dobrą uznało ją 42% respondentów (odpowiednio 12 i 29% odpowiedzi), 35% oceniło wydarzenia kulturalne jako średnie, a 22% jako złe lub bardzo złe (odpowiednio 14 i 8%). Jeśli ocenę „średnie” uznać za raczej niezadowolającą, wówczas aż 57% mieszkańców jest nie do końca usatysfakcjonowanych z dostępnej oferty kulturalnej. Pociuszającym jest fakt mocnych 42% respondentów zadowolonych z dostępnej oferty i miejmy nadzieję, że aktywnie uczestniczą oni w organizowanych wydarzeniach. Idąc za opinią liderów Grupy Partnerstwa, aż 74% z nich uznaje ofertę kulturalną za dobrą lub bardzo dobrą (odpowiednio 12 i 5 wskazań z 23). Mniej więcej co piąty przedstawiciel gminy (22%, 5 wskazań) ocenił ofertę kulturalną jako średnią, a jedna odpowiedź była jednoznacznie krytyczna wobec oferty kulturalnej obszaru i/lub jej poziomu.

Wykres 81. Wyniki Konsultacji społecznych. Procentowy rozkład odpowiedzi dla pytania: Jak Pan/i ocenia jakość warunków życia w Gminie? Oferta i poziom wydarzeń kulturalnych (n=582).

Źródło: Opracowanie własne wyników konsultacji społecznych na obszarze gmin Partnerstwa.

Wysokie zaangażowanie mieszkańców z terenu Partnerstwa w sferę kultury i tradycji regionu potwierdzają dane pochodzące z różnych metod badawczych. Zarówno analiza ilościowa, jak i jakościowa wykazuje jej znaczenie w społecznościach lokalnych. Uczestnicy badań podkreślają liczne walory Partnerstwa, będącymi ich dziedzictwem materialnym i niematerialnym. Wskazują tym samym na różnorodne elementy infrastruktury kulturalnej, którymi są m.in.: synagogi, cerkwie, kościoły, sanktuaria oraz inne obiekty sakralne, nowoczesne Domy Kultury, ratusz, muzea, pałace, zamki, parki, dworki, dworce, wieże, dwujęzyczne tablice informacyjne, charakterystyczna architektura drewniana, zabytki archeologiczne czy wioski tematyczne, grodzisko, szlaki turystyczne, ścieżki rowerowe i punkty widokowe. Partnerstwo wyróżnia także szeroka oferta miejsc i działań kulturalnych i rozrywkowych, takich jak festyny rodzinne i tematyczne, odpusty parafialne, pikniki rodzinne, jarmarki czy targi i wioski tematyczne. Tabela nr 20 prezentuje wybraną ofertę kulturalną.

Tabela 20. Wybrana oferta kulturalna dla obszaru Partnerstwa.

Powiat/gmina	Oferta kulturalna
bielski	<ul style="list-style-type: none"> • Festyn „Orlańskie Spotkania” • Międzynarodowy festiwal folkloru „Podlaskie Spotkania” • Gala Disco Polo
hajnowski	<ul style="list-style-type: none"> • Międzynarodowy Festiwal „Hajnowskie Dni Muzyki Cerkiewnej” • Jarmark Żubra • Festiwal Kultury Ukraińskiej na Podlasiu • Ethno Festiwal Czeremcha Wielu Kultur i Narodów • Wioski tematyczne (np. Lipiny, Borysówka)
siemiatycki	<ul style="list-style-type: none"> • Siemiatycki Blues Festiwal • Międzynarodowe Targi Pogranicza • Dialogi muzyczne nad Bugiem
Gródek	<ul style="list-style-type: none"> • Siabrouskaja biesiada

Źródło: Opracowanie własne.

To co jednak współtworzy kulturowy koloryt obrazu Partnerstwa to cechy jemu właściwe, jak wielokulturowość, wielowyznaniowość i wciąż żywe regionalne obrzędy ludowe i tradycje wiejskie (np. korowaj). Przejawami bogatego folkloru są miejscowa gwara oraz aktywność lokalnych zespołów ludowych i folklorystycznych. Z kolei szeroki wachlarz produktów lokalnych i regionalnych (takich jak sękacz, hajnowski marcinek, zaguby czy mrowisko) odzwierciedla wieloletnie tradycje kulinarne. Prężnie działające na terenie Partnerstwa drużyny harcerskie, koła gospodyń wiejskich, jednostki ochotniczej straży pożarnej (także młodzieżowe) oraz kluby seniora aktywnie angażują się w życie kulturalne lokalnych społeczności.

Diagnoza obszaru kultury i tradycji dla Partnerstwa wskazuje na jego duży potencjał rozwojowy w tym kontekście. Dotychczasowa oferta kulturalna, a także ponoszone przez Partnerstwo wydatki w tym celu, skutkowały wysokimi wskaźnikami uczestnictwa mieszkańców w życiu i tradycji kulturalnej rejonu partnerskiego. Przede wszystkim okres pandemii COVID-19 nie tylko nie przyhamował aktywności mieszkańców, ale nawet w niektórych przypadkach wzmocnił ją. Są to dane zdecydowanie korzystne dla Partnerstwa, które na tle całego kraju i województwa pozytywnie się wyróżnia. Potrzeba angażowania się mieszkańców wydaje się dostrzeżona przez organizacje i skutecznie wykorzystywana. Prawdopodobnie, dalsze badania nad rolą kultury i tradycji w społecznościach lokalnych pozwoliłyby na głębsze zrozumienie potrzeb i oczekiwań mieszkańców, rozpoznanie braków, a także na podjęcie właściwych działań służących podtrzymaniu kapitału kulturowego i jego stymulowaniu. Charakterystyczne dla diagnozowanego Partnerstwa jest łączenie tradycji z nowoczesnością. Wydaje się, że dalsza eksploracja zdolności zarówno organizacyjnych, jak i społecznych do budowania oferty wspartej na historii, tradycji i folklorze (z uwspółcześnionym przekazem i praktyką kulturową), pomogłaby zrównoważyć rozwój oferty dla mieszkańców. Umiejętność łączenia perspektyw, jakimi są przeszłość, teraźniejszość i przyszłość, mogłaby stać się silną stroną partnerstwa, a z czasem jej dobrą praktyką.

Podlaskie

Podsumowanie

Podsumowując tematykę kultury i tradycji dla obszaru Partnerstwa należy zwrócić uwagę, że:

- średnie wydatki na kulturę fizyczną, sport i rekreację w ujęciu per capita wykazują wyraźny trend wzrostowy, a w ostatnich latach wartości wskaźników dla Partnerstwa są wyższe niż dla Polski i województwa podlaskiego. Podobna zależność dotyczy wydatków na kulturę i dziedzictwo narodowe.
- Partnerstwo odnotowuje korzystną na tle kraju i województwa sytuację pod względem odsetka mieszkańców odwiedzających filharmonie, muzea, wystawy i koncerty, jak również uczestników zajęć ośrodków kultury. Podobnie do reszty Polski kształtują się wartości wskaźnika czytelników bibliotek, niższy jest natomiast poziom aktywności w zakresie przynależności do klubów sportowych. Ogólnie jednak wysokie wartości wskaźników pokazują, że mieszkańcy obszaru Partnerstwa stosunkowo licznie uczestniczą w lokalnym życiu kulturalnym, a samorządy chętnie przeznaczają środki na cele z nim związane.

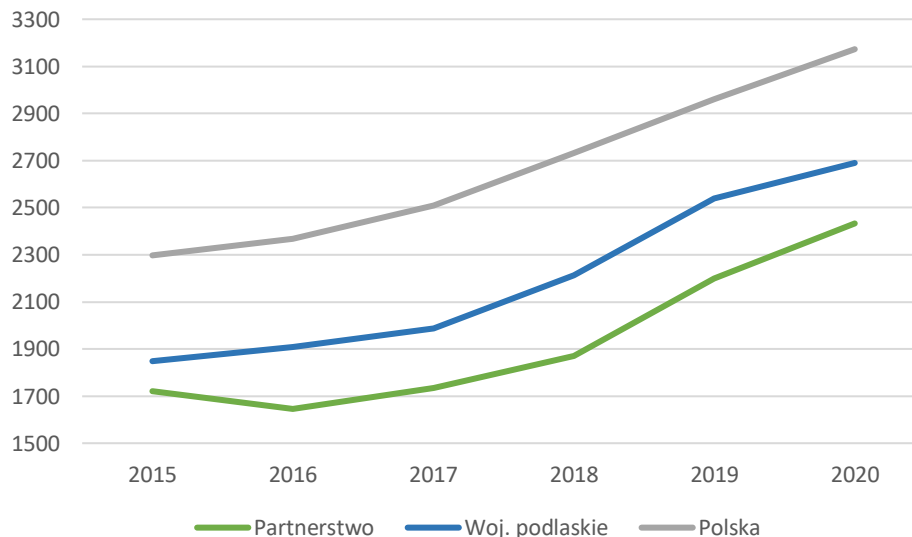
6. Sfera gospodarcza

6.1. Sytuacja materialna mieszkańców

Jedną z miar, która niesie ze sobą informacje na temat dochodów mieszkańców jest poziom dochodów własnych gminy per capita. Zaznaczyć należy, że jedynie w niewielkim stopniu uwzględnia ona dochody z rolnictwa, jednak na poziomie gminnym stanowi najlepsze przybliżenie sytuacji materialnej ludności.

Poziom dochodów własnych gmin Partnerstwa w przeliczeniu na 1 mieszkańca jest dość zróżnicowany. W 2020 r. najniższe wartości odnotowano w gminach Grodzisk (1374,64 zł) i Dziadkowice (1474,59 zł). Najbogatszą gminą Partnerstwa, zdecydowanie wyprzedzającą pozostałe JST, jest Mielnik, który w 2020 r. osiągnął dochody własne per capita na poziomie 7334,01 zł. Na kolejnych miejscach plasują się gminy Orla i Białowieża z wartościami wynoszącymi odpowiednio 4461,18 zł i 4226,43 zł. Jednak średnio, z wartością wskaźnika na poziomie 2433,05 zł, Partnerstwo Południowo-Wschodniego Podlasia w 2020 r. osiągnęło dochody niższe niż zarówno województwo podlaskie (2689,92 zł), jak i Polska (3172,87 zł). Poziom dochodów własnych gmin Partnerstwa w relacji do wartości wskaźnika dla województwa i kraju w latach 2015-2020 przedstawia Wykres 107, wskazując na stabilność opisanych powyżej zależności na przestrzeni czasu.

Wykres 82. Dochody własne gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca.

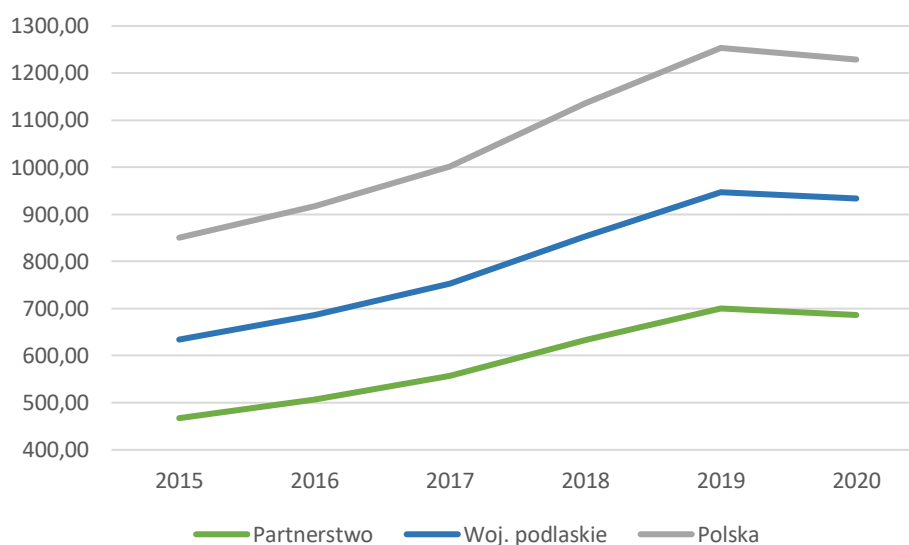

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL, [\[dostęp: 27.11.2021\]](#).

Kolejną miarą, wartą poddania analizie w omawianym kontekście, są wpływy JST z tytułu udziału we wpływach budżetu państwa z podatku PIT w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Podobnie, jak w przypadku dochodów własnych ogółem, wartość tego wskaźnika dla gmin Partnerstwa jest niższa niż średnia wojewódzka i krajowa – w 2020 r. wyniosła 686,24 zł, co stanowiło odpowiednio 73,5% średniej wojewódzkiej i zaledwie 55,8% średniej Polski. Spośród gmin obszaru Partnerstwa największe wpływy odnotowały miasta Brańsk (1 113,91 zł) i Bielsk Podlaski (1 004,09 zł), najmniejsze zaś gminy wiejskie

Perlejewo (253,62 zł) i Brańsk (296,54 zł). Dodatkowo warto zaznaczyć, że miasto Brańsk na przestrzeni lat 2010-2020 odznaczało się również największą dynamiką wzrostu wskaźnika, podczas gdy najwolniej wpływy per capita rosły w gminach Dubicze Cerkiewne i Białowieża. W roku 2020 nastąpiło odwrócenie tendencji wzrostowej i zarówno na poziomie Partnerstwa, jaki i województwa oraz całego kraju nastąpił spadek wpływów względem roku poprzedniego.

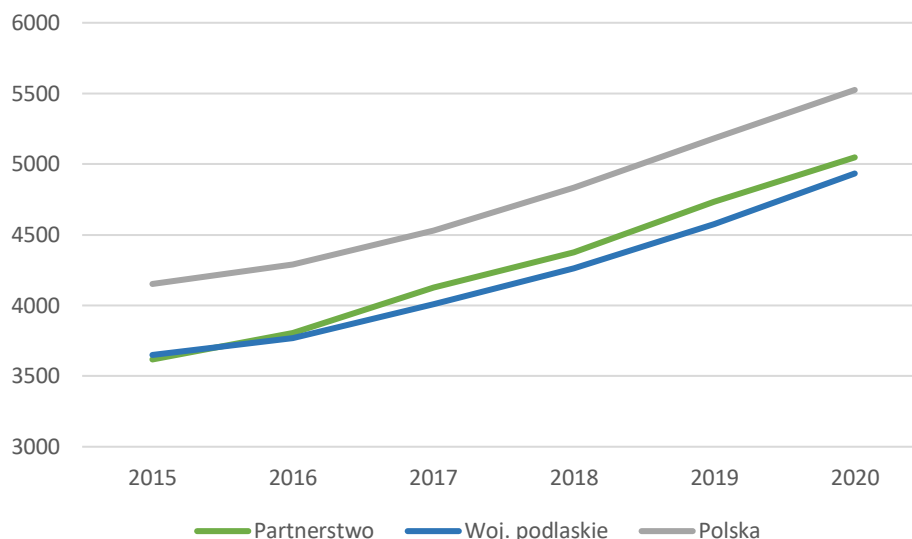
Wykres 83. Wpływy JST z tytułu udziału we wpływach budżetu państwa z PIT w przeliczeniu na 1 mieszkańca.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL [dostęp: 27.11.2021].

Ogólnie jednak rosnące wpływy JST z tytułu udziału we wpływach budżetu państwa z PIT wskazują na rosnące dochody ludności. Na podstawie danych powiatowych, przyjmując dla gmin Gródek i Michałowo wartości średnie dla powiatu białostockiego, wyliczono przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto mieszkańców obszaru Partnerstwa. W 2020 r. wynosiło ono 5 047,41 zł, co przewyższało średnią wartość dla województwa podlaskiego i stanowiło 91,4% średniej krajowej. Na przestrzeni lat 2015-2020 można zaobserwować nieznaczne zmniejszenie dystansu dzielącego Partnerstwo od Polski pod względem przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia.

Wykres 86. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL [dostęp: 27.11.2021].

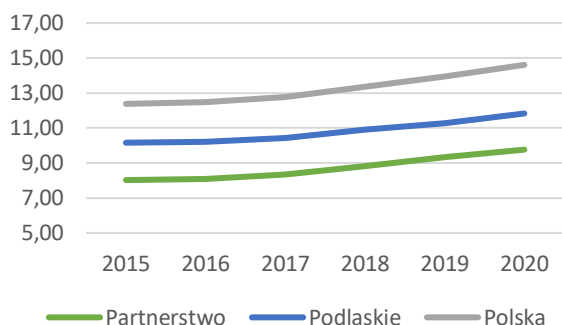
6.2. Przedsiębiorczość

Słabą stroną Partnerstwa jest relatywnie niska liczba podmiotów zarejestrowanych w REGON w stosunku do populacji, jak również liczba osób prowadzących działalność gospodarczą na tle osób w wieku produkcyjnym. Liczby te, plasując się poniżej średnich wartości w regionie czy kraju, wpływają niekorzystnie na potencjał rozwoju gospodarczego obszaru i jego konkurencyjność.

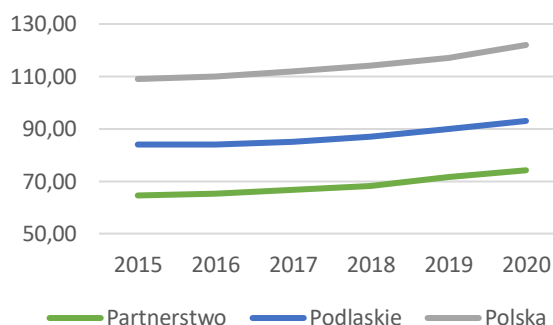
W 2020 r. na terenie Partnerstwa funkcjonowało łącznie 11,19 tys. podmiotów gospodarczych, co daje 74,17 podmiotów na każdy tysiąc mieszkańców. Wartość ta stanowi w przybliżeniu 80% średniej wojewódzkiej (93) i zaledwie 60% średniej ogólnopolskiej (122). Pozytywny natomiast jest trend wzrostowy wskaźnika mierzonego na przestrzeni lat 2015-2020. Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na 1000 ludności nie tylko rosła z roku na rok, ale również przez zdecydowaną większość analizowanego okresu rosła minimalnie szybciej niż w przypadku województwa, zmniejszając tym samym dystans dzielący Partnerstwo od reszty regionu. Analogiczna zależność obserwowana jest dla wskaźnika określającego liczbę osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w przeliczeniu na 100 osób w wieku produkcyjnym. Pomimo niższych wartości odnotowanych w przypadku Partnerstwa (ok. 80% średniej wojewódzkiej i 65% średniej krajowej), na przestrzeni ostatnich lat widać wyraźny trend wzrostowy i minimalnie większą dynamikę wskaźnika niż w regionie.

Wykres 84. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym.

Wykres 85. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 1000 ludności.

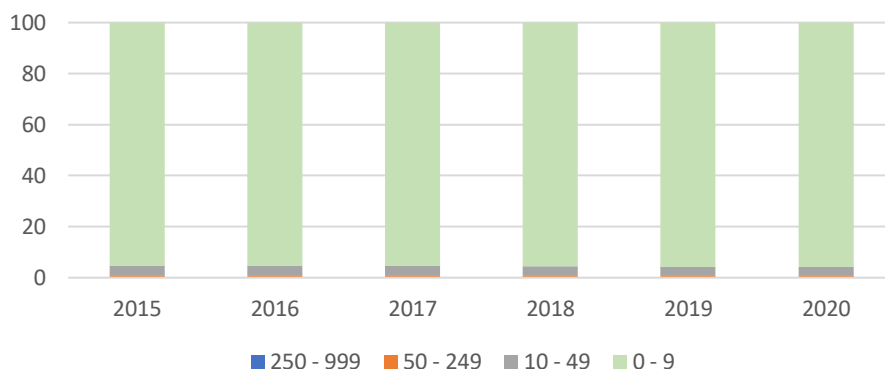
Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL [dostęp: 27.11.2021].

Między gminami Partnerstwa widać naturalne zróżnicowanie poziomu aktywności gospodarczej. Największa liczba podmiotów gospodarczych per capita w latach 2015-2020 występowała w gminie Białowieża (108 podmiotów na tysiąc ludności w 2020 r.), a następnie kolejno w miastach Bielsk Podlaski, Siemiatycze i Brańsk oraz gminach wiejskich Dubicze Cerkiewne i Hajnówka. Powyższe uporządkowanie gmin pozostaje bez zmian w przypadku liczby osób prowadzących działalność na 100 osób w wieku produkcyjnym (Białowieża w 2020 r. uzyskała pozycję lidera z wartością 13,8). Najniższy poziom aktywności gospodarczej odnotowano natomiast w gminie Grodzisk (gdzie na 1000 ludności funkcjonowały 42 podmioty gospodarcze, a działalność – w przeliczeniu na 100 osób w wieku produkcyjnym – prowadziło mniej niż 6 osób), a także w gminach Wyszki i Czeremcha.

Zdecydowana większość firm działających na terenie Partnerstwa (99,9%) należy do sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Wśród nich przeważają mikro firmy zatrudniające do 9 osób – w latach 2015-2020 stanowiły aż ok. 95-96% wszystkich podmiotów gospodarczych obszaru. Struktura przedsiębiorstw Partnerstwa według klas wielkości nie odbiega znacząco od tej obserwowanej na poziomie wojewódzkim czy krajowym.

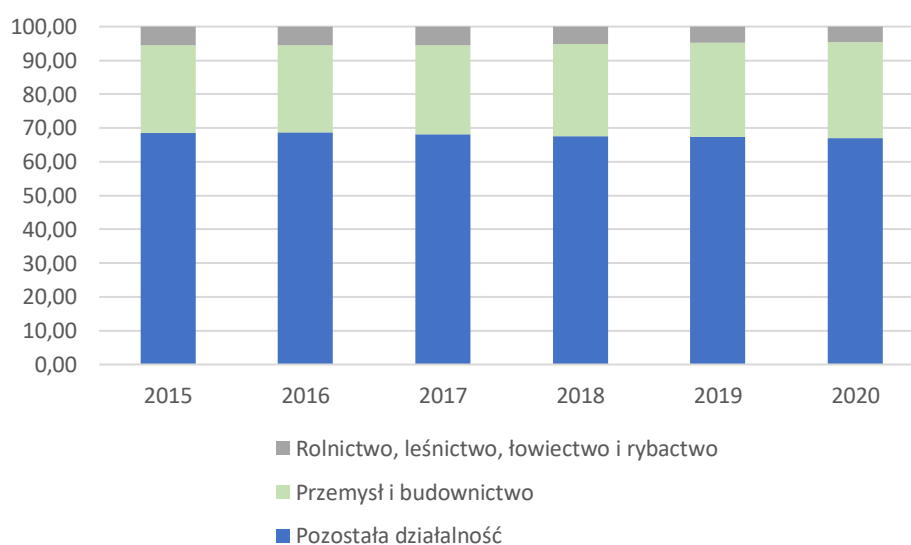
Wykres 86. Struktura podmiotów gospodarczych funkcjonujących na obszarze Partnerstwa według wielkości zatrudnienia.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL [dostęp: 27.11.2021].

Z kolei struktura podmiotów gospodarczych z obszaru Partnerstwa pod względem grup rodzajów prowadzonej działalności pokazuje, że w roku 2020 firmy z branży przemysłowej i budowlanej stanowiły 28,4% wszystkich podmiotów, a ich odsetek od roku 2016 w niewielkim tempie rósł. Najwięcej przedsiębiorstw tego typu zlokalizowanych było w miastach Bielsk Podlaski, Hajnówka i Siemiatycze oraz w gminach wiejskich do nich przyległych – Bielsk Podlaski i Siemiatycze. W 2020 r. przedsiębiorstwa aktywne w obszarze rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa stanowiły 4,6% ogółu, podczas gdy – jak pokazuje Wykres nr 90 – zdecydowanie przeważały podmioty gospodarcze prowadzące działalność inną niż powyżej wymienione (67%).

Wykres 87. Struktura przedsiębiorstw funkcjonujących na terenie Partnerstwa według grup rodzajów działalności.

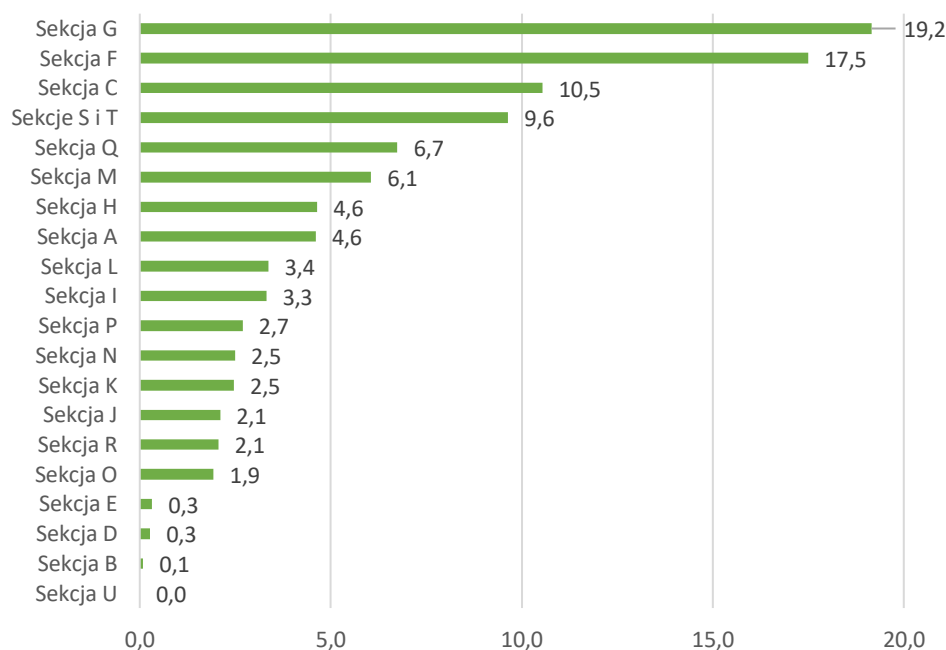

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Strukturę przedsiębiorstw według sekcji PKD – zobrazowano na Wykresie nr 91, co pozwala na szczegółową analizę przedmiotu działalności firm funkcjonujących na obszarze Partnerstwa. Widoczna jest dominacja podmiotów gospodarczych w sekcji G – handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle, które w 2020 r. stanowiły 19,2% ogółu firm. Niewiele mniej przedsiębiorstw zakwalifikowanych zostało do sekcji F – budownictwo (17,5%). Ich odsetek na obszarze Partnerstwa przewyższa analogiczną wartość dla województwa podlaskiego (15,4%) oraz kraju (13,4%). Podobnie odnotowano większy udział podmiotów z trzeciej najliczniejszej w Partnerstwie sekcji – sekcji C, przetwórstwo przemysłowe (10,5% w porównaniu z 7,7% w województwie i 8,3% w Polsce). Również sekcja A – rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (4,6%) była dwukrotnie częściej reprezentowana, niż w przypadku regionu i aż trzykrotnie częściej, niż w przypadku kraju. Z kolei podmioty prowadzące działalność profesjonalną, naukową i techniczną (sekcja M) stanowiły na terenie Partnerstwa mniejszą część (6,1%), niż miało to miejsce w województwie podlaskim (9%) i w Polsce (10,6%).

Wykres 91. Struktura przedsiębiorstw funkcjonujących na terenie Partnerstwa według sekcji PKD w 2020 r.³⁴

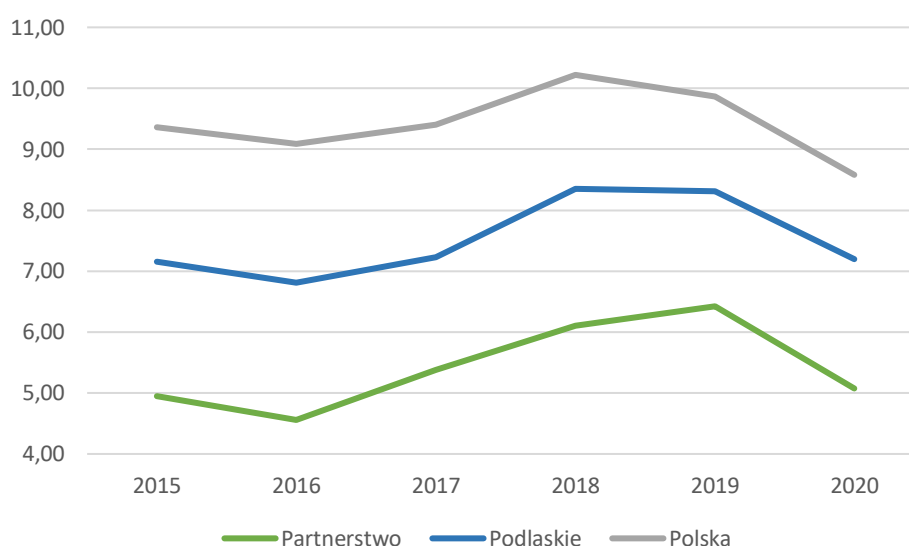

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL [dostęp: 27.11.2021].

³⁴ Sekcja A - rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo, Sekcja B - górnictwo i wydobywanie, Sekcja C - przetwórstwo przemysłowe, Sekcja D - wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych, Sekcja E - dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją, Sekcja F - budownictwo, Sekcja G - handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle; Sekcja H - transport i gospodarka magazynowa; Sekcja I - działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, Sekcja J - informacja i komunikacja, Sekcja K - działalność finansowa i ubezpieczeniowa, Sekcja L - działalność związana z obsługą rynku nieruchomości, Sekcja M - działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, Sekcja N - działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca, Sekcja O - administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne, Sekcja P - edukacja, Sekcja Q - opieka zdrowotna i pomoc społeczna, Sekcja R - działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją, Sekcja S - pozostała działalność usługowa, Sekcja T - gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby, Sekcja U - organizacje i zespoły eksterytorialne.

Analiza obszaru Partnerstwa pod kątem przedsiębiorczości w wymiarze aktywnym, czyli definiowanym liczbą podmiotów gospodarczych nowo rejestrowanych w rejestrze REGON, nie dostarcza optymistycznych wniosków. W 2020 r. w Partnerstwie odnotowano 5,08 nowych podmiotów na 1000 mieszkańców, co stanowiło ok. 70% wartości wojewódzkiej i niecałe 60% wartości ogólnopolskiej. W latach 2016-2019 wyraźny był trend wzrostowy charakteryzujący się relatywnie dużą dynamiką, dzięki czemu Partnerstwo pod względem nowo rejestrowanych podmiotów zbliżało się do wartości średnich dla regionu i kraju. W roku 2020, naznaczonym przez pandemię COVID-19, wartości wskaźnika istotnie spadły w porównaniu z rokiem poprzednim – dotyczyło to nie tylko Partnerstwa, ale także reszty województwa i kraju. Co istotne, spadek ten był zdecydowanie największy dla gmin z obszaru Partnerstwa i wynosił blisko 21% (podczas gdy dla województwa i kraju ok. 13%), co wpłynęło na pogorszenie pozycji Partnerstwa względem kilku ostatnich lat.

Wykres 92. Podmioty nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 1000 ludności.

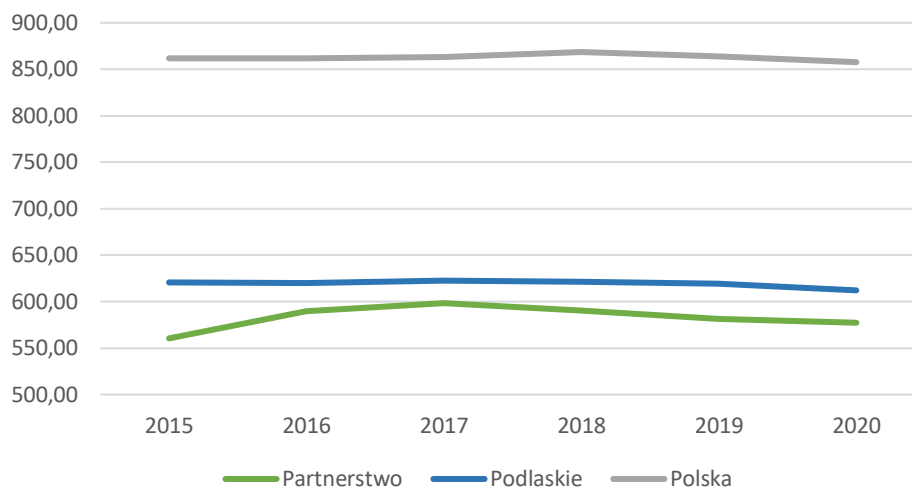

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL [dostęp: 27.11.2021].

Podobnie jak w przypadku przedsiębiorczości w wymiarze biernym, w analizowanym aspekcie zaobserwować można dość znaczne zróżnicowanie między gminami Partnerstwa. W 2020 r. najwięcej podmiotów w przeliczeniu na 1000 ludności zarejestrowano w gminach Gródek i Narew (odpowiednio 7,43 i 6,43), najmniej zaś w gminach Czeremcha i Mielnik (odpowiednio 1,95 i 2,17).

Omawiając zagadnienie przedsiębiorczości warto przyrzeć się instytucjom otoczenia biznesu, oferującym przedsiębiorcom wsparcie przy rozwijaniu ich działalności. Instytucje te są szczególnie potrzebne w mikro, małych i średnich firmach, które dominują gospodarczy krajobraz Partnerstwa. W 2020 r. na 1000 podmiotów gospodarki narodowej na terenie Partnerstwa funkcjonowało 57,7 instytucji otoczenia biznesu. Jest to wartość zbliżona do średniej wojewódzkiej (61,2) i istotnie niższa od średniej krajowej (85,8). Ponadto, na przestrzeni lat 2015-2020 nie widać wyraźnego trendu wzrostowego. Wskaźnik dla Partnerstwa osiągnął szczytową wartość w 2017 r. i od tego czasu maleje.

Wykres 93. Instytucje otoczenia biznesu na 10 tys. podmiotów gospodarki narodowej.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL [dostęp: 27.11.2021].

6.3. Atrakcyjność inwestycyjna i kapitał zagraniczny

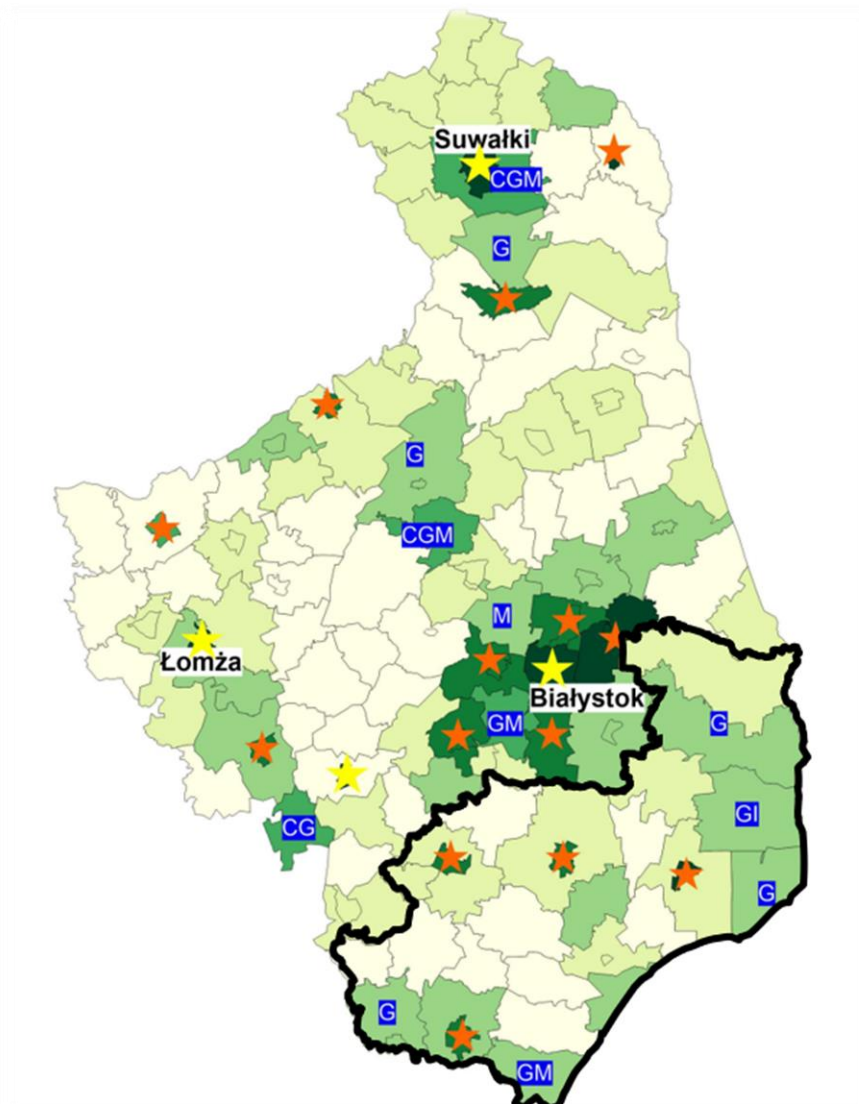
Na atrakcyjność inwestycyjną danego obszaru składa się wiele elementów, które z punktu widzenia inwestora są kluczowe dla prowadzenia działalności gospodarczej. Na podstawie raportu „Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2017” można wyróżnić:

- sytuację na rynku pracy (nadwyżki/niedobory siły roboczej wpływające pośrednio na koszty zatrudnienia),
- stan infrastruktury technicznej (a co za tym idzie możliwość przygotowania terenu inwestycyjnego pod kątem podstawowych elementów technicznych, w tym instalacji przemysłowych),
- stan infrastruktury społecznej (budynki i urzędnicy decydujące o jakości życia mieszkańców i możliwości rozwoju kapitału ludzkiego),
- sytuację rynkową (chłonność rynku, tj. liczbę potencjalnych klientów i ich zamożność) oraz
- uwarunkowania przyrodnicze (w kontekście atrakcyjności lokalizacji usług turystycznych i pochodnych).³⁵

Łączna ocena powyższych elementów pozwoliła autorom raportu na stworzenie syntetycznej miary atrakcyjności inwestycyjnej jednostek samorządu terytorialnego. Na jej podstawie wyodrębniono 6 klas (A-F), gdzie klasa A oznacza najwyższą atrakcyjność inwestycyjną, klasa F zaś najniższą. Na Rycinie 25 przedstawiono zróżnicowanie przestrzenne gmin województwa podlaskiego według powyższej klasyfikacji.

³⁵ Godlewska-Majkowska H.: Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2017, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2017:10, www.paih.gov.pl/publikacje/wojewodztwa, [dostęp: 27.11.2021].

Rycina 25. Potencjalna atrakcyjność inwestycyjna gmin województwa podlaskiego z uwzględnieniem najbardziej atrakcyjnych sekcji.

POTENCJALNA ATRAKCYJNOŚĆ INWESTYCYJNA GMIN dla gospodarki narodowej w 2016

- A
- B
- C
- D
- E
- F

★ Najwyższa ocena dla wszystkich sekcji wg PKD C, G, I, M

★ Oceny ponadprzeciętne dla wszystkich sekcji wg PKD C, G, I, M

Oceny ponadprzeciętne dla poszczególnych sekcji wg PKD C, G, I, M

- C Przemysł przetwórczy
- G Handel i naprawy
- I Zakwaterowanie i gastronomia
- M Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna

Źródło: Atrakcyjność inwestycyjna regionów. Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2016: 13, www.paih.gov.pl/publikacje/województwa, [dostęp: 27.11.2021].

Wszystkie gminy miejskie obszaru Partnerstwa, tj. Siemiatycze, Brańsk, Bielsk Podlaski i Hajnówka, wyróżnione zostały pomarańczową gwiazdą. Oznacza to, iż uzyskały ponadprzeciętną ocenę w każdym z analizowanych obszarów gospodarki narodowej (obejmujących przemysł, handel, usługi turystyczne i usługi profesjonalne), cechując się relatywnie wysokim potencjałem przyciągania inwestorów działających w wymienionych sekcjach.

Wśród pozostałych JST najbardziej atrakcyjne dla potencjalnych przedsiębiorców są gminy zlokalizowane w południowej części Partnerstwa (Drohiczyn, Siemiatycze i Mielnik), w części wschodniej (Białowieża, Narewka, Michałowo i Czeremcha) oraz gmina Orla. Większość z nich otrzymała ponadprzeciętną ocenę w sekcji G – handel i naprawy (poza gminami Siemiatycze, Czeremcha i Orla). Dodatkowo, gmina Mielnik wyróżniona została jako wyjątkowo atrakcyjna dla inwestorów prowadzących działalność profesjonalną, naukową i techniczną, zaś gmina Narewka – w obszarze zakwaterowania i gastronomii.

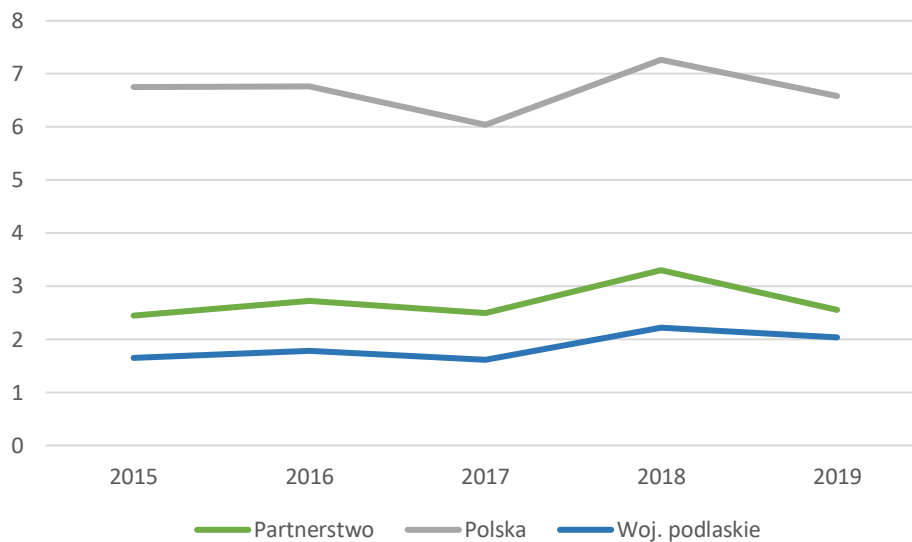
Ogólnie na tle województwa obszar Partnerstwa wypada dość dobrze w analizowanym aspekcie, na co wskazuje relatywnie duże natężenie gmin przypisanych do klasy D i niewielkie natężenie gmin klasy F. Jedynie powiat białostocki cechuje się wyższym poziomem atrakcyjności inwestycyjnej. Jednocześnie należy mieć na uwadze, że województwo podlaskie należy do grup regionów posiadających najniższą atrakcyjność inwestycyjną w kraju (klasa E), na co wpływają przede wszystkim niedostateczne zasoby siły roboczej, relatywnie wysokie koszty pracy oraz niska dostępność transportowa.

Niska atrakcyjność inwestycyjna regionu na tle kraju znajduje odzwierciedlenie w relatywnie niewielkiej aktywności kapitału zagranicznego. Podczas gdy, w 2019 r. w województwie podlaskim na 10 tys. mieszkańców przypadały ok. 2 podmioty z kapitałem zagranicznym, analogiczna wartość dla kraju wynosiła 6,6. Partnerstwo, choć osiągnęło wartość wskaźnika³⁶ wyższą niż województwo (2,6), wciąż utrzymywało duży dystans względem Polski. Analizując dane na przestrzeni lat 2015-2019 trudno wskazać wyraźny trend wzrostowy, który pozwoliłby na zmniejszenie tego dystansu.

---

³⁶ Wartość wskaźnika wyliczona została w oparciu o dane powiatowe z zastosowaniem wag uwzględniających populację poszczególnych gmin partnerstwa. Dla gmin Gródek i Michałowo przyjęto średnie wartości dla powiatu białostockiego.

Wykres 88. Liczba podmiotów z kapitałem zagranicznym na 10 tys. mieszkańców.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL [dostęp: 27.11.2021].

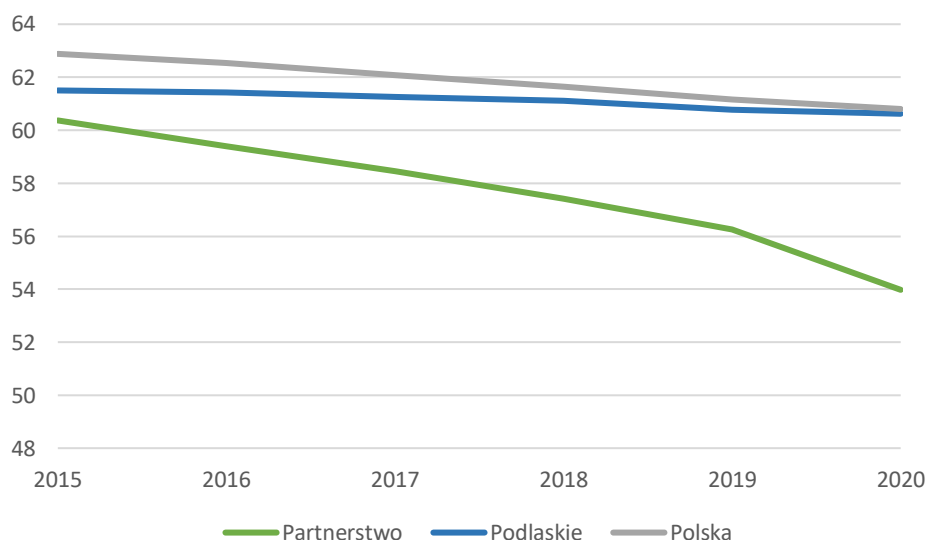
6.4. Rynek pracy

Poniżej zaprezentowano analizy danych statystycznych dla rynku pracy, w tym poziom bezrobocia, ujmując dane statystyczne dla całego obszaru Partnerstwa na tle województwa i kraju.

6.4.1. Struktura rynku pracy

Na terenie Partnerstwa odsetek ludności w wieku produkcyjnym jest niższy niż w całym województwie podlaskim, także w kraju. Ponadto, na przestrzeni lat 2015-2016 widać wyraźny trend spadkowy o większej dynamice niż w regionie i Polsce, co powoduje dalsze pogłębianie dystansu na niekorzyść obszaru Partnerstwa. Szczególnie duży spadek udziału ludności w wieku produkcyjnym względem roku poprzedniego odnotowano w 2020 r. Najniższa wartość wskaźnika od 2015 roku występuje na terenie gminy Orla (średni 46,99 na przestrzeni ostatnich 6 lat).

Wykres 89. Odsetek ludności (%) w wieku produkcyjnym wśród ludności ogółem.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl, [dostęp: 27.11.2021].

Tabela 21. Odsetek ludności w wieku produkcyjnym wśród ludności ogółem.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Polska	62,88	62,53	62,08	61,64	61,17	60,8
Partnerstwo	60,37	59,40	58,45	57,41	56,26	53,98
Podlaskie	61,5	61,42	61,25	61,1	60,78	60,62

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl, [dostęp: 27.11.2021].

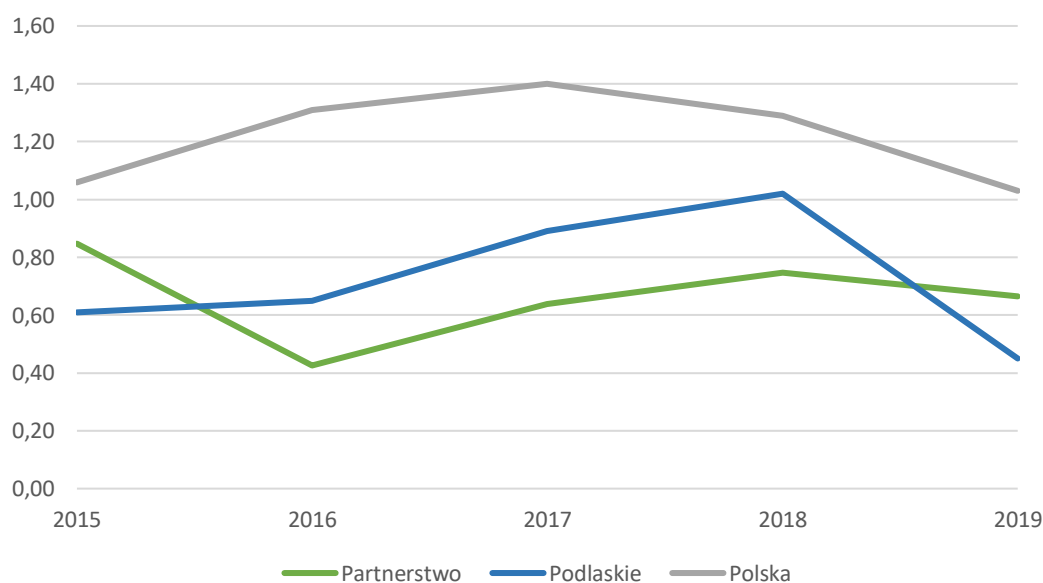
Liczba ofert pracy na 1000 mieszkańców terenie Partnerstwa pozostawała niższa przez 3 z pięciu analizowanych lat niż liczba ofert dla województwa. Na koniec 2019 roku liczba ta osiągnęła wyższy poziom niż w województwie – 0,66 obszar Partnerstwa, zaś województwo 0,45.

Tabela 22. Oferty pracy (stan na koniec roku) na 1000 mieszkańców powiatu.

	2015	2016	2017	2018	2019
Partnerstwo	0,85	0,43	0,64	0,75	0,66
Podlaskie	0,61	0,65	0,89	1,02	0,45
Polska	1,06	1,31	1,4	1,29	1,03

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego www.analizy.monitorrozwoju.pl, [dostęp: 27.11.2021].

Wykres 90. Oferty pracy (stan na koniec roku) na 1000 mieszkańców powiatu.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp 27.11.2021].

Liczba ofert pracy per capita wciąż pozostaje niższa niż w kraju, choć znacząco przybliżyła się do ogólnopolskiego poziomu w porównaniu do lat 2016-2018.

Podlaskie

6.4.2. Deficyty siły roboczej

Na poziomie województwa dostrzegalna jest równowaga pomiędzy potrzebami kadrowymi pracodawców a podażą pracowników. Widoczna jest jednak tendencja wzrostowa zawodów deficytowych.^{37,38} Niewykorzystaną grupą w tym zakresie zdają się być osoby bierne zawodowo. Odpowiedzią pracodawców jest sięganie po pracowników z zagranicy. Zgodnie z przewidywaniami liczba zawodów deficytowych na poziomie wojewódzkim będzie się zwiększać.³⁹

W prognozach na 2022 rok dot. deficytowych zawodów, dla obszaru Partnerstwa 66 zawodów jest uznane za deficytowe.⁴⁰ Zauważalne są znaczne braki w głównie w zawodach związanych z budownictwem, mechaniką samochodową, ale też z usługami (kucharze, opiekunki, fryzjerzy), jak również w edukacji (nauczyciele, logopedzi). Wśród zawodów deficytowych najwięcej jednak pojawia się zawodów wyspecjalizowanych takich jak ślusarze, spawacze (przewidywane braki w powiecie bielskim i hajnowskim)⁴¹.

Również podczas warsztatów z przedstawicielami samorządów Partnerstwa wskazywane były zawody, pożądane, trudne do pozyskania na rynku, np. urzędnicy o odpowiednich kwalifikacjach.

6.4.3. Liczba osób bezrobotnych

Bezrobotni ogółem

Na podstawie ostatnich sześciu lat (od 2015 roku) dostrzegalna jest tendencja zmniejszania się udziału zarejestrowanych bezrobotnych na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym; trend nieznacznie odwrócił się w 2020 roku w obliczu wybuchu pandemii COVID-19 (Wykres nr 98). Jednocześnie na obszarze Partnerstwa odnotowano mniejszy wzrost odsetka zarejestrowanych bezrobotnych niż średnio w kraju. Wartości wskaźnika dla Partnerstwa są nieznacznie niższe niż dla województwa i Polski przez cały analizowany okres. Te zdawać by się mogło optymistyczne wyniki mogą mieć podstawy w tzw. bezrobociu ukrytym⁴², dostrzegalnym zwłaszcza na terenach wiejskich.

³⁷ „Zawody deficytowe to zawody, na które istnieje na rynku pracy wyższe zapotrzebowanie niż liczba bezrobotnych w danym zawodzie. Zawody zrównoważone to takie, na które na rynku pracy występuje zapotrzebowanie zbliżone do liczby bezrobotnych w danym zawodzie. Zawody nadwyżkowe to zawody, na które istnieje na rynku pracy niższe zapotrzebowanie niż liczba bezrobotnych w danym zawodzie. Poszczególne grupy zawodów określa się na podstawie liczby ofert pracy, odsetka długotrwale bezrobotnych oraz odpływu bezrobotnych”. Definicja zaczerpnięta z Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Diagnoza strategiczna województwa podlaskiego. Białystok, styczeń 2020: 60 [dostęp 27.11.2021].

³⁸ Barometr zawodów 2020. Raport podsumowujący badanie w województwie podlaskim. Kraków 2019:5, www.wupbialystok.praca.gov.pl/documents/102984/974011/Barometr%20-%20woj.%20podlaskie%202020/6fb36df7-f8f9-4f1f-ae4d-ba2019934ee1 [dostęp 27.11.2021].

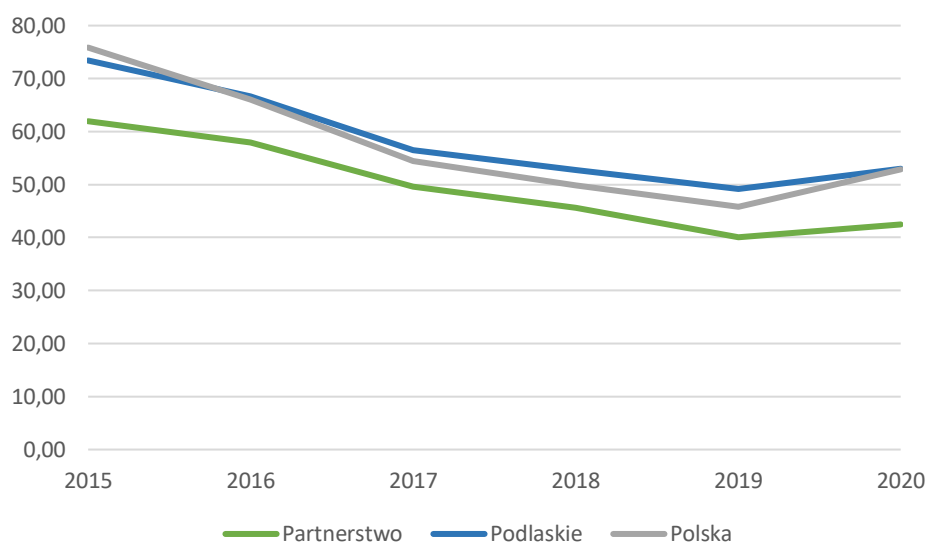
³⁹ Tamże.

⁴⁰ Prognoza na rok 2022. Województwo: podlaskie, Powiat: siemiatycki, bielski, hajnowski www.barometrzwodow.pl, [dostęp 27.11.2021].

⁴¹ Bez informacji dla gmin: Gródek i Michałowo

⁴² Wojewódzki Urząd Pracy w Białymstoku. Sytuacja na rynku pracy w woj. podlaskim w 2019 roku. Zespół Wydziału Badań i Analiz, Białystok 2020:46, www.wupbialystok.praca.gov.pl/documents/102984/1537048/2019%20rok/16ad1b38-8d85-4752-97f1-55f5de3d74f4?t=1606214260356 [dostęp 27.11.2021].

Wykres 91. Udział zarejestrowanych bezrobotnych ogółem na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp 27.11.2021].

Tabela 23. Udział zarejestrowanych bezrobotnych ogółem na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Partnerstwo	61,95	57,95	49,55	45,62	40,06	42,51
Podlaskie	73,42	66,63	56,51	52,71	49,17	53
Polska	75,85	66,03	54,39	49,8	45,81	52,81

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp 27.11.2021].

Bezrobotni długotrwale

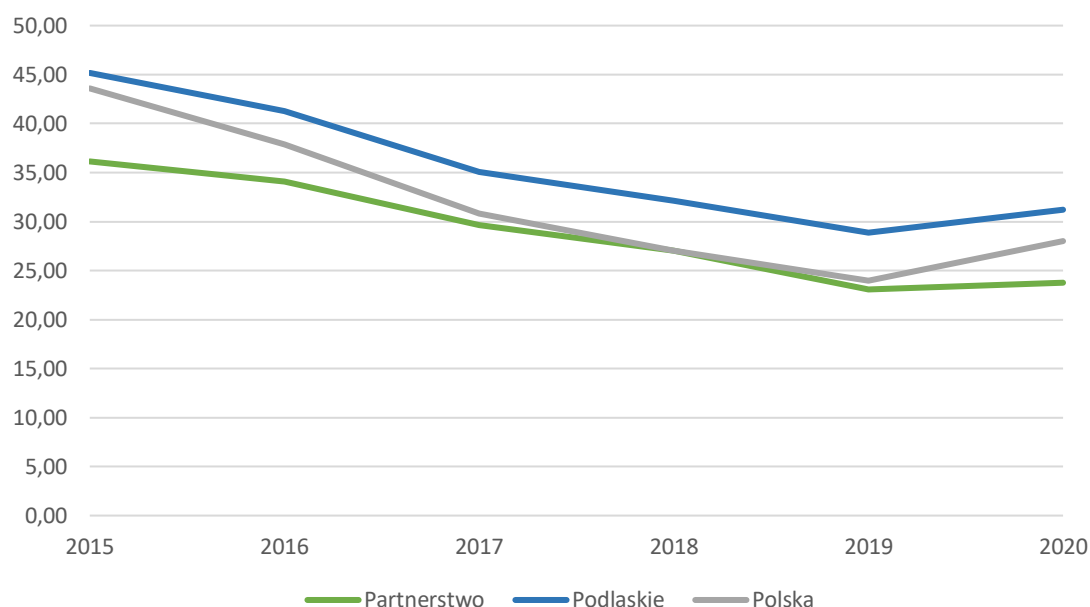
W przypadku osób długotrwale bezrobotnych dostrzegalna jest podoba tendencja jak dla ogółu zarejestrowanych bezrobotnych – w ciągu ostatnich sześciu lat (od 2015 roku) obniżył się udział długotrwale bezrobotnych zarejestrowanych na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym z delikatnym wzrostem w 2020 roku, przy czym na obszarze Partnerstwa wzrost ten był najmniejszy.

Podlaskie

Wykres 98. Udział osób długotrwale bezrobotnych zarejestrowanych na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp 27.11.2021].

Tabela 24. Udział osób długotrwale bezrobotnych zarejestrowanych na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Partnerstwo	36,14	34,09	29,64	27,02	23,07	23,73
Podlaskie	45,17	41,25	35,04	32,11	28,87	31,22
Polska	43,59	37,88	30,82	27,03	23,97	28,02

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp 27.11.2021].

Przez analizowany okres wskaźnik dotyczący długotrwałego bezrobocia dla obszaru Partnerstwa był niższy niż dla województwa i dla Polski (choć w 2018 r. doszło prawie do zrównania jego wartości z wartością ogólnokrajową; rok 2019 przyniósł natomiast ponowne pogłębienie dystansu na korzyść Partnerstwa. Analiza najwyższego i najniższego poziomu tego wskaźnika w gminach Partnerstwa przynosi podobne wyniki, jak w przypadku ogółu zarejestrowanych bezrobotnych.⁴³

⁴³ Udział osób długotrwale bezrobotnych zarejestrowanych na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym dla gmin Partnerstwa Pd-Wsch. Podlasia. Monitor Rozwoju Lokalnego, 2021, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp 27.11.2021].

- Gminą, gdzie udział długotrwale bezrobotnych zarejestrowanych jest najwyższy jest Nurzec-Stacja (2016: 78,96; 2017: 73,7; 2018: 64,36; 2019, 54,42) oraz Gródek (2015: 75,59; 2020: 54,86);
- Gminą o najniższym udziale osób długotrwale bezrobotnych zarejestrowanych jest gmina wiejska Brańsk, utrzymująca wskaźnik na średnim poziomie 12,61 przez ostatnich 6 lat (2015-2020).

Bezrobotni poniżej 25 roku życia

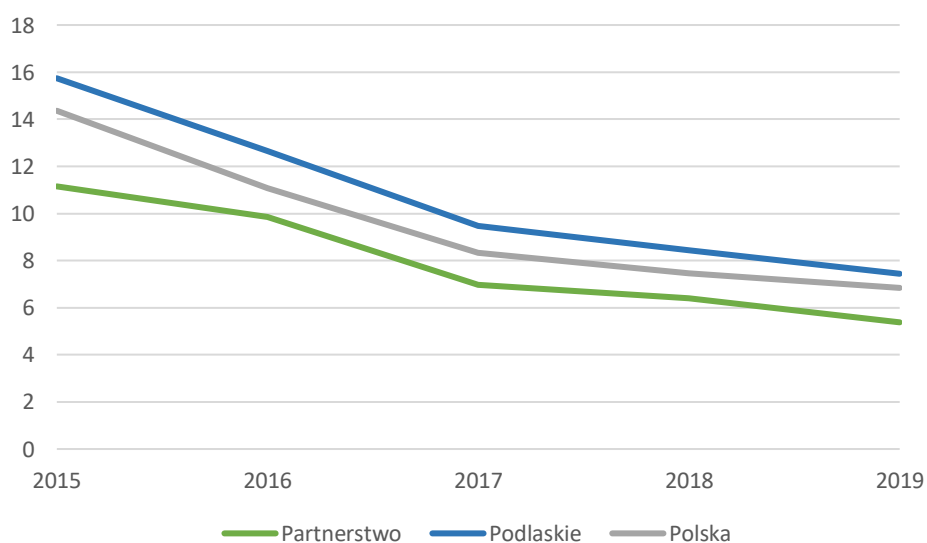
Analiza udziału zarejestrowanych osób bezrobotnych w wieku 25 lat i mniej jest dokonywana na przestrzeni 5 lat – 2015-2019. Tendencja spadkowa w tej grupie bezrobotnych jest dostrzegalna zarówno w Partnerstwie, jak i województwie i kraju (Tabela nr 24 i Wykres nr 99).

Tabela 25. Udział bezrobotnych zarejestrowanych do 25 roku życia na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym.

	2015	2016	2017	2018	2019
Partnerstwo	10,31	8,33	6,27	5,69	4,54
Podlaskie	15,74	12,65	9,47	8,43	7,44
Polska	14,36	11,07	8,33	7,47	6,84

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp 27.11.2021].

Wykres 99. Udział bezrobotnych zarejestrowanych do 25 roku życia na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp 27.11.2021].

Podlaskie

Warto zauważyć, że w przypadku Partnerstwa w analizowanym okresie wskaźnik ten jest niższy niż w skali województwa i kraju. Może to być postrzegane jako pozytywna strona, może też wskazywać, że młodzi bezrobotni nie dokonują rejestracji w ogóle bądź opuszczają rodzinne strony w poszukiwaniu zatrudnienia poza obszarem Partnerstwa. W 2019 roku – ostatnim poddanym analizie, najwyższy wskaźnik udziału bezrobotnych zarejestrowanych do 25 roku życia był w gminie Rudka (14,71), zaś najniższy w gminie Kleszczele (0,74).

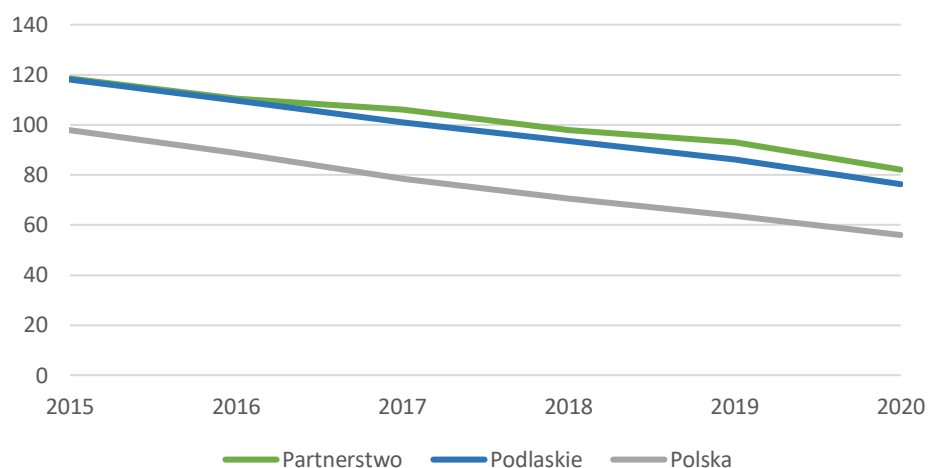
Powyższe analizy potwierdzają, że rynek pracy, a w tym poziom bezrobocia na terenie Partnerstwa jest zróżnicowany. Ogólnie jednak w statystykach dostrzegalne jest, że średnia zarejestrowanych bezrobotnych na obszarze Partnerstwa na 1000 mieszkańców jest niższa niż średnia województwa i średnia krajowa. Ponadto, negatywne zmiany na rynku pracy dostrzegane w 2020 r. w całym kraju jako następstwo pandemii COVID-19 cechowały się relatywnie niewielką skalą (poza znacznym spadkiem odsetka ludności w wieku produkcyjnym).

Podczas warsztatów z przedstawicielami samorządów, opracowywane zostały m.in. bariery i potencjały Partnerstwa, wybrzmiały istotne kwestie, które mają wpływ na bezrobocie. Wśród nich jest niewystarczająca liczba dużych zakładów, które miałyby możliwość zapewnić większą liczbę miejsc pracy, a tym samym zmniejszyć bezrobocie. Według przedstawicieli Partnerstwa zakłady, które istniały (np. w przemyśle drzewnym), upadły i to odbiło się znacząco na wskaźnikach bezrobocia. Poruszony został także temat niskich płac za wykonywaną pracę lub nieadekwatnych do wykonywanego zajęcia. Te czynniki skłaniają mieszkańców Partnerstwa do migracji do większych ośrodków miejskich, Ciekawym spostrzeżeniem było upatrywanie polityki społecznej państwa jako niesprzyjającej rozwojowi postaw przedsiębiorczości. Przedstawiciele zgodnie uznali, że problem ukrytego bezrobocia dotyczy całości obszaru Partnerstwa. Ten rodzaj bezrobocia z uwagi na swój charakter jest trudny do zidentyfikowania i podjęcia konstruktywnych działań i dotyczy głównie obszarów wiejskich. Padło również stwierdzenie, że w większych ośrodkach brakuje pracowników, a w miastach raczej poszukiwani są ludzie do pracy posiadający określone kwalifikacje.

6.5. Pomoc społeczna

Liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 1000 mieszkańców na obszarze Partnerstwa jest wyższa niż dla Polski i nieznacznie wyższa niż dla województwa podlaskiego. Analiza pozwala stwierdzić, że rok do roku liczba korzystających z pomocy społecznej na obszarze Partnerstwa zmniejsza się.

Wykres 92. Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej na 1000 mieszkańców.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp 27.11.2021].

Tabela 26. Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej na 1000 mieszkańców.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Partnerstwo	108,51	100,60	95,21	86,99	80,74	69,56
Podlaskie	118,08	109,58	100,88	93,46	86,06	76,3
Polska	97,85	88,67	78,38	70,65	63,76	55,98

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego, www.analizy.monitorrozwoju.pl [dostęp 27.11.2021].

Przez lata 2015 i 2016 najwyższy wskaźnik był obserwowany dla gminy Wyszki (odpowiednio: 178,12 i 153,9), zaś w latach 2017-2020 gmina Orla miała najwyższe dane w zakresie tego wskaźnika (odpowiednio: 159,21; 174,45; 163,58; 130,4). Natomiast najmniej osób korzystających z pomocy społecznej na 1000 mieszkańców było w gminie Brańsk przez 5 z sześciu analizowanych lat (2015: 74,88; 2017: 62,35; 2018: 59,42; 2019: 59,42; 2020: 54,41). W 2016 r. najmniej osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej (wskaźnik 72,73) miała gmina miejska Bielsk Podlaski.

Podlaskie

6.5.1. Baza socjalna

Na obszarze Partnerstwa występuje 7 Klubów Seniora, gdzie łączna liczba miejsc to 145, przy 803 miejscach i 44 placówkach w całym województwie, co stanowi 18,05% ogólnej liczby miejsc dla seniorów.⁴⁴

Na terenie Partnerstwa funkcjonuje jeden Ośrodek Interwencji Kryzysowej przy Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Hajnówce.⁴⁵ Najbliższe inne placówki udzielające tymczasowego schronienia na terenie województwa to:

- 2 Ośrodki Interwencji Kryzysowej, 4 noclegownie i Ośrodek Wychodzenia z Bezdomności w Białymstoku,
- noclegownia w Zambrowie,
- Schronisko dla osób bezdomnych we wsi Kalinowo-Czosnowo.

Istnieją 3 Środowiskowe Domy Samopomocy z liczbą 115 miejsc dla podopiecznych, zaś w województwie są 24 placówki z łączną liczbą 924 miejsc. Długoterminową opiekę i miejsce zamieszkania na terenie Partnerstwa oferuje 5 Domów Pomocy Społecznej z liczbą miejsc 534, co stanowi 22,46% całości liczby miejsc w DPS dostępnych w województwie (2378 miejsc w woj. Podlaskim). W każdej z 28 gmin Partnerstwa znajduje się Ośrodek Pomocy Społecznej lub Centrum Usług Społecznych, zaś w każdym z trzech powiatów objętych Partnerstwem znajduje się Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie świadczące usługi zgodnie z Ustawą o pomocy społecznej oraz prowadzone są Warsztaty Terapii Zajęciowej.

Podczas spotkań warsztatowych z przedstawicielami samorządów wchodzących w skład Partnerstwa uznano infrastrukturę dostępną w ramach pomocy społecznej jako silną stroną Partnerstwa. Wskazano na dostępne środki na zintensyfikowane działania dla osób starszych i potrzebujących. Jednocześnie utrudnieniem dla świadczenia pomocy społecznej są odległości, które należy pokonać, by dotrzeć do rozproszonych na terenie Partnerstwa osób potrzebujących. Brakuje pojazdów i transportu specjalistycznego, żeby dowozić osoby starsze i z niepełnosprawnością do miejsc świadczenia usług pomocowych i opieki lub by dojechać do rozproszonych osób starszych mieszkających w dalszej odległości od ośrodków miejskich – taka sytuacja została wskazana w gminie Hajnówka. Brakuje również programów związanych z opieką wytchnieniową dla opiekunów osób zależnych. Tylko 1 gmina – Dziadkowice – otrzymała w edycji 2021 i 2022 dofinansowanie na tego typu działania⁴⁶.

Do słabych stron w obszarze pomocy społecznej według członków Grupy Roboczej Partnerstwa należy niewystarczający poziom jakości życia mieszkańców – zwłaszcza na obszarach wiejskich. Zwrócono uwagę, że potrzebne są mechanizmy redukujące liczbę osób korzystających z pomocy społecznej. W samym mieście Hajnówka ok. 1000 osób korzysta z pomocy społecznej – jest to grupa nieefektywna ekonomicznie i niezagospodarowana.

⁴⁴ Podlaski Urząd Wojewódzki w Białymstoku. Jednostki organizacyjne pomocy społecznej, www.gov.pl/web/uw-podlaski/jednostki-organizacyjne-pomocy-spoecznej [dostęp 27.11.2021].

⁴⁵ Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku. Ośrodki Interwencji Kryzysowej. Białystok 2021, www.rops-bialystok.pl/ppwr/?page_id=74 [dostęp 19.11.2021].

⁴⁶ Podlaski Urząd Wojewódzki w Białymstoku, 20 podlaskich samorządów skorzysta z programu „Opieka wytchnieniowa” w 2022 roku, <https://www.gov.pl/web/uw-podlaski/20-podlaskich-samorzadow-skorzysta-z-programu-opieka-wytchnieniowa-w-2022-roku> oraz <https://puw.bip.gov.pl/inne-ogloszenia/wyniki-naboru-wnioskow-w-ramach-programu-opieka-wytchnieniowa-edycja-2021.html> [dostęp 04.01.2022]

6.5.2. Główne powody przyznawania pomocy społecznej

Najczęściej występujące przyczyny korzystania z pomocy społecznej na obszarze Partnerstwa pokrywają się z tymi występującymi najczęściej w Polsce oraz w województwie. Są to przede wszystkim: ubóstwo, bezrobocie oraz długotrwała lub ciężka choroba i/lub niepełnosprawność – wykaz szczegółowych danych w Tabeli nr 27. Jednak na przestrzeni ostatnich 6 lat (2015-2020) obserwowana jest tendencja spadkowa zarówno na terenie Partnerstwa, jak też na terenie kraju i województwa dla każdego z wymienionych niżej powodów. Poza rokiem 2016, gdzie kilka przyczyn występowało częściej niż w roku poprzedzającym, np. ubóstwo, bezrobocie czy choroba i niepełnosprawność – to zjawisko było głównie dostrzegalne dla obszaru Partnerstwa, rzadziej dla kraju, niedostrzegalne dla województwa, gdzie tendencja spadkowa korzystania z pomocy społecznej jest niezmienna od 6 lat.

Tabela 27. Powody przyznawania pomocy społecznej dla Partnerstwa⁴⁷ na tle województwa i kraju.

ubóstwo						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
POLSKA	694,447	640,502	568,122	486,804	432,889	399,879
PODLASKIE	28,953	27,170	24,577	21,366	19,108	17,464
Partnerstwo	4,574	8,379	4,178	3,619	3,322	3,001
bezrobocie						
POLSKA	574,705	499,657	422,027	350,338	299,133	279,393
PODLASKIE	22,478	20,121	17,598	14,823	12,717	12,133
Partnerstwo	3,223	6,291	2,841	2,551	2,217	2,008
długotrwała lub ciężka choroba						
POLSKA	430,685	430,686	435,969	432,234	422,653	386,597
PODLASKIE	12,791	12,060	12,014	11,788	11,560	10,490
Partnerstwo	1,615	4,178	1,992	2,093	2,063	1,802
niepełnosprawność						
POLSKA	399,253	393,878	384,939	364,682	347,516	311,006
PODLASKIE	12,410	12,129	11,818	11,192	11,094	9,986
Partnerstwo	1,981	4,015	2,102	1,955	1,849	1,603
bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego						
POLSKA	213,209	189,182	165,349	156,961	143,434	129,599
PODLASKIE	6,903	5,978	5,175	5,025	4,834	4,664
Partnerstwo	797	1,376	657	605	624	589
potrzeba ochrony macierzyństwa						
POLSKA	127,015	113,095	98,386	94,911	86,013	75,581
PODLASKIE	4,863	4,397	3,857	3,784	3,456	3,013

⁴⁷ bez danych dla gminy Gródek i gminy Michałowo.

Partnerstwo	948	1,094	772	697	650	581
alkoholizm						
POLSKA	84,917	80,172	76,885	70,538	64,334	59,086
PODLASKIE	1,904	1,748	1,794	1,638	1,520	1,438
Partnerstwo	292	522	286	277	255	215
bezdomność						
POLSKA	38,060	37,395	37,188	35,834	36,374	35,840
PODLASKIE	975	899	789	748	734	700
Partnerstwo	81	377	79	82	70	57
trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego						
POLSKA	17,554	15,402	13,633	12,406	11,526	12,266
PODLASKIE	517	463	416	405	399	414
Partnerstwo	66	186	48	65	58	56
przemoc w rodzinie						
POLSKA	18,838	17,222	17,382	14,242	14,073	12,204
PODLASKIE	424	354	366	325	457	380
Partnerstwo	35	107	58	45	49	42
zdarzenie losowe						
POLSKA	7,127	6,323	7,116	5,943	6,461	6,864
PODLASKIE	177	165	210	141	166	143
Partnerstwo	37	36	20	22	20	27
sytuacja kryzysowa						
POLSKA	9,051	9,279	9,241	8,308	7,137	8,216
PODLASKIE	91	114	62	84	45	134
Partnerstwo	32	3	10	2	5	25
narkomania						
POLSKA	4,579	4,406	4,500	4,412	4,246	4,258
PODLASKIE	89	88	95	112	95	78
Partnerstwo	11	29	15	12	16	11
sieroctwo						
POLSKA	1,519	1,266	1,059	786	707	559
PODLASKIE	44	37	39	32	37	21
Partnerstwo	12	5	9	8	9	5
klęska żywiołowa lub ekologiczna						
POLSKA	1,395	676	14,413	649	2,079	3,925
PODLASKIE	42	117	37	53	9	7
Partnerstwo	12	1	12	4	0	1
trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy						
POLSKA	780	662	699	760	650	563
PODLASKIE	80	88	126	192	142	133

Podlaskie

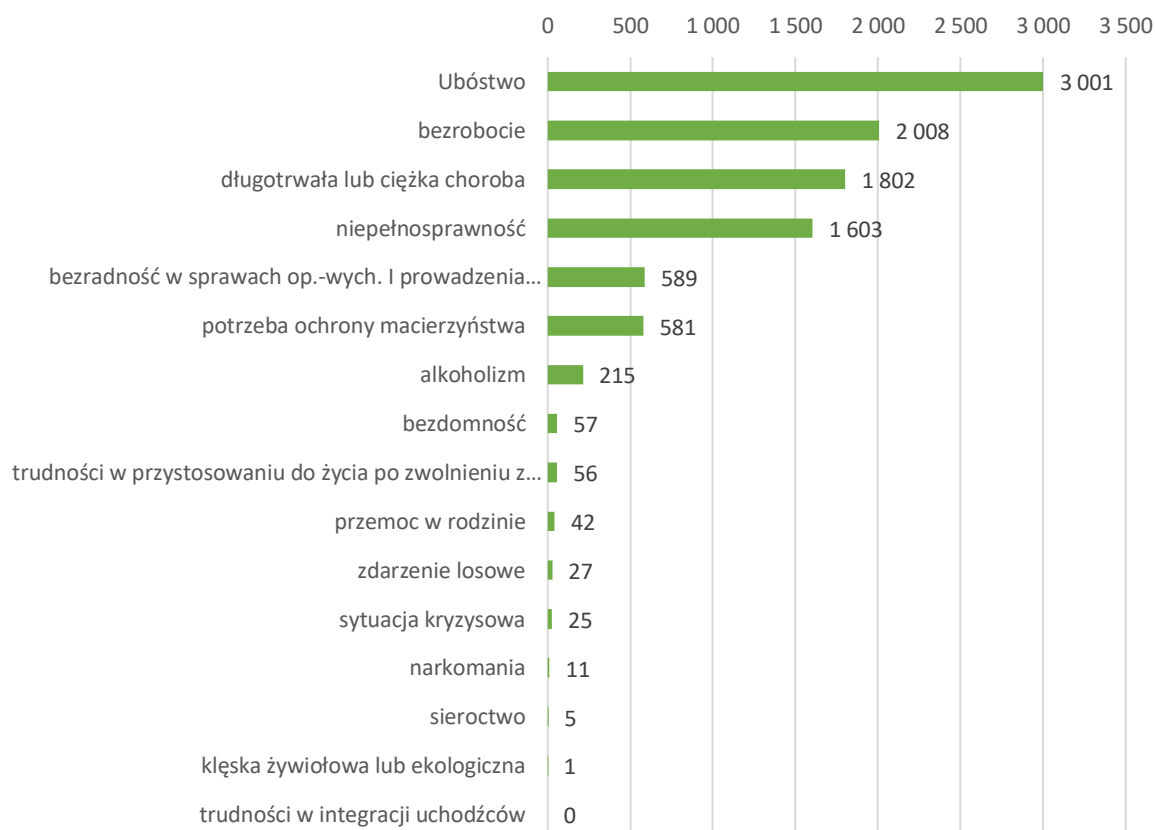

Partnerstwo	3	76	1	1	1	0
ŁĄCZNIE:						
POLSKA	2 623 134	2 623 134	2 623 134	2 623 134	2 623 134	1 725 836
PODLASKIE	92 741	85 928	78 973	71 708	66 373	61 198
Partnerstwo	13 719	26 675	13 080	12 038	11 208	10 02

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego.

Do głównych przyczyn przyznawania pomocy społecznej na obszarze Partnerstwa w 2020 roku należy ubóstwo, następnie bezrobocie. Na kolejnych miejscach znalazły się świadczenie przyznawane z powodu niepełnosprawności i długotrwałej choroby. Pozostałe przyczyny korzystania z pomocy społecznej są mniej liczne, a takie jak trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy, czy klęska żywiołowa lub ekologiczna występują w jednostkowych przypadkach lub wcale – wykaz szczegółowych danych na Wykresie nr 101.

Wykres 101. Powody przyznania pomocy społecznej na obszarze Partnerstwa w 2020 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego.

Zakres korzystania z pomocy społecznej na obszarze Partnerstwa zbiega się ze spadkową tendencją obserwowaną na terenie województwa podlaskiego oraz kraju na przestrzeni ostatnich sześciu

Podlaskie

analizowanych lat. Ta tendencja pozwala żywić nadzieję, że z każdym rokiem liczba osób, które korzystają z pomocy społecznej będzie nadal malała, jako efekt poprawy jakości życia i wzrostu poziomu wynagrodzeń osób zamieszkujących obszar Partnerstwa.

Jednocześnie powody korzystania z pomocy społecznej od lat pozostają niezmiennie – w pierwszej czwórce powodów jest ubóstwo, bezrobocie oraz długotrwała choroba i niepełnosprawność, co pokrywa się z problemami na poziomie województwa i kraju. Dowodzi to, że mimo podejmowania działań socjalnych przez rząd, zmierzających do poprawy sytuacji materialnej Polaków, nadal niechlubny prym wiodzie ubóstwo stanowiąc podstawę 42% wszystkich wniosków o wsparcie z pomocy społecznej na obszarze Partnerstwa w 2020 r.

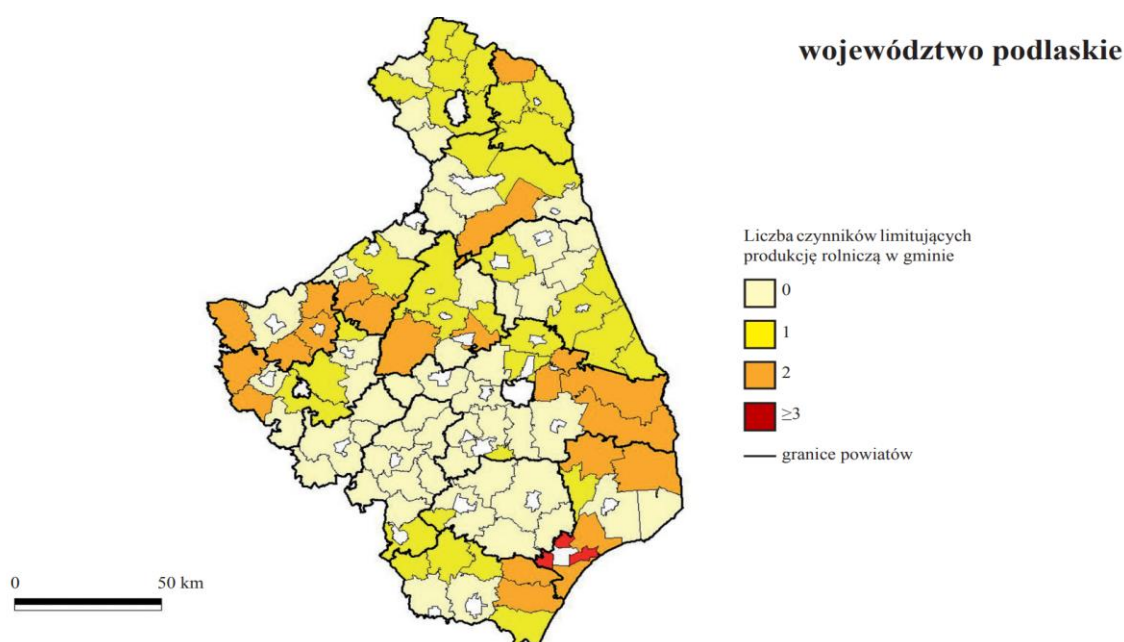
6.6. Rolnictwo

Podobnie jak całe województwo podlaskie, obszar Partnerstwa cechuje się relatywnie trudnymi warunkami dla rozwoju produkcji roślinnej, ukształtowanymi przez charakterystykę przyrodniczo-klimatyczną i glebową obszaru. Składają na nią przede wszystkim stosunkowo niskie średnie temperatury roczne, krótki okres wegetacji oraz dominacja gleb średniej i słabej jakości.

Na poniższej mapie przedstawiono rozmieszczenie przestrzenne obszarów problemowych rolnictwa. Zostały one wyznaczone w oparciu o występującą na danym terenie liczbę czynników limitujących produkcję rolniczą, wśród których wyróżniono:

- jakość i przydatność gleb, agroklimat, rzeźbę terenu, warunki wodne,
- nasilenie erozji wodnej,
- bardzo niską zawartość próchnicy,
- zanieczyszczenie gleb pierwiastkami śladowymi,
- bardzo silne zakwaszenie gleby,
- nadmierne rozdrobnienie struktury agrarnej.⁴⁸

Rycina 26. Obszary problemowe rolnictwa w województwie podlaskim według liczby czynników limitujących produkcję rolniczą.

Źródło: Regionalne zróżnicowanie obszarów problemowych rolnictw (OPR) w Polsce. Instrukcja upowszechnieniowa nr 163. Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa, IUNG-PIB, Puławy 2009: 54., www.opr.iung.pulawy.pl/publikacje/IU-163.pdf [dostęp 27.11.2021].

⁴⁸ Jadczyzyn J., Smreczak B.: Mapa glebowo-rolnicza w skali 1:25 000 i jej wykorzystanie na potrzeby współczesnego rolnictwa. Studia i Raporty IUNG-PIB, 2017; 51(5):9-27, www.iung.pl/sir/zeszyt51_1.pdf [dostęp 27.11.2021].

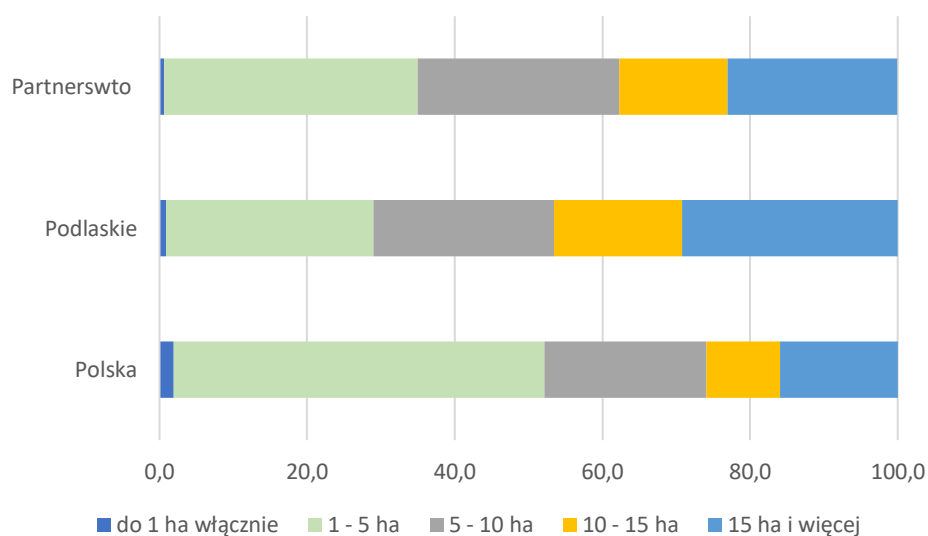
Podlaskie

Obszar Partnerstwa wykazuje dość duże zróżnicowanie przestrzenne pod względem potencjału produkcji rolniczej. W najlepszej sytuacji znajduje się powiat bielski, gdzie jedynie w gminie Rudka odnotowano silne zakwaszenie gleb. Niekorzystne uwarunkowania występują natomiast we wschodniej części Partnerstwa. Najwięcej gmin, w których produkcja rolna limitowana jest przez co najmniej 2 czynniki znajduje się na terenie powiatu hajnowskiego, gdzie sytuacja prezentuje się najgorzej w gminie Kleszczele. Jest to jedyna gmina obszaru Partnerstwa, dla której wśród czynników limitujących produkcję rolniczą wskazano rozdrobnienie gruntów.⁴⁹

W gminach Partnerstwa dominują gospodarstwa należące do grup obszarowych 1-5 ha (34,3%) oraz 5-10 ha (27,3%). W porównaniu do kraju, występuje mniejszy udział gospodarstw o powierzchni użytków rolnych nie przekraczającej 1 ha, większy zaś udział gospodarstw o powierzchniach większych. W województwie odnotowano natomiast wyższy niż w Partnerstwie odsetek gospodarstw z grup obszarowych 10-15 ha i powyżej 15 ha. W strukturze użytkowania gruntów rolnych relatywnie duży udział posiadają łąki – aż 26,8%, podczas gdy analogiczna wartość dla kraju wynosi 18,9% (dla województwa zaś 32,4%).

Wykres 102 Gospodarstwa rolne według grup obszarowych użytków rolnych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

W województwie podlaskim występują relatywnie dobre warunki do rozwoju rolnictwa ekologicznego, co w 2020 r. znalazło odzwierciedlenie w drugiej najwyższej w kraju liczbie gospodarstw ekologicznych.⁵⁰ W ostatnich latach obserwowany jest – w skali międzynarodowej – wzrost znaczenia

⁴⁹ Regionalne zróżnicowanie obszarów problemowych rolnictw (OPR) w Polsce. Instrukcja upowszechnieniowa nr 163. Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa, IUNG-PIB, Puławy 2009: 55-57., www.opr.iung.pulawy.pl/publikacje/IU-163.pdf [dostęp 27.11.2021].

⁵⁰ Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych. Dane o rolnictwie ekologicznym, www.gov.pl/web/ijhars/dane-o-rolnictwie-ekologicznym [dostęp: 27.11.2021].

Podlaskie

rynku żywności ekologicznej, co stanowi szansę także dla obszaru Partnerstwa. Konsumenci coraz częściej poszukują produktów nie tylko spełniających najwyższe standardy jakości i bezpieczeństwa dla zdrowia, ale również powstających w duchu poszanowania środowiska naturalnego. Rosnącą popularnością cieszą się spożywcze wyroby lokalne, wytwarzane na małą skalę według tradycyjnych receptur. Na terenie Partnerstwa powstaje coraz więcej rodzinnych firm trudniących się ich produkcją w oparciu o lokalnie pozyskiwane surowce.

Korzystne uwarunkowania przyrodnicze stanowią o potencjale obszaru do dalszego rozwoju w branżach takich jak pszczelarstwa czy zielarska. Wiele ziół ma stosunkowo niewielkie wymagania glebowe i dobrze znosi surowsze warunki klimatyczne charakterystyczne dla województwa, w tym dla obszaru Partnerstwa. Podobnie jak w przypadku pszczelarstwa, znaczny pozytywny wpływ na poziom i jakość produkcji mają relatywnie niski poziom zanieczyszczenia środowiska. Ponadto, tradycje zielarskie sięgają na Podlasiu wielu lat, a uprawa, zbieractwo i przetwórstwo ziół stanowią istotny i rosnący na znaczeniu obszar aktywności, w którym region posiada ugruntowaną, rozpoznawalną markę.⁵¹

---

⁵¹ Kozłowska-Burdziak M., Sadowski A.: Produkcja ziół w województwie podlaskim i możliwości jej zwiększenia w ocenie rolników. Stowarzyszenie Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, Roczniki naukowe. 2013;Tom XV (1):113, www.yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.agro-9d66e3e0-bd86-43d6-9c1e-eb468ad88305/c/109.pdf [dostęp 27.11.2021].

Podlaskie

6.7. Turystyka

6.7.1. Walory przyrodnicze i antropogeniczne

Obszar Partnerstwa posiada cenne i zróżnicowane walory turystyczne, na które składają się zarówno walory przyrodnicze, jak i antropogeniczne, będące wynikiem m.in. niezwykle bogatej tradycji i kultury regionu. Wśród obiektów i rejonów najbardziej atrakcyjnych turystycznie wskazać należy w pierwszej kolejności posiadającą międzynarodowe znaczenie Puszcę Białowieską z Białowieskim Parkiem Narodowym, wpisanym na listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO. Ponadto na terenie Partnerstwa zlokalizowane są trzy rejonu cenne przyrodniczo o znaczeniu krajowym (Puszcza Knyszyńska, Dolina Górnej Narwi i Dolina Bugu) oraz jeden o znaczeniu regionalnym (Dolina Nurca)⁵².

Obszar Partnerstwa bogaty jest również w zabytki, niekiedy unikatowe w skali kraju. Dobrym przykładem, choć w relatywnie niewielkim stopniu upowszechnionym, są w całości zachowane zespoły starej drewnianej zabudowy wsi. Z kolei do zabytków cieszących się największą popularnością wśród turystów zaliczyć można: Park Pałacowy wraz z Bramą Pałacową w Białowieży, synagogę w Orli, Św. Górę Grabarkę i Klasztor Prawosławny Św. Marty i Marii, Górę Zamkową w Drohiczyńcu, wzgórze zamkowe i ruiny kościoła zamkowego w Mielniku oraz Krainę Drewnianych Okiennic w gminie Narew. Ważnymi elementami na mapie dziedzictwa kulturowego obszaru są liczne drewniane cerkwie. Uzupełnieniem powyższych walorów antropogenicznych są wydarzenia artystyczne i imprezy odbywające się w większości gmin Partnerstwa – niektóre z nich o zasięgu krajowym lub międzynarodowym.⁵³

Najwięcej produktów turystycznych, niezależnie od ich rodzaju, występuje w powiecie hajnowskim i to one generują największy ruch turystyczny w skali Partnerstwa. Na czele zestawienia pod kątem odwiedzin znajduje się Białowieża z Rezerwatem Pokazowym Żubrów, Białowieskim Parkiem Narodowym i Rezerwatem Ścisłym. Turyści podróżujący po powiecie relatywnie chętnie odwiedzają również miasto Hajnówkę za sprawą Soboru św. Trójcy, Parku Wodnego i kolejki wąskotorowej.⁵⁴

Na rycinach 27 i 28 przedstawiono zróżnicowanie przestrzenne Partnerstwa ze względu na atrakcyjność turystyczną, w ramach której wyodrębniono atrakcyjność wypoczynkową i krajoznawczą. Na atrakcyjność wypoczynkową składają się walory naturalne, takie jak:

- odsetek obszarów leśnych w powierzchni gminy,
- zróżnicowanie rzeźby terenu (wysokość względna w m),
- powierzchnia jezior jako udział w całkowitej powierzchni gminy,
- długość rzek powyżej 30 km (w m).

⁵² Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego, Uchwała NR XXXVI/330/17 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 22 maja 2017 roku (Dz. Urz. Woj. Podlaskiego z 2017 r. poz. 2777 z dnia 11.07.2017 r.), Białystok 2017:82-84., http://bip.pbppb.wrotapodlasia.pl/plan_zag.htm?pid=wniosek [dostęp 27.11.2021].

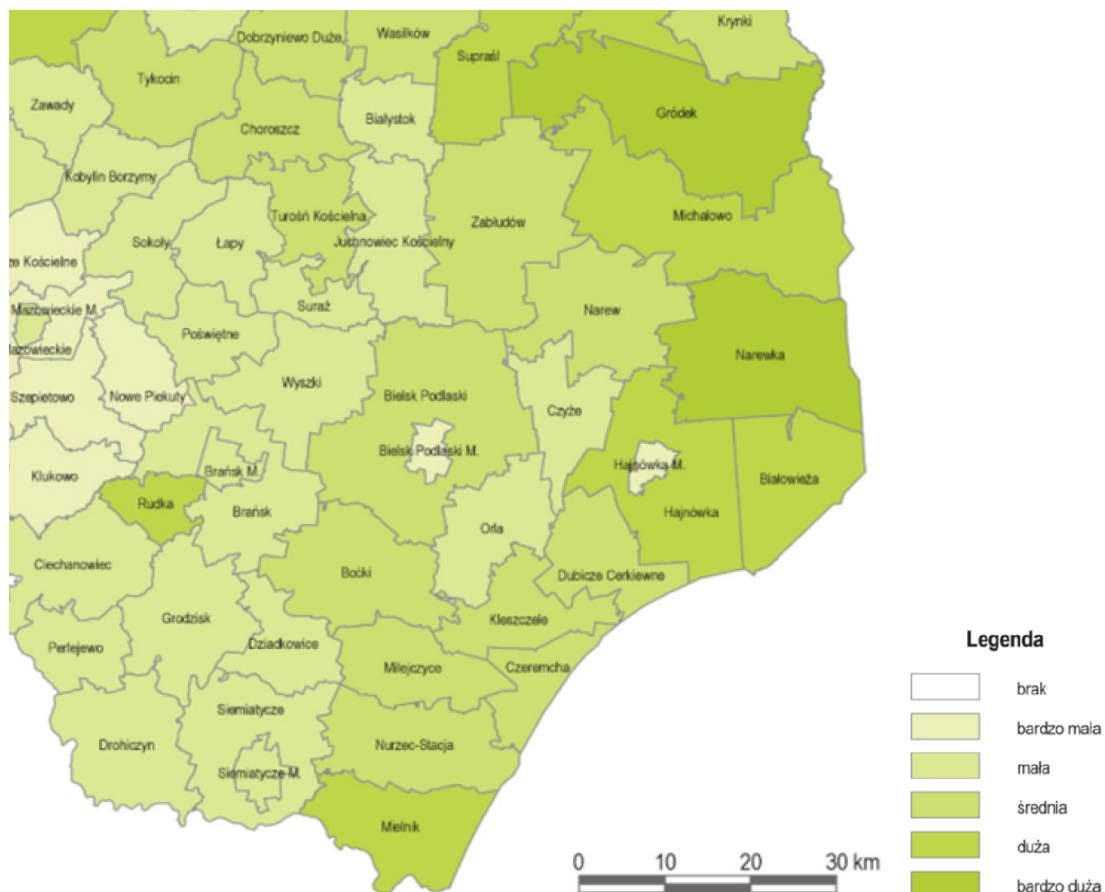
⁵³ Panfiluk E.: Wpływ projektów z zakresu turystyki i kultury na rozwój społeczno-gospodarczy regionu. Potencjał turystyczny regionu, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Białystok 2015: 40-41., www.ewaluacja.gov.pl/strony/badania-i-analazy/wyniki-badan-ewaluacyjnych/badania-ewaluacyjne/wplyw-projektow-z-zakresu-turystyki-i-kultury-na-rozwoj-spoleczno-gospodarczy-regionu

⁵⁴ Tamże, s. 136, 140, 141.

Z kolei atrakcyjność krajoznawczą tworzą następujące elementy:

- udział obszarów chronionych w całkowitej powierzchni gminy,
- liczba zabytków.

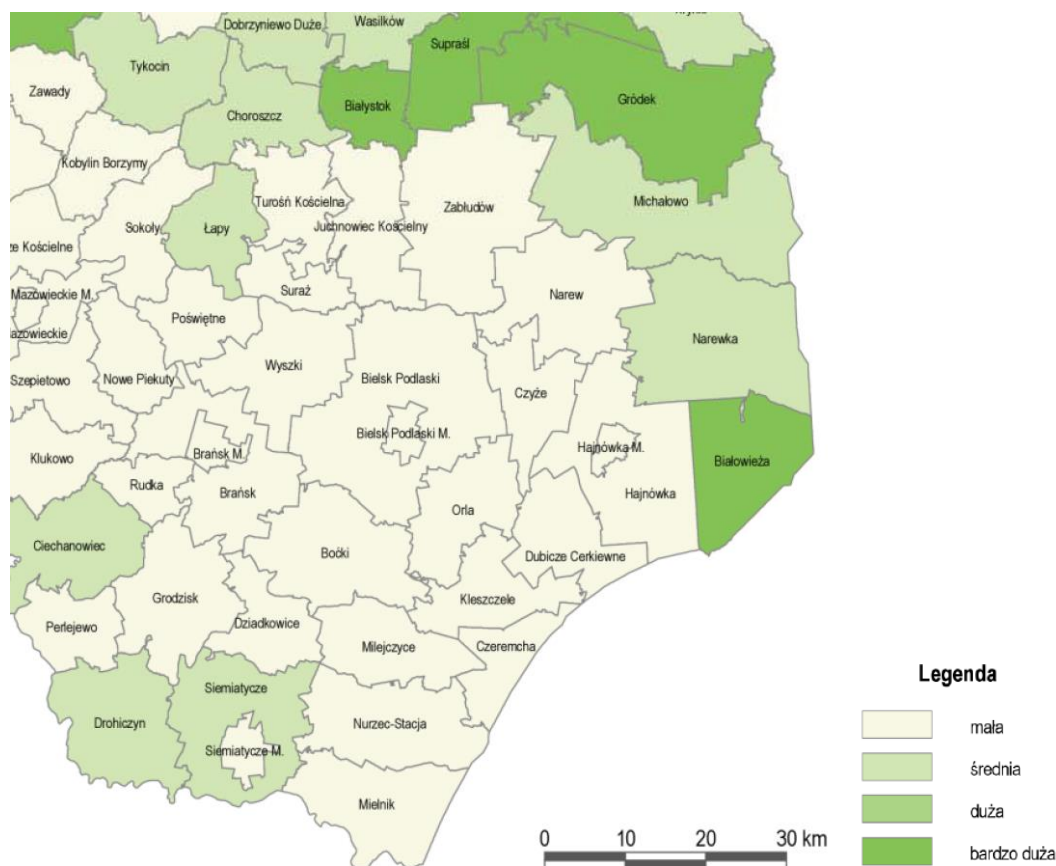
Rycina 27. Atrakcyjność wypoczynkowa obszaru Partnerstwa.

Źródło: Panfiluk E.: Wpływ projektów z zakresu turystyki i kultury na rozwój społeczno-gospodarczy regionu. Potencjał turystyczny regionu, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Białystok 2015: 68,70, www.ewaluacja.gov.pl/strony/badania-i-analizy/wyniki-badan-ewaluacyjnych/badania-ewaluacyjne/wplyw-projektow-z-zakresu-turystyki-i-kultury-na-rozwoj-spoeczno-gospodarczy-regionu/ [dostęp 27.11.2021].

Rycina 28. Atrakcyjność krajoznawcza obszaru Partnerstwa.

Źródło: Panfiluk E.: Wpływ projektów z zakresu turystyki i kultury na rozwój społeczno-gospodarczy regionu. Potencjał turystyczny regionu, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Białystok 2015: 68,70, www.ewaluacja.gov.pl/strony/badania-i-analizy/wyniki-badan-ewaluacyjnych/badania-ewaluacyjne/wplyw-projektow-z-zakresu-turystyki-i-kultury-na-rozwoj-spoeczno-gospodarczy-regionu/ [dostęp 27.11.2021].

Atrakcyjność wypoczynkowa najwyższej oceniona została w gminach Gródek i Narewka ze względu na występowanie na ich terenach co najmniej dwóch walorów naturalnych w kombinacji lasy i rzeki. Tuż za nimi uplasowały się gminy Rudka i Mielnik (cechujące się dużą powierzchnią lasów, długością sieci rzecznej i urozmaiconą rzeźbą terenu), gmina wiejska Hajnówka i Białowieża (ze względu na obszary leśne i rzeki) oraz Michałowo (dodatkowo z dostępem do jeziora). Ogólnie wschodnia część Partnerstwa charakteryzuje się wyższym poziomem atrakcyjności turystycznej (relatywnie wysokim również w skali całego województwa). Podobnie sytuacja wygląda w przypadku atrakcyjności krajoznawczej – wyższe noty uzyskały gminy zlokalizowane w północno-wschodniej części Partnerstwa i na jego południowym krańcu. Najlepiej ocenione zostały gminy Białowieża i Gródek (Białowieża za sprawą Puszczy Białowieskiej i zabytków będących wyrazem wielokulturowości, Gródek – Puszczy Knyszyńskiej).

Podlaskie

W dalszej kolejności na tle reszty obszaru Partnerstwa wyróżniły się gminy Michałowo, Narewka, gmina wiejska Siemiatycze i Drohiczyn.⁵⁵

Ogólnie można zauważyć pewne rozproszenie cennych walorów turystycznych w przestrzeni Partnerstwa, przy czym walory te zróżnicowane są rodzajowo i z reguły nie występują łącznie na terenie jednej gminy. Z jednej strony prowadzi to do relatywnego rozproszenia ruchu turystycznego, co w połączeniu z wysokimi kosztami wejścia na rynek podmiotów strictly turystycznych, powoduje ograniczony rozwój tej formy działalności. Z drugiej zaś strony, usieciwienie lokalnych produktów turystycznych poprzez budowę odpowiedniej infrastruktury towarzyszącej (takiej jak szlaki turystyczne) może przełożyć się na to, że działania wspierające i promujące turystykę będą generować korzyści dla większej części Partnerstwa.

Ponadto, zróżnicowanie rodzajowe walorów gmin Partnerstwa stanowi o potencjale obszaru do rozwoju różnych form turystyki, w tym turystyki religijnej (co dotyczy większości gmin), zdrowotnej i na obszarach wiejskich, a także kwalifikowanej, aktywnej i specjalistycznej (głównie w północno-wschodniej i południowej części Partnerstwa). Poza tym niektóre z gmin posiadają korzystne uwarunkowania dla turystyki w miastach i turystyki biznesowej. Dobrym przykładem jest miasto Siemiatycze, które poza zabytkami, posiada korzystne położenie na styku trzech województw (lubelskiego, mazowieckiego i podlaskiego), w odległości nie większej niż 120 km od ich stolic. Z kolei przygraniczna lokalizacja Partnerstwa stanowi o potencjale dla rozwoju turystyki przygranicznej i tranzytowej.⁵⁶

6.7.2. Zagospodarowanie turystyczne

Baza noclegowa

O ogólnej atrakcyjności turystycznej, poza opisanymi powyżej walorami, w dużej mierze decyduje także dostępność i stan infrastruktury turystycznej, w tym bazy noclegowej. Analiza obiektów noclegowych funkcjonujących na koniec lipca wskazuje, że o ile w latach 2015-2018 ich liczba była względnie stabilna (średnio 56), o tyle po roku 2019 nastąpił jej spadek, co niewątpliwie ma swoją przyczynę w pandemii COVID-19. W lipcu 2021 r. odnotowano 51 działających obiektów noclegowych, czyli o 12% mniej niż w szczytowym momencie przypadającym na rok 2019. Podobnie trend spadkowy dotyczył liczby miejsc noclegowych, których liczba po 2018 r. systematycznie malała, przy czym wartość odnotowana w 2021 r. nie spadła poniżej poziomu z roku 2015. Można zatem stwierdzić, że co prawda w porównaniu z początkiem analizowanego okresu zmniejszyła się liczba obiektów noclegowych przyjmujących turystów w lipcu, ale liczba miejsc noclegowych nieznacznie wzrosła (o 4,6%).

---

⁵⁵ Panfiluk E.: Wpływ projektów z zakresu turystyki i kultury na rozwój społeczno-gospodarczy regionu. Potencjał turystyczny regionu, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Białystok 2015: 67-69, www.ewaluacja.gov.pl/strony/badania-i-analizy/wyniki-badan-ewaluacyjnych/badania-ewaluacyjne/wplyw-projektow-z-zakresu-turystyki-i-kultury-na-rozwoj-spooleczno-gospodarczy- [dostęp 27.11.2021].

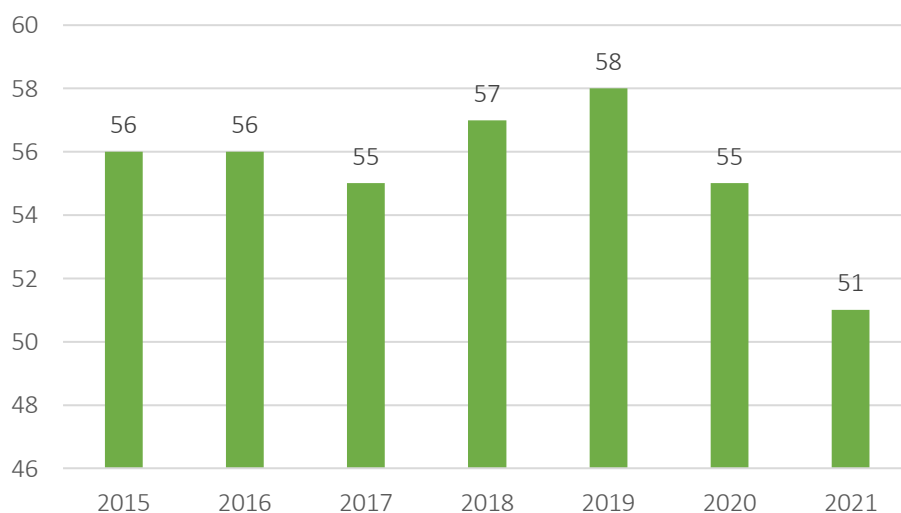
⁵⁶ Tamże, s. 218.

Wykres 103. Liczba miejsc noclegowych dostępnych w lipcu na obszarze Partnerstwa.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wykres 93. Liczba turystycznych obiektów noclegowych funkcjonujących w lipcu na obszarze Partnerstwa.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Od 2018 r. na terenie połowy gmin Partnerstwa działały obiekty noclegowe, przy czym największą liczbą miejsc noclegowych dysponowała gmina Białowieża (w 2021 r. 801 miejsc w 16 obiektach), najmniejszą

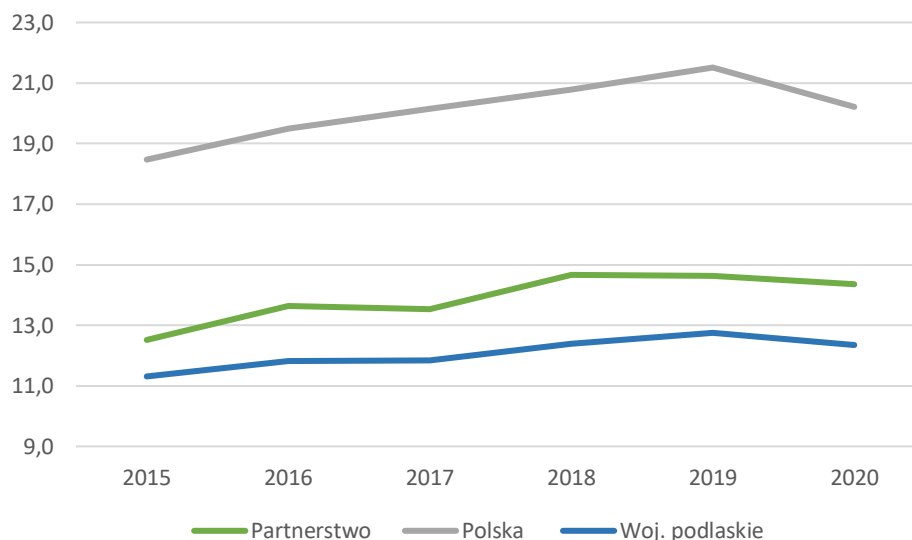

zaś gmina wiejska Hajnówka (15 miejsc w 1 obiekcie). Co ciekawe, w dwóch gminach o relatywnie dużej atrakcyjności turystycznej – Rudka i Michałowo – nie odnotowano żadnych obiektów turystycznych.

Najliczniej reprezentowanym typem obiektów noclegowych na obszarze Partnerstwa są kwatery agroturystyczne. W 2021 r. stanowiły one 35,3% ogółu obiektów, co oznacza spadek względem 2015 r. (39,3%). Spadkowi uległ również odsetek miejsc noclegowych oferowanych przez kwatery agroturystyczne – w 2021 r. osiągnął on najniższy poziom na przestrzeni wszystkich analizowanych lat (11,8%).

Pod względem liczby miejsc noclegowych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców, Partnerstwo – z wartością wskaźnika na poziomie ok. 13-15 w latach 2015-2020 – wypada nieco lepiej niż województwo (11-13), lecz znacznie gorzej niż średnio cała Polska (19-22). Do roku 2018 widoczna była tendencja wzrostowa, która następnie uległa odwróceniu. Warto jednak zaznaczyć, że spadek wartości wskaźnika, jaki zaobserwowano w 2020 r. był relatywnie niewielki, zwłaszcza w porównaniu do sytuacji ogólnokrajowej. Ponadto, na terenie Partnerstwa można wskazać 6 gmin, które jeszcze w 2019 r. oferowały więcej miejsc noclegowych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców niż średnio w Polsce (Białowieża, Dubicze Cerkiewne, Narewka, Mielnik, Drohiczyn i Gródek). Najwyższą wartość odnotowano w gminach Białowieża i Dubicze Cerkiewne (odpowiednio 433,1 i 108,5 w 2019 r.).

Wykres 94. Liczba miejsc noclegowych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców.

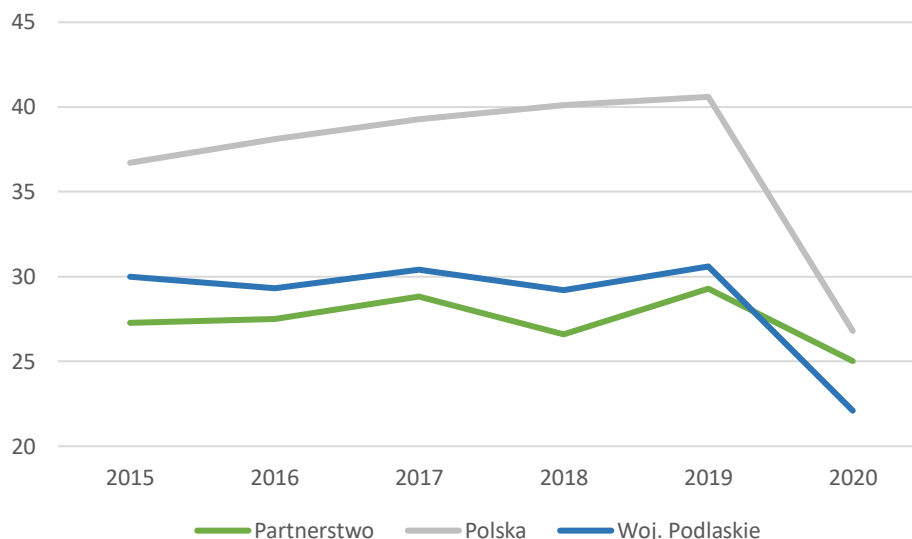
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wykorzystując dane powiatowe można poddać analizie również stopień wykorzystania miejsc noclegowych w skali roku, informujący o tym, jaki był poziom zajętości obiektów w okresie, w którym przyjmowały turystów.⁵⁷ W latach 2015-2019 wartość wskaźnika dla Partnerstwa utrzymywała się w zakresie 27-29% i była znacznie niższa niż analogiczna wartość dla Polski (oraz nieznacznie niższa niż dla województwa). Wraz z rozwojem pandemii COVID-19 w 2020 r. odnotowano ostry spadek wykorzystania miejsc noclegowych w kraju oraz w regionie, jak również – choć w znacznie mniejszym stopniu – na obszarze Partnerstwa. W efekcie wartość wskaźnika Partnerstwa przekroczyła wartość wojewódzką znacznie zmniejszając dystans dzielący ją od wartości krajowej. Ponadto, powiat bielski – cechujący się największym wykorzystaniem miejsc noclegowych spośród powiatów Partnerstwa – w 2019 r. osiągnął wartość wyższą niż ogólnokrajowa (45,8%), a w 2020 praktycznie się z nią zrównał.

⁵⁷ Stopień wykorzystania netto oblicza się dzieląc ogólną liczbę udzielonych noclegów przez ilość wszystkich oferowanych miejsc noclegowych w poszczególnych dniach miesiąca, w ciągu których były one faktycznie udostępnione. Dla gmin Gródek i Michałowo przyjęto średnią wartość dla powiatu białostockiego.

Wykres 95. Stopień wykorzystania miejsc noclegowych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

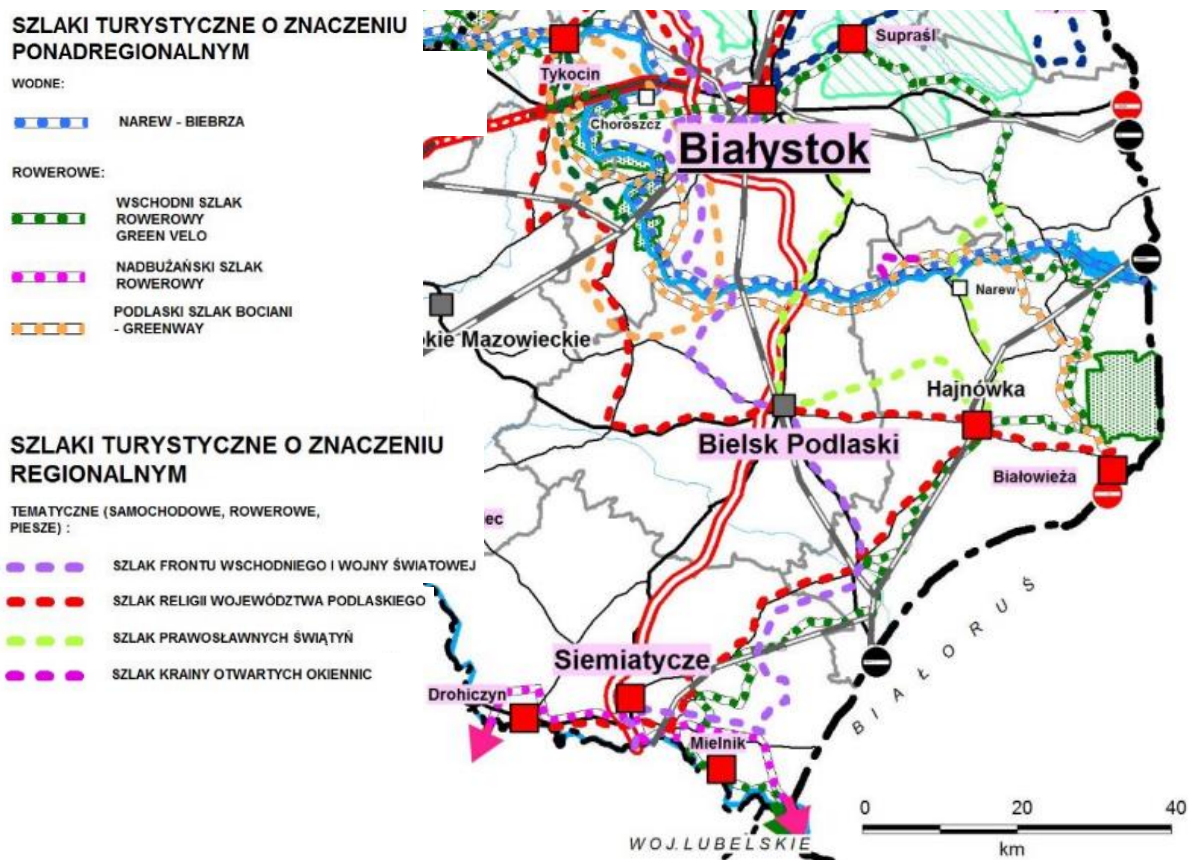
Baza towarzysząca

Na terenie Partnerstwa rozciąga się sieć szlaków turystycznych: rowerowych, pieszych i wodnych. Szlaki piesze koncentrują się w rejonach o wysokich walorach przyrodniczych – w Puszczy Białowieskiej, w Puszczy Knyszyńskiej i w dolinach głównych rzek. Wśród najważniejszych szlaków rowerowych wymienić można Białowieski Szlak Transgraniczny, Wschodni Szlak Rowerowy Green Velo, Nadbużański Szlak Rowerowy i Podlaski Szlak Bociani. Z kolei rzeki zlokalizowane na obszarze Partnerstwa – Supraśl, Narew, Narewka, Bug, a także mniej uczęszczana rzeka Nurzec, stwarzają dobre warunki dla turystyki wodnej, w szczególności kajakarstwa.⁵⁸

Uzupełnieniem powyższych szlaków są szlaki tematyczne, dla wytyczenia których podstawą stała się bogata historia i dziedzictwo kulturowe regionu. Zaliczyć do nich można samochodowy Szlak Frontu Wschodniego I Wojny Światowej, a także szlaki promujące turystykę kulturową, etniczną i pielgrzymkową: Szlak Krainy Otwartych Okiennic, Szlak Religii Województwa Podlaskiego i Szlak Prawosławnych Świątyń. Lokalizacje najważniejszych szlaków przedstawiono na poniższej mapie.

⁵⁸ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego, Uchwała NR XXXVI/330/17 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 22 maja 2017 roku (Dz. Urz. Woj. Podlaskiego z 2017 r. poz. 2777 z dnia 11.07.2017 r.), 2017: 76, www.bip.pbppb.wrotapodlasia.pl/plan_zag.htm?pid=wniosek [dostęp 27.11.2021].

Rycina 29. Szlaki turystyczne o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym.

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego, Białystok 2017: 77, www.bip.pbppb.wrotapodlasia.pl/plan_zag.htm?pid=wniosek [dostęp 27.11.2021].

Poziom zagospodarowania przestrzeni turystycznej w skali całego województwa określany jest jako relatywnie niski. Dotyczy to nie tylko szlaków turystycznych i ścieżek rowerowych, ale także innych obiektów małej infrastruktury turystycznej związanych z zagospodarowaniem terenów kąpielisk i nabrzeży, czy szczegółowym oznakowaniem terenów rekreacyjno-turystycznych. Ponadto stosunkowo ograniczona jest oferta aktywności sportowo-rekreacyjnych (ze względu na niewielką liczbę wypożyczalni sprzętu), a także oferta aktywności zorganizowanych.⁵⁹

⁵⁹ Panfiluk E.: Wpływ projektów z zakresu turystyki i kultury na rozwój społeczno-gospodarczy regionu. Potencjał turystyczny regionu, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Białystok 2015, www.ewaluacja.gov.pl/strony/badania-i-analizy/wyniki-badan-ewaluacyjnych/badania-ewaluacyjne/wplyw-projektow-z-zakresu-turystyki-i-kultury-na-rozwoj-spoeczno-gospodarczy-regionu/ [dostęp 27.11.2021].

Podlaskie

6.7.3. Pozostałe czynniki wpływające na rozwój turystyki

Jak pokazują badania, o potencjale turystycznym województwa podlaskiego w największym stopniu decyduje zespół walorów przyrodniczych (w tym czyste powietrze i niski poziom hałasu), następnie zaś zespół walorów kulturowych. W dalszej kolejności wskazać można zagospodarowanie turystyczne i czynniki ekonomiczne, najniżej zaś uplasowały się dostępność komunikacyjna i czynniki społeczno-demograficzne.⁶⁰

To właśnie niski poziom dostępności komunikacyjnej wskazywany jest jako jedna z barier dla osiągnięcia przewagi konkurencyjnej regionu. Tylko część gmin Partnerstwa może czerpać korzyści ze względnej bliskości większych ośrodków miejskich, dogodnych połączeń komunikacyjnych (za sprawą tras S19 i S8) i połączeń kolejowych, podczas gdy obszary o wysokiej atrakcyjności turystycznej często cechuje niska jakość połączeń komunikacyjnych. Niekorzystny dla obszaru jest również brak lotniska, szczególnie w kontekście turystyki międzynarodowej.

Podsumowanie

- Sytuacja materialna mieszkańców obszaru Partnerstwa przedstawia się gorzej niż średnio w kraju. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w 2020 r. stanowiło nieco ponad 90% średniej ogólnopolskiej. Jeszcze mniej optymistycznych wniosków dostarcza analiza dochodów własnych gmin per capita i wpływów JST z tytułu udziału we wpływach budżetu państwa z podatku PIT w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Wartość obydwu wskaźników na przestrzeni ostatnich 6 lat utrzymywała się zarówno poniżej średniej wojewódzkiej, jak i krajowej (wynosząc odpowiednio ok. 77% i 56% ich wartości). Jednocześnie nie zaobserwowano odpowiednio dużej dynamiki wzrostu, która pozwoliłaby na znaczące skracanie tego dystansu.
- Słabą stroną Partnerstwa jest relatywnie niska liczba podmiotów zarejestrowanych w REGON w stosunku do populacji, jak również liczba osób prowadzących działalność gospodarczą na tle osób w wieku produkcyjnym. Liczby te, plasując się poniżej średnich wartości w regionie czy kraju, wpływają niekorzystnie na potencjał rozwoju gospodarczego obszaru i jego konkurencyjność. Niekorzystnie wypada również przedsiębiorczość w wymiarze aktywnym, mierzona liczbą podmiotów gospodarczych nowo rejestrowanych w rejestrze REGON na 1000 mieszkańców (w 2020 r. stanowiła ok. 70% wartości wojewódzkiej i niecałe 60% wartości ogólnopolskiej). Pomimo wyraźnego trendu wzrostowego (z wyłączeniem roku 2020 ze względu na pandemię COVID-19), pozycja Partnerstwa względem regionu i kraju pozostawała niezmienną.
- Konsultacje społeczne przeprowadzone z mieszkańcami obszaru pokazały, że warunki dla rozwoju przedsiębiorczości oraz warunki do prowadzenia własnej działalności najczęściej oceniane były jako średnie (ok. 37% odpowiedzi), przy czym dość liczna grupa mieszkańców (ok. 20%) uznała je za złe.
- Niekorzystnie prezentuje się liczba instytucji otoczenia biznesu na 1000 podmiotów gospodarczych – z wartością na poziomie ok. 60 jest ona o ponad 30% niższa od średniej

⁶⁰ Panfiluk E.: Wpływ projektów z zakresu turystyki i kultury na rozwój społeczno-gospodarczy regionu. Potencjał turystyczny regionu, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Białystok 2015:216, www.ewaluacja.gov.pl/strony/badania-i-analazy/wyniki-badan-ewaluacyjnych/badania-ewaluacyjne/wplyw-projektow-z-zakresu-turystyki-i-kultury-na-rozwoj-spoleczno-gospodarczy-regionu/ [dostęp 27.11.2021].

Podlaskie

krajowej. Tymczasem instytucje te są szczególnie istotne dla wspierania przedsiębiorców prowadzących mikro- i małe firmy.

- Tymczasem zdecydowana większość firm działających na terenie Partnerstwa to mikro firmy zatrudniające do 9 osób (ok. 95-96% w ostatnich 6 latach). Najliczniej reprezentowane są podmioty prowadzące działalność w zakresie handlu hurtowego i detalicznego oraz naprawy pojazdów samochodowych, włączając motocykle (19,2%). Na kolejnych miejscach znalazły się sekcje: budownictwo (17,5% ogółu firm) oraz przetwórstwo przemysłowe (10,5%).
- Na tle województwa, obszar Partnerstwa prezentuje się dobrze pod względem atrakcyjności inwestycyjnej, zwłaszcza jego wschodnia i południowa część oraz – wyróżnione najwyższymi notami – wszystkie gminy miejskie. Jednocześnie zaznaczyć należy, że województwo podlaskie należy do najmniej atrakcyjnych inwestycyjnie regionów kraju, co znajduje odzwierciedlenie w relatywnie niewielkiej aktywności kapitału zagranicznego, także na obszarze Partnerstwa.
- Podobnie jak całe województwo podlaskie, obszar Partnerstwa cechuje się trudnymi warunkami dla rozwoju produkcji roślinnej ze względu na charakterystykę przyrodniczo-klimatyczną. Analizując potencjał produkcji rolniczej można jednak zauważyć znaczne zróżnicowanie przestrzenne, z najkorzystniejszą sytuacją w powiecie bielskim, najtrudniejszą zaś we wschodniej części Partnerstwa. Do mało sprzyjających rozwojowi rolnictwa czynników można zaliczyć także dominację niewielkich gospodarstw rolnych (o powierzchni 1-5 ha) oraz relatywnie duży udział łąk w strukturze użytkowania gruntów rolnych. Z drugiej jednak strony, należy wskazać na występujące stosunkowo dobre warunki dla rozwoju rolnictwa ekologicznego, pszczelarstwa i zielarstwa, które w obliczu rosnącego zainteresowania konsumentów rynkiem zdrowej żywności oraz tradycyjnych produktów lokalnych, stanowią istotny potencjał obszaru Partnerstwa.
- Obszar Partnerstwa posiada cenne i zróżnicowane walory turystyczne, na które składają się zarówno walory przyrodnicze, jak i antropogeniczne, ukształtowane w wyniku m.in. niezwykle bogatej tradycji i kultury regionu. Największy ruch turystyczny generuje posiadająca międzynarodowe znaczenie Puszcza Białowieska z Białowieskim Parkiem Narodowym. Ogólnie wschodnia (i w mniejszym stopniu południowa) część Partnerstwa wyróżnia się wyższym poziomem atrakcyjności wypoczynkowej i krajoznawczej (pierwsza z nich definiowana jest przez walory przyrodnicze, takie jak lasy i zbiorniki wodne, druga zaś przez obszary chronione i zabytki). Zróżnicowanie rodzajowe walorów gmin stanowi o potencjale obszaru do rozwoju różnych form turystyki, w tym turystyki religijnej (co dotyczy większości gmin), zdrowotnej i na obszarach wiejskich, a także kwalifikowanej, aktywnej i specjalistycznej oraz turystyki biznesowej i przygranicznej.
- Pandemia COVID-19 wpłynęła na przyhamowanie ruchu turystycznego i spadek liczby obiektów noclegowych funkcjonujących na terenie Partnerstwa. W 2021 r., ich liczba zmalała o 12% względem roku 2019 (na koniec lipca 2021 r. odnotowano 51 obiektów noclegowych). Pod względem liczby miejsc noclegowych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców, Partnerstwo w latach 2015-2020 wypadło nieco lepiej niż województwo, lecz wartość wskaźnika była niemalże 1,5 razy niższa niż średnia dla Polski. Podobnie niższy był stopień wykorzystania miejsc noclegowych.

7. Infrastruktura techniczna i komunikacyjna

7.1. Dostępność komunikacyjna

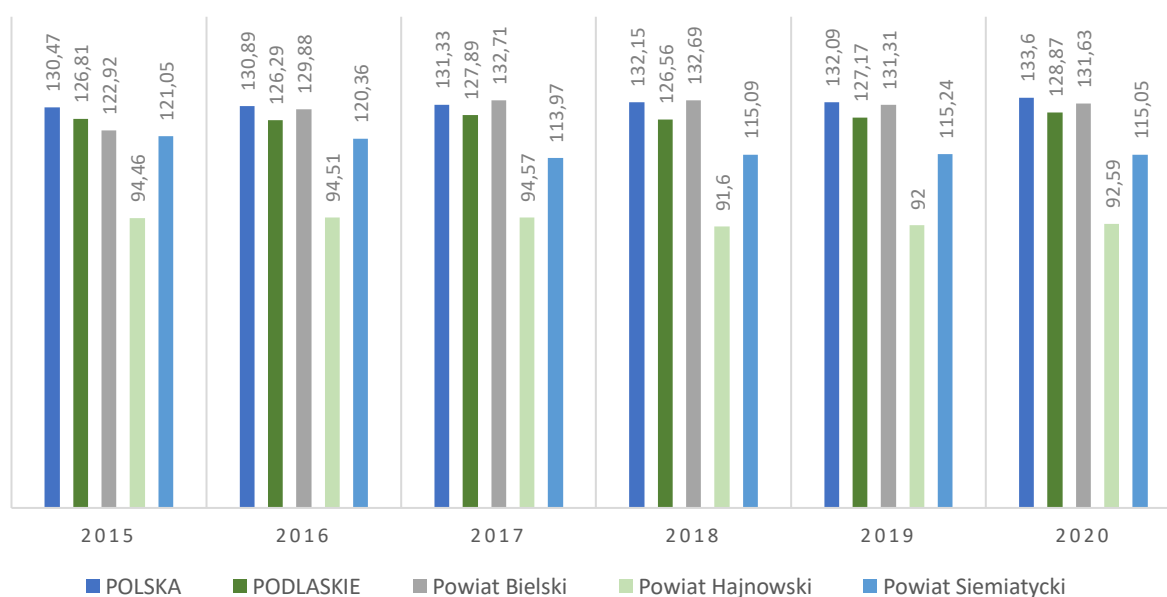
7.1.1. Sieć dróg na tle województwa i kraju

Sieć dróg gminnych i powiatowych

Łączna długość infrastruktury drogowej w województwie podlaskim wynosi 27 155,6 km, z czego drogi krajowe stanowią 993,1 km, wojewódzkie – 1 242,9 km, powiatowe – 7 805,5 km i gminne – 16 482,6 km. 13 145,3 km (49,56%) dróg posiada nawierzchnię twardą, w tym 12 019,6 km (45,32%) twardą ulepszoną tj. nawierzchnię bitumiczną, betonową, z kostki granitowej lub z elementów prefabrykowanych. Długość dróg ekspresowych wynosi 109,6 km.

W ciągu wszystkich dróg publicznych województwa podlaskiego są zlokalizowane 1 529 obiekty mostowe (mosty i wiadukty), gdzie 18 pełni funkcję tymczasowych. Na terenie województwa zlokalizowana jest jedna przeprawa promowa oraz 24 tunele pełniących rolę przejść podziemnych. Gęstość sieci drogowej w 2020 roku w województwie wynosiła 131,63 km/100 km², co plasuje rejon w połowie stawki województw w Polsce. Odpowiada to średniej krajowej, wynoszącej 133,6 km/100 km (w roku 2020). Odsetek dróg publicznych o nawierzchni twardej ulepszonej wynosi zaledwie 48%, co sprawia, że województwo podlaskie sklasyfikowane jest jako najmniej rozwojowe w tej dziedzinie, na tle innych obszarów wojewódzkich kraju.

Wykres 96. Łączna długość dróg gminnych i powiatowych w km na 100 km² powierzchni (dane powiatowe) dla Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia i województwa podlaskiego w latach 2015-2020.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Podlaskie

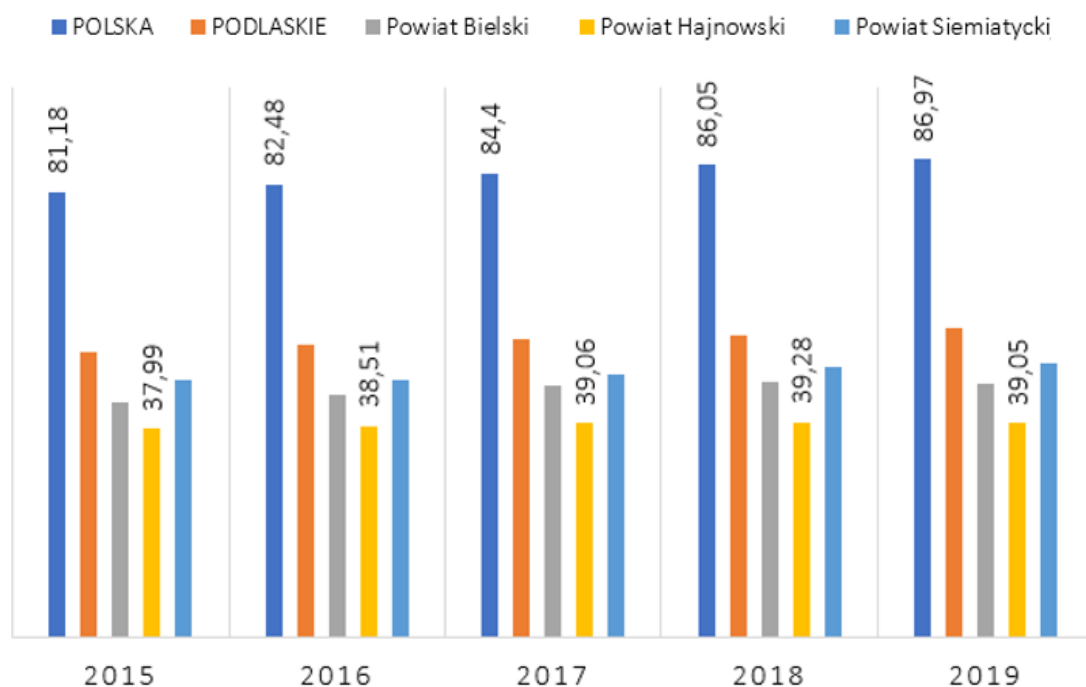

Analizując powiaty należące do obszaru Partnerstwa pod kątem długości dróg, dane wskazują, że powiat hajnowski ma najbardziej niekorzystny wskaźnik długości dróg, który na przestrzeni lat nie uległ poprawie. W porównaniu ze średnią dla województwa podlaskiego (128,87 km/km² dla roku 2020) oraz średnią krajową (133,6 km/km² dla roku 2020) długość dróg gminnych i powiatowych dla Partnerstwa wynosi zaledwie 92,59 km/km². Wynika to przede wszystkim z dużej powierzchni kompleksów leśnych, gdzie jest niewielka gęstość zaludnienia. Najkorzystniejsza długość dróg rejonu Partnerskiego jest w powiecie bielskim i wynosi aż 131,63 km/ km² za rok 2020, co stanowi wartość wyższą niż średnia dla województwa podlaskiego i nieznacznie ustępuje średniej krajowej.

Sieć dróg publicznych o nawierzchni twardej na tle województwa i kraju

Województwo podlaskie jest regionem o bardzo niskiej gęstości infrastruktury drogowej. Wskaźnik długości dróg publicznych o twardej nawierzchni wynosił w 2019 roku tylko 56,45 km/100 km² i wynik ten jest jednym z najniższych w kraju (wykres nr 108).

Wykres 97. Drogi gminne i powiatowe o twardej nawierzchni na 100 km² powierzchni (dane powiatowe) (km/km²) dla Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia i województwa podlaskiego w latach 2015-2019.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wskaźniki dla powiatów rejonu Partnerstwa są bardzo niskie w stosunku do średniej krajowej, która w roku 2019 wynosiła 86,97/100 km² oraz znacznie niższe od średniej w roku 2019 dla województwa (56,45 km/100 km²). Zestawiając dane powiatów Partnerstwa z tego zakresu, najbardziej niekorzystny wskaźnik ma powiat hajnowski – 39,06 km/100 km² dla roku 2019. Na wartości wskaźników dotyczących

Podlaskie

dróg gminnych i powiatowych o twardej nawierzchni na 100 km², bezpośredni wpływ ma obszar Białowieckiego Parku Narodowego, przez który na obszarze tym występuje niewielka ilość dróg utwardzonych. Na przestrzeni badanego okresu 2015-2019 można zaobserwować nieznaczny wzrost wskaźników. Prognozuje się, że tendencja wzrostowa powinna się utrzymać w latach 2022-2025, z racji planowanego oddania do użytku kluczowych inwestycji infrastrukturalnych dla województwa i rejonów Partnerskich. Obecnie niedostępne są dane za rok 2020.

Główne ciągi komunikacyjne

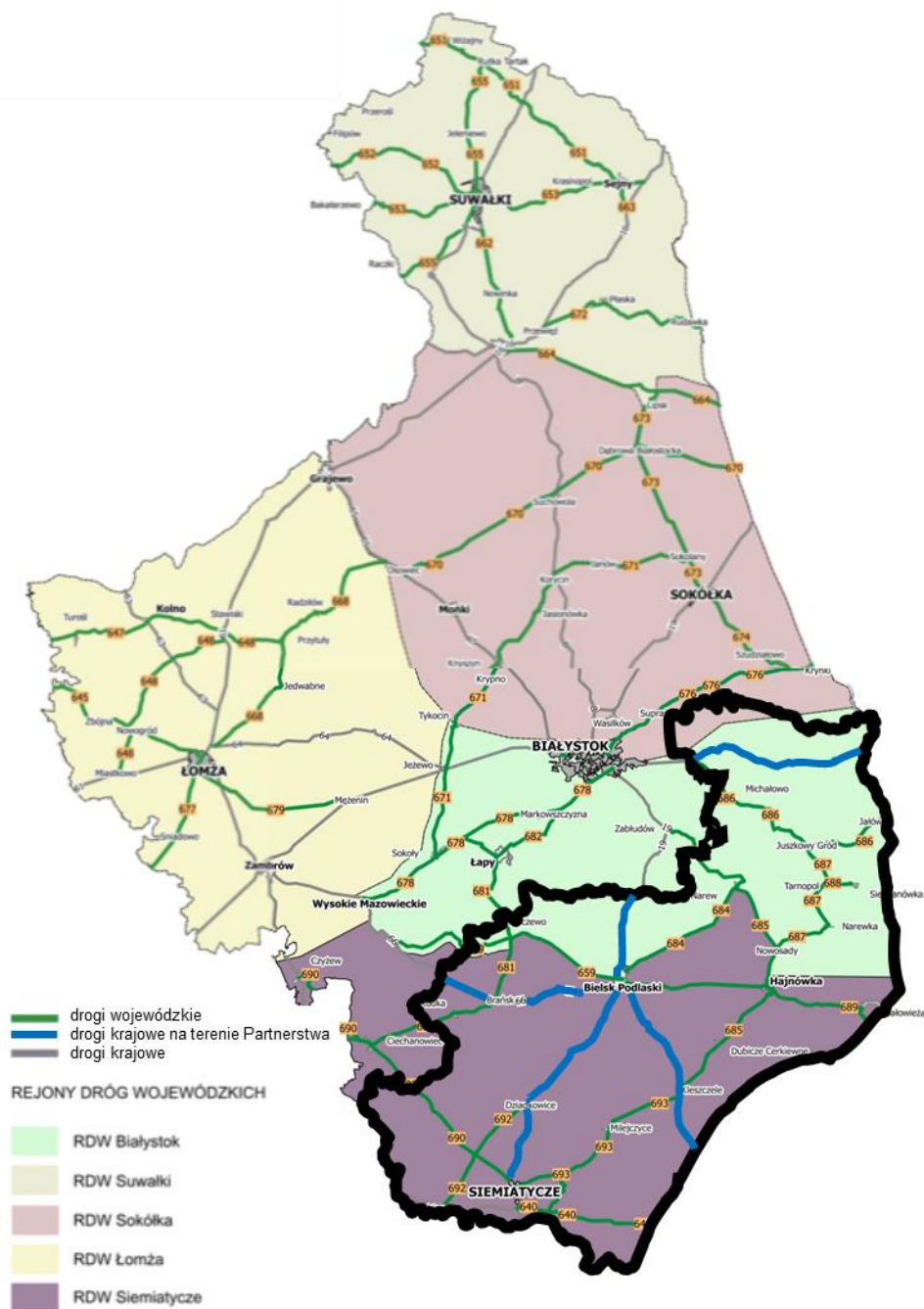
Fundamentem drogowego systemu województwa, mającym wpływ na komunikację rejonu Partnerskiego gmin, jest podstawowa sieć dróg krajowych i wojewódzkich. Ich zadaniem jest zwiększenie zasięgu regionalnego, krajowego, jak i międzynarodowego, przede wszystkim z uwagi na sąsiadujące przejścia graniczne i międzynarodowe szlaki transportowe. Układ drogowy rejonu Partnerskiego zapewnia dostępność do najważniejszych regionów i miast powiatowych, jednakże wymaga modernizacji i rozbudowy. Sieć dróg lokalnych jest uzupełniona o drogi powiatowe.

Oznacza to, że układ przestrzenny dróg jest optymalny do obsługi istniejącego kompleksu osadniczego. Jednakże stan sieci infrastrukturalnej jest mało zadowalający i odbiega od oczekiwanych standardów użytkowych co ma negatywny wpływ na rozwój obszarów rejonów Partnerskich.

System dróg rejonu Partnerskiego tworzą:

- 1) odcinki drogi ekspresowej S19
- 2) 3 drogi krajowe (nr: 19, 62, 65);
- 3) 12 dróg wojewódzkich (nr: 681, 659, 684, 685, 687, 686, 689, 693, 640, 693, 692, 690).

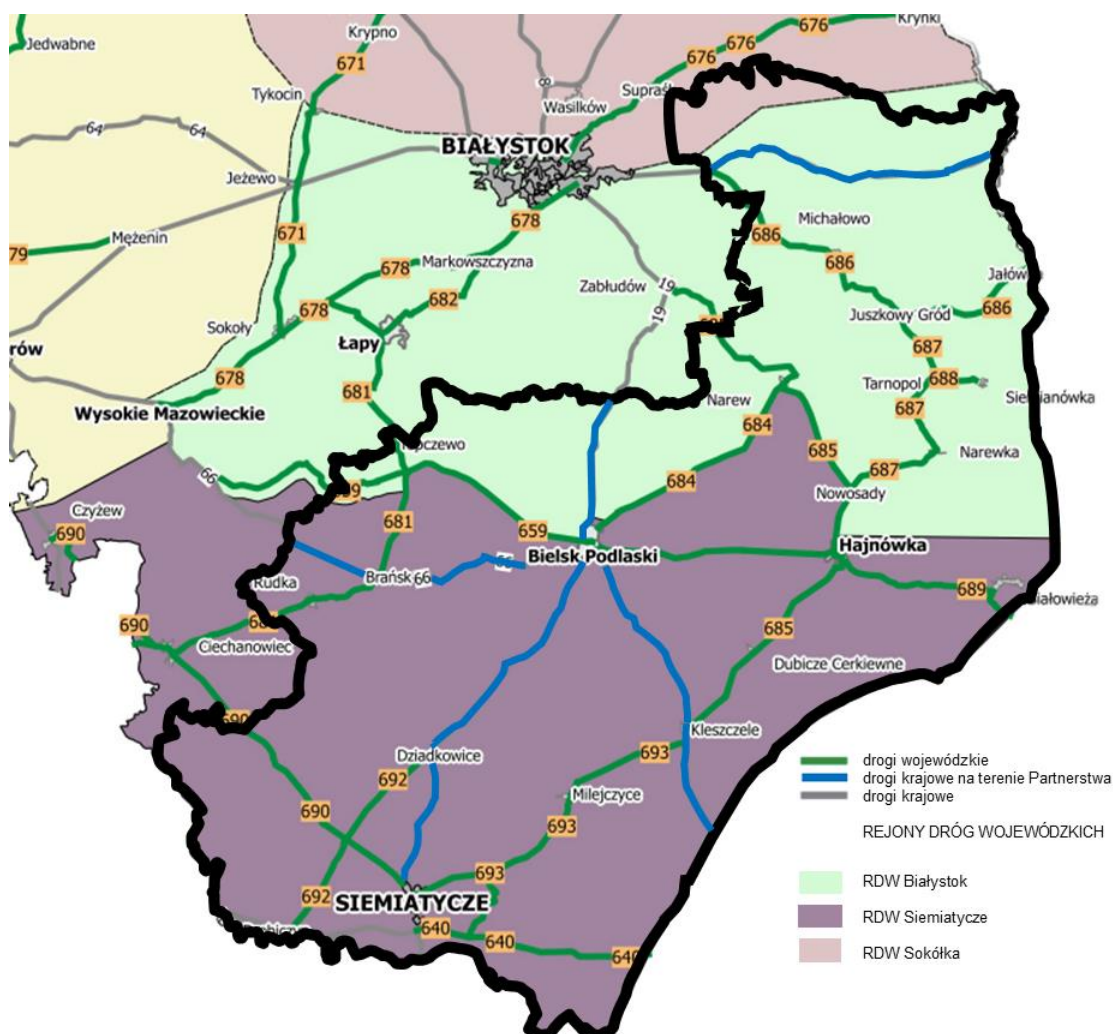
Rycina 30. System dróg na obszarze Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia i w województwie podlaskim.

Źródło: Podlaski Zarząd Dróg Wojewódzkich Białystok. Wykaz dróg, www.pzdw.bialystok.pl/?page_id=34. [dostęp 27.11.2021]. Naniesienie granic Partnerstwa oraz oznaczenie na niebiesko dróg krajowych na terenie Partnerstwa – własne.

Kluczowe drogi wojewódzkie dla rejonu Partnerstwa pod nadzorem Rejonu Dróg Wojewódzkich Siemiatycze: 681, 659, 684, 685, 687, 686, 689, 693, 640, 693, 692, 690, stanowią połączenie przede wszystkim między miejscowościami: Siemiatycze, Milejczyce, Dubicze Cerkiewne, Hajnówka, Białowieża oraz Bielsk Podlaski (Rycina nr 31).

Rycina 31 Komunikacja dróg między miejscowościami należącymi do Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia.

Źródło: Podlaski Zarząd Dróg Wojewódzkich Białystok. Wykaz dróg, www.pzd.w.bialystok.pl/?page_id=34, [dostęp 27.11.2021]. Naniesienie granic Partnerstwa oraz oznaczenie na niebiesko dróg krajowych na terenie Partnerstwa – własne.

Podlaskie

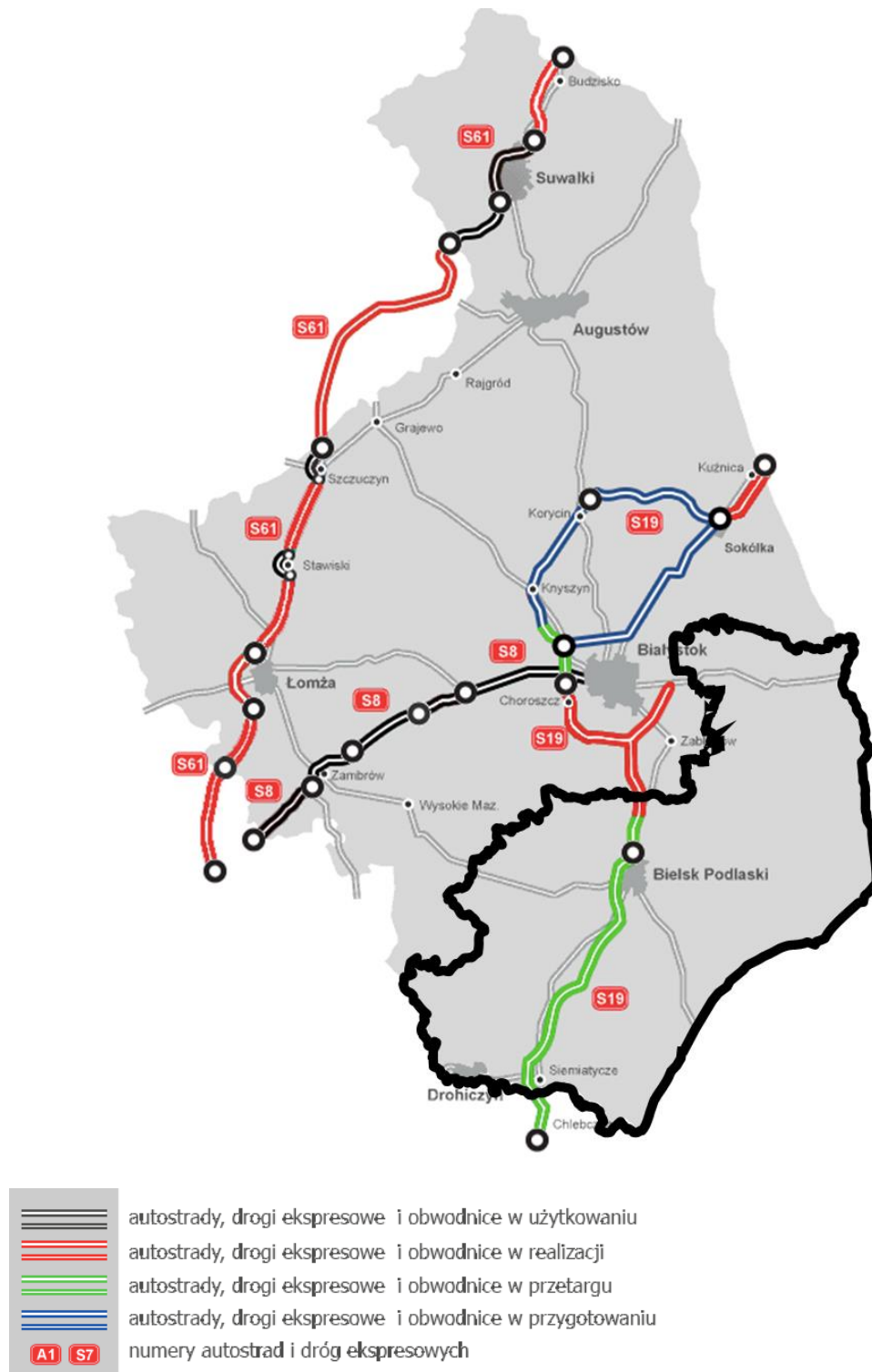
7.1.2. Kluczowe inwestycje drogowe w trakcie realizacji dla Partnerstwa i województwa Podlaskiego.

Obecnie w realizacji jest kluczowa inwestycja drogowa dla rejonów objętych Partnerstwem, droga S19 z podziałem na odcinki:

- Malewice – Chlebczyn o długości odcinka 25,07 km „Budowa drogi S19 Białystok-Lubartów, odcinek Boćki (bez węzła) – Chlebczyn w ramach Programu Budowy Dróg Krajowych na lata 2014-2023 (z perspektywą do 2025 r.). Zakończenie inwestycji planowane jest na rok 2025.
- węzeł Boćki (bez węzła) – Malewice o długości 15,91 km,
- S19 węzeł Bielsk Podlaski Zachód (bez węzła),
- S19 węzeł Boćki (z węzłem) o długości 12,19 km,
- S19 Haćki – węzeł Bielsk Podlaski Zachód (z węzłem) z odcinkiem drogi krajowej nr 66 o długości 9,009 km S19 wraz z przebudową odcinka drogi krajowej nr 66 o długości 2,964 km,
- S19 Ploski-Haćki o długości 8,892km,
- węzeł Białystok Południe (bez węzła) – Ploski o długości 12,725 km,
- węzeł Księżyno (bez węzła) – węzeł Białystok Południe (z węzłem) z odcinkiem drogi krajowej nr 65 o długości 7,946 i drogi S19 o długości odcinka 13,684 km.

Planowany koniec realizacji autostrady, dróg ekspresowych i dróg krajowych jest na lata 2024-2025.

Rycina 32. Mapa budowy sieci kluczowych dróg ekspresowych i autostrad województwa podlaskiego i obszaru Partnerstwa.

Źródło: Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad. Wykaz inwestycji drogowych rejonu podlaskiego www.gov.pl/web/gddkia/mapa-stanu-budowy-drog3, [dostęp 27.11.2021].

Podlaskie

7.1.3. Jakość dróg rejonu Partnerstwa

Jednostką zarządzającą drogami wojewódzkimi jest Podlaski Zarząd Dróg Wojewódzkich w Białymstoku. Odpowiada on za standard techniczny dróg, na mocy zarządzenia Nr 3/2014 wydanego przez Dyrektora Podlaskiego Zarządu Dróg Wojewódzkich w Białymstoku z dnia 27 stycznia 2014⁶¹r.

Wytyczne dotyczące diagnostyki stanu technicznego nawierzchni zostały opracowane na podstawie dokumentacji systemu Diagnostyka Stanu Nawierzchni, Generalnej Dyrekcji Dróg i Autostrad. Właściwa diagnostyka stanu technicznego nawierzchni jest niezbędnym elementem racjonalnego zarządzania kapitałem w postaci infrastruktury drogowej. We wszystkich rozwiniętych gospodarkach, diagnostyka dostarcza wiele istotnych danych, które wspomagają zarządcę w realizacji innych zadań urbanistycznych. Można zauważyć, że ma to bezpośredni wpływ na podniesienie atrakcyjności obszaru Partnerstwa i przekłada się to na możliwość wyceny majątku. Dlatego też, by rejon Partnerski prawidłowo się rozwijał, konieczne jest rozbudowywanie i utrzymywanie sieci infrastruktury dróg wojewódzkich. Z uwagi na położenie województwa podlaskiego na szlaku tranzytowym, utrzymanie dobrego stanu dróg wojewódzkich jest niezbędnym czynnikiem determinującym rozwój danego obszaru. Obecnie drogi lokalne, krajowe i wojewódzkie zyskują nowe znaczenie w powstającej magistrali logistycznej jako wsparcie dróg ekspresowych i autostrad.

Opublikowany przez Generalną Dyrekcję Dróg Krajowych i Autostrad raport w roku 2020 wskazuje, że województwo podlaskie znajduje się na szczycie rankingu dotyczącego stanu nawierzchni dróg krajowych dla poszczególnych oddziałów. Dane pokazują, że infrastruktura zarządzana przez oddział GDDKiA o/Białystok ma najwyższy wskaźnik dróg w stanie dobrym 78,5%. Stan niezadowolający to 14% a stan zły – 7,5%. Z uwagi na trwające inwestycje infrastrukturalne prognozuje się, że w perspektywie najbliższych 5 lat nadal woj. podlaskie będzie liderem pod względem stanu jakości dróg.

---

⁶¹ Zarządzenie wskazuje wytyczne diagnostyki stanu technicznego nawierzchni dróg wojewódzkich i zostało opracowane w ramach zadania „Dostosowanie wytycznych diagnostycznych stanu nawierzchni do potrzeb dróg wojewódzkich” (numer umowy: ZDW/2/ND/1/2018) na zlecenie grupy partnerskiej Zarządów Dróg:

1. Zarząd Dróg Wojewódzkich w Olsztynie
2. Zarząd Dróg Wojewódzkich w Gdańsku
3. Zachodniopomorski Zarząd Dróg Wojewódzkich w Koszalinie
4. Zarząd Dróg Wojewódzkich w Bydgoszczy
5. Wielkopolski Zarząd Dróg Wojewódzkich w Poznaniu
6. Podlaski Zarząd Dróg Wojewódzkich w Białymstoku

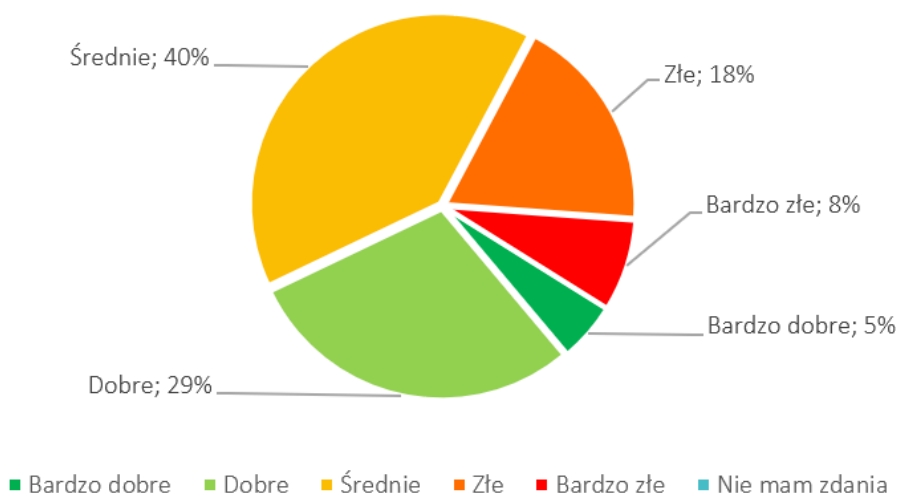

Podlaskie

Jakość dróg na podstawie konsultacji społecznych

Mieszkańcy obszaru Partnerstwa w toku konsultacji społecznych w większości uznali stan dróg za średni – ok. 40% wskazań (Wykres nr 109). Dla więcej niż co 3 osoby (łącznie ok. 34%) drogi są w stanie dobrym lub bardzo dobrym. Co piąty mieszkaniec gmin członkowskich Partnerstwa uważa stan dróg za zły lub bardzo zły (odpowiednio 18 i 8% = łącznie 20% odpowiedzi).

Wykres 98. Wyniki Konsultacji społecznych. Procentowy rozkład odpowiedzi dla pytania: Jak Pan/i ocenia jakość warunków życia w Gminie? Stan i jakość dróg (n=582).

Źródło: Opracowanie własne wyników konsultacji społecznych.

Liderzy z gmin wchodzących w skład Partnerstwa byli trochę bardziej krytyczni w ocenie infrastruktury drogowej. Aż 35% łącznie (8 wskazań z 23) oceniło drogi w swoich gminach jako złe lub bardzo złe (odpowiednio 26 i 9%). Za średni stan dróg uznano w ok. 48% przypadków (11 odpowiedzi), a dobry lub bardzo dobry stan dróg liderzy widzą jedynie w 4 przypadkach (17%).

7.1.4. Liczba wypadków na drogach

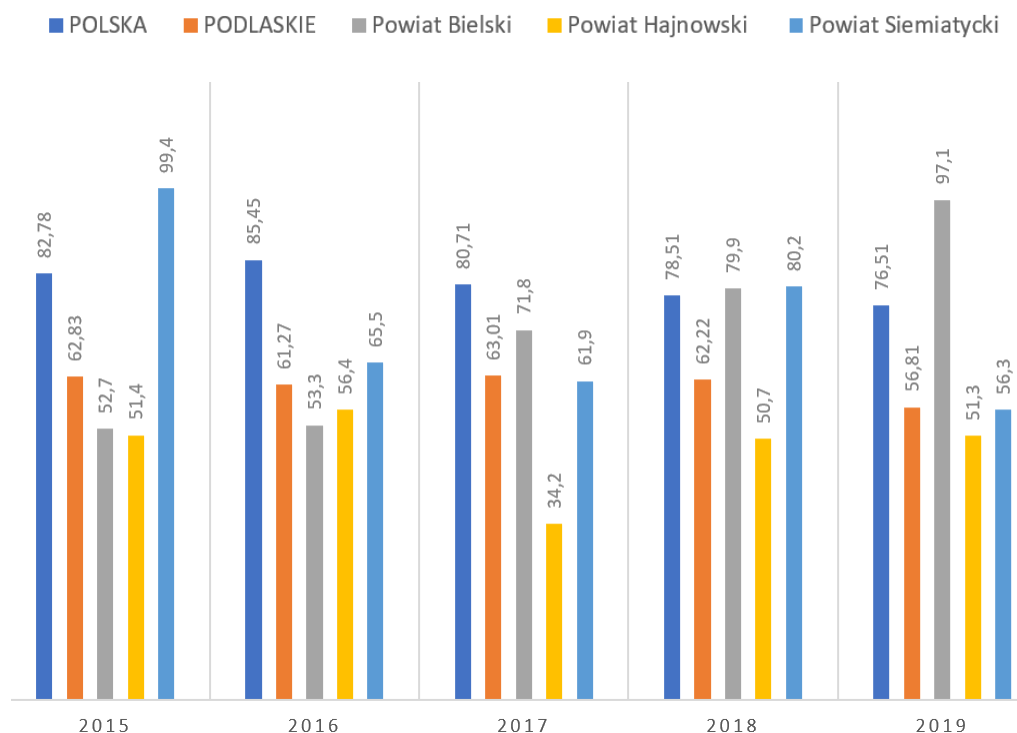
Zgodnie z uzyskanymi danymi z raportu o stanie bezpieczeństwa na drogach w województwie podlaskim w roku 2019 roku, odnotowano 584 wypadków drogowych, w których zginęło 107 osób, a 617 osób zostało rannych, kolizji drogowych odnotowano 13 895. W porównaniu do analogicznego okresu 2018 roku nastąpił:

- spadek liczby wypadków o 91, tj. o 13,5%,
- wzrost liczby zabitych o 5, tj. o 4,9%,
- spadek liczby rannych o 157, tj. o 20,3%,
- wzrost liczby kolizji o 253, tj. o 1,9%.

Oznacza to, że na 100 tys. ludności przypadło 56,81 wypadków drogowych w województwie podlaskim a jest to znacznie mniej od wartości dla kraju, gdzie średnia wynosi 76,51 wypadków w roku 2020.

W 2015 roku w powiecie siemiatyckim odnotowano aż 99,4 wypadki drogowe, co wyraźnie przewyższa wskaźnik krajowy wynoszący 82,78 wypadki na 100 tys. mieszkańców. Podobny wzrost wskaźnika odnotowano dla powiatu bielskiego w roku 2019, gdzie doszło do 97,1 wypadków drogowych, przy średniej krajowej wynoszącej 76,51. W pozostałych okresach dla danych regionów nie odnotowano drastycznych wzrostów. W roku 2017 odnotowano najniższy wskaźnik wypadków drogowych dla powiatu hajnowskiego wynoszący 34,2.

Wykres 99. Liczba wypadków na drogach na 100 tys. ludności (dane powiatowe) dla Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia i województwa podlaskiego w latach 2015-2019.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

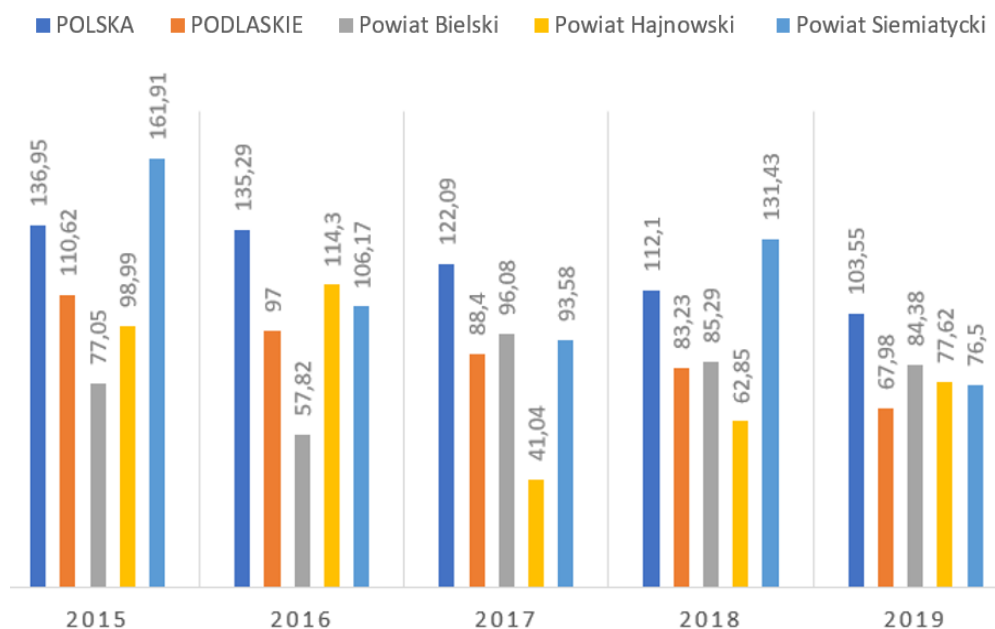

Liczba rannych w wypadkach drogowych na 100 tys. pojazdów

Przy jednoczesnym spadku wypadków drogowych w roku 2019, odnotowano również poprawę wskaźnika liczby rannych osób w wypadkach drogowych na 100 tys. osób.

W powiecie siemiatyckim w 2015 roku odnotowano 161,91 rannych oraz w 2018 roku 131,43 rannych w powiecie wskaźniki znacznie przewyższały średnią krajową. Najniższy wskaźnik odnotowano w powiecie hajnowskim w roku 2017 i wyniósł 41,04 wypadki.

Wykres 111. Liczba rannych w wypadkach drogowych na 100 tys. pojazdów Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia i województwa podlaskiego w latach 2015-2019.

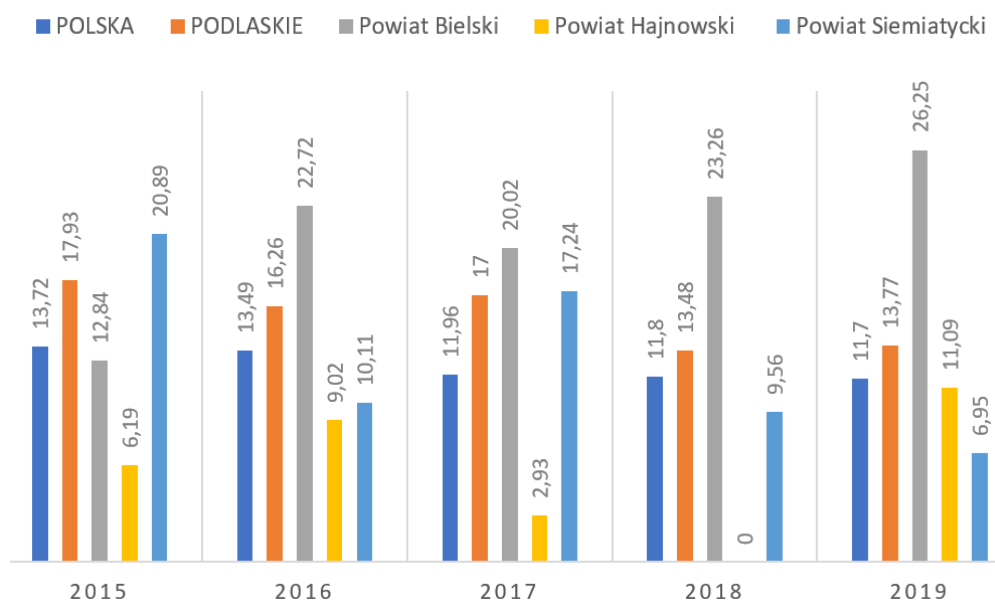
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Liczba ofiar w wypadkach drogowych na 100 tys. pojazdów

Wskaźniki dotyczące liczby ofiar dla rejonów Partnerstwa i województwa podlaskiego na tle krajowym są niekorzystne. W Polsce na przestrzeni lat 2015-2019 utrzymuje się tendencja spadkowa. W roku 2019 w Polsce średnio odnotowano 11,7 ofiar w wypadkach drogowych na 100 tysięcy mieszkańców, gdzie dla województwa podlaskiego średnia wyniosła 13,7 ofiar. Na przestrzeni analizowanego okresu niekorzystne wskaźniki odnotowano w powiecie bielskim. W roku 2019 odnotowano 26,25 ofiar w wypadkach a to jest dwukrotnie wyższy wskaźnik niż dla województwa podlaskiego i kraju. Niskie wskaźniki występują w powiecie hajnowskim, gdzie w roku 2018 nie odnotowano żadnych ofiar w wypadkach drogowych.

Wykres 100. Liczba ofiar w wypadkach drogowych na 100 tys. Pojazdów Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia i województwa podlaskiego w latach 2015-2020.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Powyższe dane wskazują na dużą wagę problemu w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa na drogach województwa podlaskiego a szczególnie rejonów Partnerskich. Ze statystyk wynika,⁶² że znaczna liczba wypadków drogowych spowodowana jest wzrostem liczby pojazdów oraz zwiększającym się natężeniem ruchu. Ważnym elementem pozostaje czynnik ludzki – wypadki zdarzają się głównie z powodu nadmiernej prędkości i młodego wieku (stosunkowo krótkiego doświadczenia) kierowców (25-39 lat). Bezpośredni wpływ na bezpieczeństwo ruchu drogowego ma zły stan techniczny i nieodpowiednie parametry techniczne dróg gminnych i lokalnych oraz zły stan techniczny pojazdów.

7.1.5. Transport zbiorowy

W roku 2020 w Polsce łączna długość linii kolejowych wynosi 19.422 km, z czego 757 km w województwie Podlaskim. Łączna liczba dostępnych linii kolejowych (szeroko i wąskotorowych) w województwie podlaskim wynosi 36 sztuk.

⁶² Polska w liczbach, www.polskawliczbach.pl/podlaskie#transport-i-komunikacja [dostęp 27.11.2021].

Tabela 28. Wykaz linii kolejowych dla Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia.

L.p.	Nr linii	Nazwa linii	Długość linii (odcinka) /km/
1	6	Zielonka - Tłuszcz - Małkinia - CZYŻEW - BIAŁYSTOK - SOKÓŁKA - KUŹNICA BIAŁOSTOCKA - GR. PAŃSTWA	131,374
2	31	Siedlce - SIEMIATYCZE - CZEREMCHA - HAJNÓWKA - SIEMIANÓWKA - GR. PAŃSTWA	99,664
3	32	CZEREMCHA - BIELSK PODLASKI - BIAŁYSTOK	76,423
4	36	Ostrołęka - ŚNIADOWO - CZERWONY BÓR - ŁAPY	68,555
5	37	BIAŁYSTOK - WALIŁY - ZUBKI BIAŁOSTOCKIE - GR. PAŃSTWA	52,678
6	38	BIAŁYSTOK - GRAJEWO - Ełk - Giżycko - Kętrzyn - Korsze - Głomno	84,564
7	39	Olecko - SUWAŁKI	26,445
8	40	SOKÓŁKA - AUGUSTÓW - SUWAŁKI	99,041
9	43	CZEREMCHA - GRANICA PAŃSTWA	5,66
10	49	ŚNIADOWO - ŁOMŻA	17,261
11	50	CZERWONY BÓR - ZAMBRÓW	15,28
12	51	SUWAŁKI - TRAKISZKI - GRANICA PAŃSTWA	29,122
13	52	LEWKI - HAJNÓWKA - BIAŁOWIEŻA TOWAROWA	48,217
14	57s	GR. PAŃSTWA - KUŹNICA BIAŁOSTOCKA - SOKÓŁKA - GIENIUSZE	26,764
15	58s	GR. PAŃSTWA - ZUBKI BIAŁOSTOCKIE - WALIŁY LAS	7,605
16	59s	GR. PAŃSTWA - SIEMIANÓWKA - CHRYSANÓW	27,155
17	451	BIAŁOWIEŻA TOW. - BIAŁOWIEŻA PAŁAC	1,999
18	515	BIAŁYSTOK-BIAŁYSTOK STAROSIELCE	1,915
19	516	TURCZYN-BIAŁYSTOK STAROSIELCE	1,928
20	517	PAPIERNIA-LAS SUWALSKI	2,6
21	836	BIAŁYSTOK R7 - BIAŁYSTOK R192	2,529
22	910	NOWOSADY-CHRYSANÓW	4,289
23	911	BERNARDCZYŻNA-OSKIERKI	4,692
24	912s	ZABŁOTCZYŻNA-OSKIERKI	1,786
25	913	NAREWKA-PLANTA	3,794
26	914	NAREWKA-WIĄCKÓW	5,419
27	915s	MIKŁASZEWO-PLANTA	2,739
28	916s	SIEMIANÓWKA-WIĄCKÓW	4,037
29	922	SOKÓŁKA-BUFAŁOWO	2,79
30	923s	BUFAŁOWO WSCHÓD-BUFAŁOWO	1,12
31	924	WALIŁY LAS-STRASZEWO	3,325
32	925	WALIŁY LAS-GRZYBOWCE	2,224
33	926s	ZUBKI BIAŁOSTOCKIE-STRASZEWO	2,489

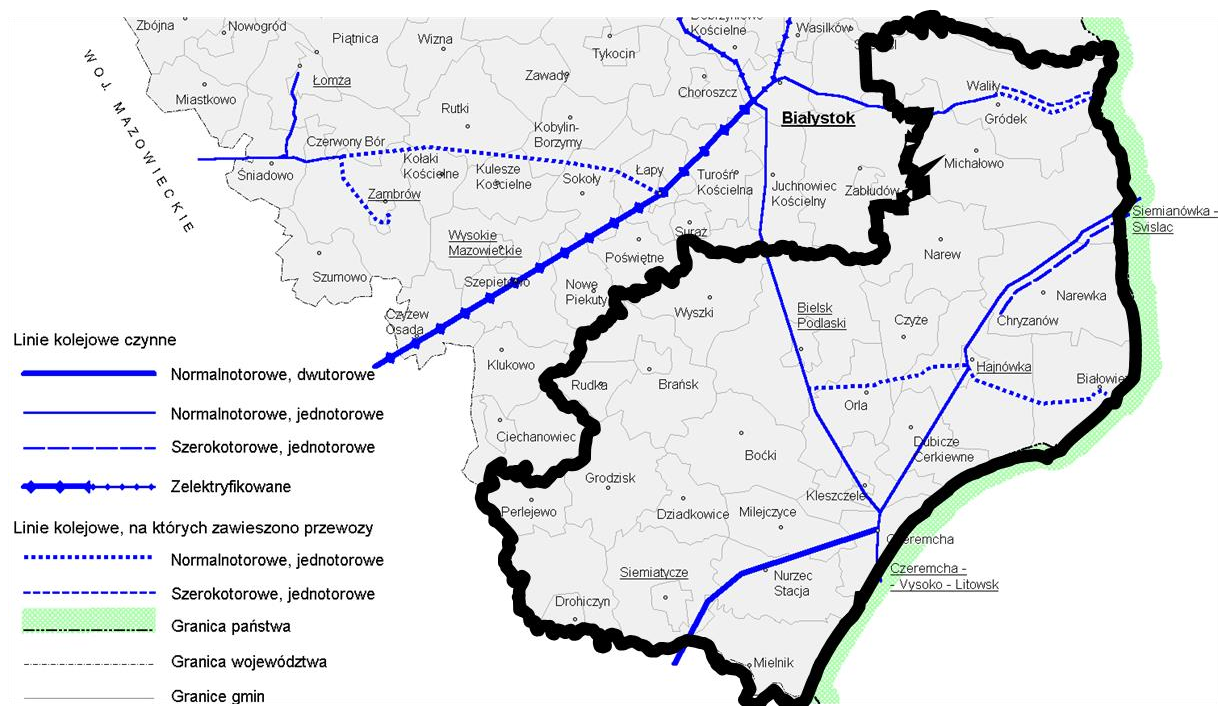
34	927	ZUBKI BIAŁOSTOCKIE-GRZYBOWCE	4,007
35	928	SOKOLE-SOKOLE CPN	0,277
36	929	PAPIERNIA-KRZYWÓLKA	6,752

Źródło: Wrota Podlasia. Wykaz linii kolejowych dla województwa podlaskiego www.wrotapodlasia.pl/pl/region_i_gospodarka/region/infrastruktura/transport_kolejowy/siec_kolejowa/ [dostęp 27.11.2021].

W tym wyróżnia się kluczowe czynne linie kolejowe rejonu Partnerskiego:

- Linia nr 31 Siedlce - SIEMIATYCZE - CZEREMCHA - HAJNÓWKA - SIEMIANÓWKA - granica
- Linia nr 32 CZEREMCHA - BIELSK PODLASKI - BIAŁYSTOK
- Linia nr 52 LEWKI - HAJNÓWKA
- Linia nr 43 CZEREMCHA - granica

Rycina 33. Mapa sieci linii kolejowych rejonu Partnerstwa.

Źródło: Źródło: Wrota Podlasia. Wykaz linii kolejowych obszaru Partnerstwa www.wrotapodlasia.pl/resource/image/2/300/2204/168/0x0.jpg, [dostęp 27.11.2021]. Naniesienie granic Partnerstwa – własne.

Podlaskie

Gęstość linii kolejowych na 100 km² i 10 tys. Ludności – na tle kraju

Dane w tabeli nr 29 wskazują, że na przestrzeni lat 2015-2020 gęstość linii kolejowych na km² w województwie podlaskim nieznacznie wzrasta. Średnia ta za rok 2020 jest jednak znacząco niższa niż w kraju, gdzie wskaźnik gęstości wynosi 6,2 linii kolejowej na 100 km².

Tabela 29. Linie kolejowe ogółem na 100 km² w województwie podlaskim i w Polsce.

Rejon	2015	2016	2017	2018	2019	2020
POLSKA	6,2	6,1	6,1	6,2	6,2	6,2
PODLASKIE	3,2	3,2	3,6	3,8	3,7	3,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W Tabeli nr 30 dane wskazują, że na przestrzeni lat 2015-2020 liczba linii kolejowych na 10 tysięcy ludności w województwie podlaskim nieznacznie wzrasta. Średnia ta za rok 2020 jest wyższa niż w kraju, gdzie wskaźnik wynosi 5,1 liczba linii kolejowej na 100 km².

Tabela 30. Linie kolejowe ogółem na 10 tysięcy ludności w województwie podlaskim i w Polsce.

Rejon	2015	2016	2017	2018	2019	2020
POLSKA	5	5	5	5	5,1	5,1
PODLASKIE	5,5	5,5	6,2	6,4	6,4	6,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Kluczowe inwestycje transportowe dla obszarów Partnerskich

Modernizacja linii kolejowych na Podlasiu jest prowadzona w ramach Programu Operacyjnego Polska Wschodnia. PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. inwestycje, usprawnia połączenia i poprawia komfort podróżowania zarówno dla mieszkańców jak i turystów odwiedzających Podlasie.

Do kluczowych inwestycji dla rejonu Partnerskiego należy wskazać przede wszystkim modernizację linii kolejowej Lewki-Hajnówka – przywrócono połączenie na tej trasie, dzięki czemu została usprawniona komunikacja z Hajnówki przez Bielsk Podlaski do Białegostoku. Jednocześnie przyspieszono komunikację na tej linii, dzięki czemu czas przejazdu się skrócił. Zmodernizowano również stacje m.in. w Lewkach i Starym Berezowie. Zwiększenie dostępu dla mieszkańców do kolei ułatwi także nowy przystanek w Mikłaszach. Zadanie obejmowało również budowę 11 nowych mostów i przepustów i modernizację 22 przejazdów kolejowych. Średni czas przejazdu pociągu pasażerskiego na odcinku Hajnówka – Bielsk Podlaski wyniesie ok. 30 min., natomiast podróż z Hajnówki do Białegostoku potrwa ok. 80 min.

Podlaskie

Kolejną inwestycją realizowaną na obszarze Partnerstwa, jest modernizacja połączenia Hajnówka-Czeremcha-granica województwa podlaskiego. W ramach zadania zostało zmodernizowanych 11 stacji i przystanków, m.in. w Czeremsze, Siemiatyczach, a także w Nurcu, obiekty zostały dostosowane dla osób niepełnosprawnych. Wyremontowano również infrastrukturę kolejową, m.in. wymieniono blisko 40 km torów, po których pociągi pasażerskie w przyszłości pojadą z prędkością do 120 km/h, a towarowe do 80 km/h.

Działania podejmowane w ramach projektów zostały zagregowane do planów zadaniowych⁶³:

- modernizację linii kolejowej Hajnówka-Białowieża,
- utrzymanie połączeń na trasie Warszawa-Hajnówka umożliwiających przewożenie rowerów,
- reaktywowanie szerokotorowych bocznic kolejowych: Chryzanów Wiątków – w powiązaniu z przejściami granicznymi,
- elektryfikacja linii kolejowej Siemianówka-Siedlce, Białystok-Czeremcha,
- modernizacja linii kolejowej Hajnówka-Bielsk Podlaski,
- lobbowanie na rzecz elektryfikacji linii kolejowej do granicy państwa,
- przez teren powiatu hajnowskiego przebiega kilka linii kolejowych Linia kolejowa PLK nr 31 prowadzi z Połocka/Mołodeczna przez m.in. Hajnówkę i Czeremchę do Siedlec, dodatkowo z odgałęzieniem z Hajnówki do Białowieży i Lewek k. Bielska Podlaskiego). Linia ta łączy się z międzynarodową magistralą kolejową E20. Kolejne linie to: linie nr 32 relacji Czeremcha-Białystok o długości 77 km oraz linia nr 43 relacji Czeremcha, kolejowe przejście graniczne Czeremcha-Wysokolitowsk o długości 6,15 km. Z uwagi na stan techniczny powyższych linii prędkość na tych odcinkach po kilkukrotnych obniżeniach jest obecnie ograniczona do zaledwie ok. 40-60 km/godz.

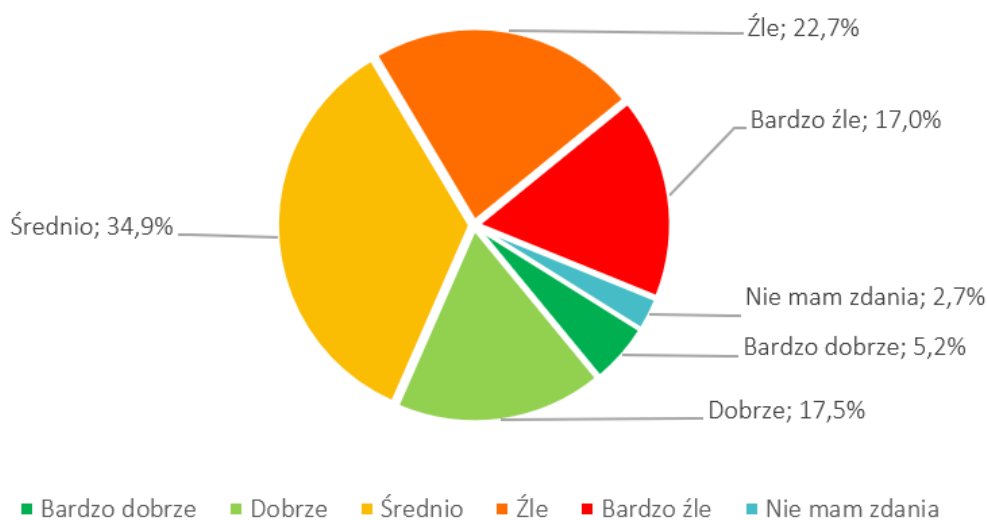
Transport publiczny na podstawie konsultacji społecznych

W prowadzonych w ramach prac na Diagnozą konsultacjach społecznych zapytano mieszkańców: Jak Pan/i ocenia jakość warunków życia w Gminie? Dostępność transportu publicznego (autobusy, kolej). Blisko 40% mieszkańców ocenia dostępność transportową źle lub bardzo źle (odpowiednio ok. 23% i ok. 17% odpowiedzi). Do tego 35% respondentów uważa dostępność transportu publicznego za średnią. Daje to łącznie blisko 75% populacji raczej niezadowolonej z siatki połączeń, z których można skorzystać w przemieszczeniu się po terytorium Partnerstwa. Pozytywnie (dobrze lub bardzo dobrze) dostępne połączenia ocenia prawie 23% mieszkańców, a 2,7% nie ma zdania na ten temat. Poniżej zaprezentowano rozkład odpowiedzi. Ocena sytuacji w oczach mieszkańców regionu wydaje się spójna z oceną liderów Grupy Roboczej Partnerstwa, którzy również krytycznie ocenili dostępność transportową obszaru Partnerstwa. Wskazali głównie na złą lub bardzo złą dostępność transportu zbiorowego (ok. 43% łącznie, 10 wskazań z 23). Jako średnią oceniło ją 43% pytanym, co łącznie daje

⁶³ Polskie Koleje Państwowe. Kluczowe inwestycje dla województwa podlaskiego, www.plk-polskawschodnia.pl/koleja-przez-podlasie-polaczenia-ktore-zmieniaja-region [dostęp 27.11.2021].

ok 87% gmin nieukontentowanych z istniejącej siatki połączeń. Za bardzo dobrą lub dobrą dostępność transportową uznały 3 osoby reprezentujące gminy partnerskie (ok. 13% odpowiedzi).

Wykres 101. Wyniki Konsultacji społecznych. Procentowy rozkład odpowiedzi dla pytania: Jak Pan/i ocenia jakość warunków życia w Gminie? Dostępność transportu publicznego (autobusy, kolej) (n=582).

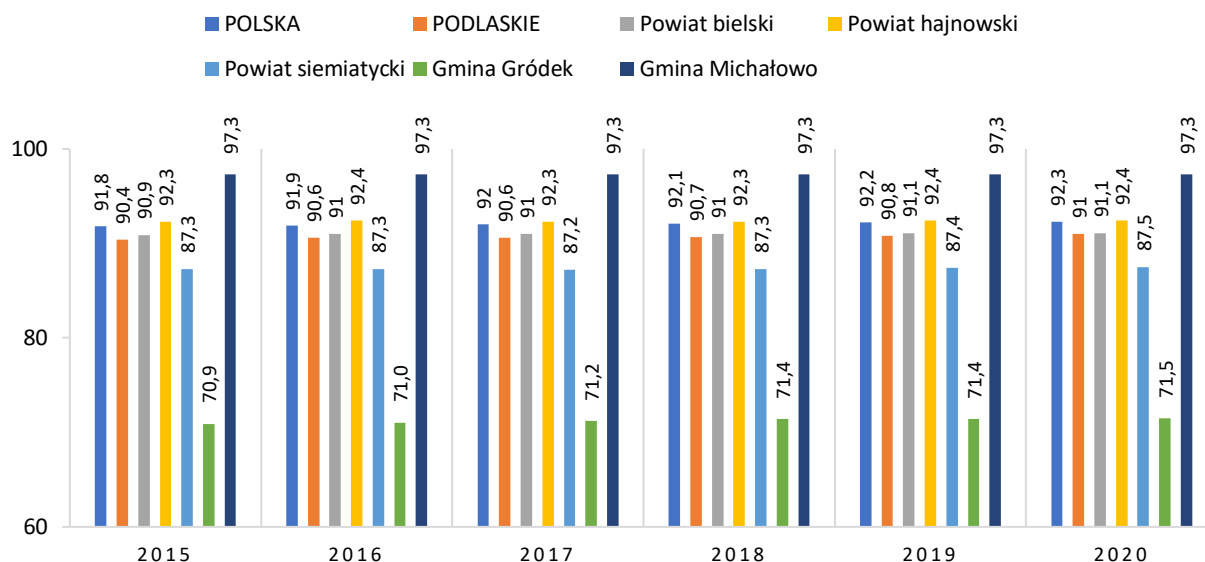
Źródło: Opracowanie własne wyników konsultacji społecznych.

7.2. Gospodarka wodno-ściekowa

7.2.1. Gospodarka wodna

Na przestrzeni lat 2015-2020 w Polsce nieznacznie zwiększył się odsetek mieszkańców korzystających z infrastruktury wodociągowej. Podobnie niewielkie wzrosty obserwujemy na terenie województwa podlaskiego oraz gmin i powiatów rejonu Partnerskiego. Najwyższy wskaźnik odnotowano w powiecie hajnowskim, gdzie 92,4% mieszkańców w 2020 roku korzystało z infrastruktury wodociągowej, co jest wskaźnikiem nieznacznie wyższym od średniej krajowej wynoszącej 92,3% mieszkańców. Najniższe wskaźniki odnotowano dla powiatu siemiatyckiego – 87,5% mieszkańców oraz w gminie Gródek, zaledwie 71,5% mieszkańców w roku 2020. Wynika to przede wszystkim z dużego wskaźnika udziału terenów zielonych w powierzchni gminy oraz niewielkiej gęstości zaludnienia.

Wykres 102. Odsetek mieszkańców Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia korzystających z infrastruktury wodociągowej na tle kraju i województwa podlaskiego w latach 2015-2020.

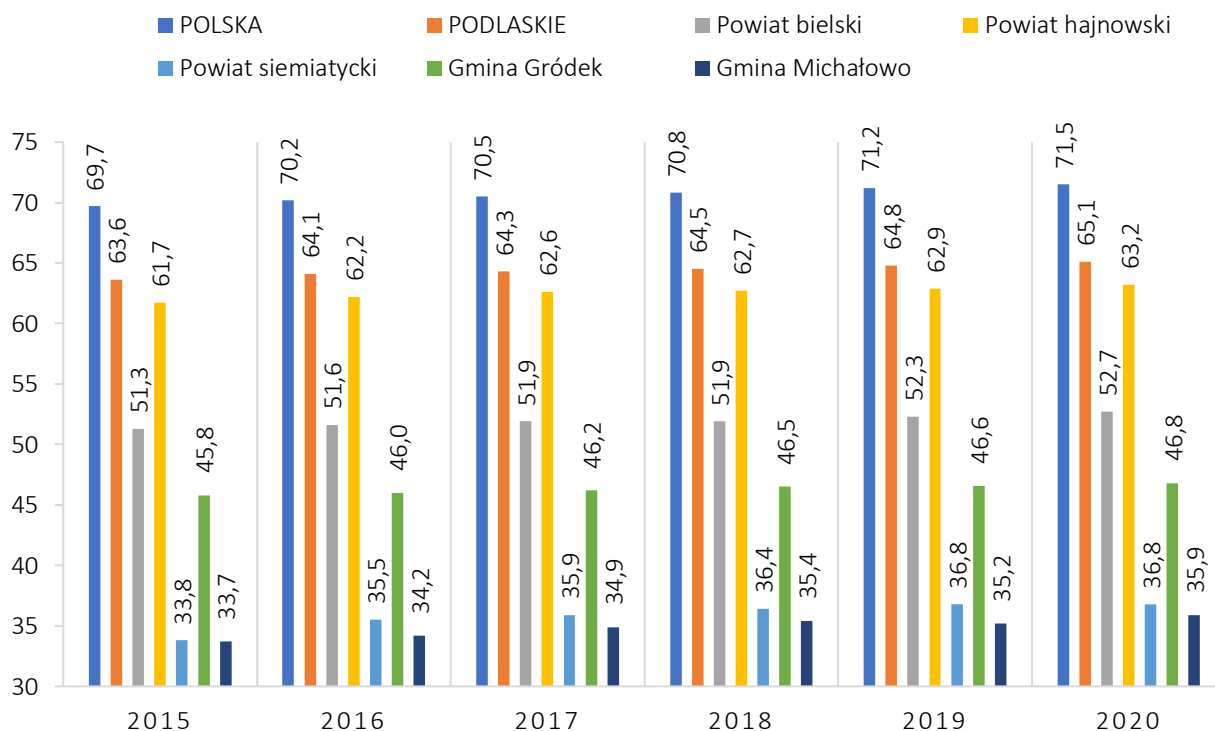
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

7.2.2. Gospodarka ściekowa

Odsetek mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej, zarówno w województwie podlaskim, jak i w rejonie obszaru Partnerstwa, jest znacznie niższy niż w Polsce i wynosił 71,5% mieszkańców korzystającego z sieci kanalizacyjnej w roku 2020. Od roku 2015 do 2020 obserwuje się niewielki wzrost wskaźników dla poszczególnych rejonów. W województwie podlaskim w roku 2015 odnotowano 63,6% mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej. Natomiast w roku 2020 wskaźnik wyniósł 65,1% mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej. W zastawieniu dla obszaru Partnerstwa, niski wskaźniki odnotowano dla powiatu bielskiego – 52,7% mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej w roku 2020 oraz bardzo niski w powiecie siemiatyckim – tylko 36,8% mieszkańców korzystającego z sieci kanalizacyjnej. Równie niekorzystne wskaźniki odnotowano w Gminie Michałowo 46,8% i Gminie Gródek jedynie 35,9%. Z uwagi na wysoki koszt budowy infrastruktury kanalizacyjnej i uwarunkowania geograficzne w wyżej wymienionych powiatach i gminach na przestrzeni lat 2015-2020 odnotowano znikomą wzrost wskaźników.

Wykres 103. Odsetek mieszkańców Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia korzystających z sieci kanalizacyjnej na tle województwa podlaskiego i kraju w latach 2015-2020.

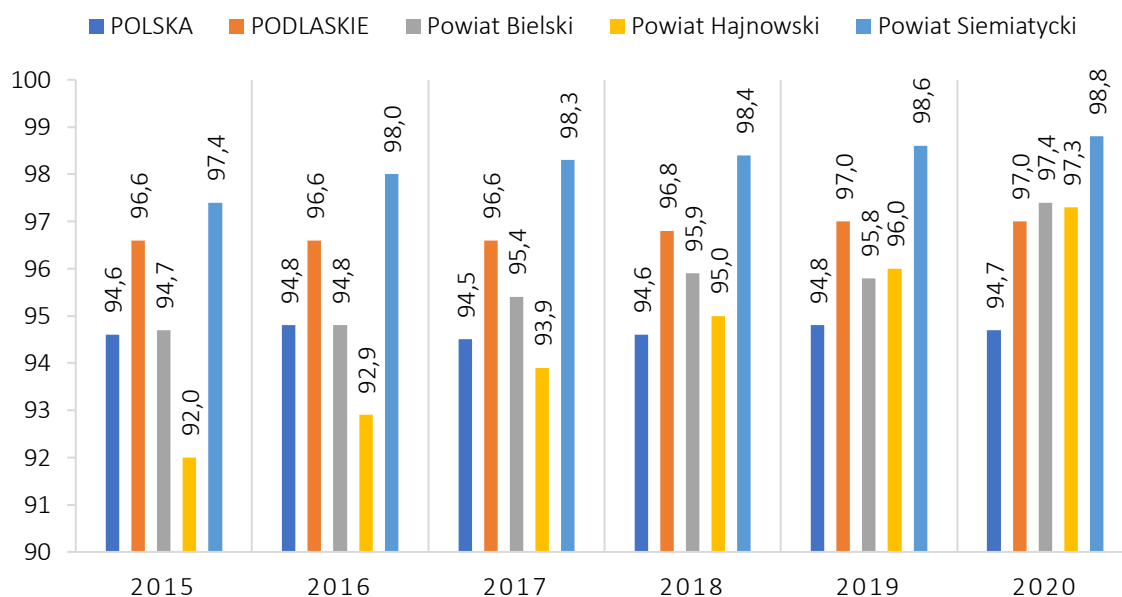

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w % ogólnej liczby ludności w miastach

Odsetek liczby ludności korzystających z oczyszczalni ścieków w miastach rejonu Partnerstwa na tle kraju jest na wysokim poziomie. Średnia krajowa w roku 2020 wynosiła 94,7% mieszkańców korzystających z oczyszczalni ścieków w miastach i utrzymywała się na praktycznie niezmiennym poziomie w całym badanym okresie (Wykres nr 116). Na uwagę zasługuje wysoka wartość wskaźnika dla powiatu siemiatyckiego, gdzie w roku 2020 wyniósł aż 98,8% ogólnej liczby ludności w miastach. Porównywalnie wysoki odsetek liczby ludności korzystających z oczyszczalni ścieków w miastach odnotowano dla pozostałych powiatów rejonu Partnerskiego. Wskaźnik dla województwa podlaskiego wyniósł w 2020 – 97%, dla powiatu hajnowskiego – 97,3% a dla powiatu bielskiego – 97,4%.

Wykres 104. Odsetek liczby ludności korzystających z oczyszczalni ścieków w miastach dla Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia na tle województwa podlaskiego i kraju w latach 2015-2020.

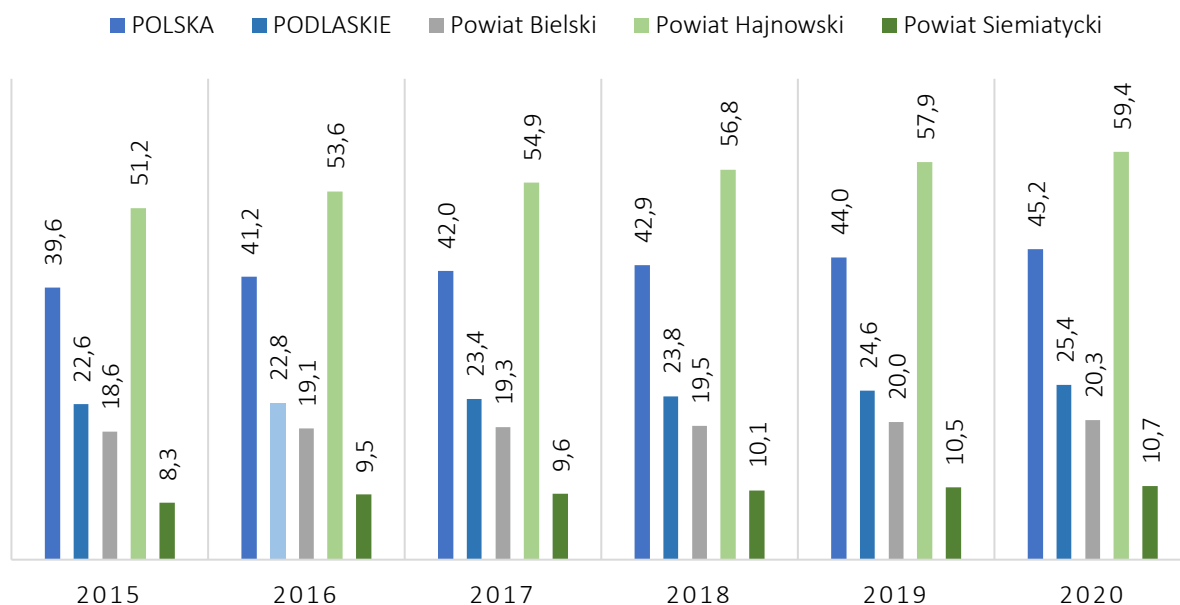

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków na wsi

Odsetek liczby ludności rejonu Partnerskiego korzystających z oczyszczalni ścieków na wsi był wyższy od poziomu krajowego tylko dla powiatu hajnowskiego i wynosił 59% w roku 2020. Średnia krajowa wynosiła 45,2% a dla województwa podlaskiego tylko 25,4% ogólnej liczby ludności na wsi w roku 2020 (Wykres nr 117). Bardzo niekorzystną wartość wskaźnika odnotowano dla powiatu siemiatyckiego w całym badanym okresie. W roku 2020 było to zaledwie 10,7% ogólnej liczby ludności wiejskiej korzystającej z oczyszczalni ścieków. W powiecie bielskim wskaźnik miał również bardzo niską wartość i wynosił 20,3% ogólnej liczby ludności wiejskiej. Niskie wartości wskaźników wynikają z rozproszonej zabudowy i dużej liczby terenów zielonych oraz procesów likwidacyjnych komunalnych oczyszczalni ścieków.

Wykres 105. Odsetek liczby ludności Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia korzystającej z oczyszczalni ścieków na wsi w porównaniu z Polską i rejonem województwa podlaskiego w latach 2015-2020.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Niskie wartości wskaźników wynikają z rozproszonej zabudowy i dużej liczby terenów zielonych oraz procesów likwidacyjnych komunalnych oczyszczalni ścieków. Z racji prowadzonej proekologicznej polityki na Podlasiu, czego potwierdzeniem jest wysoki udział OZE w ogólnej produkcji energii, jednostki samorządów terytorialnych powinny zadbać o propagowanie przydomowych oczyszczalni ścieków. Zapewnienie zewnętrznych źródeł finansowania na rozwój infrastruktury mikro oczyszczalni pozwoli na poprawę wskaźników jak i jakości życia na obszarach wiejskich.

Tabela 31 Ogólna liczba oczyszczalni ścieków dla rejonu Partnerstwa na tle województwa podlaskiego i kraju.

	mechaniczne	biologiczne	z podwyższonym usuwaniem biogenów
POLSKA	8	2453	820
PODLASKIE	0	93	29
Gródek	0	3	0
Michałow	0	2	0
Powiat bielski	0	8	1
Powiat hajnowski	0	14	2
Powiat siemiatycki	0	4	3
Obszar Partnerstwa	0	31	6

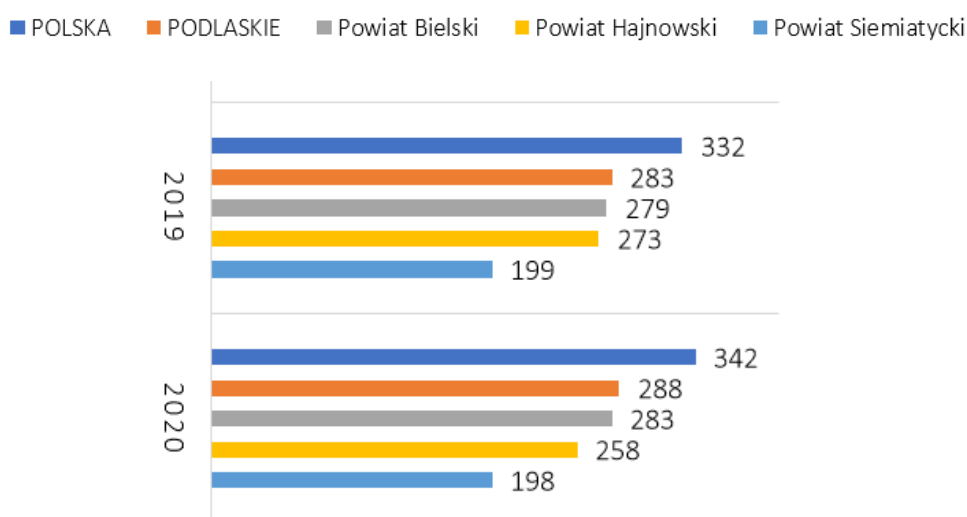
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS/BDL.

7.3. Gospodarka odpadami

Średnia krajowa wagi odpadów komunalnych, w przeliczeniu na 1 mieszkańca, wynosiła w roku 2020 342 kg. Wartości wskaźników wskazują na coroczny wzrost produkcji odpadów od początku badanego okresu. Średnia odpadów w województwie podlaskim wynosi 288 kg w 2020 roku. Natomiast w powiatach rejonu Partnerskiego odnotowano wskaźniki poniżej średniej wojewódzkiej. W powiecie bielskim 283 kg, powiecie hajnowskim 258 kg natomiast w powiecie siemiatyckim tylko 198 kg w 2020 roku. W ogólnodostępnych danych gromadzonych przez GUS, niestety niedostępne są dane dla powiatów Partnerskich przed 2019 rokiem.

Wykres 106. Waga odpadów komunalnych w kg w przeliczeniu na 1 mieszkańca dla rejonu Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia na tle województwa podlaskiego i kraju w latach 2019-2020.

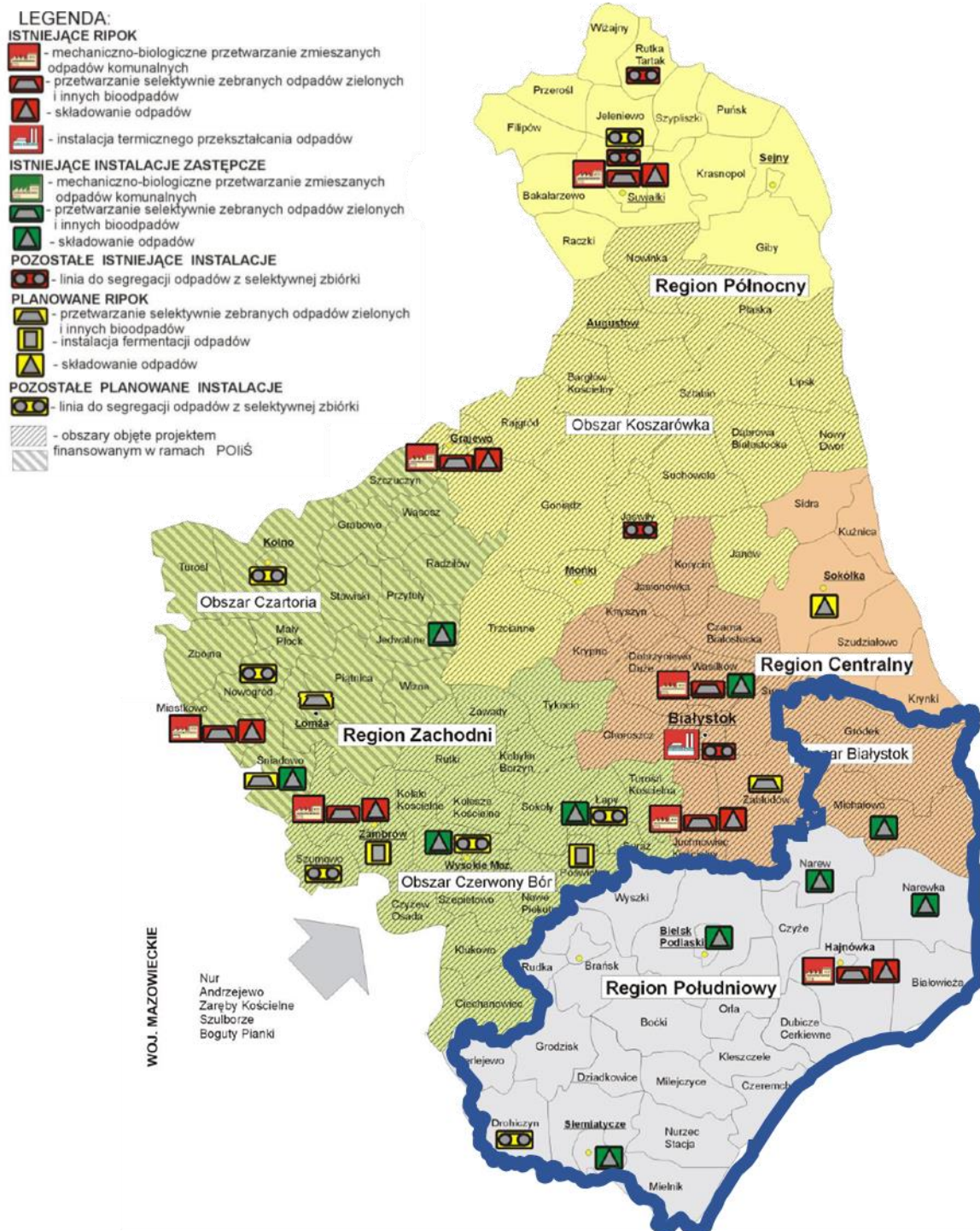

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

System gospodarki odpadami dzieli obszar województwa na cztery regiony, z których dwa znajdują się w granicach Partnerstwa (Rycina nr 34): fragment regionu centralnego (Gminy Gródek i Michałowo) oraz region południowy w całości (pozostałe 3 powiaty). Każdy region posiada instalację mechaniczno-biologiczną przetwarzania odpadów, instalacje przetwarzania odpadów zielonych i innych bioodpadów oraz składowiska odpadów.⁶⁴

⁶⁴ Główny Inspektorat Ochrony Środowiska. Plan Gospodarki Odpadami Województwa Podlaskiego na lata 2016-2022, www.gios.gov.pl/images/dokumenty/pms/raporty/stan_srodowiska_2020_podlaskie.pdf [dostęp 27.11.2021].

Rycina 34. Regiony gospodarki odpadami w województwie podlaskim wraz z regionalnymi instalacjami przetwarzania odpadów komunalnych.

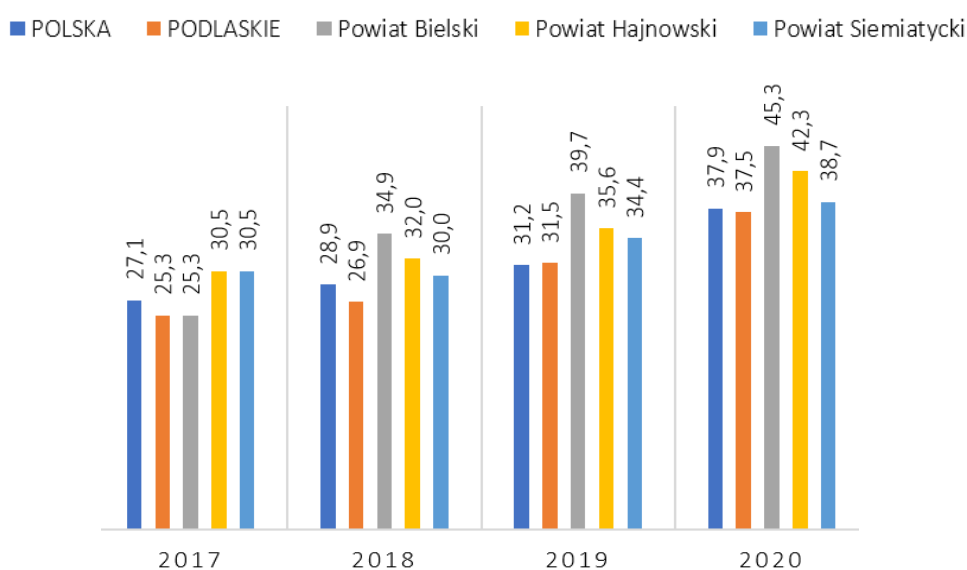

Źródło: Plan Gospodarki Odpadami Województwa Podlaskiego na lata 2016-2022. Naniesienie granic Partnerstwa własne www.gios.gov.pl/images/dokumenty/pms/raporty/stan_srodowiska_2020_podlaskie.pdf [dostęp 27.11.2021].

Znaczący wzrost wskaźników krajowych, wojewódzkich i dla powiatów Partnerstwa na przestrzeni badanych lat w odniesieniu do odsetka zebranych odpadów selektywnie – w relacji do ogółu, jest pozytywnym zjawiskiem. Średnia krajowa w 2015 roku wyniosła 23,4%, a w roku 2020 już 37,9% odpadów selektywnych. W analogicznym okresie średnia dla województwa podlaskiego wyniosła 18,5% i 37,5%, co pokazuje znaczący postęp. Natomiast w powiatach rejonu Partnerstwa wartości wskaźników prezentują się korzystniej zarówno na tle województwa jak i kraju. Największy odsetek odnotowano w powiecie bielskim – 45,3%, powiecie hajnowskim – 42,3 oraz w powiecie siemiatyckim – 38,7%.

Wykres 107. Odsetek odpadów zebranych selektywnie w relacji do ogółu dla Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia na tle województwa podlaskiego i kraju w latach 2017-2020.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Składowiska odpadów

Z dostępnych wskaźników można zaobserwować wzrost powierzchni czynnych składowisk odpadów w województwie podlaskim z 50,7 ha w 2015 roku na 55,9 ha w roku 2020 (Tabela nr 32). W ciągu ostatnich kilku lat pojawiło się czynne składowisko odpadów również w powiecie bielskim, w powiecie hajnowskim wzrosła powierzchnia składowania (z 3,6 ha w 2018 na 4,2 ha obecnie), a w powiecie siemiatyckim dane pozostają niezmiennie od lat (2,8 ha czynnej powierzchni składowania odpadów). Aktualnie na terenie Partnerstwa znajduje się 5 czynnych składowisk odpadów, na których unieszkodliwiane są odpady komunalne.⁶⁵

⁶⁵Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych.

Tabela 32. Powierzchnia [w ha] czynnych składowisk w powiatach Partnerstwa na tle województwa i kraju (stan na 31 XII).

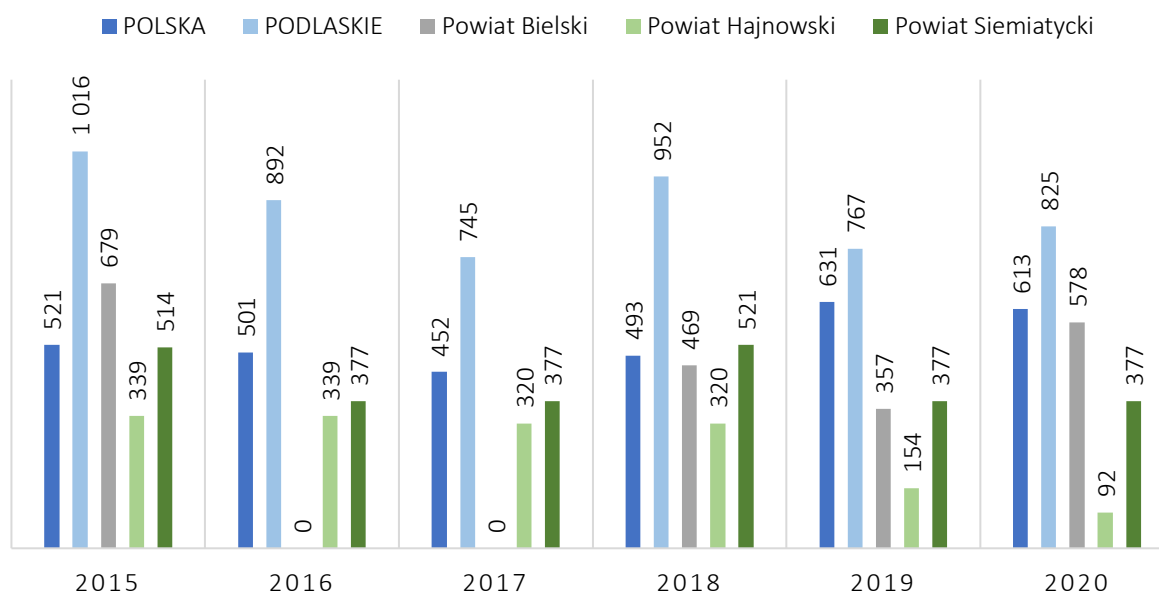
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
POLSKA	1 859,8	1 806,8	1 741,6	1 700,0	1 670,0	1 692,3
PODLASKIE	50,7	73,3	59,1	53,8	52,6	55,9
Powiat bielski	0,0	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3
Powiat hajnowski	4,1	3,6	3,6	3,6	4,2	4,2
Powiat siemiatycki	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych.

Dziki wysypiska śmieci

Nielegalne wysypiska stanowią w Polsce istotny problem. Pomimo spadku wartości wskaźników dotyczących powierzchni zajmowanej przez „dzikie” wysypiska, dla województwa podlaskiego w roku 2020 odnotowano aż 825 m²/100 km² wysypisk w niedozwolonych miejscach. Jednocześnie od roku 2015 obserwowany jest wzrost średniej krajowej, gdzie wskaźnik wyniósł 521 m²/100 km² do 613 m²/100 km² w roku 2020. Z badanych obszarów Partnerstwa znaczny spadek „dzikich” wysypisk odnotowano w powiecie hajnowskim z 339 m²/100 km² w 2015 roku do 92 m²/100 km² w roku 2020. Stosunkowo wysoka wartość wskaźnika utrzymuje się w powiecie bielskim: 578 m²/100 km² w 2020 r.

Wykres 120. Powierzchnia dzikich wysypisk w m² na 100 km² powierzchni ogółem dla Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia na tle województwa podlaskiego i kraju w latach 2015-2020.

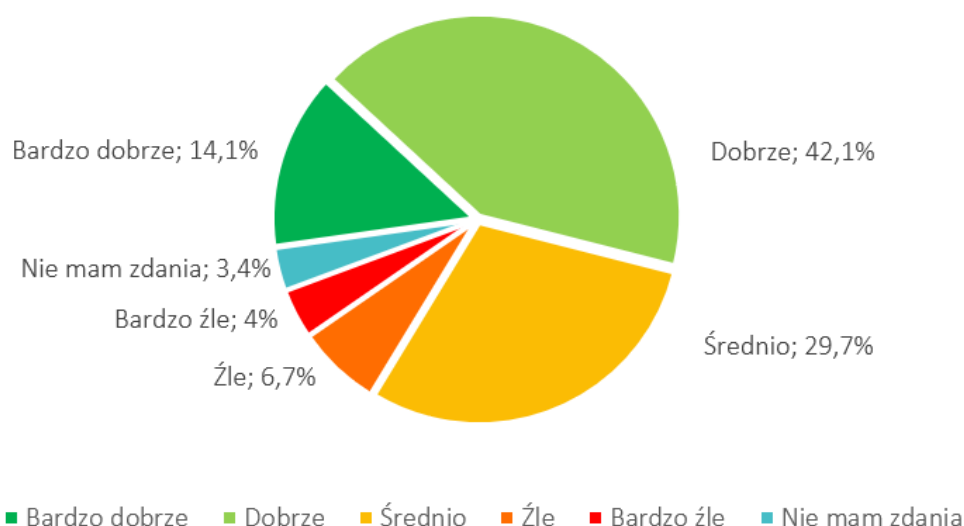

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS. Dla powiatu bielskiego brak danych w GUS dla 2016 i 2017 r.

Służby porządkowe i gospodarka odpadami na podstawie konsultacji społecznych

W prowadzonych w ramach prac na Diagnozą konsultacjach społecznych zapytano mieszkańców: Jak Pan/i ocenia jakość warunków życia w Gminie? Dostęp do usług publicznych – służby porządkowe, gospodarka odpadami (Wykres nr 121). Większość mieszkańców – ponad 56% – oceniło ten aspekt dobrze lub bardzo dobrze (odpowiednio ok. 42 i 14%). Około 30% respondentów uważa dostępność usług publicznych związanych z porządkiem i zagospodarowaniem odpadów za średnią. Blisko 11% populacji to mieszkańcy raczej niezadowoleni ze sposobu świadczenia usług publicznych w tym obszarze. Analogicznie, około 53% liderów Grupy Roboczej Partnerstwa ocenia służby porządkowe bardzo dobrze i dobrze (odpowiednio 3 i 9 wskazań z 23). Średnią ocenę przyznało tej branży 9 osób (ok. 40%), a krytycznie oceniły dostępność służb porządkowych i gospodarkę odpadami na obszarze gmin Partnerstwa 2 osoby (ok 9%).

Wykres 108. Wyniki Konsultacji społecznych. Procentowy rozkład odpowiedzi dla pytania: Jak Pan/i ocenia jakość warunków życia w Gminie? Dostęp do usług publicznych – służby porządkowe, gospodarka odpadami (n=582).

Źródło: Opracowanie własne wyników konsultacji społecznych.

Podlaskie

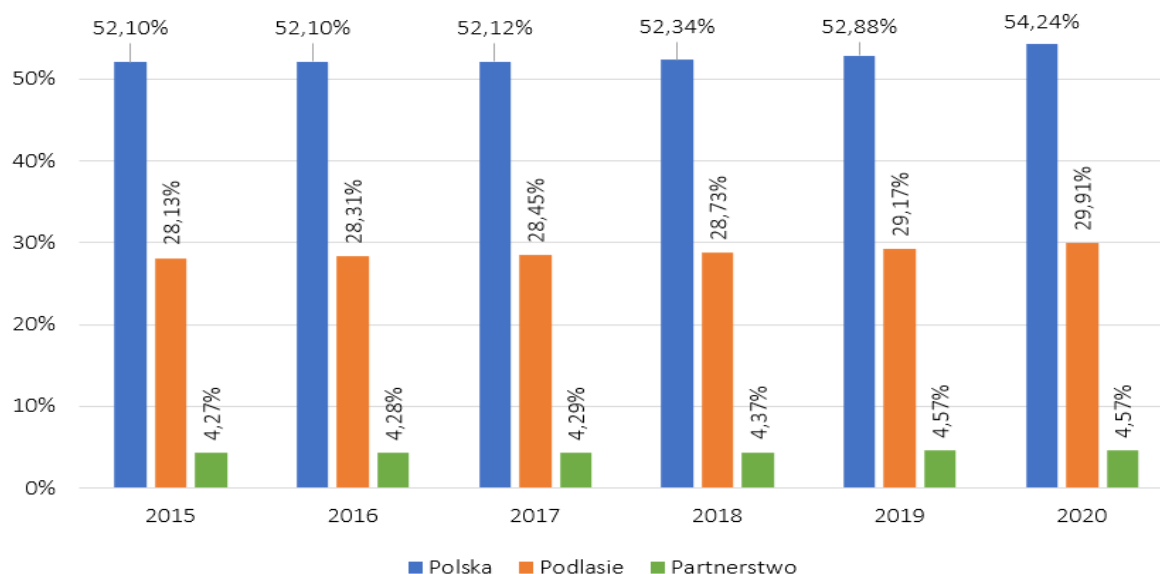

7.4. Infrastruktura energetyczna

7.4.1. Sieć gazowa

Wartość wskaźnika dla średniej krajowej odsetka osób korzystających z sieci gazowej w okresie 2015-2020 wykazuje trend wzrostowy i osiągnął poziom 54,24% w 2020 roku. Województwo podlaskie jest jednym z rejonów o niskim udziale osób korzystających z sieci gazowej. Rejon województwa podlaskiego cechuje niewielki wzrost wskaźnika z poziomu 28,13% w roku 2015 do 29,91% osób korzystających z sieci gazowej w 2020 roku. Powiat siemiatycki ma najwyższy wskaźnik mieszkańców korzystających z sieci gazowej wynoszący 15,37% w roku 2020. W pozostałych powiatach Partnerstwa, odsetek osób korzystających z gazu jest na bardzo niskim poziomie, zaledwie 0,2% bielski i 0,1% hajnowski w roku 2020. Łącznie dla obszaru wszystkich gmin Partnerstwa odsetek mieszkańców korzystających z sieci gazowej to 4,57% w 2020 r.

Wykres 109. Odsetek mieszkańców obszaru Partnerstwa korzystających z sieci gazowej na tle województwa podlaskiego i kraju [%].

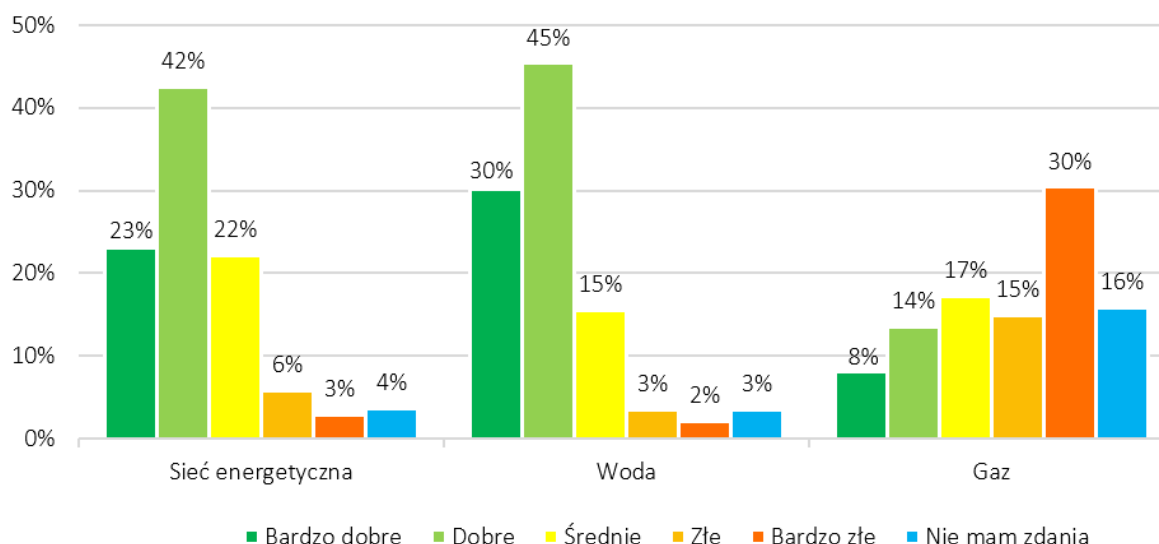
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Dostęp do mediów na podstawie konsultacji społecznych

W toku prowadzonych konsultacji społecznych mieszkańcy obszaru Partnerstwa mieli okazję wypowiedzieć się na temat dostępności sieci gazowej, ale także energetycznej i przyłączy wody. W 3 oddzielnych podpytaniach zapytano mieszkańców: Jak Pan/Pani ocenia jakość warunków życia w Gminie? Dostęp do mediów: sieć energetyczna / woda / gaz. Poniżej zaprezentowano rozkład odpowiedzi. Ocena dostępu do mediów w oczach mieszkańców regionu wydaje się ogólnie pozytywna. Z dostępności sieci energetycznej i wody zadowolonych jest odpowiednio ok. 65% i 75% mieszkańców

gmin partnerskich. Dla porównania brak dostępności sieci gazowej doskwiera ok. 45% mieszkańców obszaru (Wykres nr 123).

Wykres 110. Wyniki Konsultacji społecznych. Procentowy rozkład odpowiedzi dla 3 pytań: Jak Pan/Pani ocenia jakość warunków życia w Gminie? Dostęp do mediów: sieć energetyczna, woda, gaz (n=582).

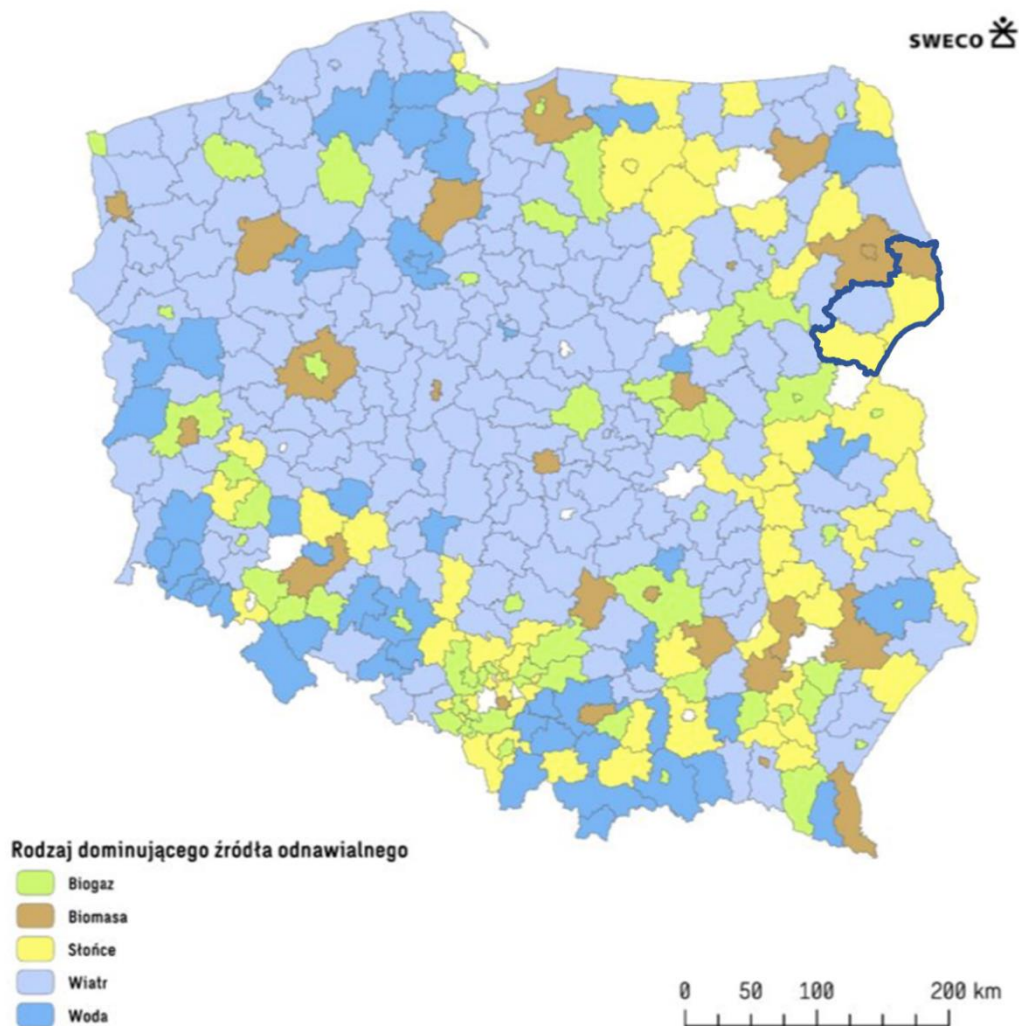

Źródło: Opracowanie własne wyników konsultacji społecznych.

7.4.2. Odnawialne źródła energii

Województwo podlaskie zajmuje 2. miejsce (po warmińsko-mazurskim) w zestawieniu udziału energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej. Od 2017 roku odnotowano wzrost udziału z poziomu 54,7% do 79,8% w roku 2020 (Tabela nr 33). Znaczny przyrost spowodowany jest zmianą polityki Rządu w obszarach Odnawialnych Źródeł Energii i zmianą regulacji prawnych. Inwestycje w OZE na obszarze Partnerstwa nie byłyby możliwe bez dotacji unijnych z racji mało sprzyjających warunków do rozwijania niekonwencjonalnych źródeł energii. Na obszarze rejonu Partnerstwa największy udział spośród Odnawialnych Źródeł Energii uzyskano z instalacji fotowoltaicznych oraz kolektorów słonecznych. W roku 2019 i 2020 odnotowano dynamiczny przyrost liczby instalacji, wynika to z faktu, że na tych obszarach najbardziej racjonalne jest budowanie systemów energii rozproszonej. Dzięki takiemu modelowi zaspakajane są potrzeby społeczności lokalnych na własny użytek lub możliwa jest odsprzedaż energii do operatora sieci. W rejonie Partnerstwa energia pozyskiwana jest z przetwarzania biomasy. Choć inwestycje tego typu są bardziej kosztowne i skomplikowane to dostępność surowców biodegradowalnych ma znaczący wpływ na rozwój tej technologii na badanym obszarze.

Rycina 35. Mapa Polski z rodzajami dominującego odnawialnego źródła energii z podziałem na powiaty.

Źródło: Mapa udziału OZE z podziałem na powiaty, SWECO, www.blogs.sweco.pl/2019/07/23/gdzie-jest-rewolucja-energetyczna-w-polsce-powiatowej [dostęp 27.11.2021]. Naniesienie granic Partnerstwa – własne.

Tabela 33. Procentowy udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem według województw.

Rejon	2015	2016	2017	2018	2019	2020
POLSKA	13,8	13,7	14,2	12,7	15,5	17,9
DOLNOŚLĄSKIE	9,4	6,5	7,9	6,5	9,0	10,2
KUJAWSKO-POMORSKIE	68,6	58,7	51,4	48,7	45,5	45,4
LUBELSKIE	5,8	18,0	23,5	22,9	23,2	21,9
LUBUSKIE	14,4	21,3	21,0	19,9	21,6	22,5
ŁÓDZKIE	3,3	3,9	4,3	3,8	5,4	6,0

Podlaskie

MAŁOPOLSKIE	7,0	7,7	8,4	7,0	10,6	14,6
MAZOWIECKIE	7,9	5,9	6,6	4,8	5,4	6,5
OPOLSKIE	7,6	7,1	5,5	5,2	4,0	4,1
PODKARPACKIE	19,8	24,3	25,7	23,1	24,0	23,0
PODLASKIE	70,1	66,5	54,7	68,3	75,2	79,8
POMORSKIE	45,9	49,8	53,1	51,3	51,9	56,6
ŚLĄSKIE	5,8	4,1	3,2	3,2	4,4	7,4
ŚWIĘTOKRZYSKIE	27,5	20,7	20,4	16,2	21,1	29,6
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	83,4	83,7	87,2	82,8	85,7	87,1
WIELKOPOLSKIE	14,6	15,4	14,7	21,3	25,3	29,2
ZACHODNIOPOMORSKIE	38,6	41,8	47,8	44,2	55,6	58,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

7.4.3. Potencjał dla rozwoju OZE na obszarze Partnerstwa – energia słoneczna, wiatrowa, z biomasy

Energia z biomasy i biogazu

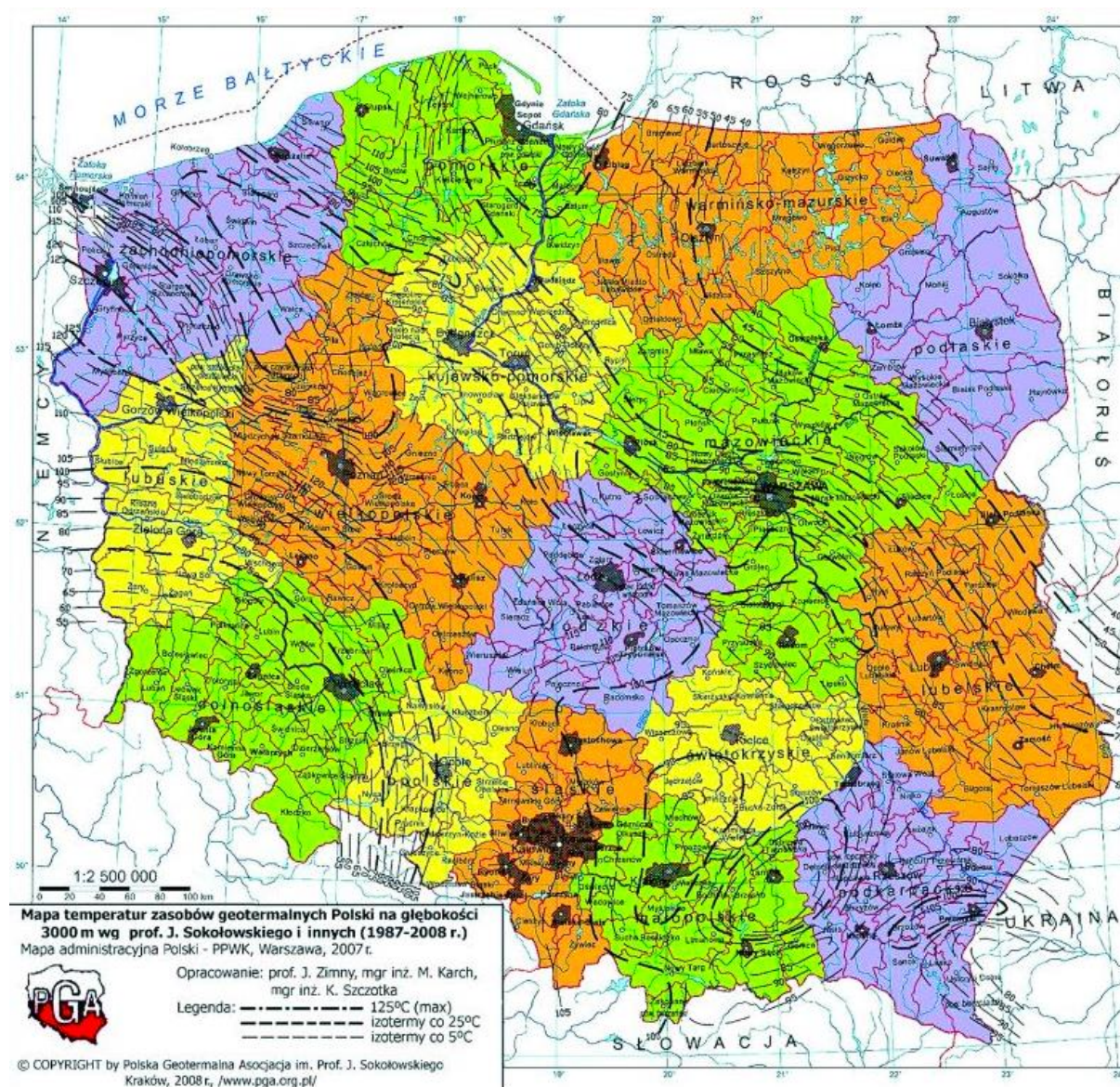
Biomasa jest najmniej kapitałochłonnym odnawialnym źródłem energii. Pozyskiwana jest przede wszystkim w rolnictwie w postaci zbiorów roślin o wysokim potencjale energetycznym. Warunki geograficzne województwa podlaskiego oraz obszaru Partnerstwa, w tym klimat oraz architektura krajobrazu, sprzyjają uprawie roślin takich, jak np. miskant, topinambur, wierzba energetyczna lub rośliny, z których pozyskiwane są słoma i siano. Ponadto z biomasy można produkować biopaliwa, które stanowią cenny materiał energetyczny.

Spory potencjał posiada biogaz, który wytwarzany jest w instalacjach przetwarzania odchodów zwierzęcych, gnojowicy, odpadów przemysłu rolno-spożywczego, osadów ściekowych lub wysypisk komunalnych. Biomasa przeznaczona do celów energetycznych występuje także w postaci odpadów drzewnych w leśnictwie i przemyśle drzewnym oraz zieleni miejskiej.

Potencjał geotermii

Województwo podlaskie oraz obszary Partnerstwa posiadają ograniczone możliwości w zakresie wykorzystania zasobów wód geotermalnych. Stanowi perspektywiczny obszar eksploatacji wód, a to wynika z ich wysokiej temperatury. Warunki istnieją jedynie w południowym obszarze rejonu Partnerstwa w powiecie siemiatyckim i w rejonie gminy Perlejewo. Dodatkowo istnieje możliwość wykorzystania pomp ciepła, czyli płytkiej geotermii. Jest to relatywnie tanie źródło ciepła, które można wykorzystywać dla potrzeb ogrzewania domów jednorodzinnych czy obiektów użyteczności publicznej.

Rycina 36. Mapa temperatur i zasobów wód geotermalnych w Polsce.

Źródło: Polska Geotermia Asocjacyjna. Zasoby wód geotermalnych w Polsce.
www.pga.org.pl/pliki/all/geotermia_polska_1.jpg [dostęp 27.11.2021].

Energia z wiatru i słońca

W województwie podlaskim najwięcej energii z odnawialnych źródeł energii, pozyskiwanych jest z turbin wiatrowych. Od roku 2018 rozwój farm wiatrowych praktycznie wyhamował wskutek wprowadzenia nowych regulacji prawnych, zastrzegających możliwości lokalizacyjne. Budowa nowych elektrowni wiatrowych stała się praktycznie nierentowna.

Obecnie sporą popularnością cieszą się instalacje fotowoltaiczne, które pozyskują energię ze słońca. Pomimo nie do końca sprzyjających warunków, jakie panują w województwie podlaskim, odnotowano znaczący udział w uzysku energii z tego źródła. Rozwój był możliwy dzięki wprowadzeniu odpowiednich regulacji prawnych oraz ogłoszeniu programów dotujących. Obszar Partnerstwa sprzyja rozwojowi OZE

Podlaskie

w zakresie energii pozyskiwanej ze słońca, głównie ze względu na ukształtowanie terenu. Spory potencjał mają mikro instalacje hybrydowe, wykorzystujące połączenie paneli fotowoltaicznych, pomp ciepła, kolektorów słonecznych czy mini turbin wiatrowych.

Podsumowanie

- Rozbudowa i rozwój infrastruktury drogowej w rejonie Partnerskim powinna być jednym z priorytetowych działań rozwojowych. Odsetek dróg publicznych o nawierzchni twardej ulepszonej wynosi zaledwie 48%, co sprawia, że województwo podlaskie sklasyfikowane jest jako najmniej rozwojowe w tej dziedzinie, na tle innych obszarów wojewódzkich kraju. Poprawa stanu nawierzchni dróg jednocześnie będzie pozytywnie wpływać na poprawę wskaźników bezpieczeństwa, które nie są korzystne szczególnie w powiecie bielskim.
- Na obszarze Partnerstwa odsetek mieszkańców, którzy korzystają z sieci kanalizacyjnej (71,5%) jest znacznie niższy niż w Polsce i w województwie podlaskim. Kluczowym wyzwaniem w tym zakresie jest zwiększenie dostępu do sieci kanalizacyjnej, zwłaszcza w powiecie bielskim (obecnie: 52,7%) oraz siemiatyckim (36,8% mieszkańców korzysta z sieci kanalizacyjnej).
- Opinie mieszkańców zebrane w drodze konsultacji społecznych wskazują na znaczące niezadowolenie z ogólnodostępnego transportu publicznego. Aby podnieść atrakcyjność rejonu partnerskiego zarówno dla mieszkańców jak i turystów, należy podjąć temat usprawnienia komunikacji i transportu publicznego.
- W rejonie Partnerskim odnotowano, wysoki wskaźnik osób korzystających z oczyszczalni ścieków w rejonach miejskich. Wskaźnik ten niestety jest bardzo niekorzystny dla ludności zamieszkującej rejon wiejskie (najmniej korzystną sytuację odnotowuje powiat siemiatycki – w roku 2020 było to zaledwie 10,7% ogólnej liczby ludności).
- Dzięki wysypiska śmieci stanowią istotny problem gospodarowania odpadami w województwie podlaskim i badanym rejonie obszaru Partnerskiego. Wysoki wskaźnik powierzchni składowisk utrzymuje się w powiecie bielskim (578 m²/100 km² w 2020 r.).
- Rejon województwa podlaskiego cechuje niewielki udział osób korzystających z sieci gazowej, który w przypadku Partnerstwa przyjmuje wartość jeszcze niższą niż średnia wojewódzka (4,57% w 2020 r.). Najwyższe wartości wskaźnika odnotowuje powiat siemiatycki (15,37% w roku 2020 r.).
- Rozwój i zwiększanie wykorzystania energii pozyskiwanej z odnawialnych źródeł jest istotnym elementem zrównoważonego rozwoju, co pozwala uzyskać wymierne efekty ekologiczne i energetyczne. Z jednej strony rozwój OZE przyczynia się do ograniczenia gospodarki emisyjnej, co związane jest z ochroną klimatu i spełnieniem norm Unijnych. Z drugiej strony, jest to obecnie jeden z ważniejszych trendów na kreowanie rozwoju gospodarczego w sposób zrównoważony na obszarach wiejskich. Województwo podlaskie może się poszczycić najwyższym wskaźnikiem procentowego udziału energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem, który wyniósł 79,8% w roku 2020.

8. Wizja rozwoju obszaru Partnerstwa według mieszkańców – wyniki konsultacji społecznych

8.1. Gmina w 2027 roku

W ramach konsultacji społecznych przeprowadzonych z mieszkańcami obszaru i lokalnymi interesariuszami poproszono o uzupełnienie sformułowania: *W 2027 roku moja Gmina powinna być...* zaprezentowanego w otwartej formie, z dowolnością wpisania odpowiedzi. Spośród 582 wypełnionych ankiet zostało wyodrębnionych 838 odpowiedzi (jeden wpis zawierał czasem odpowiedzi reprezentujące dwie, trzy, a nawet sześć kategorii), pogrupowanych następnie w 33 kategorie (Tabela nr 34). Najbardziej liczba jest kategoria „inne” (9,90% odpowiedzi), gdzie zostały przypisane odpowiedzi bardzo ogólne lub specyficzne, np. „Wyjątkowa w skali kraju”, „Bardziej europejska” czy „Przestać (być) zaściankiem i bastionem PiS”, mniej doprecyzowane: „Lepsza”, „Silniejsza”, „Niepowtarzalna” oraz jednostkowe, trudne do przypisania do jednej ze wykazanych kategorii: „Zabetonowana”, „Bez podatków, bez opłat dodatkowych”, „Inna”. W kategorii „inne” są też ujęte odpowiedzi, gdy respondent nie miał wizji, np. „Nie mam zdania”. Natomiast oddzielną kategorią jest kategoria „brak odpowiedzi”, gdzie respondenci wpisywali znaki nie niosące ze sobą żadnej treści, tj. znaki zapytania, kropki, myślniki lub opis „brak”, „brak zdania” (ankieta internetowa wymuszała uzupełnienie tego pola). Udział tego typu odpowiedzi wynosił 3,10%.

Tabela 34. Liczba odpowiedzi na pytanie: „Prosimy o dokończenie sformułowania: W 2027 roku moja Gmina powinna być...” według kategorii.

Kategoria odpowiedzi	Liczba odpowiedzi
inne	83
silna turystycznie	75
skoncentrowana na potrzebach mieszkańców	68
nastawiona na ochronę środowiska naturalnego	56
nowoczesna	40
wspierająca rynek pracy	39
wspierająca młodych	32
nastawiona na rozwój	32
wspierająca przedsiębiorczość	32
oferująca wysoką jakość życia	31
dobrze skomunikowana	30
dbająca o czystość	28
bezpieczna	27
z drogami dobrej jakości	27
brak odpowiedzi	26
wspierająca kulturę	26

Podlaskie

wspierająca gospodarkę	25
bogata	18
z dostosowaną infrastrukturą miejską	18
przeciwdziałająca negatywnym zjawiskom demograficznym	15
wypromowana	15
lepiej zarządzana	14
otwarta	11
wspierająca sport i rekreacja	11
wspierająca edukacja	10
z łatwo dostępną opieką zdrowotną	9
wspierająca seniorów	8
innovacyjna	7
dostępna	7
w ogóle istnieć	5
zmodernizowana	5
dofinansowana	5
z przyjazną infrastrukturą miejską	3
łącznie liczba odpowiedzi	838

Źródło: Opracowanie własne na podstawie konsultacji społecznych.

Zgodnie z odpowiedziami zaprezentowanymi na poniższym wykresie (Wykres 124) najczęściej wskazano wśród pogrupowanych na kategorie odpowiedzi dotyczyło turystyki (8.95%), z doprecyzowaniem, że gmina w 2027 roku powinna być: „Otwarta na turystykę”, „Ważnym ośrodkiem turystycznym”, „Chętnie odwiedzana przez turystów”. Powyższe nasuwa wniosek, że mieszkańcy dostrzegają potencjał regionu, wiedzą, że istotne jest jego wykorzystanie w zintegrowany, zaplanowany, sposób. Dodatkowo potwierdza to otwartość mieszkańców, gotowość na przyjmowanie na swoim terenie osób z innych części Polski i świata, czy idąc dalej w wyciąganiu wniosków, ujawnia gościnność mieszkańców Podlasia. Nie bez znaczenia jest możliwość wspierania rozwoju gospodarczego w oparciu o turystykę, przekładającego się na zwiększenie liczby miejsc pracy.

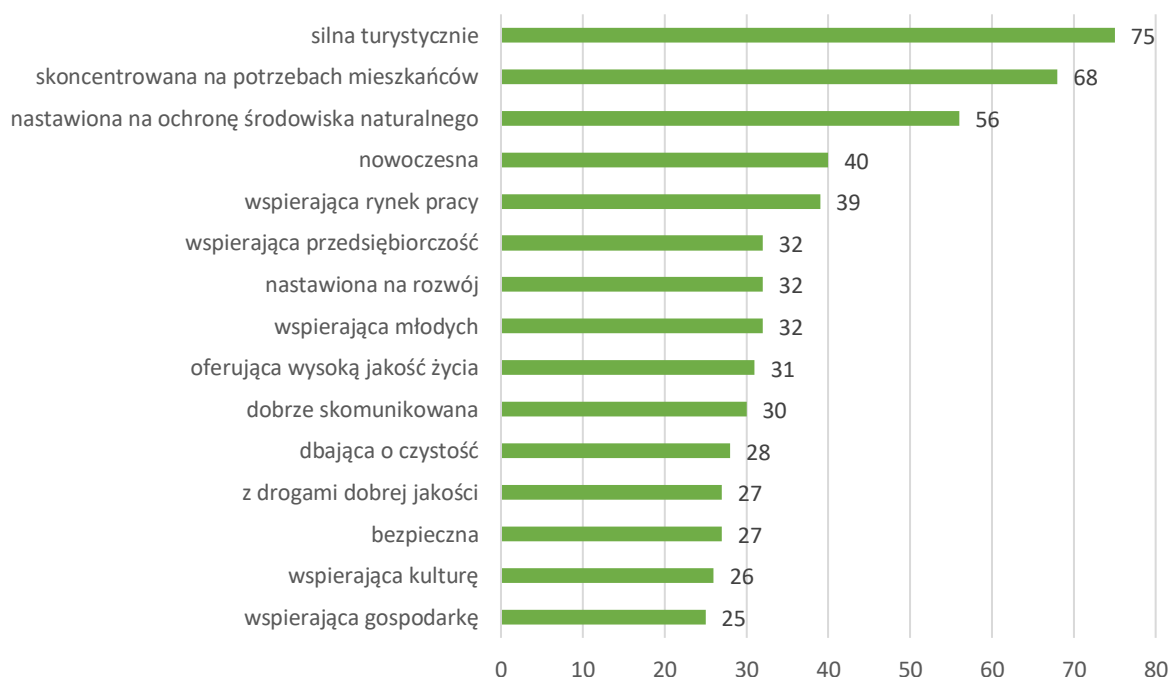
Kolejnym najczęściej pojawiającym się uzupełnieniem sformułowania dotyczącego wizji gminy w 2027 r. (proponowanym przez 8,11% respondentów) było nastawienie na potrzeby mieszkańców, a wśród udzielanych odpowiedzi można było znaleźć hasła takie jak: „Otwarta na potrzeby mieszkańców”, „Bliska mieszkańcom”, „Przyjazna dla mieszkańców gminy i nie tylko”. Z powyższego nasuwa się wniosek, że dla mieszkańców istotne jest wsparcie ze stron władz gminy, dialog z włodarzami i możliwość zaspokojenia potrzeb obywatelskich. Oczekiwania mieszkańców w tym zakresie są zgodne z założeniami pracy samorządów, które będąc zbiorem reprezentantów obywateli powinny być responsywne w obliczu ich potrzeb. Jednocześnie wizja gminy „otwartej” w 2027 roku nie zakłada, że teraz JST i jej władze nie realizują ww. założeń. Natomiast niektóre odpowiedzi z obszaru – „lepiej zarządzana” (1,67%) wskazują na przestrzeń do poprawy w obecnym stanie rzeczy. Podkreślić jednak należy, że jest to jedna z najmniej licznie reprezentowanych kategorii odpowiedzi.

Jak pokazuje wykres nr 124, na trzecim miejscu uplasowała się kategoria ochrony środowiska naturalnego (6,68% wszystkich odpowiedzi), obejmująca postulaty takie jak: „Zielona, przyjazna środowisku, bez smogu w zimie”, „W zgodzie z naturą i jak najmniejszą ilością betonu”, „Zielona (konieczna transformacja energetyczna)”. Wzrost świadomości ekologicznej ludzkości, mieszkańców Polski, a tym samym mieszkańców obszaru Partnerstwa dowodzi, że temat ekologii jest żywy, zwłaszcza tam, gdzie środowisko naturalne stanowi bogactwo regionu. Oczekiwania mieszkańców odnoszą się do roku 2027, można jednak założyć, że są echem obecnej sytuacji klimatycznej i aktualnych potrzeb w tym zakresie.

Na uwagę zasługują też odpowiedzi z obszaru „Nowoczesna” (4,47%), gdzie w większości mieszkańcy właśnie w tym słowie zawierali wizję swojej gminy za 5 lat (wśród bardziej precyzyjnych odpowiedzi wskazać można następujące: „Nowoczesna, a nie żyjąca standardami sprzed 20 lat” czy „Bardziej otwarta na nowoczesne rozwiązania współczesnych problemów”). Można wnioskować, że mieszkańcy uznają za konieczne podniesienie jakości życia – tak by odpowiadała ona współczesnym standardom wysoko rozwiniętych obszarów – poprzez wprowadzanie nowoczesnych rozwiązań.

Ciekawe odpowiedzi padały także w obszarze „Gmina nastawiona na rozwój” (wskazany przez 3,82% respondentów), czyli przez niektórych określana jako: „Dostosowana do potrzeb zmieniającego się świata”, „Jedną z najlepiej rozwijających się gmin województwa podlaskiego”. Dowodzi to, że mieszkańcy czują potrzebę podejmowania przez władze różnorodnych działań zmierzających do poprawy ogólnej sytuacji gminy poprzez wspieranie wszechstronnego rozwoju.

Wykres 111. Rozkład najczęściej udzielanych odpowiedzi na pytanie: Prosimy o dokończenie sformułowania: W 2027 roku moja Gmina powinna być...

Źródło: Opracowanie własne na podstawie konsultacji społecznych.

8.2. Działania na poziomie obszaru Południowo-Wschodniego Podlasia, wspierające rozwiązanie wyzwań i pomagające zrealizować wizję Gminy z 2027 r.

Konsultacje społeczne dały także odpowiedź na kolejne otwarte pytanie: *Jakie działania powinny zostać podjęte na poziomie całego obszaru Południowo-Wschodniego Podlasia, aby wspierały rozwiązanie wskazanych wcześniej wyzwań i pomogły osiągnąć zaproponowaną w poprzednim pytaniu wizję Gminy?* Tym razem spośród 582 odpowiedzi zostało wyodrębnionych 840 działań (w jednym wpisie czasem było dwie, trzy, a nawet sześć kategorii odpowiedzi), które pogrupowano w 34 kategorie (Tabela nr 35).

Na to pytanie respondenci udzielali mniej zróżnicowanych odpowiedzi i tylko 39 z nich (4,64%) zakwalifikowano do kategorii „inne”. Natomiast bardzo duża liczba respondentów (9,52%) nie udzieliła żadnej odpowiedzi, zapełniając pole ankiety znakami („xxx”, „?”, „.”) lub wpisując „nie mam zdania”, „brak odpowiedzi” lub „Jak wyżej”.

Na uwagę zasługują niektóre odpowiedzi z kategorii „inne”, które znalazły się w tej kategorii, tylko dlatego, że występowały jednostkowo, np.: „Rozwój tradycji, kuchni podlaskiej, produktów lokalnych”, „Podlasie powinno postawić na ekologię oraz produkty bio, spróbować stać się pierwszym regionem całkowicie bez emisyjnym w Polsce.”, „Dbanie o bioróżnorodność”. W tej grupie znalazły się też odpowiedzi w nieco innym tonie: „Likwidacja korporacji zagranicznych, wspieranie lokalnych rolników, powrót handlu na rynkach”, „nierozprzedawanie działek warszawiakom, z którymi mamy problemy.”

Tabela 35. Kategorie i liczba odpowiedzi na pytanie: „Jakie Pana/Pani zdaniem działania powinny zostać podjęte na poziomie całego obszaru Południowo-Wschodniego Podlasia, aby wspierały rozwiązanie wskazanych wcześniej wyzwań i pomogły osiągnąć zaproponowaną w poprzednim pytaniu wizję Gminy?”

Kategoria odpowiedzi	Liczba odpowiedzi
modernizacja istniejących i budowa nowych dróg	81
brak odpowiedzi	80
rozwój turystyki	67
zwiększenie liczby miejsc pracy	63
pozyskanie zewnętrznego dofinansowania	52
inne	39
skoncentrowane na zatrzymaniu młodych osób w gminach	35
usprawniające transport publiczny	35
wspierające przedsiębiorczość	33
usprawniające zarządzanie gminą	31
korzystne dla inwestorów	31
nastawione na promocje regionu	29
nastawione na ochronę środowiska	28
wspierające kulturę	23
szeroko rozumiana współpraca między gminami oraz wewnątrz gmin między instytucjami/organizacjami	22
nastawione na rozwój infrastruktury miejskiej	22
wspierające gospodarkę	18

Podlaskie

wspierające edukację	17
zmierzające do zadbania o przestrzeń publiczną	17
w zakresie turystyki rowerowej	14
zapewniające dostęp do Internetu	13
rozwój gminy	11
wspierające mieszkalnictwo	10
podnoszące jakość życia mieszkańców	10
nastawione na odnawialne źródła energii	8
wpływające na zmianę mentalności mieszkańców	7
skoncentrowane na potrzebach mieszkańców	7
zapewniające bezpieczeństwo	6
zmierzające do zapewnienia godziwych, adekwatnych wynagrodzeń za pracę	6
angażujące mieszkańców w działania społeczne	6
zapewniające dostęp do służby zdrowia	6
wspierające seniorów	5
wspierające usługi społeczne	5
wspierające rolnictwo	3
łącznie liczba odpowiedzi	840

Źródło: Opracowanie własne na podstawie konsultacji społecznych.

Na wykresie nr 36 zaprezentowano najczęściej udzielane przez respondentów odpowiedzi (bez kategorii „brak odpowiedzi” i „inne”). Najliczniej reprezentowana jest kategoria „modernizacja istniejących i budowa nowych dróg”, do której nawiązywało aż 81 respondentów (9,64% wszystkich ankietowanych). Wśród odpowiedzi pojawiały się następujące hasła: „Poprawa stanu technicznego dróg”, „Poprawa głównych dróg, które są w opłakanym stanie. Goście i turyści często podkreślają, że nasze drogi ciężko nazwać przejezdny. Ogromne ubytki w asfalcie, wyboje, brak pobocza”, „Budować, budować i naprawiać drogi. Bez infrastruktury drogowej Podlasie nie osiągnie założonych celów”. Wnioskować można, że mieszkańcy mają dużą świadomość pilnego realizowania tej potrzeby zarówno dla własnej wygody i bezpieczeństwa, jak również dla wspierania rozwoju inwestycji w regionie, w tym rozwoju turystyki.

Właśnie rozwój turystyki stanowi kolejną kategorię wskazywaną najczęściej przez mieszkańców (7,98%) w ramach działań, które pomogą Partnerstwu przezwyciężyć obecne wyzwania. Przy czym, jeśli uwzględnić odpowiedzi z wyodrębnionej kategorii „turystyka rowerowa” (patrz Tabela nr 35), to odsetek odpowiedzi sięga 9,64% wszystkich udzielonych. Mieszkańcy odpowiadali: „Rozbudowa infrastruktury turystycznej – więcej szlaków, ścieżek edukacyjnych i atrakcji leśnych – typu ‘Żebra Żubra’”, „Promocja turystyki, rozwój bazy turystycznej, utworzenie sieci powiązań turystycznych między miejscowościami”, „Objęcie doliny Nurca między Brańskiem a Ciechanowcem programem Natura 2000 oraz likwidacja sztucznych i niepotrzebnych barier w korycie Nurca, które hamują rozwój turystyki kajakowej na tym bardzo atrakcyjnym przyrodniczo obszarze.”. Te przykłady pokazują, że mieszkańcy mają konkretne pomysły na to, jakie działania mogą być podjęte, by turystyka na poszczególnych obszarach Partnerstwa mogła się rozwijać.

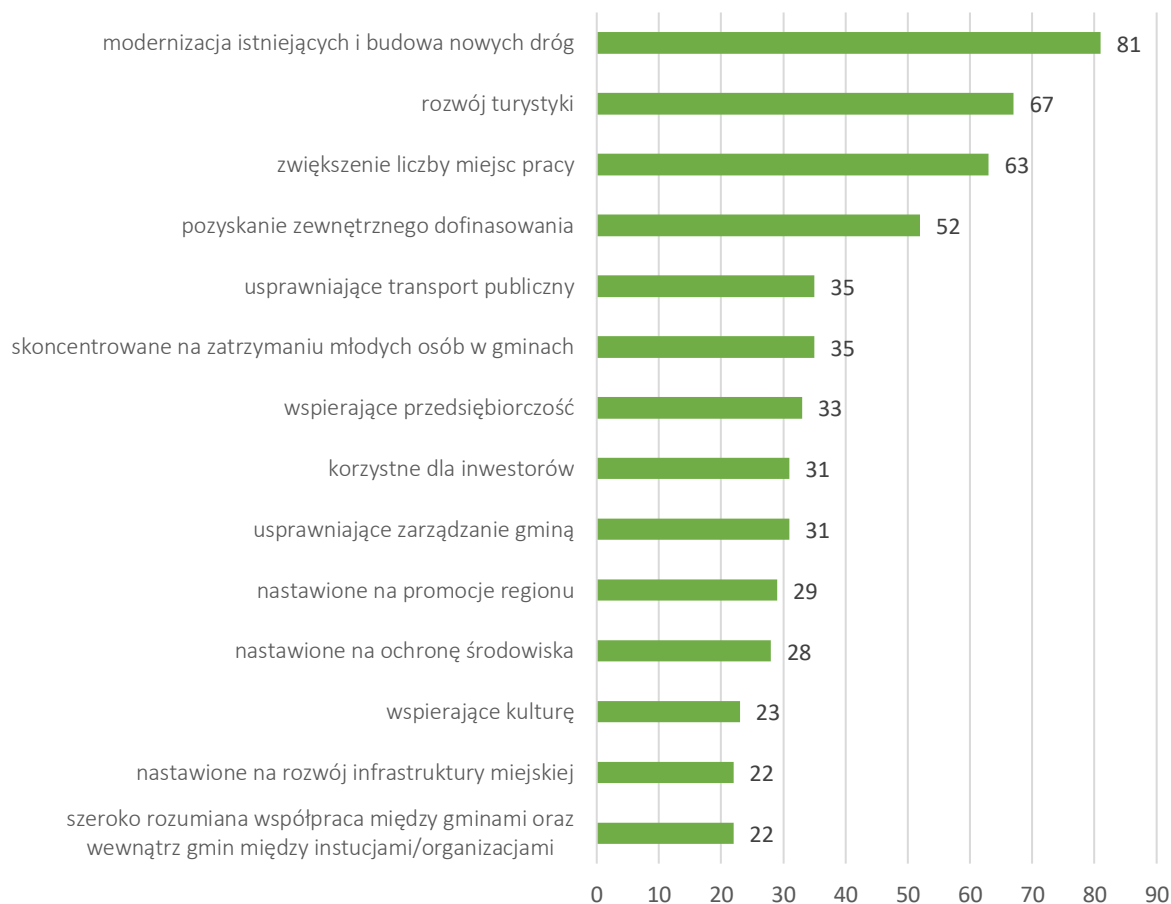

Podlaskie

Oprócz znajdującej się na trzecim miejscu pod względem popularności kategorii „zwiększenie liczby miejsc pracy” (7,50% udzielonych odpowiedzi), warta uwagi jest kategoria zajmująca kolejną pozycję - „pozyskanie zewnętrznego dofinansowania” (6,19%). Wśród odpowiedzi znaleźć można sformułowania takie jak: „Większa ilość środków finansowych oraz większej swobody dla władarzy gmin w ich rozdysponowaniu”, „Pozyskiwanie środków z UE”, „Poprawić dostęp do funduszy”. Padają też wskazania na jakie cele środki powinny być przeznaczane dodatkowe fundusze: „Pozyskiwanie środków finansowych na realizację lokalnych, samorządowych planów i projektów”, „O domaganie się dofinansowań na remonty dróg, i dofinansowań na polepszenie warunków panujących wokół dróg krajowych i dojazdowych”, „nasza Gmina powinna mieć więcej pieniędzy, żeby Orla była atrakcyjna i przyjmowała turystów”. Mieszkańcy upatrują rozwiązania bieżących wyzwań w pozyskaniu dodatkowych funduszy na konkretne działania. Wiedza o źródłach finansowania jest rozpowszechniona wśród mieszkańców, także w zakresie ich własnych działań, co potwierdzają odpowiedzi: „Dotacje na rozwój działalności gospodarczej i turystycznej”, „tworzenie dofinansowań na rozwój działalności gospodarczych”.

Wykres 112. Rozkład najczęściej udzielanych odpowiedzi na pytanie: Jakiego Pana/Pani zdaniem działania powinny zostać podjęte na poziomie całego obszaru Południowo-Wschodniego Podlasia, aby wspierały rozwiązanie wskazanych wcześniej wyzwań i pomogły osiągnąć zaproponowaną w poprzednim pytaniu?

Źródło: Opracowanie własne na podstawie konsultacji społecznych.

Podlaskie

9. Główne potencjały i bariery rozwojowe

9.1. Potencjały rozwojowe

Na potencjały rozwojowe Partnerstwa składają się posiadane zasoby, a także oferowane produkty i usługi, które mogą przynieść korzyści bezpośrednie w postaci dochodów lub korzyści pośrednie realizowane poprzez wygenerowanie wartości dodanej dla mieszkańców i interesariuszy obszaru. Przeprowadzone analizy ilościowe wskazują jednak, że pod względem większości kluczowych kapitałów rozwojowych sytuacja Partnerstwa nie jest korzystna, na co wpływ mają m.in. kształt sieci osadniczej, zmiany demograficzne, czy poziom przedsiębiorczości mieszkańców. Powyższe wnioski znajdują potwierdzenie w opiniach mieszkańców i władarzy Partnerstwa, którzy – pytani o najsilniejsze atuty obszaru – wymieniali przede wszystkim walory przyrodnicze, turystyczne i kulturowe.

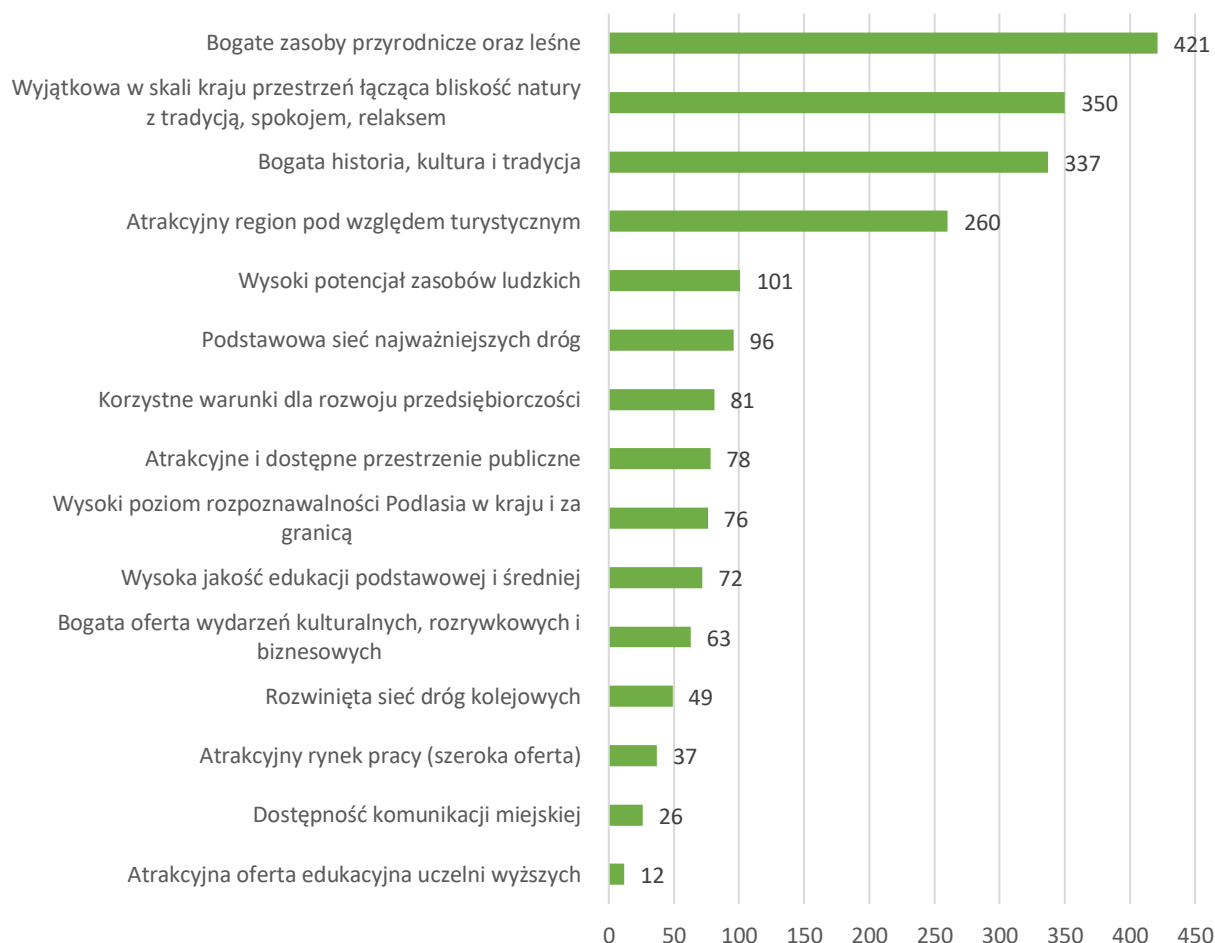
9.1.1. Wyniki konsultacji społecznych

W ramach konsultacji społecznych przeprowadzonych z mieszkańcami obszaru i lokalnymi interesariuszami pytano o najważniejsze zalety gmin tworzących obszar Partnerstwa. Zdecydowanie najczęściej wskazań uzyskały „bogate zasoby przyrodnicze oraz leśne” (doceniło je 72,3% respondentów). Na kolejnych pozycjach znalazły się „wyjątkowa w skali kraju przestrzeń łącząca bliskość natury z tradycją, spokojem, relaksem” oraz „bogata historia, kultura i tradycja” (wskazane odpowiednio przez 60,1% oraz 57,9% ankietowanych). Wszystkie wymienione powyżej silne strony obszaru znajdują odzwierciedlenie w jego potencjale turystycznym, co dostrzega i uznaje za istotny atut blisko 45% mieszkańców.

Przypisywanie dużej wartości środowisku naturalnemu i ogólna troska o zachowanie cennych walorów przyrodniczych widoczna jest także w odpowiedziach, jakie mieszkańcy udzielają uzupełniając zdanie „W 2027 roku moja Gmina powinna być...”. Wśród powtarzających się określeń występują takie jak: zielona, ekologiczna, przyjazna środowisku. Ponadto, chcąc wykorzystać lokalny potencjał, część respondentów widziała by swoją gminę w przyszłości jako atrakcyjną dla turystów i otwartą na turystykę.

Wykres 113. Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Jakie Pana/Pani zdaniem są najważniejsze zalety Gminy? Proszę wskazać maksymalnie 5 odpowiedzi.”

Źródło: opracowanie własne na podstawie konsultacji społecznych.

9.1.2. Wyniki prac Grupy Roboczej Partnerstwa

Podobnych wniosków dostarczyły warsztaty przeprowadzone z członkami Grupy Roboczej Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia, utworzonej z przedstawicieli gmin wchodzących w skład Partnerstwa. Jako główne potencjały, wspólne dla całego obszaru, wskazane zostały walory środowiska naturalnego oraz kultura i tradycja wraz z bogatym dziedzictwem materialnym i niematerialnym.

Środowisko naturalne

Wysoki stopień zalesienia, pomniki przyrody, bogata fauna i flora oraz występowanie zbiorników wodnych i rzek to cechy w dużej mierze łączące powiaty należące do Partnerstwa. Dodatkowo część terenów charakteryzuje się znaczną powierzchnią obszarów chronionych (zwłaszcza we wschodniej części) czy pokładami kopalin (takich jak glina, piasek, kreda). W kontekście potencjału rozwojowego

warto przywołać również wspomniane podczas warsztatów liczne podmioty prowadzące działalność w zakresie badań i ochrony przyrody (w powiecie hajnowskim), czy zlokalizowane w gminach powiatu siemiatyckiego walory uzdrowiskowe (takie jak lasy sosnowe i podziemne wody lecznicze). W tabeli 36 zebrano zasoby i produkty, które w opinii uczestników warsztatów tworzą unikalny potencjał przyrodniczy obszaru. Należy podkreślić, że lista ta nie ma charakteru wyczerpującego, a jej celem jest zilustrowanie rozpowszechnienia zasobów naturalnych na terenie Partnerstwa jedynie w oparciu o przykłady wskazywane przez członków Grupy Roboczej. Poszczególne obszary tematyczne opisane są szerzej we wcześniejszych rozdziałach niniejszego raportu (np. w Rozdziale 4. Kwestie środowiskowe).

Tabela 36. Środowisko naturalne – przykładowe zasoby i produkty tworzące potencjał Partnerstwa wymienione podczas prac warsztatowych przez obecnych przedstawicieli Grupy Roboczej Partnerstwa.

Obszary chronione		
Powiat bielski	Orla	Obszar Natura 2000 (Dolina Górnego Nurca)
	Boćki	
	Bielsk Podlaski	Natura 2000 (Dolina Narwi)
	Wyszki	
Powiat hajnowski	Czyże	Obszar Natura 2000 (Dolina Narwi)
	Kleszczele	Obszar Natura 2000 (Dolina Górnego Nurca)
	Hajnówka (miasto)	Jedynie miasto w Polsce graniczące z obiektem przyrodniczym UNESCO
	Hajnówka (gmina)	Puszcza Białowieska (50% obszaru gminy)
	Narewka	Duża ilość obszarów chronionych (Puszcza Białowieska, obszar Natura 2000 – Dolina Narwi)
	Dubicze Cerkiewne	2 obszary Natura 2000, Puszcza Białowieska, rezerwat
Powiat siemiatycki	Grodzisk	rezerwat przyrody "Siemiany", "Koryciny"
	Nurzec-Stacja	rezerwat przyrody "Sokóle", "Witanowszczyzna"
	Mielnik	rezerwat przyrody Głogi, Grąd Radziwiłłowski
Zbiorniki i ciek wodne		
Powiat bielski	Orla	Rzeki: Biała, Orlanka; stawy rybne
	Brańsk	Zbiorniki retencyjne, czyste rzeki (Nurzec)
	Brańsk (miasto)	
	Boćki	Rzeka Nurzec, stawy rybne
	Bielsk Podlaski	Rzeki: Biała, Orlanka
	Bielsk Podlaski (miasto)	Rzeka Biała
	Rudka	Rzeka Nurzec
	Wyszki	Rzeka Narew
Powiat hajnowski	Narew	Dolina Rzeki Narew
	Kleszczele	Zalew Repczyce

	Narewka	Zalew Siemianówka
	Dubicze Cerkiewne	Zalew Bachmaty
Powiat białostocki	Gródek	Zalew Zarzeczany
Powiat siemiatycki	Drohiczyn	Rzeka Bug
	Milejczyce	Zbiornik wodny „Wał”, stawy w Pokaniewie
	Perlejewo	Rzeka Pełchówka (dużo bobrów)
	Siemiatycze (miasto)	Rzeka Kamionka (bardzo czysta)
Kopaliny		
Powiat bielski	Orla	Pokłady gliny
	Brańsk	Pokłady piasku
	Wyszki	
	Bielsk Podlaski	Pokłady gliny i piasku
Powiat siemiatycki	Mielnik	Pokłady kredy
	Milejczyce	Pokłady gliny
Zagospodarowanie turystyczne		
Powiat siemiatycki	Mielnik	Punkty widokowe
	Drohiczyn	Centrum turystyki kajakowej, 500 kajaków
	Perlejewo	Maraton rowerowy, ścieżki rowerowe
	Grodzisk	Ziołowy Zakątek
	Milejczyce	Gospodarstwo Rybackie
Inne		
Powiat hajnowski	Czyże	Wysoka bonitacja gleb
	Hajnówka (miasto)	Pomniki przyrody
	Dubicze Cerkiewne	Wysoki poziom lesistości (54%)
Powiat siemiatycki	Grodzisk	Zabytkowe dęby, ogród botaniczny
	Milejczyce	Starodrzew sosnowy z fenotypem milejczyckiej sosny, lasy z potencjałem uzdrowiskowym
	Perlejewo	Wysoka bonitacja gleb
	Mielnik	Podziemne wody lecznicze

Źródło: Opracowanie własne na podstawie warsztatów z członkami Grupy Roboczej Partnerstwa.

Gminy i powiaty Partnerstwa podejmowały określone działania mające na celu ochronę, wzmocnienie i wykorzystanie potencjału rozwojowego środowiska naturalnego. Przyjmowały one postać programów, projektów i okresowo podejmowanych aktywności, zarówno poprzez same JST, jak i partnerów. Część z nich ma charakter długofalowy i jest w toku. Należały do nich przede wszystkim:

- budowanie sieci współpracy różnych podmiotów publicznych, prywatnych i pozarządowych, zainteresowanych wzmocnieniem potencjału środowiska naturalnego (LOT Region Puszczy

Podlaskie

Białowieskiej, Związek Gminy Regionu PB, nadleśnictwa, IBS PAN, Białowieski Park Narodowy), realizacja projektów służących temu celowi („Platforma współpracy na rzecz zrównoważonego rozwoju rejonu Puszczy Białowieskiej”, „Puszcza i ludzie”);

- działania edukacyjne kierowane do dzieci i młodzieży (np. związane z Puszczą Białowieską) oraz promocyjne w formie folderów, informacji w różnych publikacjach;
- tworzenie i odnawianie infrastruktury turystycznej w postaci ścieżek przyrodniczo-edukacyjnych (np. „Judzianka”), szlaków rowerowych wraz z małą infrastrukturą turystyczną w regionie (tablice informacyjne, wiaty, stojaki na rowery), a także budowa i uruchamianie obiektów promocji turystycznej (np. Centrum Turystyki i Promocji „Kraina Żubra” z informacją turystyczną o całym regionie Puszczy Białowieskiej w powiecie hajnowskim);
- sporządzanie na bieżąco UPUL (uproszczonych planów urządzania lasów) w celu uporządkowania gospodarki leśnej;
- kompleksowe działania w zakresie ochrony zasobów wodnych, w tym budowa i przebudowa sieci wodno-kanalizacyjnych, oczyszczalni ścieków (także przydomowych), a także budowa zbiorników małej retencji i regulacji oraz czyszczenie rzek (np. Nurzec);
- doskonalenie systemu gospodarki odpadami, także odpadami niebezpiecznymi (w tym azbestu w ramach ogólnopolskich programów), likwidacja dzikich wysypisk śmieci, budowa punktów selektywnej zbiórki odpadów oraz usuwanie folii rolniczych i innych odpadów pochodzących z działalności rolniczej;
- budowa instalacji OZE w budynkach mieszkalnych i użyteczności publicznej oraz termomodernizacja obiektów publicznych.

Pełne wykorzystanie potencjału rozwojowego środowiska naturalnego utrudnia w szczególności brak środków finansowych będących w dyspozycji JST, w tym możliwości pozyskania funduszy zewnętrznych na konkretne działania, brak kompromisu w sprawach rozwoju, brak spójnych działań, niewystarczający potencjał kadrowy, zmieniające się przepisy prawa, a także brak decyzji centralnych co do przyszłości niektórych obszarów (np. Puszcza Białowieska), słaba współpraca mieszkańców (w szczególności rolników), a także miejscowe protesty organizacji pozarządowych (m.in. w okolicach Puszczy Białowieskiej).

Kultura i tradycja

Podobnie jak w przypadku walorów przyrodniczych, bogatą tradycję i kulturę zaliczyć można do silnych stron łączących różne gminy Partnerstwa. Jak wskazywali uczestnicy warsztatów, produkty i zasoby będące wynikiem wielokulturowości, wielowyznaniowości, bogatego folkloru są rozpowszechnione na całym obszarze. Poza licznymi zabytkami, w tym architektury drewnianej i sakralnej, wymieniano różne elementy dziedzictwa niematerialnego, takie jak gwara, tradycje kulinarne, obrzędy i zespoły ludowe. W wielu gminach organizowane są różnego rodzaju festiwale i inne wydarzenia kulturalne. Uwagę zwrócono także na aktywność i zaangażowanie mieszkańców, co potwierdza wcześniejsze wnioski o dobrej kondycji społecznej sformułowane w oparciu o analizę statystyczną. Jej przejawami są m.in. liczne i prężnie działające Koła Gospodyń Wiejskich, czy też liczne jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej angażujące się w życie społeczne i kulturalne gmin. Ponadto, do silnych stron zaliczono także ofertę

aktywności, w tym ofertę kulturalną, kierowaną do różnych grup społecznych (młodzieży, seniorów). W poniższej tabeli podsumowano wyniki prac uczestników warsztatów w omawianym zakresie. Podobnie jak poprzednio, zestawienie zawiera jedynie przykłady wskazywane przez członków Grupy Roboczej i nie ma charakteru wyczerpującego.

Tabela 37. Kultura i tradycja – przykładowe zasoby i produkty tworzące potencjał Partnerstwa wskazane podczas prac warsztatowych przez obecnych przedstawicieli Grupy Roboczej Partnerstwa.

Zabytki		
Elementy wspólne: charakterystyczna drewniana zabudowa		
Powiat bielski	Orla	Obszary archeologiczne
	Brańsk (miasto)	Grodzisko
	Bielsk Podlaski	Obszary archeologiczne
	Bielsk Podlaski (miasto)	Ratusz
	Rudka	Pałac Ossolińskich, park dworski, kościół z XVIII w.
	Wyszki	Tradycyjna drewniana zabudowa, pałac w Strabli, dworek Aleksandry Piłsudskiej
Powiat hajnowski	Czyże	Architektura drewniana, zabytkowe obiekty sakralne, zabytki archeologiczne
	Narew	Kraina Otwartych Okiennic
Powiat siemiatycki	Drohiczyn	Góra Zamkowa
	Nurzec-Stacja	Zabytkowa wieża ciśnięć, dworzec kolejowy
	Mielnik	Góra Zamkowa wraz z ruinami kościoła
Obiekty sakralne		
Elementy wspólne: zabytkowe cerkwie		
Powiat bielski	Orla	Synagoga
	Boćki	Cerkiew, kościół
	Bielsk Podlaski (miasto)	Cerkwie
Powiat hajnowski	Hajnówka (miasto)	Sobór Św. Trójcy
	Hajnówka w.	Cerkiew pw. Świętych Braci Machabeuszy z XIX w. Kaplica na Krynoczce
	Dubicze Cerkiewne	Cerkiew drewniana pw. Podwyższenia Krzyża Świętego z XVIII w. w Werstoku
Powiat siemiatycki	Drohiczyn	Zabytki architektury sakralnej
	Milejczyce	Cerkiew z XIX w., synagoga, drewniany kościół św. Stanisława z XVII w., cerkiew w Sobiatinie z XVII w.

	Mielnik	Cerkiew w Koterce, kaplica prawosławna w Mielniku, Cerkiew i Kościół w Mielniku, synagoga w Mielniku, kościół w Niemirowie, kościół w Tokarach, cerkiew w Koterce
	Nurzec-Stacja	Św. Góra Grabarka
	Grodzisk	Zabytkowa cerkiew
	Siemiatycze	Zabytki sakralne
Wydarzenia historyczne i muzea		
Powiat siemiatycki	Perlejewo	Zaścianki szlacheckie, bitwy 1792 r. i 1945 r.
	Mielnik	Unia Mielnicka
	Drohiczyn	Miasto koronacyjne
	Milejczyce	Bogata historia
Powiat hajnowski	Kleszczele	Miasto królewskie
	Hajnówka (miasto)	Muzeum Białoruskie
Folklor		
Elementy wspólne: zespoły ludowe, rękodzieło, regionalne obrzędy ludowe, gwara miejscowa		
Powiat bielski	Orla	Gwara miejscowa
	Bielsk Podlaski	
Powiat hajnowski	Kleszczele	Zespoły śpiewacze, kultywowanie tradycji wiejskich (np. korowaj)
	Narewka	Zespoły folklorystyczne
	Czeremcha	Zespoły ludowe Czeremszyzna i Hiłoczka
	Czyże	Zespół Czyżowianie
	powiat	Gwara miejscowa
Powiat białostocki	Gródek	Zespoły folklorystyczne
Powiat siemiatycki	Dziadkowice	Zespół ludowy Kalina, zespół Polne Maki
	Nurzec-Stacja	Zespoły śpiewacze Niezabudka i Tęcza
	Mielnik	Folklor górniczy, zespoły ludowe
Tradycje kulinarne i produkty lokalne		
Powiat bielski	Brańsk	Sękacz
	Boćki	Miody, wędliny
Powiat hajnowski	Hajnówka (miasto)	Marcinek Hajnowski
	Powiat	Sery, piwo, cydr, miody pitne, alkohole, pierogi, wędliny, miody.
Powiat siemiatycki	Drohiczyn	Zaguby
	Milejczyce	Sękacz, mrowisko, zaguby
	Mielnik	Korowaj (ciasto weselne)

Zagospodarowanie turystyczne		
Powiat hajnowski	Hajnówka	Wioski tematyczne
Powiat siemiatycki	Perlejewo	Wielki Gościniec Litewski
	Mielnik	punkty widokowe w Mielniku – wieża na ulicy Dębowej, przy kopalni kredy oraz ścieżka widokowa i taras na Górze Rowskiej, ścieżki edukacyjno-poznawcze na „Głogach”
Festyny, wydarzenia kulturalne i inne		
Elementy wspólne: dni miejscowości, odpusty parafialne, dożynki, zawody strażackie, wspólny okres festiwalowy		
Powiat bielski	Orla	Festyn Orlańskie Spotkania
	Brańsk	Festyn rodzinny, Przegląd Pieśni Maryjnej
	Brańsk (miasto)	Festiwal Podlaskie Spotkania
	Boćki	Gala disco-polo
	Rudka	Festyn rodzinny
	Wyszki	Odpust Pańskie Przemienienie w Pulszach
Powiat hajnowski	Czyże	Festyn Archeologiczny Zbucz Grodzisko
	Hajnówka (miasto)	Międzynarodowy Festiwal Hajnowskie Dni Muzyki Cerkiewnej, Jarmark Żubra, Festiwal Muzyki Kameralnej i Organowej
	Narewka	Festiwale w każdej wsi
	Dubicze Cerkiewne	Festiwal ukraiński, odpusty parafialne
	Czeremcha	Ethno Festiwal Czeremcha Wielu Kultur i Narodów
Powiat białostocki	Gródek	Siabrouskaja Biesiada
Powiat siemiatycki	Grodzisk	Piknik rodzinny
	Perlejewo	Odpust 6 sierpnia
	Siemiatycze	Siemiatycze Blues Festiwal, targi pogranicza, dni Siemiatycz
	Mielnik	Muzyczne Dialogi nad Bugiem, Chopin nad Bugiem, Nadbużańska Noc Kabaretowa w Mielniku, impreza „Mielnik na Motocyklu,” impreza sportowa „Mielnicka Dycha”, impreza sportowa „Ultramaraton Nadbużański” oraz bieg nocny „Orientuj się w Mielniku”.
Oferta aktywności dla mieszkańców		
Elementy wspólne: jednostki OSP, koła gospodyń wiejskich, świetlice, kluby seniora, kluby sportowe		
Powiat bielski	Orla	Nowoczesny Dom Kultury, bogata oferta zajęć pozalekcyjnych

Podlaskie

	Bielsk Podlaski (miasto)	Nowoczesny Dom Kultury
Powiat hajnowski	Hajnówka (miasto)	Koła Gospodyń Wiejskich, Klub Sportowy Parkiet Hajnówka, Klub Sportowy Puszcza Hajnówka
Powiat siemiatycki	Milejczyce	Młodzieżowa Drużyna Pożarnicza, Ochotnicza Straż Pożarna, harcerze, klub seniora
	Mielnik	Dzienny Dom Seniora, Klub Seniora w Niemirowie, Klub Seniora w Wilanowie, klub piłkarski MKS Mielnik, Gminny Ośrodek Kultury Sportu i Rekreacji wraz z Ośrodkiem Dziejów Ziemi Mielnickiej, Orlik i kompleks sportowy
Inne		
Elementy wspólne: wielokulturowość, wielowyznaniowość, podlaska gościnność		
Powiat bielski	Orla	Znaczki turystyczne, tablice dwujęzyczne
Powiat hajnowski	Czyże	Kultura mniejszości narodowej
	Hajnówka (miasto)	System wizualizacji dla produktu lokalnego
Powiat siemiatycki	Siemiatycze	Tradycje kaflarskie
	Milejczyce	Tradycje kaflarskie, znane osoby: Aron Tamares, Rivka Perlis, Peretz Hirschbein

Źródło: Opracowanie własne na podstawie warsztatów z członkami Grupy Roboczej Partnerstwa.

Działania gmin i powiatów Partnerstwa nakierowane na wzmocnienie analizowanego potencjału rozwojowego miały charakter dość zróżnicowany, w szczególności były jednak skupione na wspieraniu różnych organizacji i podmiotów działających w obszarze kultury i dziedzictwa, jak również budowie lub odbudowie lokalnych punktów – centrów aktywności kulturalnej w małych wsiach. Działania te koncentrowały się głównie na:

- wspieraniu aktywności organizacji pozarządowych działających w sferze kultury i podtrzymywania tradycji, w szczególności powstawania centrów kultury prowadzonych przez NGOs (np. wspieranie działalności Stowarzyszenia Kulturalnego Poczłówka, w ramach którego uruchomiono „Hajnówkę Centralną – Stację Kultury” w dawnym budynku PKP);
- wspieraniu rozwoju Kół Gospodyń Wiejskich, amatorskich zespołów;
- organizacji lokalnych imprez kulturalnych tj. festynów, plenerów rzeźbiarskich (Hajnówka), jarmarków (np. Jarmark żubra, Bożonarodzeniowy Jarmark w Hajnówce), festiwali (np. Podlaskie Spotkania, Grodzisko), imprez folkowych, koncertów, wystaw, warsztatów (garncarskie, wyplatania ze słomy, tkackie, kulinarne, muzyczne);
- budowie, rozbudowie i wyposażeniu centrów kultury (np. Centrum kultury w Orli), ośrodków kulturalno-edukacyjnych (wieś Zubowo), świetlic wiejskich (wsie: Kotły, Bańki, Pietrzykowo Gołąbki itd.) oraz szerzej działania rewitalizacyjne w niektórych wsiach (np. Lewki, Pilipki);
- stworzeniu koncepcji i promocji marek regionalnych, a także opracowywaniu systemów identyfikacji dla produktów regionalnych (np. wpisanie Hajnowskiego Marcinka na listę

Podlaskie

produktów tradycyjnych w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi), promocja produktów lokalnych i ich producentów, opracowanie folderów promocyjnych oraz aktywna promocja w mediach społecznościowych.

Identyfikuje się kilka kluczowych problemów, które mogą utrudnić wykorzystanie potencjału obszaru w zakresie kultury i tradycji, w szczególności odpływ ludności i starzenie się społeczeństwa, brak środków finansowych na realizację konkretnych przedsięwzięć, niekiedy słabą aktywność i brak zainteresowania mieszkańców, ale także brak planów rozwoju kultury i dziedzictwa na niektórych obszarach oraz niewystarczające poczucie istoty potencjału rozwojowego tkwiącego w lokalnej kulturze i tradycji.

Zarówno walory przyrodnicze, jak i dziedzictwo kulturowe Partnerstwa wspólnie stanowią o atrakcyjności turystycznej obszaru. Warto jednak podkreślić, że potencjał, jakim jest środowisko naturalne, a w szczególności relatywnie niski poziom jego zanieczyszczenia i skażenia działalnością przemysłową, otwiera szanse dla rozwoju także w innych obszarach: produkcji zdrowej żywności, pszczelarstwa, a także produkcji ekologicznej i zielarstwa. W przypadku branży zielarskiej nie bez znaczenia pozostają wieloletnie tradycje i ugruntowana marka regionu, które można zaliczyć do czynników wspierających wykorzystanie głównych potencjałów obszaru Partnerstwa.

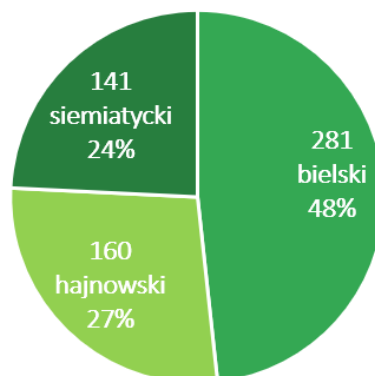
9.2. Bariery rozwojowe

Na podstawie analizy danych statystycznych, konsultacji społecznych oraz warsztatów przeprowadzonych z przedstawicielami władz samorządów tworzących Partnerstwo zidentyfikowano zestaw problemów rozwojowych, obejmujących szerokie spektrum zjawisk społeczno-gospodarczych. Wśród nich najczęściej wskazywano na niekorzystne zmiany demograficzne, niedostateczny stopień rozwoju infrastruktury komunikacyjnej i technicznej oraz niski poziom rozwoju gospodarczego. W tym miejscu warto nadmienić, że wszystkie wskazane problemy wzajemnie na siebie oddziałują, pogłębiając obserwowane negatywne skutki. Brak atrakcyjnych perspektyw zatrudnienia i niski poziom bezpieczeństwa ekonomicznego przyczyniają się do odpływu młodych ludzi, depopulacji i starzenia się społeczeństwa. To z kolei – poprzez niekorzystny wpływ na rynek pracy, atrakcyjność inwestycyjną obszaru i budżety samorządów – nie sprzyja poprawie kondycji gospodarczej. Z kolei niska dostępność transportowa przekłada się nie tylko na gorszą jakość życia mieszkańców, m.in. poprzez utrudniony dostęp do kluczowych usług (co także jest czynnikiem wpływającym na decyzje migracyjne), ale także utrudnia rozwój gospodarki i wykorzystanie potencjału turystycznego obszaru.

9.2.1. Wyniki konsultacji społecznych

W badaniu ilościowym prowadzonym wśród mieszkańców i interesariuszy gmin reprezentujących Partnerstwo w okresie od 16 października 2021 r. do 15 listopada 2021 r. wzięło udział 582 mieszkańców obszaru (Wykres nr 127). Widoczna jest nierównomierna reprezentacja powiatów: powiat bielski 281 jednostek, powiat hajnowski 160 jednostek oraz powiat siemiatycki 141 jednostek. Nie odnotowano żadnej odpowiedzi z powiatu białostockiego reprezentowanego w Partnerstwie przez gminę Gródek i gminę Michałowo.

Wykres 114. Badana zbiorowość w ujęciu liczbowym – respondenci konsultacji społecznych według powiatów (n=582).

Źródło: Opracowanie własne wyników badania ilościowego – konsultacji społecznych.

Ankieta zawierała 5 pytań. Poniżej zaprezentowano ogólne podsumowanie uzyskanych odpowiedzi.

Tabela 38. Wyniki konsultacji społecznych. Rozkład odpowiedzi na pytanie 1) Jak Pan/i ocenia jakość warunków życia w Gminie? (n=582).

Odpowiedzi	bardzo źle	źle	średnie	dobrze	bardzo dobrze	nie mam zdania
Stan środowiska naturalnego	10	28	138	233	168	5
Stan i jakość dróg	45	107	232	169	29	0
Dostępność transportu publicznego (autobusy, kolej)	99	132	203	102	30	16
Dostęp do usług publicznych – urzędy	15	43	148	237	132	7
Dostęp do usług publicznych – system opieki zdrowotnej	49	118	226	135	44	10
Dostęp do usług publicznych – pomoc społeczna	16	47	153	194	84	88
Dostęp do usług publicznych – służby porządkowe, gospodarka odpadami	23	39	173	245	82	20
Dostęp do żłobków, przedszkoli, szkół oraz ich jakość	19	58	139	203	130	33
Poziom i jakość kształcenia/oferty żłobków, przedszkoli i szkół	36	55	150	179	103	59
Dostęp i poziom kształcenia na uczelniach wyższych	57	43	86	85	34	277
Możliwości rozwoju osobistego, podnoszenia kwalifikacji	76	144	176	100	34	22
Łatwość znalezienia pracy (możliwość zatrudnienia)	117	173	172	74	24	22
Warunki dla rozwoju przedsiębiorczości	65	122	218	91	31	55
Warunki do prowadzenia własnej działalności gospodarczej	50	124	209	93	32	74

Warunki mieszkaniowe, jakość przestrzeni życiowej	26	174	68	216	73	25
Sytuacja na rynku nieruchomości (dostępność mieszkań, domów i działek oraz ich wyposażenie/jakość)	51	116	205	135	31	44
Bezpieczeństwo publiczne	27	53	174	228	90	10
Oferta i poziom wydarzeń kulturalnych	45	84	204	170	72	7
Zagospodarowanie przestrzeni publicznych (w tym: place, skwery, parki)	47	86	166	187	82	14
Dostęp do obiektów i terenów rekreacji oraz sportu	42	90	165	181	86	18
Dostęp do mediów: sieć energetyczna	17	34	129	247	134	21
Dostęp do mediów: woda	12	20	90	264	176	20
Dostęp do mediów: gaz	177	87	100	79	47	92

Źródło: Opracowanie własne wyników badania ilościowego – konsultacji społecznych.

W ankiecie kierowanej do mieszkańców i interesariuszy obszaru Partnerstwa pytano o największe wyzwania stojące przed Gminą w perspektywie kolejnych 6 lat. Łącznie najwięcej głosów uzyskały wyzwania dotyczące odwrócenia negatywnych zjawisk demograficznych – poprzez zachęcanie młodych ludzi do związania swojej przyszłości z regionem oraz poprzez przyciąganie nowych mieszkańców (wskazane odpowiednio przez 74% i 62% respondentów). Duża część ankietowanych dostrzegła również potrzebę odpowiedzi na problemy gospodarcze, w szczególności poprzez zwiększenie poczucia bezpieczeństwa ekonomicznego (65%) i promocję gospodarczą oraz przyciąganie inwestorów zagranicznych (46%). W kwestionariuszu przewidziano możliwość wskazania także innych wyzwań, uzupełniających te zaproponowane w kafeterii. Respondenci najczęściej zgłaszali potrzeby w obszarze poprawy jakości i/lub budowy/rozbudowy infrastruktury komunikacyjnej i technicznej oraz rozbudowy infrastruktury turystycznej.

Wykres 128. Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Jakie są Pana/Pani zdaniem największe wyzwania stojące przed Gminą do 2027 roku? Prosimy o zaznaczenie maksymalnie 10 odpowiedzi”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie konsultacji społecznych.

Podlaskie

9.2.2. Wyniki prac Grupy Roboczej Partnerstwa

Warsztaty przeprowadzone z przedstawicielami władz samorządów Partnerstwa pozwoliły na rozłożenie zidentyfikowanych najważniejszych obszarów problemowych na czynniki pierwsze i wskazanie ich elementów składowych. Uwidoczniły także fakt, że wiele barier rozwojowych ma charakter uniwersalny i dotyczy (choć w różnym stopniu) całego obszaru Partnerstwa.

Depopulacja i starzejące się społeczeństwo

Ze względu na ujemny przyrost naturalny i ujemne saldo migracji, liczba mieszkańców obszaru Partnerstwa z roku na rok maleje. Spadek dzietności kobiet oraz liczby urodzeń znajdują odzwierciedlenie w zmniejszającej się liczbie ludności w wieku przedprodukcyjnym, emigracje zaś przyczyniają się do odpływu osób głównie w wieku produkcyjnym, który nie jest rekompensowany przez napływ ludności spoza obszaru. Efektem tych zjawisk jest depopulacja i postępujący proces starzenia się społeczeństwa, wzmocniony dodatkowo poprzez wydłużanie się przeciętnego czasu trwania życia.

Jak pokazują wyniki konsultacji społecznych i przeprowadzonych warsztatów, emigracja osób młodych do dużych ośrodków miejskich i poza granice kraju postrzegana jest jako poważna bariera rozwojowa. Jednocześnie jest to bariera niezwykle trudna do pokonania, gdyż jej źródła doszukiwać się można w indywidualnych aspiracjach osób młodych. Aspiracje te często wykraczają poza kwestie związane z zarobkami i zatrudnieniem (w dużej mierze dotyczą bowiem również takich aspektów jak łatwy dostęp do wysokiej jakości usług, edukacji, a także oferty kulturalnej i rozrywkowej), co sprawia, że realizowane mogą być tylko w środowisku miejskim bądź wielkomiejskim.

Instytucje lokalne, nawet przy wsparciu z zewnątrz, mają ograniczone możliwości odwrócenia opisanych procesów za pośrednictwem instrumentów nakierowanych bezpośrednio na ich zatrzymanie. Nie oznacza to jednak, że niemożliwe są działania, które doprowadziłyby do poprawy sytuacji demograficznej obszaru. Należy bowiem podkreślić, że na skalę emigracji wpływają inne bariery rozwojowe, obniżające poziom jakości życia mieszkańców. Ich niwelowanie mogłoby potencjalnie – przynajmniej w pewnym stopniu – zahamować negatywne tendencje.

Niska dostępność transportowa

Bariera niskiej dostępności transportowej jest niezwykle istotna, gdyż leży u podstaw wielu innych ograniczeń rozwojowych. Jak wykazały analizy danych statystycznych i prace z przedstawicielami Grupy Roboczej, składają się na nią trzy kluczowe elementy: braki w infrastrukturze drogowej, niezadowalająca jakość istniejących dróg oraz niska dostępność komunikacji publicznej i transportu zbiorowego. Do podstawowych problemów wskazywanych w ramach tej bariery należą:

- Niedostateczna jakość dróg dojazdowych do gospodarstw kolonijnych;
- Potrzeby modernizacji dróg gminnych, powiatowych i krajowych;
- Pilna potrzeba przebudowy dróg wojewódzkich (DW 687 Juszkowy Gród – Nowosady, DW 688 Siemianówka – Tarnopol);

Podlaskie

- Niezadowalający poziom bezpieczeństwa na drogach spowodowany stanem technicznym i parametrami technicznymi nawierzchni, ale również stanem technicznym pojazdów, rosnącym natężeniem ruchu i stylem jazdy kierowców;
- Brak mostów (np. w gminach Mielnik, Perlejewo – na rzece Bug);
- Ograniczona dostępność połączeń kolejowych (np. brak komunikacji kolejowej do Białowieży i Narewki);
- Brak bezkolizyjnych skrzyżowań linii kolejowych z drogami-ulicami w większych miejscowościach regionu, np. w Bielsku Podlaskim;
- Niska dostępność komunikacji autobusowej, brak połączeń PKS na kluczowych trasach;
- Sezonowość przepraw promowych (przez rzekę Bug – w gminie Mielnik);
- Brak żeglowności rzeki Bug;
- Braki w sieci ścieżek rowerowych (np. w mieście Hajnówka).

Skala występowania powyżej wymienionych problemów na obszarze Partnerstwa jest zróżnicowana. W zakresie rozwoju infrastruktury drogowej – zarówno pod względem ilościowym jak i jakościowym – najgorzej sytuacja przedstawia się w powiecie hajnowskim, czego przyczyny upatrywać można m.in. w niskiej gęstości zaludnienia. Zwłaszcza wschodnia część powiatu, przy najbardziej peryferyjnym położeniu i niskiej dostępności transportu publicznego, wyróżnia się wysokim stopniem izolacji. W nieco lepszym położeniu znajdują się pozostałe tereny Partnerstwa, zwłaszcza te zlokalizowane w pobliżu dróg krajowych (w tym S19) i w mniejszym oddaleniu od ośrodków wielkomiejskich. Mimo to, zwłaszcza w odniesieniu do reszty kraju i województwa, braki w infrastrukturze drogowej oraz niedostateczną jakość dróg można uznać za cechę wspólną dla całego obszaru Partnerstwa.

W ostatnich latach samorządy podejmowały różnego rodzaju działania mające na celu zwiększenie dostępności komunikacyjnej. Przebudowywano głównie drogi gminne i wykonywano ciągi i przejścia dla pieszych (np. Rajsk-Hački nr 107457B, Nr 107478B w miejscowości Orzechowice i nr 107472B Bielsk Podlaski – Dubiażyn, Nr 107454B Knoroczy – Sobótka). Modernizowano także niektóre drogi powiatowe i dojazdowe do pól. Rozwijano usługi dla obywateli m. in. w zakresie publicznego transportu zbiorowego. Wciąż jednak skala tych działań, ograniczana przede wszystkim przez brak środków finansowych, nie jest wystarczająca, aby zlikwidować dystans dzielący Partnerstwo od reszty kraju.

Niedostateczny rozwój infrastruktury technicznej

Stosunkowo niska gęstość zaludnienia obszaru Partnerstwa, jak również wysoki stopień rozproszenia sieci osadniczej przekładają się na trudności z zapewnieniem dostępu do infrastruktury technicznej, która w znacznym stopniu wpływa nie tylko na jakość życia mieszkańców, ale również na atrakcyjność inwestycyjną obszaru oraz finanse samorządów (determinujące możliwość finansowania rozwoju). W toku prac z członkami Grupy Roboczej wyodrębniono cztery główne elementy składowe bariery – infrastrukturę wodno-kanalizacyjną, energetyczną, teleinformatyczną oraz gospodarkę odpadami – w ramach których wskazano następujące problemy i potrzeby:

- Potrzeba modernizacji i rozbudowy sieci wodno-kanalizacyjnej wraz z oczyszczalniami ścieków i stacjami hydroforowymi wynikająca z:
  - niezadowalającego stanu technicznego sieci wodociągowej,

- niskiego poziomu skanalizowania,
- niskiego odsetka mieszkańców obsługiwanych przez oczyszczalnie ścieków i niedostatecznej liczby przydomowych oczyszczalni ścieków;
- Potrzeba rozbudowy sieci gazowej;
- Brak sprawnego systemu segregacji odpadów (brak PSZOK-ów), unieszkodliwiania i zagospodarowania odpadów, wysokie koszty bieżących działań w tym zakresie;
- Występowanie „dzikich” wysypisk śmieci;
- Brak szerokopasmowego dostępu do Internetu.

Znaczna część gmin Partnerstwa doświadcza większości z wymienionych problemów, choć różnią się one między sobą pod względem nasilenia. Przykładowo, jak pokazały wyniki analizy statystycznej, zdecydowanie najniższy stopień skanalizowania odnotowano w powiecie siemiatyckim. Podobnie sytuacja wyglądała w przypadku odsetka ludności obsługiwanej przez oczyszczalnie ścieków na wsiach, który z kolei był stosunkowo wysoki w powiecie hajnowskim (również na tle średniej ogólnokrajowej). Powiat hajnowski wyróżnił się pozytywnie także pod względem udziału powierzchni zajmowanej przez „dzikie” wysypiska śmieci. Należy jednak mieć na uwadze, że w granicach powiatów, podobnie jak w granicach Partnerstwa, zauważyć można zróżnicowanie przestrzenne pod względem skali występowania analizowanych barier.

W zakresie infrastruktury technicznej, JST Partnerstwa podejmowały określone działania mające na celu rozwiązanie zdiagnozowanych problemów. Przede wszystkim:

- budowano i przebudowywano linie wodociągowe (m.in. w obrębie Truski, Skrzypki Małe, Pilipki, Bańki, Rajsk, Orzechowicze, Bolesty, Zawady, Knorydy), wraz z budową zbiorników wyrównawczych (Rajsk), jak również modernizowano technologię na stacjach uzdatniania wody (Bielsk Podlaski);
- budowano oczyszczalnie ścieków i przepompownie (Łubin Kościelny);
- prowadzono gazyfikację w niektórych JST (w szczególności budowę stacji regazyfikacji LNG i głównych wodociągów w Hajnówce);
- modernizowano oświetlenie uliczne (Czeremcha);
- prowadzono działania w kierunku OZE (np. utworzenie Centrum Energii Odnawialnej, opracowanie „Planu energetycznego, zachowania czystości powietrza i ochrony klimatu dla powiatu Hajnowskiego i jego gmin”, instalacje fotowoltaiczne na 4 obiektach użyteczności publicznej);
- opracowywano programy: rewitalizacji miast, dokumentacji projektowych na modernizację infrastruktury technicznej.

Niwelowanie barier w obszarach problemowych infrastruktury technicznej było ograniczane głównie przez brak środków finansowych i/lub ograniczone dofinansowanie ze źródeł zewnętrznych, a także długie oczekiwanie na ich przyznanie. Przeszkodami okazywały się dodatkowo brak długofalowych planów strategicznych, w tym planów zagospodarowania przestrzennego oraz długi okres i wysokie koszty zmiany tych planów, jak również skomplikowanie procedur.

Podlaskie

Niewykorzystany potencjał turystyczny

Dziedzictwo kulturowe oraz niewątpliwe walory przyrodnicze obszaru Partnerstwa sprawiają, że turystyka postrzegana może być jako jedna z jego głównych szans na rozwój. Tereny o najwyższej atrakcyjności turystycznej zlokalizowano są przede wszystkim we wschodniej, a w dalszej kolejności w południowej części Partnerstwa. Zaznaczyć jednak należy, że wiele gmin obszaru posiada odpowiednie uwarunkowania i zasoby, a ze względu na ich zróżnicowanie, możliwy jest rozwój różnych form turystyki (w tym krajoznawczej, rekreacyjnej, zdrowotnej, religijnej, tranzytowej, czy biznesowej). Na drodze do pełnej realizacji powyższego potencjału zidentyfikowano jednak szereg barier. Do kluczowych problemów w tym zakresie zaliczono:

- Niedostateczny poziom rozwoju infrastruktury turystycznej: bazy noclegowej, gastronomicznej i towarzyszącej (w tym elementów małej infrastruktury turystycznej, np. niewystarczające oznakowanie interesujących obiektów i obszarów);
- Niekorzystna sytuacja materialna mieszkańców utrudniająca przekształcenia gospodarstw rolnych w kwatery agroturystyczne;
- Niewielki stopień usieciowienia produktów turystycznych, w tym połączeń z istniejącymi ośrodkami turystycznymi (poprzez szlaki turystyczne) i niezadawalająca jego jakość (przykładowo, ścieżka rowerowa do Białowieży uznawana jest za niebezpieczną);
- Brak rozpoznawalnego na zewnątrz produktu turystycznego (poza Puszcza Białowieską dominującą turystyczny krajobraz Partnerstwa);
- Niedostateczna promocja głównych walorów i produktów turystycznych obszaru Partnerstwa;
- Niska dostępność transportowa (niska jakość infrastruktury drogowej, ograniczona dostępność komunikacji publicznej);
- Brak kompleksowej wizji rozwoju turystyki na obszarze Partnerstwa;
- Niski poziom świadomości i kompetencji mieszkańców w zakresie budowania oferty turystycznej.

Relatywnie słabo rozwinięte pozarolnicze sektory gospodarki

Analizując charakterystykę gospodarczą obszaru Partnerstwa wskazać można następujące elementy przesądzające o jego specyfice:

- Znacznie wyższy niż przeciętnie w kraju i województwie udział podmiotów trudniących się rolnictwem i leśnictwem (sekcja A);
- Wyższy niż przeciętnie w kraju i województwie odsetek firm branży budowlanej (sekcja F) i przetwórstwa przemysłowego (sekcja C);
- Dominację podmiotów gospodarczych zajmujących się handlem i naprawą pojazdów mechanicznych (sekcja G).

Pod względem liczby aktywnych podmiotów gospodarczych, przemysł obszaru opiera się przede wszystkim na produkcji wyrobów z drewna, pomimo ograniczonej dostępności do surowca pozyskiwanego lokalnie (wynikającej z występowania licznych terenów chronionych). W 2020 r. blisko

Podlaskie

37% wszystkich podmiotów reprezentujących sekcję C zaangażowanych było w tę branżę. Jednym z największych jej reprezentantów jest firma Danwood S.A., posiadająca swoją siedzibę w Bielsku Podlaskim.

Istotne znaczenie dla obszaru ma także przetwórstwo rolno-spożywcze, oparte w dużym stopniu na lokalnych zasobach (stanowiące w 2020 r. przedmiot działalności 11% podmiotów z sekcji C). Na terenie Partnerstwa prosperują m.in. zakłady mleczarskie oraz firmy zielarskie o ugruntowanej marce (takie jak Runo, Ekoherba, czy Dary Natury).

W ostatnich latach dynamiczny rozwój przeżywa przemysł meblarski. Mając na uwadze liczbę oferowanych miejsc pracy, nie sposób nie wspomnieć również o firmie Pronar sp. z o.o. zlokalizowanej w gminie Narew i specjalizującej się w produkcji maszyn i urządzeń dla rolnictwa.

Pod względem rozwoju pozarolniczych sektorów gospodarki na tle Partnerstwa wyraźnie wyróżnia się Bielsk Podlaski, gdzie silnie reprezentowane są branże budowlana (swoją siedzibę posiada tam Unibep S.A.), drzewna i spożywcza. Prężna działalność kilku dużych przedsiębiorstw przekłada się na ponadprzeciętną kondycję gospodarczą i jedne z najwyższych w regionie dochody mieszkańców. Jest to jednak sytuacja wyjątkowa – w przypadku zdecydowanej większości pozostałych terenów Partnerstwa można raczej wskazać na niedostateczny poziom rozwoju przemysłu i pozarolniczych sektorów gospodarki. Do jego głównych przyczyn należą:

- Koncentracja na tradycyjnych formach aktywności gospodarczej: rolnictwie i przemyśle drzewnym; brak innych rozpoznawalnych nisz działalności, poza budownictwem, handlem czy produkcją spożywczą, a także niewielka liczba przedsiębiorstw zaawansowanych technologicznie;
- Niski poziom przedsiębiorczości mieszkańców wynikający przede wszystkim z przyczyn finansowych, obawy przed ryzykiem, niedostatecznych kwalifikacji, a także z realizowanej polityki społecznej;
- Brak polityki pozyskiwania inwestorów i niski poziom inwestycji zewnętrznych (co skutkuje np. niepełnym wykorzystaniem potencjału infrastruktury kolejowej oraz terenów inwestycyjnych w gminach Czeremcha i Narewka. Z drugiej strony inne gminy wśród źródeł problemu wymieniają właśnie brak uzbrojonych terenów inwestycyjnych i niską dostępność transportową);
- Deficyt siły roboczej, zwłaszcza w ośrodkach miejskich i zmniejszający się potencjał ludzki będący efektem:
  - odpływu z obszaru Partnerstwa osób młodych i procesu starzenia się społeczeństwa,
  - niedostosowania edukacji do potrzeb rynku pracy, braku odpowiednich usług w zakresie doradztwa zawodowego
- Niedostateczna liczba dobrze funkcjonujących instytucji otoczenia biznesu;
- Liczne obszary chronione ograniczające rozwój przemysłu;
- Brak dokumentów strategicznych, w tym planów zagospodarowania przestrzennego.

Podlaskie

Powyższe ograniczenia rozwojowe w obszarze Partnerstwa JST próbowały niwelować poprzez różnorodne, choć dość ograniczone działania planistyczne, usługowe, inwestycyjne, promocyjne czy związane z podejmowaniem współpracy z różnymi partnerami. Należały do nich w szczególności:

- działania w zakresie poprawy infrastruktury drogowej i mostowej;
- działania planistyczne w zakresie opracowaniu MPZP, ścieżek rozwoju, stworzenia stref inwestycyjnych, obszarów przemysłowych czy terenów na utworzenie PSZOK;
- poszukiwanie inwestorów (i tworzenie dla nich standardów obsługi) i wspieranie rozwoju MŚP (m. in. na terenach wiejskich ze środków LGD oraz na terenach Natura 2000 – RPO WP);
- promowanie produktów i usług lokalnych;
- współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy na rzecz zwiększenia zatrudnienia i przeciwdziałania bezrobociu (np. poprzez organizację staży czy robót interwencyjnych).

Działania niwelujące bariery rozwojowe były zwykle niewystarczające, gdyż problem stanowił brak środków finansowych na przeprowadzanie inwestycji, a także brak gminnych uzbrojonych terenów inwestycyjnych pozwalających na przyciąganie inwestorów. Wskazywano także na ich nikłe zainteresowanie istniejącymi terenami pod inwestycje, jak również brak nakładów na profesjonalną promocję w tym zakresie. W aktywnościach planistycznych zwracano uwagę na wysokie koszty sporządzenia dokumentów planistycznych i długotrwałą procedurę planistyczną. Podkreślano braki zaangażowania ekspertów w prace planistyczne, co skutkowało niekiedy słabymi rozwiązaniami rozwojowymi. Zwracano także uwagę na zaszczości historyczne – źródłem pracy były zakłady funkcjonujące na bazie przetwórstwa drzewnego – po upadku zakładów pozostały niedostateczne postawy przedsiębiorczości, przechodzące z pokolenia na pokolenie.

Podlaskie

Wykaz źródeł

Artykuły

Burdziej J., Kunz M.: Obszary chronione w Polsce – spojrzenie geoprzestrzenne. W: Kunz M., Nienartowicz A. [red.] Systemy informacji geograficznej w zarządzaniu obszarami chronionymi – od teorii do praktyki. Wyd. FUH DANIEL, Tuchola-Toruń 2013.

Godlewska-Majkowska H.: Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2017, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2017, www.paih.gov.pl/publikacje/wojewodztwa, [dostęp: 27.11.2021].

Jadczyzyn J., Smreczak B.: Mapa glebowo-rolnicza w skali 1:25 000 i jej wykorzystanie na potrzeby współczesnego rolnictwa. Studia i Raporty IUNG-PIB, 2017; 51(5), www.iung.pl/sir/zeszyt51_1.pdf [dostęp 27.11.2021].

Kozłowska-Burdziak M., Sadowski A.: Produkcja ziół w województwie podlaskim i możliwości jej zwiększenia w ocenie rolników. Stowarzyszenie Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, Roczniki naukowe. 2013; Tom XV (1), www.yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.agro-9d66e3e0-bd86-43d6-9c1e-eb468ad88305/c/109.pdf [dostęp 27.11.2021].

Kramkowska E.: Specyfika procesów starzenia się ludności województwa podlaskiego. W: Hrynkiewicz J.[red.]. Sytuacja demograficzna Podlasia jako wyzwanie dla polityki społecznej i gospodarczej. Rządowa Rada Ludnościowa, Warszawa 2017; Główny Urząd Statystyczny.

Lalonde, M.: A New Perspective on the Canadians. W Working Document. Ontario: Minister of National Health and Welfare 1974.

Madryas J.: Miliony wydane na tory... do zamkniętej granicy, Rynek Kolejowy. 25.11.2020, www.rynek-kolejowy.pl/mobile/miliony-wydane-na-tory-do-zamknietej-granicy---99725.html [dostęp 27.11.2021].

Panfiluk E.: Wpływ projektów z zakresu turystyki i kultury na rozwój społeczno-gospodarczy regionu. Potencjał turystyczny regionu, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Białystok 2015, www.ewaluacja.gov.pl/strony/badania-i-analazy/wyniki-badan-ewaluacyjnych/badania-ewaluacyjne/wplyw-projektow-z-zakresu-turystyki-i-kultury-na-rozwoj-spoleczo-gospodarczy- [dostęp 27.11.2021].

Śleszyński P.: Aktualizacja delimitacji miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze (powiększających dystans rozwojowy). Polska Akademia Nauk, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. S. Leszczyckiego, Warszawa 2019, www.gov.pl/attachment/5c7a04a5-ab22-49e4-a6a1-e874ede01445 [dostęp: 27.11.2021].

Śleszyński P., Komornicki T.: Klasyfikacja funkcjonalna gmin Polski na potrzeby monitoringu planowania przestrzennego. Przegląd Geograficzny, 2016; 88 (4), www.rcin.org.pl/igipz/Content/61605/WA51_80954_r2016-t88-z4_Przeg-Geogr-Sleszyns.pdf [dostęp 27.11.2021].

Śleszyński P., Bański J., Degórski M.: Aktualizacja delimitacji obszarów problemowych na 2018 rok. Polska Akademia Nauk, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. S. Leszczyckiego, Warszawa 2018, www.gov.pl/attachment/d5105cc5-e8d0-49e5-a074-e729d0935123 [dostęp: 27.01.2021].

Tuchowska P., Worach-Kardas H., Marcinkowski J.: Najczęstsze nowotwory złośliwe w Polsce - główne czynniki ryzyka i możliwości optymalizacji działań profilaktycznych. Problemy Higieny i Epidemiologii 2013, 94(2).

Podlaskie

Wojtyniak B., Goryński P.: Sytuacja zdrowotna ludności Polski i jej uwarunkowania. Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny, Warszawa 2016, www.kampania17celow.pl/wp-content/uploads/2017/06/sytuacja-zdrowotna-ludnosci-w-polsce-2016-s.pdf [dostęp: 27.12.2021].

Wołkowycki D., Pawlikowski P.: Rezerwy przyrody w województwie podlaskim. Stan i potrzeby uzupełnienia sieci. 2017, <https://www.kp.org.pl/pdf/Ochrona%20rezerwatowa%20w%20woj.%20podlaskim.pdf> [dostęp 27.11.2021].

Zasiadko M.: Pięć zamiast jednego: nowe przejścia graniczne między Polską a Białorusią dla transportu kontenerowego, Intermodal News. 22.07.2021, www.intermodalnews.pl/2021/07/22/piec-zamiast-jednego-nowe-przejscia-graniczne-miedzy-polska-a-bialorusia-dla-transportu-kontenerowego/ [dostęp 27.11.2021].

Bazy danych, raporty oraz pozostałe źródła internetowe

Barometr. Prognoza na rok 2022. Województwo: podlaskie, Powiat: siemiatycki, bielski, hajnowski www.barometrzasowow.pl, [dostęp 27.11.2021].

Barometr zawodów 2020. Raport podsumowujący badanie w województwie podlaskim. Kraków 2019:5, www.wupbialystok.praca.gov.pl/documents/102984/974011/Barometr%20-%20woj.%20podlaskie%202020/6fb36df7-f8f9-4f1f-ae4d-ba2019934ee1 [dostęp 27.11.2021].

Drugi w województwie podlaskim, www.conadrogach.pl/wojewodztwo/podlaskie/ [dostęp 22.11.2021].

Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad. Wykaz inwestycji drogowych rejonu podlaskiego www.gov.pl/web/gddkia/mapa-stanu-budowy-drog3, [dostęp 27.11.2021].

Geoportal. www.ongeo.pl/geoportal.

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska. Stan środowiska w województwie podlaskim. Raport 2020. Państwowy Monitoring Środowiska, Białystok 2020, www.gios.gov.pl/images/dokumenty/pms/raporty/stan_srodowiska_2020_podlaskie.pdf [dostęp: 27.11.2021].

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska. Plan Gospodarki Odpadami Województwa Podlaskiego na lata 2016-2022, www.gios.gov.pl/images/dokumenty/pms/raporty/stan_srodowiska_2020_podlaskie.pdf [dostęp 27.11.2021].

Główny Urząd Statystyczny. Bank Danych Lokalnych, www.bdl.stat.gov.pl/BDL/start [dostęp 27.11.2021].

Główny Urząd Statystyczny. Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030. Warszawa 2017, www.stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/prognoza-ludnosci/prognoza-ludnosci-gmin-na-lata-2017-2030-opracowanie-eksperymentalne,10,1.html [dostęp 27.11.2021].

Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych. Dane o rolnictwie ekologicznym, www.gov.pl/web/ijhars/dane-o-rolnictwie-ekologicznym [dostęp: 27.11.2021].

Mapa Interaktywna Linii Kolejowych, www.plk-sa.pl/biuro-prasowe/mapy/ [dostęp 22.11.2021].

Ministerstwo Zdrowia. Dostępność i Efekty Leczenia nowotworów. Najwyższa Izba Kontroli, Warszawa 2018, www.nik.gov.pl/plik/id,16371,vp,18897.pdf [dostęp: 27.12.2021].

Podlaskie

Monitor Rozwoju Lokalnego, www.analazy.monitorrozwoju.pl [dostęp: 27.11.2021].

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego, Uchwała NR XXXVI/330/17 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 22 maja 2017 roku (Dz. Urz. Woj. Podlaskiego z 2017 r. poz. 2777 z dnia 11.07.2017 r.), Białystok 2017, www.bip.pbppb.wrotapodlasia.pl/plan_zag.htm?pid=wniosek [dostęp: 27.11.2021].

Polska w liczbach, www.polskawliczbach.pl/podlaskie#transport-i-komunikacja [dostęp 27.11.2021].

Podlaski Urząd Wojewódzki w Białymstoku. Jednostki organizacyjne pomocy społecznej, www.gov.pl/web/uw-podlaski/jednostki-organizacyjne-pomocy-spoecznej [dostęp 27.11.2021]

Podlaski Oddział Straży Granicznej, Placówki i przejścia, www.podlaski.strazgraniczna.pl/pod/placowki/11528,Placowki-i-przejscia.html [dostęp 22.11.2021].

Podlaski Zarząd Dróg Wojewódzkich Białystok. Wykaz dróg, www.pzdw.bialystok.pl/?page_id=34, [dostęp 27.11.2021].

Pojęcia stosowane w statystyce publicznej, GUS, www.stat.gov.pl/metainformacje/sloownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/3210,pojecie.html [dostęp: 27.11.2021].

Polska Geotermia Asocjacyjna. Zasoby wód geotermalnych w Polsce. www.pga.org.pl/pliki/all/geotermia_polska_1.jpg [dostęp 27.11.2021].

Polskie Koleje Państwowe. Kluczowe inwestycje dla województwa podlaskiego, www.plk-polskawschodnia.pl/koleja-przez-podlasie-polaczenia-ktore-zmieniaja-region [dostęp 27.11.2021].

Priorytety dla regionalnej polityki zdrowotnej województwa podlaskiego na okres od 1 stycznia 2019 r. do 31 grudnia 2021 r., Białystok 2019, www.puw.bip.gov.pl/priorytety-dla-regionalnej-polityki-zdrowotnej-wojewodztwa-podlaskiego/priorytety-dla-regionalnej-polityki-zdrowotnej-wojewodztwa-podlaskiego-na-okres-od-1-stycznia-2019-r-do-31-grudnia-2021-r-aktualizacja.html [dostęp 27.11.2021].

Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030. Warszawa 2017, www.stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/prognoza-ludnosci/prognoza-ludnosci-gmin-na-lata-2017-2030-opracowanie-eksperymentalne,10,1.html [dostęp 27.11.2021].

Przebieg szlaku Green Velo, www.greenvelo.pl/ [dostęp 22.11.2021].

Prognoza oddziaływania na środowisko projektu Planu Transportowego dla Programu Operacyjnego Polska Wschodnia na lata 2014-2020. CDM Smith Sp. z o.o., Warszawa, 2016.

Program ochrony powietrza dla strefy podlaskiej. TOM III, Białystok 2020. Za: Corine Land Cover 2018. Wykres kołowy. Główny Inspektorat Ochrony Środowiska 2018, www.clc.gios.gov.pl [dostęp:27.11.2021].

Raport zakażeń koronawirusem (SARS-CoV-2), www.gov.pl/web/koronawirus/wykaz-zarazen-koronawirusem-sars-cov-2 [dostęp 27.11.2021].

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku. Ośrodki Interwencji Kryzysowej. Białystok 2021, www.rops-bialystok.pl/ppwr/?page_id=74 [dostęp 19.11.2021].

Regionalne zróżnicowanie obszarów problemowych rolnictw (OPR) w Polsce. Instrukcja upowszechnieniowa nr 163. Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa, IUNG-PIB, Puławy 2009, www.opr.iung.pulawy.pl/publikacje/IU-163.pdf [dostęp 27.11.2021].

Podlaskie

Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Białymstoku, www.bip.bialystok.rdos.gov.pl/rejestr-form-ochrony-przyrody [dostęp 27.11.2021].

Stan wyjątkowy. 2021 Serwis jednostek samorządu terytorialnego. www.samorzad.gov.pl/web/powiat-hajnowski/stan-wyjatkowy [dostęp 27.11.2021].

Statystyczne Vademecum Samorządowca 2020. Urząd Statystyczny w Białymstoku, www.bialystok.stat.gov.pl/vademecum/vademecum_podlaskie/portret_województwa/województwo_podlaskie.pdf [dostęp: 27.11.2021].

SWECO. Mapa udziału OZE z podziałem na powiaty, www.blogs.sweco.pl/2019/07/23/gdzie-jest-rewolucja-energetyczna-w-polsce-powiatowej/ [dostęp: 27.11.2021].

Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego. Diagnoza strategiczna województwa podlaskiego. Białystok, styczeń 2020, <https://strategia.wrotapodlasia.pl/resource/file/download-file/id.100472> [dostęp 22.11.2021].

Wojewódzki Urząd Pracy w Białymstoku. Sytuacja na rynku pracy w woj. podlaskim w 2019 roku. Zespół Wydziału Badań i Analiz, Białystok 2020, www.wupbialystok.praca.gov.pl/documents/102984/1537048/2019%20rok/16ad1b38-8d85-4752-97f1-55f5de3d74f4?t=1606214260356 [dostęp 27.11.2021].

Wrota Podlasia. Wykaz linii kolejowych dla województwa podlaskiego www.wrotapodlasia.pl/pl/region_i_gospodarka/region/infrastruktura/transport_kolejowy/siec_kolejowa/ [dostęp 27.11.2021].

Załącznik 1. Lista gmin zagrożonych trwałą marginalizacją: programowanie 2021-2027, www.gov.pl/attachment/4fdbd1e7-b544-4176-94a7-fa29446b88ee [dostęp: 27.11.2021].

Spis wykresów

Wykres 1. Ogólny wskaźnik rozwoju Partnerstwa.	25
Wykres 2. Pozycja gmin Partnerstwa na podstawie ogólnego wskaźnika rozwoju i jego dynamiki.....	28
Wykres 3. Wskaźniki rozwoju Partnerstwa w wymiarach społecznym, gospodarczym i środowiskowym.	29
Wykres 4. Powierzchnia obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronionych na terenie Partnerstwa (%) z wyszczególnieniem różnych form ochrony, stan na 2020 r. .	43
Wykres 5. Dynamika zmian w powierzchni obszarów prawnie chronionych na terenie gmin Partnerstwa.	45
Wykres 6. Udział obszarów leśnych, użytków rolnych i obszarów cennych przyrodniczo prawnie chronionych w powierzchni Partnerstwa (%). Partnerstwo na tle województwa Podlaskiego i Polski.	47
Wykres 7. Powierzchnia gruntów leśnych w ha na terenie 28 gmin Partnerstwa.	47
Wykres 8. Dynamika zmian powierzchni gruntów leśnych na terenie 28 gmin Partnerstwa.	48
Wykres 9. Emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych [w kg na 1 km ² powierzchni na rok].	49
Wykres 10. Emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych (t/r).....	49
Wykres 11. Emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych (t/r).....	53
Wykres 12. Emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych (t/km ²)	54
Wykres 13. Wyniki Konsultacji społecznych. Procentowy rozkład odpowiedzi dla pytania: Jak Pan/Pani ocenia jakość warunków życia w Gminie? Stan środowiska naturalnego (n=582).....	55
Wykres 15. Struktura ludności według wieku i płci województwa podlaskiego w 2019 roku.	59
Wykres 16. Struktura ludności według wieku i płci obszaru Partnerstwa w 2019 roku.	60
Wykres 17. Współczynnik feminizacji (kobiet na 100 mężczyzn) w dla Partnerstwa w 2020 roku.	61
Wykres 18. Struktura ekonomicznych grup wieku ludności dla Partnerstwa w latach 2015-2020.	62
Wykres 19. Procentowy rozkład ekonomicznych grup wiekowych ludności dla Partnerstwa, województwa podlaskiego i Polski w latach 2015-2020.	63
Wykres 20. Średnia wartość wskaźnika obciążenia demograficznego dla obszarów Partnerstwa w latach 2015-2019.	64
Wykres 21. Liczba urodzeń żywych obszaru Partnerstwa w latach 2015-2020.	66
Wykres 22. Liczba urodzeń żywych w poszczególnych gminach Partnerstwa w 2020 roku.	67
Wykres 23. Liczba zgonów obszaru Partnerstwa w latach 2015-2020.	68
Wykres 24. Średnia wartość współczynnika przyrostu naturalnego ludności na 1000 mieszkańców obszaru Partnerstwa, województwa podlaskiego i Polski w latach 2015-2020.	68
Wykres 25. Współczynnik salda migracji dla ludności z obszaru Partnerstwa w latach 2016-2019.	72
Wykres 26. Średnia wartość migracji wewnętrznych napływowych i odpływowych dla Partnerstwa w latach 2015-2020.	73
Wykres 27. Liczba miejsc w przedszkolach w przeliczeniu na 1000 dzieci w wieku 3-6 lat.....	78
Wykres 28. Liczba uczniów w szkołach podstawowych w poszczególnych gminach.....	79
Wykres 29. Liczba absolwentów w szkołach podstawowych w poszczególnych gminach.	80

Wykres 30. Nauczyciele pełnozatrudnieni i niepełnozatrudnieni w przeliczeniu na etaty w szkołach podstawowych w poszczególnych gminach.	80
Wykres 31. Liczba uczniów przypadających na 1 oddział liceum ogólnokształcącego.	83
Wykres 32. Nauczyciele pełnozatrudnieni i niepełnozatrudnieni w przeliczeniu na etaty w liceach ogólnokształcących.	83
Wykres 33. Liczba absolwentów liceów ogólnokształcących w stosunku na 1000 osób w wieku produkcyjnym.....	84
Wykres 34. Liczba oddziałów liceów ogólnokształcących w poszczególnych gminach.....	84
Wykres 35. Współczynnik skolaryzacji dla liceów ogólnokształcących – wszyscy gestorzy.....	85
Wykres 36. Liczba uczniów w branżowych szkołach I stopnia w poszczególnych gminach.	86
Wykres 37. Nauczyciele pełnozatrudnieni i niepełnozatrudnieni w przeliczeniu na etaty w branżowych szkołach I stopnia w poszczególnych gminach.	87
Wykres 38. Liczba uczniów w technikum w poszczególnych gminach.....	88
Wykres 39. Uczniowie przypadający na 1 oddział w technikum w poszczególnych gminach.....	89
Wykres 40. Nauczyciele pełnozatrudnieni i niepełnozatrudnieni w przeliczeniu na etaty w poszczególnych gminach.	89
Wykres 41. Liczba oddziałów technikum w poszczególnych gminach.....	90
Wykres 42. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych absolwentów na 1000 mieszkańców.	91
Wykres 43. Dochody w dziale oświata i wychowanie na 1000 mieszkańców.	92
Wykres 44. Subwencja – część oświatowa na 1000 mieszkańców.	93
Wykres 45. Wydatki bieżące na oświatę i wychowanie na 1 mieszkańca.	93
Wykres 46. Wyniki Konsultacji społecznych. Procentowy rozkład odpowiedzi dla pytania: Jak Pan/i ocenia jakość warunków życia w Gminie? Dostęp do żłobków, przedszkoli, szkół (odległość i możliwość dojazdu) (n=582).....	94
Wykres 47. Wyniki Konsultacji społecznych. Procentowy rozkład odpowiedzi dla pytania: Jak Pan/i ocenia jakość warunków życia w Gminie? Dostęp do żłobków, przedszkoli, szkół (odległość i możliwość dojazdu) (n=582) – rozkład odpowiedzi według powiatów Partnerstwa.	94
Wykres 48. Wyniki Konsultacji społecznych. Procentowy rozkład odpowiedzi dla pytania: Jak Pan/i ocenia jakość warunków życia w Gminie? Poziom i jakość kształcenia/oferty żłobków, przedszkoli i szkół (n=582).....	95
Wykres 49. Wyniki Konsultacji społecznych. Procentowy rozkład odpowiedzi dla pytania: Jak Pan/i ocenia jakość warunków życia w Gminie? Poziom i jakość kształcenia/oferty żłobków, przedszkoli i szkół (n=582) – rozkład odpowiedzi według powiatów.....	96
Wykres 50. Wyniki Konsultacji społecznych. Procentowy rozkład odpowiedzi dla pytania: Jak Pan/i ocenia jakość warunków życia w Gminie? Poziom i jakość kształcenia na uczelniach wyższych (n=582).....	97
Wykres 51. Wydatki na ochronę zdrowia z budżetu województwa podlaskiego w latach 2015-2019. .	99
Wykres 52. Zgony ogółem na 1000 urodzeń żywych w latach 2015-2020 dla obszaru Partnerstwa oraz województwa podlaskiego.	100
Wykres 53. Liczba zgonów według płci w latach 2015-2020 dla obszaru Partnerstwa oraz województwa podlaskiego.	101
Wykres 54. Struktura głównych przyczyn zgonów dla Partnerstwa w 2019 roku.....	102

Podlaskie

Wykres 55. Struktura głównych przyczyn zgonów dla Partnerstwa w latach 2015-2019.	103
Wykres 56. Liczba lekarzy pracujących według podstawowego miejsca pracy w województwie podlaskim i na obszarze Partnerstwa w latach 2015-2019.	104
Wykres 57. Liczba personelu pielęgniarskiego i położniczego pracującego na obszarze Partnerstwa w latach 2015-2019.	105
Wykres 58. Liczba personelu pielęgniarskiego i położniczego na 10 tys. Ludności dla województwa podlaskiego i obszaru Partnerstwa.	105
Wykres 59. Liczba porad lekarskich udzielanych (podstawowa opieka zdrowotna) w województwie podlaskim i obszarze Partnerstwa w latach 2015-2020.....	106
Wykres 60. Liczba porad lekarskich udzielanych (podstawowa opieka zdrowotna) w województwie podlaskim i na obszarze Partnerstwa w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2015-2020.....	107
Wykres 61. Liczba porad lekarskich udzielanych (ambulatoryjna opieka zdrowotna) w województwie podlaskim i obszarze Partnerstwa w latach 2015-2020.....	107
Wykres 62. Liczba zarejestrowanych podmiotów ambulatoryjnej opieki zdrowotnej w województwie podlaskim i obszarze Partnerstwa w latach 2015-2020.....	108
Wykres 63. Liczba łóżek szpitalnych ogólnych dla województwa podlaskiego i Partnerstwa w latach 2015-2019.	110
Wykres 64. Wyniki Konsultacji społecznych. Procentowy rozkład odpowiedzi dla pytania: Jak Pan/i ocenia jakość warunków życia w Gminie? Dostęp do usług publicznych – system opieki zdrowotnej (n=582).	114
Wykres 65. Liczba wypadków przy pracy na 1000 zatrudnionych.	116
Wykres 66. Przepięstwa drogowe stwierdzone przez policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych na 10 000 mieszkańców.	117
Wykres 67. Przepięstwa przeciwko mieniu stwierdzone przez policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych na 10 000 mieszkańców.	117
Wykres 68. Przepięstwa przeciwko życiu i zdrowiu stwierdzone przez policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych na 10 000 mieszkańców.	118
Wykres 69. Wyniki Konsultacji społecznych. Procentowy rozkład odpowiedzi dla pytania: Jak Pan/Pani ocenia jakość warunków życia w Gminie? Bezpieczeństwo publiczne (n=582).	119
Wykres 70. Kwota dotacji do zadań publicznych wykonywanych przez organizacje pozarządowe na 1000 mieszkańców (PLN).....	120
Wykres 71. Udział dotacji do zadań publicznych wykonywanych przez organizacje pozarządowe w wydatkach bieżących gmin.	121
Wykres 72. Organizacje społeczne na 1000 mieszkańców.	121
Wykres 73. Liczba zarejestrowanych fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1000 mieszkańców.	122
Wykres 74. Saldo bieżące zarejestrowanych i wyrejestrowanych stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1000 mieszkańców.	123
Wykres 75. Wydatki na kulturę fizyczną, sport i rekreację na 1000 mieszkańców (PLN).	124
Wykres 76. Wydatki na kulturę i dziedzictwo narodowe na 1000 mieszkańców.	125
Wykres 77. Liczba członków klubów sportowych na 1000 mieszkańców (dane co 2 lata).....	125

Wykres 78. Liczba osób odwiedzających filharmonie, muzea, wystawy, koncerty na 1000 mieszkańców.....	126
Wykres 79. Czyelnicy bibliotek na 1000 ludności.....	126
Wykres 80. Uczestnicy zajęć Centrów, Domów i Ośrodków Kultury na 10 000 mieszkańców.....	127
Wykres 82. Udział nowo zarejestrowanych podmiotów sektora kreatywnego w liczbie nowo zarejestrowanych podmiotów ogółem.....	128
Wykres 83. Wyniki Konsultacji społecznych. Procentowy rozkład odpowiedzi dla pytania: Jak Pan/i ocenia jakość warunków życia w Gminie? Oferta i poziom wydarzeń kulturalnych (n=582).	129
Wykres 84. Dochody własne gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca.....	132
Wykres 85. Wpływy JST z tytułu udziału we wpływach budżetu państwa z PIT w przeliczeniu na 1 mieszkańca.....	133
Wykres 87. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym.	135
Wykres 88. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 1000 ludności.....	135
Wykres 89. Struktura podmiotów gospodarczych funkcjonujących na obszarze Partnerstwa według wielkości zatrudnienia.....	136
Wykres 90. Struktura przedsiębiorstw funkcjonujących na terenie Partnerstwa według grup rodzajów działalności.....	136
Wykres 94. Liczba podmiotów z kapitałem zagranicznym na 10 tys. mieszkańców.....	142
Wykres 95. Odsetek ludności (%) w wieku produkcyjnym wśród ludności ogółem.....	143
Wykres 96. Oferty pracy (stan na koniec roku) na 1000 mieszkańców powiatu.....	144
Wykres 97. Udział zarejestrowanych bezrobotnych ogółem na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym.....	146
Wykres 100. Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej na 1000 mieszkańców.....	150
Wykres 104. Liczba turystycznych obiektów noclegowych funkcjonujących w lipcu na obszarze Partnerstwa.....	163
Wykres 105. Liczba miejsc noclegowych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców.....	165
Wykres 106. Stopień wykorzystania miejsc noclegowych.....	166
Wykres 107. Łączna długość dróg gminnych i powiatowych w km na 100 km ² powierzchni (dane powiatowe) dla Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia i województwa podlaskiego w latach 2015-2020.....	170
Wykres 108. Drogi gminne i powiatowe o twardej nawierzchni na 100 km ² powierzchni (dane powiatowe) (km/km ²) dla Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia i województwa podlaskiego w latach 2015-2019.....	171
Wykres 109. Wyniki Konsultacji społecznych. Procentowy rozkład odpowiedzi dla pytania: Jak Pan/i ocenia jakość warunków życia w Gminie? Stan i jakość dróg (n=582).....	178
Wykres 110. Liczba wypadków na drogach na 100 tys. ludności (dane powiatowe) dla Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia i województwa podlaskiego w latach 2015-2019.....	179
Wykres 112. Liczba ofiar w wypadkach drogowych na 100 tys. Pojazdów Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia i województwa podlaskiego w latach 2015-2020.....	181

Podlaskie

Wykres 113. Wyniki Konsultacji społecznych. Procentowy rozkład odpowiedzi dla pytania: Jak Pan/i ocenia jakość warunków życia w Gminie? Dostępność transportu publicznego (autobusy, kolej) (n=582).	186
Wykres 114. Odsetek mieszkańców Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia korzystających z infrastruktury wodociągowej na tle kraju i województwa podlaskiego w latach 2015-2020.	187
Wykres 115. Odsetek mieszkańców Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia korzystających z sieci kanalizacyjnej na tle województwa podlaskiego i kraju w latach 2015-2020.	188
Wykres 116. Odsetek liczby ludności korzystających z oczyszczalni ścieków w miastach dla Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia na tle województwa podlaskiego i kraju w latach 2015-2020.	189
Wykres 117. Odsetek liczby ludności Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia korzystającej z oczyszczalni ścieków na wsi w porównaniu z Polską i rejonem województwa podlaskiego w latach 2015-2020.	190
Wykres 118. Waga odpadów komunalnych w kg w przeliczeniu na 1 mieszkańca dla rejonu Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia na tle województwa podlaskiego i kraju w latach 2019-2020.	191
Wykres 119. Odsetek odpadów zebranych selektywnie w relacji do ogółu dla Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia na tle województwa podlaskiego i kraju w latach 2017-2020.	193
Wykres 121. Wyniki Konsultacji społecznych. Procentowy rozkład odpowiedzi dla pytania: Jak Pan/i ocenia jakość warunków życia w Gminie? Dostęp do usług publicznych – służby porządkowe, gospodarka odpadami (n=582).	195
Wykres 122. Odsetek mieszkańców obszaru Partnerstwa korzystających z sieci gazowej na tle województwa podlaskiego i kraju [%].	196
Wykres 123. Wyniki Konsultacji społecznych. Procentowy rozkład odpowiedzi dla 3 pytań: Jak Pan/Pani ocenia jakość warunków życia w Gminie? Dostęp do mediów: sieć energetyczna, woda, gaz (n=582).	197
Wykres 124. Rozkład najczęściej udzielanych odpowiedzi na pytanie: Prosimy o dokończenie sformułowania: W 2027 roku moja Gmina powinna być... ..	204
Wykres 125. Rozkład najczęściej udzielanych odpowiedzi na pytanie: Jakiego Pana/Pani zdaniem działania powinny zostać podjęte na poziomie całego obszaru Południowo-Wschodniego Podlasia, aby wspierały rozwiązanie wskazanych wcześniej wyzwań i pomogły osiągnąć zaproponowaną w poprzednim pytaniu?	207
Wykres 126. Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Jakiego Pana/Pani zdaniem są najważniejsze zalety Gminy? Proszę wskazać maksymalnie 5 odpowiedzi.”	209
Wykres 127. Badana zbiorowość w ujęciu liczbowym – respondenci konsultacji społecznych według powiatów (n=582).	218
Wykres 128. Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Jakiego Pana/Pani zdaniem największe wyzwania stojące przed Gminą do 2027 roku? Prosimy o zaznaczenie maksymalnie 10 odpowiedzi”	220

Spis rycin

Rycina 1. Schemat podjętych działań w celu sporządzenia Portretu obszaru Partnerstwa.....	7
Rycina 2. Mapa województwa podlaskiego z zaznaczeniem gmin wchodzących w skład Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia.....	9
Rycina 3. Fragment mapy pokazującej przejścia graniczne na terenie Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia.....	15
Rycina 4. Cele strategiczne, na podstawie których realizowana jest polityka rozwoju obszaru i ich powiązania ze Strategią Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030.....	17
Rycina 5. Delimitacja obszarów problemowych – typy gmin problemowych z naniesionymi granicami Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia.....	22
Rycina 6. Typologia obszarów problemowych z naniesionymi granicami Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia.....	23
Rycina 7. Zmiana statusu obszarów problemowych między końcem 2014 r. a końcem 2018 r. z naniesionymi granicami Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia.....	24
Rycina 8. Mapa głównych zbiorników wód podziemnych w Polsce z naniesionym konturem granic Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia.....	32
Rycina 9. Stan/potencjał ekologiczny (mapa po lewej) oraz stan chemiczny (mapa po prawej) jednolitych części wód powierzchniowych płynących w województwie podlaskim, na podstawie wyników badań z 2018 r.....	33
Rycina 10. Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona według gmin w 2019 roku (% powierzchni) z oznaczeniem granic Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia.....	40
Rycina 11. Formy konserwatorskiej ochrony przyrody najwyższej rangi w województwie podlaskim z oznaczeniem granic Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia. Stan na 1 lutego 2017 r.....	41
Rycina 12. Odległość od obszarów chronionych w Polsce z oznaczeniem granic Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia.....	42
Rycina 13. Formy ochrony przyrody województwa podlaskiego z oznaczeniem granic Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia.....	44
Rycina 14. Struktura użytkowania terenów w strefie podlaskiej (%) według Corine Land Cover 2018 z zaznaczonymi granicami obszaru Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia.....	46
Rycina 15. Wielkość emisji z sektora komunalno-bytowego i emisja punktowa w poszczególnych powiatach województwa podlaskiego z oznaczeniem granic Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia.....	50
Rycina 16. Rozmieszczenie oraz ładunki emisji punktowej tlenków siarki SO _x w województwie podlaskim w 2018 roku z oznaczeniem granic Partnerstwa.....	51
Rycina 17. Rozmieszczenie oraz ładunki emisji powierzchniowej benzo(a)pirenu B(a)P w województwie podlaskim w 2018 roku z oznaczeniem granic Partnerstwa.....	52
Rycina 18. Rozmieszczenie oraz ładunki emisji liniowej i powierzchniowej pyłu PM ₁₀ w województwie podlaskim w 2018 roku z oznaczeniem granic Partnerstwa.....	52

Podlaskie

Rycina 19. Gęstość zaludnienia województwa podlaskiego w 2019 roku z granicami Partnerstwa (na km ²).....	57
Rycina 20. Gminy o ubytku ludności powyżej 5% do 2030 r.....	70
Rycina 21. Prognoza do 2030 roku ubytku ludności na obszarze województwa podlaskiego i Partnerstwa.....	71
Rycina 22. Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych w województwie podlaskim na pobyt stały na 1000 ludności w 2019 roku.	73
Rycina 23. Liczba potwierdzonych zakażeń wirusa Sars-CoV-2 na 10 tys. mieszkańców.....	98
Rycina 24. Główne wyzwania zdrowotne dla obszaru Partnerstwa.....	113
Rycina 25. Potencjalna atrakcyjność inwestycyjna gmin województwa podlaskiego z uwzględnieniem najbardziej atrakcyjnych sekcji.....	140
Rycina 26. Obszary problemowe rolnictwa w województwie podlaskim według liczby czynników limitujących produkcję rolniczą.....	156
Rycina 27. Atrakcyjność wypoczynkowa obszaru Partnerstwa.....	160
Rycina 28. Atrakcyjność krajoznawcza obszaru Partnerstwa.....	161
Rycina 29. Szlaki turystyczne o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym.....	167
Rycina 30. System dróg na obszarze Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia i w województwie podlaskim.	173
Rycina 31. Komunikacja dróg między miejscowościami należącymi do Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia.....	174
Rycina 32. Mapa budowy sieci kluczowych dróg ekspresowych i autostrad województwa podlaskiego i obszaru Partnerstwa.....	176
Rycina 33. Mapa sieci linii kolejowych rejonu Partnerstwa.....	183
Rycina 34. Regiony gospodarki odpadami w województwie podlaskim wraz z regionalnymi instalacjami przetwarzania odpadów komunalnych.....	192
Rycina 35. Mapa Polski z rodzajami dominującego odnawialnego źródła energii z podziałem na powiaty.....	198
Rycina 36. Mapa temperatur i zasobów wód geotermalnych w Polsce.....	200

Spis tabel

Tabela 1. Wykaz gmin Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia.....	10
Tabela 2. Podział gmin według grup funkcjonalnych na podstawie klasyfikacji prof. Śleszyńskiego.	11
Tabela 3. Wykaz odległości gmin Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia z miastem powiatowym, miastem wojewódzkim oraz stolicą kraju.....	12
Tabela 4. Ogólny wskaźnik rozwoju gmin Partnerstwa i jego dynamika w latach 2015-2019.	26
Tabela 5. Obszary chronione na terenie Partnerstwa wg formy ochrony oraz ich udział procentowy w powierzchni danej JST (wykresy kołowe, kolor zielony) według GUS 2020.	35
Tabela 6. Udział powierzchni prawnie chronionych (w podziale na różne formy ochrony) dla województwa podlaskiego i dla obszaru Partnerstwa (powierzchnia w ha).	43
Tabela 7. Obszary o największej liczbie ludności na obszarze Partnerstwa w latach 2015-2020	58

Podlaskie

Tabela 8. Najwyższe i najniższe wartości wskaźnika obciążenia demograficznego dla obszarów Partnerstwa w latach 2015-2019.	65
Tabela 9. Gminy o przewidywanym największym ubytku ludności dla Partnerstwa w latach 2017-2030.	69
Tabela 10. Współczynnik emigracji zagranicznych dla obszaru Partnerstwa w latach 2016-2019.	74
Tabela 11. Wskaźniki dla Partnerstwa dotycząca żłobków.	76
Tabela 12. Wskaźniki dla Partnerstwa dotyczące przedszkoli.	77
Tabela 13. Wskaźniki dla Partnerstwa dotyczące szkół podstawowych.	79
Tabela 14. Współczynnik skolaryzacji brutto dla szkół podstawowych w poszczególnych gminach.	81
Tabela 15. Wskaźniki dla Partnerstwa dotyczące liceów ogólnokształcących.	82
Tabela 16. Szkoły branżowe I stopnia zlokalizowane na terenie Partnerstwa.	85
Tabela 17. Technika zlokalizowane na terenie Partnerstwa.	87
Tabela 18. Główne jednostki przyporządkowane do szpitali na obszarze Partnerstwa.	109
Tabela 19. Czas oczekiwania na świadczenie zdrowotne specjalistyczne refundowane w ramach NFZ dla województwa podlaskiego i obszaru Partnerstwa w 2021 roku (dane na listopad 2021).	111
Tabela 20. Wybrana oferta kulturalna dla obszaru Partnerstwa.	130
Tabela 21. Odsetek ludności w wieku produkcyjnym wśród ludności ogółem.	143
Tabela 22. Oferty pracy (stan na koniec roku) na 1000 mieszkańców powiatu.	144
Tabela 23. Udział zarejestrowanych bezrobotnych ogółem na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym.	146
Tabela 24. Udział osób długotrwale bezrobotnych zarejestrowanych na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym.	147
Tabela 25. Udział bezrobotnych zarejestrowanych do 25 roku życia na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym.	148
Tabela 26. Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej na 1000 mieszkańców.	150
Tabela 27. Powody przyznawania pomocy społecznej dla Partnerstwa na tle województwa i kraju. .	152
Tabela 28. Wykaz linii kolejowych dla Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia.	182
Tabela 29. Linie kolejowe ogółem na 100 km ² w województwie podlaskim i w Polsce.	184
Tabela 30. Linie kolejowe ogółem na 10 tysięcy ludności w województwie podlaskim i w Polsce.	184
Tabela 31. Ogólna liczba oczyszczalni ścieków dla rejonu Partnerstwa na tle województwa podlaskiego i kraju.	190
Tabela 32. Powierzchnia [w ha] czynnych składowisk w powiatach Partnerstwa na tle województwa i kraju (stan na 31 XII).	194
Tabela 33. Procentowy udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem według województw.	198
Tabela 34. Liczba odpowiedzi na pytanie: „Prosimy o dokończenie sformułowania: W 2027 roku moja Gmina powinna być...” według kategorii.	202
Tabela 35. Kategorie i liczba odpowiedzi na pytanie: „Jakie Pana/Pani zdaniem działania powinny zostać podjęte na poziomie całego obszaru Południowo-Wschodniego Podlasia, aby wspierały rozwiązanie wskazanych wcześniej wyzwań i pomogły osiągnąć zaproponowaną w poprzednim pytaniu wizję Gminy?”	205

Tabela 36. Środowisko naturalne – przykładowe zasoby i produkty tworzące potencjał Partnerstwa wymienione podczas prac warsztatowych przez obecnych przedstawicieli Grupy Roboczej Partnerstwa.....	210
Tabela 37. Kultura i tradycja – przykładowe zasoby i produkty tworzące potencjał Partnerstwa wskazane podczas prac warsztatowych przez obecnych przedstawicieli Grupy Roboczej Partnerstwa.....	213
Tabela 38. Wyniki konsultacji społecznych. Rozkład odpowiedzi na pytanie 1)Jak Pan/i ocenia jakość warunków życia w Gminie? (n=582).	218